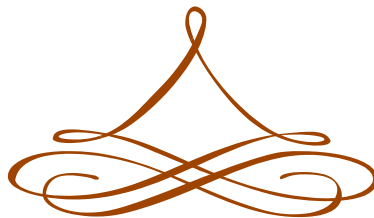

**МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ
ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ**

УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА

**МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
МОЛОДИХ УЧЕНИХ**

**Частина 2
Економічні та загальноосвітні науки**

Умань – 2011

Тези наукової конференції / Редкол.: А.Ф. Головчук (відп. ред.) та ін. – Умань, 2011. – Ч. 2. – 276 с.

У збірнику тез висвітлено результати наукових досліджень, проведених працівниками Уманського національного університету садівництва та інших навчальних закладів Міністерства аграрної політики України та науково-дослідних установ УААН.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

А.Ф. Головчук — доктор техн. наук (відповідальний редактор),
В.В. Манзій — кандидат с.-г. наук (заступник відповідального редактора),
О.І. Здоровцов — доктор екон. наук, Л.В. Молдаван — доктор екон. наук,
А.С. Музиченко — доктор екон. наук, О.О. Непочатенко — доктор екон. наук,
Ю.О. Нестерчук — доктор екон. наук, О.М. Шестопаль — доктор екон. наук,
О.О. Школьний — доктор екон. наук, В.С. Уланчук — доктор екон. наук,
С.П. Полторецький — кандидат с.-г. наук, І.В. Прокопчук — кандидат с.-г. наук
(відповідальний секретар).

Рекомендовано до друку вченою радою УНУС, протокол №4 від 10 лютого 2011 року.

© Уманський НУС, 2011

ЗМІСТ

ЕКОНОМІКА І ПІДПРИЄМНИЦТВО

<i>Г.Ю. Аніщенко</i>	СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ВИТРАТ В УПРАВЛІНСЬКОМУ ОБЛІКУ.....	13
<i>Л.В. Баль-Прилипко, Б.І. Леонова, М. Ф. Перехейда</i>	ІННОВАЦІЙНЕ СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ...	15
<i>Н.О. Бленда</i>	ЗМІЦНЕННЯ КОРМОВОЇ БАЗИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА.....	15
<i>В.В. Бобко</i>	ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ.....	17
<i>Г.Б. Бобов, І.В. Кузьменко, Л.В. Михайлишина</i>	ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ТА ПЕРЕРОБКИ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА.....	19
<i>Т.І. Бортник</i>	МАРКЕТИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРІОРИТЕТІВ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ.....	20
<i>Є.В. Брунь</i>	УДОСКОНАЛЕННЯ ДОДАТКОВОЇ І НАТУРАЛЬНОЇ ОПЛАТИ ПРАЦІ В ТОВ «СУЗІР'Я».....	22
<i>Є.В. Брунь</i>	МАТЕРІАЛЬНЕ СТИМУЛЮВАННЯ ПЕРСОНАЛУ ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ.....	23
<i>О.М. Будагян</i>	УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	25
<i>О.М. Будагян</i>	УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМ І МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ.....	27
<i>Л.В. Булавка</i>	СОЦІАЛЬНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ.....	28
<i>А.П. Бурляй</i>	ЕЛАСТИЧНІСТЬ ПОПИТУ НА ЗЕРНО.....	30
<i>Г.Л. Бурляй</i>	ОСОБЛИВОСТІ СТАТИСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ.....	31
<i>О.В. Величко</i>	РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ.....	33
<i>Л.Б. Гнатюшин, С.С. Федак</i>	ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ.....	35
<i>А. С. Голота</i>	ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТО-СПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ.....	36

<i>В.М. Грицик</i>	ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ М'ЯСОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	38
<i>І.В. Дацишин</i>	ЕВОЛЮЦІЯ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ ЗАРУБІЖНИХ ВЧЕНИХ НА ФОРМУВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ.....	39
<i>А.В. Доронін, М.Ю. Коденська</i>	ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОБНИЦТВА ЦУКРУ В УКРАЇНІ.....	40
<i>О.В. Дудкевич</i>	ПРОБЛЕМИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ДАНИХ У ЗВІТІ ПРО ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ.....	41
<i>О.В. Жарун</i>	ОПТИМІЗАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ..	43
<i>Д.Б. Жученко</i>	ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ВАРТОСТІ ПОТОЧНИХ БІОЛОГІЧНИХ АКТИВІВ БДЖІЛЬНИЦТВА...	44
<i>О.Д. Залізняка</i>	СУЧАСНИЙ РИНОК ПРАЦІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	46
<i>Ю.Л. Зборовська</i>	ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СТИМУЛЮВАННЯ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	47
<i>Н.А. Іванова</i>	НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В УКРАЇНІ.....	48
<i>Н.В. Ісаченко</i>	ПИТАННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ЗА ПРИДАТНІСТЮ ДО ВИКОРИСТАННЯ.....	50
<i>В.Д. Каричковський</i>	СУЧАСНИЙ СТАН ГАЛУЗІ САДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ....	51
<i>К.В. Кирилюк, В.П. Кирилюк</i>	МАРКЕТИНГ У ВЕТЕРИНАРНІЙ ФАРМАЦІЇ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....	52
<i>О.С. Коваленко</i>	ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ САДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ.....	53
<i>Г.В. Ковальова</i>	ОБЛІКОВА ІНФОРМАЦІЇ ТА ЇЇ ПЛИВ НА ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ.....	55
<i>О.В. Ковальова</i>	ТЕНДЕНЦІЇ ОСНОВНИХ ВИРОБНИЧИХ ПОКАЗНИКІВ РОБОТИ ЦУКРОВИХ ЗАВОДІВ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ..	56
<i>І.Г. Колганова</i>	РАЦІОНАЛЬНІ РОЗМІРИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ РИНКОВОГО ТИПУ В УКРАЇНІ.....	58
<i>О.В. Коробань</i>	АВТОМАТИЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ПОДАВАННЯ ПОДАТКОВОЇ ЗВІТНОСТІ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО ЕФЕКТИВНОСТІ...	60
<i>М.А. Коротєєв</i>	ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАЙНЯТОСТІ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СЕЛА У НЕФОРМАЛЬНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ.....	61

<i>Л.А. Костюк</i>	ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК САДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ: МОЖЛИВОСТІ ТА ЗАГРОЗИ.....	63
<i>О. І. Крочак</i>	АНАЛІЗ ВИТРАТ СТРУКТУРНИХ ПІДРОЗДІЛІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	65
<i>Н.О. Кушнірєва</i>	СТАН ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР В ТОВ «МРІЯ» ВЕЛИКОПИСАРІВСЬКОГО РАЙОНУ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ.	67
<i>Т.О. Кутковецька</i>	ФОРМУВАННЯ РИНКУ ПЛОДОВО-ЯГІДНОЇ ПРОДУКЦІЇ....	68
<i>О.В. Липкань</i>	ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	70
<i>О.В. Мазуренко</i>	ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ГАЛУЗІ СВИНАРСТВА.....	70
<i>А. В. Макарчик, Л. А. Прудіус</i>	ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ МЕТОДІВ ПРИ СТВОРЕННІ І УПРАВЛІННІ ВІДДІЛОМ ЗБУТУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ.....	71
<i>І.В. Маковійчук</i>	ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МОЛОЧНОЇ ГАЛУЗІ.....	73
<i>О.В. Макушок</i>	АНАЛІЗ РИНКУ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ.....	74
<i>М.І. Мальований</i>	ГЛОБАЛІЗАЦІЯ І ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ.....	75
<i>О.П. Манзій</i>	ДО ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН.....	77
<i>О.А. Маціборко</i>	СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ЕКОЛОГІЧНО ОРІЄНТОВАНОГО РИНКУ.....	78
<i>Л.Ю. Мельник</i>	СТАТИСТИЧНА ЗВІТНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	80
<i>С.О. Михайловина</i>	МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ВАРТОСТІ МАЙНА ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ.....	81
<i>О.М. Московенко</i>	ЕФЕКТ СИНЕРГІЗМУ В ОБ'ЄДНАННЯХ ПІДПРИЄМСТВ.....	83
<i>О.Д. Николюк</i>	РОЛЬ КООПЕРАЦІЇ В РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ.....	84
<i>В.С. Ніценко</i>	ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	85
<i>Н.К. Новотарська</i>	КЛЮЧОВІ ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ СФЕРИ.....	87
<i>О.Г. Обмок</i>	ВДОСКОНАЛЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ.....	89

<i>Н. В. Оляднічук</i>	УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ.....	90
<i>Л.А. Панкратова, Д.І. Венжега</i>	ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА..	92
<i>О. М. Поліщук</i>	ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ СКОТАРСТВА.....	94
<i>С.М. Приліпко</i>	ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВЕДЕННЯ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ.....	95
<i>О.Т. Прокопчук</i>	ФУНКЦІОНУВАННЯ ПДВ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ В УМОВАХ НОВОГО ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ.....	97
<i>Л. А. Прудіус</i>	САМОНОРМУВАННЯ ЯК ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ТРУДОВОЮ ПОВЕДІНКОЮ.....	99
<i>О.П. Ратушина</i>	ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА.....	100
<i>Г.Ю. Родащук</i>	ДОРОЖНЯ МЕРЕЖА В СІЛЬСЬКИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТАХ.....	101
<i>Н.С. Руда, М.А. Щербак, А.Ю. Токар</i>	ШЛЯХ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ГАЛУЗІ САДІВНИЦТВА.....	103
<i>О. В. Семенда</i>	ШЛЯХИ ВІДРОДЖЕННЯ ТВАРИННИЦТВА.....	105
<i>А.М. Сиротюк</i>	ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ.....	107
<i>Н.П. Слободяник, М.Г. Акулов</i>	МЕЗОЕКОНОМІЧНІ УТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ І РОЛЬ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ.....	109
<i>С.Ю. Соколюк</i>	ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЦУКРОБУРЯКОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ	111
<i>І.З. Стельмащук</i>	РОЗВИТОК ОРГАНІЧНОГО АГРОВИРОБНИЦТВА В СВІТІ ТА УКРАЇНІ.....	112
<i>Л.М. Степасюк</i>	СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ М'ЯСОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ	113
<i>І.В. Ткачук</i>	АНАЛІТИЧНА ОБРОБКА ДАНИХ ПО ГРОШОВИХ ПОТОКАХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ З ВИКОРИСТАННЯМ OLAP-ТЕХНОЛОГІЙ.....	115
<i>С.П. Ткачук</i>	ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРОФОРМУВАНЬ В УКРАЇНІ.....	117

<i>Н.І. Труш</i>	ПОЛІПШЕННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИМИ РЕСУРСАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА РЕГІОНУ...	119
<i>Л.Д. Тулуш</i>	РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОГО МЕХАНІЗМУ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ.....	120
<i>К.Ф. Улянич, Ю.В. Улянич</i>	ВЗАЄМОВПЛИВ КАПІТАЛІЗАЦІЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	122
<i>О.Б. Філімонова</i>	ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ГАРАНТІЙНИХ ФОНДІВ.....	123
<i>Л.О. Франченко</i>	ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ЗБУТУ ЗЕРНА ВИРОБНИКАМИ НА СВІТОВИЙ РИНОК.....	125
<i>А.О. Харенко</i>	МАРКЕТИНГ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ.....	127
<i>Л.В. Харченко, І.Ф. Левченко</i>	ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ.....	129
<i>Н. В. Хміль</i>	ІНТЕГРОВАНІЙ МОНІТОРИНГ ФУНКЦІЙ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА.....	131
<i>І.І. Чернега</i>	ЗАЙНЯТІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТИВНА НЕОБХІДНІСТЬ РОЗВИТКУ СЕЛА.....	133
<i>Ю.С. Чернега</i>	МЕХАНІЗМ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....	134
<i>О.М. Чорна</i>	РИНОК ЯК ОСНОВНИЙ МЕХАНІЗМ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ.....	136
<i>О.Г. Шайко</i>	НАКАЗ "ПРО ОБЛІКОВУ ПОЛІТИКУ ПІДПРИЄМСТВА" ЯК ОСНОВА ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ.....	137
<i>О.О. Шевелюк</i>	ДО ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ЗЕМЕЛЬ.....	139
<i>К.В. Шевчук</i>	ЕКОНОМІЧНА І БІОЕНЕРГЕТИЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗСАДНОГО ВИРОЩУВАННЯ ЦИБУЛІ РІПЧАСТОЇ В УМОВАХ ПРАВОБЕРЕЖНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ.....	141
<i>Т.В. Шиманська</i>	РИНОК МОЛОКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ТРАНЗИТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	143
<i>О.В. Яковенко</i>	КРЕДИТНИЙ ЛІМІТ НА РОЗРАХУНКОВИЙ РАХУНОК – БАНКІВСЬКИЙ ПРОДУКТ НОВОГО ПОКОЛІННЯ.....	145
<i>І.Ф. Ясіновська</i>	АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЇХ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ.....	146

ЗАГАЛЬНООСВІТНІ НАУКИ

<i>Т.В. Балабак</i>	ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕНЬ ДІАЛЕКТНОЇ ВАРІАТИВНОСТІ МОВИ.....	148
<i>Л.В. Бандурка</i>	ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ДІАЛОГІЧНОГО ТА МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ.....	150
<i>Л.Г. БЕЛЯЄВА</i>	МУЗИКА ЯК УНІВЕРСАЛЬНА МОВА ЛЮДСТВА.....	151
<i>Я.В. Бечко</i>	КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ СИСТЕМ ЗНАЧЕНЬ АД'ЕКТИВІВ ТЕРМІЧНОЇ СЕМАНТИКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ, НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ.....	152
<i>А.В. Верніцька</i>	ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИКИ ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНИХ ПРЕФІКСІВ.....	154
<i>О.П. Гарбар</i>	МІНСЬКИЙ ПЕРІОД ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ С.С.РУБІНА (1900–1917).....	155
<i>М.О. Гейко</i>	ПІДґРУНТЯ ФОРМУВАННЯ ТРАДИЦІЇ ПРИВАТНОГО ПРАВА В АНГЛІЇ.....	157
<i>М.Г. Гнатюк</i>	ВПЛИВ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ НА НАДІЙНІСТЬ ВОДІЯ.....	158
<i>І.М. Головата</i>	ЕКСКУРС В МЕТОДОЛОГІЮ: ІСТОРІЯ ТРАДИЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИМ МОВАМ.....	160
<i>В.М. Гончарук</i>	МОТИВАЦІЙНИЙ СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ ЛЕКСИКИ МИСЛИВСТВА.....	161
<i>В.В. Гордієнко</i>	ПРОБЛЕМА «КАНОНІЧНОСТІ» В УКРАЇНСЬКОМУ ПРАВОСЛАВ'І.....	162
<i>В.В. Гордієнко, Г.М. Гордієнко</i>	ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ XVII СТ.....	164
<i>Г.М. Гордієнко</i>	ПОЧАТОК ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ – ТРАГІЧНА СТОРІНКА УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ.....	166
<i>Л.Л. Готман</i>	ВИКОРИСТАННЯ ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КОМУНІ- КАТИВНОГО ПІДХОДУ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....	167
<i>Н. В. Грицькова</i>	ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ.....	169
<i>В.І. Доморослий</i>	МЕТОДОЛОГІЧНІ ПИТАННЯ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ І ПРОБЛЕМА ГУМАНІТАРИЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	171

<i>С.А. Загорчевна</i>	ПРИНЦИПИ ТА ФУНКЦІЇ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ.....	172
<i>М.Ю.Замаховська</i>	МОВНІ ТРУДНОЩІ НІМЕЦЬКИХ ТЕКСТІВ ДЛЯ АУДІОВАННЯ.....	174
<i>К.В. Кацалапенко</i>	СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИЧНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ З АНГЛІЙСЬКОЇ В УКРАЇНСЬКУ МОВУ.....	176
<i>А.В.Климюк</i>	РОЗВИТОК НАВИЧОК УСНОЇ МОВИ.....	177
<i>Н.О.Комісаренко</i>	ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ.....	178
<i>М. В. Костюк</i>	ВИЗНАЧНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ВЧЕНИЙ АГРОНОМ, БОТАНІК – ЯНАТА ОЛЕКСАНДР АЛОЇЗОВИЧ.....	180
<i>О.В. Лазарєв</i>	ЗНАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ – ЦЕ НАГАЛЬНА НЕОБХІДНІСТЬ ЧАСУ.....	182
<i>Л.А. Леганькова</i>	ОГЛЯД АУГМЕНТАТИВІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	183
<i>С. В. Леценко</i>	ІНДИВІДУАЛЬНІ ФОРМИ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ.....	184
<i>Л.В. Лісова</i>	ЩОДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ – АГРАРНИКА.....	185
<i>О.М. Марахівська</i>	ТЕОРЕТИЧНІ УМОВИ МОТИВАЦІЇ.....	187
<i>Л.В. Машиковська</i>	ПРАВОВА ДІЯЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ СПІЛОК В КРИЗОВИХ УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....	189
<i>Г.В. Мельник</i>	ФУНКЦІОНАЛЬНІ ПРОЦЕСИ В ЛЕКСИЦІ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	190
<i>М.Н. Миколайчук</i>	АГРОФІЗИЧНА КОМПОНЕНТА ЗМІСТУ ДИСЦИПЛІНИ “ФІЗИКА З ОСНОВАМИ БІОФІЗИКИ”.....	192
<i>О.М. Мул</i>	ВЛАСНІ ІМЕНА У ФУНКЦІЇ ЗВЕРТАННЯ.....	193
<i>Р.В. Ненька</i>	НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ ВНЗ.....	195
<i>М.В. Паєвська</i>	НІМЕЦЬКІ ЕМОЦІЙНО – ЕКСПРЕСИВНІ (МОДАЛЬНІ) ЧАСТКИ В СИСТЕМІ ЧАСТИН МОВИ.....	197
<i>В.Г.Погрібняк</i>	КУЛЬТУРНО – ЦІННІСНІ АСПЕКТИ ПОДОЛАННЯ КРИЗИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА.....	198
<i>Н.М.Поліщук</i>	САМОСТІЙНІСТЬ У НАВЧАННІ – ЦЕ АКТУАЛЬНО.....	200

<i>О.А. Поліщук</i>	ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ.....	202
<i>О.А. Сивик</i>	ФОРМУВАННЯ ВИХОВНОГО ІДЕАЛУ У ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	203
<i>Т.В. Сольська, О.С. Сольський</i>	ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧІВ ТА СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ...	205
<i>Т. І. Труш</i>	ВИВЧЕННЯ ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ СТУДЕНТАМИ – САДІВНИКАМИ.....	206
<i>О.О.Ходаківська</i>	ДОСВІД ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У ФІНАНСУВАННІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	208
<i>І.І.Чучмій</i>	ЗАОЧНА ОСВІТА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ.....	210
<i>О.Б. Шевельова</i>	ВИХОВАННЯ ОБДАРОВАНОЇ МОЛОДІ.....	211
<i>Н.В.Шульга</i>	ПЕРІОДИЗАЦІЯ ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ В УМОВАХ ІМІГРАЦІЇ....	213

МЕНЕДЖМЕНТ

<i>Л.П. Альошкіна</i>	ФОРМУВАННЯ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	215
<i>Д. О. Безсмертний</i>	МАТЕРІАЛЬНІ РЕСУРСИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ.....	216
<i>О.О. Березнюк</i>	ЗАПРОВАДЖЕННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ ЯК НАПРЯМОК ОСВОЄННЯ ЗОВНІШНІХ РИНКІВ.....	218
<i>М.Л. Варламова</i>	ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В ПЕРЕРОБНІЙ ГАЛУЗІ АПК В АСПЕКТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	219
<i>Н.О. Вернюк</i>	ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ ЦУКРОБУРЯКОВОГО ПІД КОМПЛЕКСУ.....	221
<i>І.Є. Войнова</i>	СИСТЕМА МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ.....	223
<i>І. В. Войтенко</i>	ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР В «ЗАТ ЗЕРНОПРОДУКТ МХП» ФІЛІЯ «ЗОЛОТА НИВА» ГАЙСИНЬСЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ С. НОСІВЦІ.....	223
<i>М.А. Вуйченко</i>	ВИКОРИСТАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ МОДЕЛЕЙ У РЕГУЛЮВАННІ ПРОЦЕСУ СЕГМЕНТАЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ В АГРАРНІЙ СФЕРІ.....	225

<i>О.Ю. Гайворонська</i>	НЕОБХІДНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ SWOT-АНАЛІЗУ В СТРАТЕГІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ (НА ПРИКЛАДІ ВАТ "ЗАПЛАЗСЬКЕ ХПП").....	226
<i>О.Ю. Гайворонська</i>	ПРОБЛЕМИ ЗБЕРІГАННЯ ЗЕРНА НА ВІТЧИЗНЯНИХ ХЛІБОПРИЙМАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ (НА ПРИКЛАДІ ВАТ "ЗАПЛАЗСЬКЕ ХПП" ЛЮБАШІВСЬКОГО РАЙОНУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ).....	227
<i>М.О. Гоменюк</i>	РАЦІОНАЛІЗАЦІЯ РОЗПОДІЛУ ФУНКЦІЙ УПРАВЛІННЯ В АГРАРНИХ ФОРМУВАННЯХ.....	228
<i>А.М. Деркач</i>	ФІНАНСОВА САНАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	230
<i>О.В. Загороднюк</i>	АКВАКУЛЬТУРА, ЇЇ ВНЕСОК І ПЕРСПЕКТИВИ.....	231
<i>Т.В. Зафтонова</i>	СУЧАСНІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АПК.....	232
<i>Г. І. Каца</i>	УДОСКОНАЛЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ПЕРСОНАЛУ НА ПРИКЛАДІ ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «БЕЄВЕ» ЛИПОВОДОЛИНСЬКОГО РАЙОНУ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	234
<i>М.В. Кізлик</i>	СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ.....	236
<i>Ю.І. Корсун</i>	ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ РИЗИКІВ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	237
<i>І.О. Косенко</i>	РОЛЬ ІНТЕРНЕТ – ТЕХНОЛОГІЙ У МАРКЕТИНГУ ПІДПРИЄМСТВ – СУБ'ЄКТІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	239
<i>Л.О. Кустріч</i>	УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	241
<i>О.І. Лавренюк</i>	РОЗРОБКА СТРАТЕГІЧНОЇ МАРКЕТИНГОВОЇ ПРОГРАМИ В ТОВ «АГРАРІЙ СВПП» УМАНСЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	243
<i>К.О. Лайтарнюк</i>	КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ДП «ІЛІЧ – АГРО УМАНЬ».....	244
<i>Л.І. Люта</i>	МАРКЕТИНГОВИЙ АНАЛІЗ – ЗАПОРУКА УСПІШНОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	246
<i>В.В. Максимчук</i>	МОДЕЛЮВАННЯ КОНКУРЕНТНОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА.....	247

<i>Л.М. Малюга</i>	ВПЛИВ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ НА ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ.....	248
<i>Л. В. Матвієнко</i>	ЗНАЧЕННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ У РОЗВИТКУ КРАЇНИ.....	250
<i>М.Б.Мудрицька</i>	МОТИВАЦІЯ ПРАЦІ В УМОВАХ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТЕПЛИЧНОГО БІЗНЕСУ.....	251
<i>І.О. Музиченко</i>	ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОПЕРАЦІЙНОГО УПРАВЛІННЯ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....	253
<i>Д.В. Нагернюк</i>	ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ КОНТРОЛІНГУ.....	255
<i>І.М. Новак</i>	ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ ЗЕРНА.....	256
<i>Н.О. Петренко</i>	ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	258
<i>Н.Я. Пітель</i>	СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ У РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ.....	260
<i>О.М. Світовий</i>	ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	261
<i>М.С. Срібнюк</i>	ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ.....	262
<i>С.В. Тарасенко</i>	РИЗИКИ НАУКОВИХ ІННОВАЦІЙ І ПРИЙНЯТТЯ ПРАВИЛЬНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ.....	264
<i>С.В. Тимчук</i>	АУТСОРСИНГ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АГРОБІЗНЕСУ.....	265
<i>С.В. Тимчук, О.А. Вечерук</i>	УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ ПЛОДОКОНСЕРВНОЇ ГАЛУЗІ.....	267
<i>О. С. Торопенко, Г. В. Климик</i>	ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ НА ОСНОВІ КЛАСТЕРИЗАЦІЇ.....	268
<i>А.В. Трум</i>	ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЗАГАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ.....	270
<i>Л.М. Федорець</i>	ПРОГНОЗУВАННЯ ОБСЯГІВ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ПІДПРИЄМСТВ АПК.....	271
<i>В.М. Франчук</i>	ПЕРСПЕКТИВНІ КОНЦЕПЦІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО КОНСАЛТИНГУ У СФЕРІ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ....	273

ЕКОНОМІКА І ПІДПРИЄМНИЦТВО

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ВИТРАТ В УПРАВЛІНСЬКОМУ ОБЛІКУ

Г.Ю. АНІЩЕНКО, викладач

Уманський національний університет садівництва

В ринкових умовах господарювання ефективність діяльності будь-якого підприємства значною мірою залежить від дієвості управління витратами, що зумовлює необхідність раціональної організації бухгалтерського обліку та економічного аналізу. Дослідження виробничих витрат у контексті їх визнання, поведінки та калькулювання є однією з ключових ланок у функціонуванні системи управлінського обліку, яка дає відповіді за запити щодо контролю, регулювання та планування (коригування) господарської діяльності. Для прийняття управлінських рішень простого збору інформації про величину зменшення активів чи збільшення зобов'язань, тобто витрат, які виникають на кожній стадії кругообігу господарських засобів, недостатньо. Її необхідно попередньо згрупувати. Від того на скільки це буде правильно здійснено залежить результат аналізу та економічного обґрунтування й вибору певного варіанта досягнення поставленої мети в системі управління.

Питання щодо пошуку досконалої класифікації витрат для виробничих та управлінських цілей активно обговорюються в наукових колах. Цими проблемами присвячено праці І. Білоусової, Т. Маренич, Б. Мельничук, В. Моссаковського, С. Слюсарчука, М. Чумаченка та ін.

Законодавче підґрунтя для обліку та відображення у фінансовій звітності інформації про витрати становлять: Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» та положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 16 «Витрати». Його норми поширюються на всі підприємства незалежно від форм власності. Виключенням для останнього є банківські установи та бюджетні організації. Враховуючи той факт, що кожній сфері господарської діяльності (галузям економіки країни) притаманні свої специфічні особливості організації виробничого процесу, то з метою планування, обліку витрат та калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) за відомчою підпорядкованістю розробляються власні галузеві інструкції – методичні рекомендації. Дані документи базуються на загальноприйнятих положеннях ведення обліку витрат згідно П(С)БО 16 «Витрати» але на відміну від попередніх вони носять виключно рекомендаційний характер та забезпечують вільний вибір підприємствами складу калькуляційних статей виробничих витрат, методів обліку виробничих витрат, методів калькулювання виходячи з власних потреб.

З одного боку такий підхід дозволяє дещо спростити (уніфікувати) постатейний поділ витрат, а з іншого – є можливість поглибити його аналітичність, адже кожне підприємство залежно від свої власних управлінських потреб визначає ступінь деталізації інформації. Звідси маємо різні підходи щодо поділу витрат залежно від функціональних цілей.

Найбільш вживаними для сільськогосподарських підприємств, з позицій обов'язковості, є поелементний поділ витрат та у розрізі видів діяльності (згідно П(С)БО № 3 «Звіт про фінансові результати»), а також виокремлення прямих матеріальних витрат, витрат на оплату праці, інших прямих та загальновиробничих витрат (відповідно до інструкції щодо заповнення форми державного статистичного спостереження № 50-сг «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств»). Для основних аграрних галузей постатейна деталізація представлена такими витратами як: прямі витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, насіння та посадковий матеріал, мінеральні добрива, корма, нафтопродукти, оплата послуг і робіт сторонніх організацій, амортизація необоротних активів. Цей перелік містить дві комплексні статті, які узагальнюють решту витрат – інших прямих матеріальних та загальновиробничих. Дослідженнями встановлено, що у випадку недосконалого підбору калькуляційних статей витрат на підприємстві частка комплексних статей може досягти відсоткового рубежу основних, що автоматично потребує необхідність проведення більш детального аналізу виробничої собівартості. Це заздалегідь робить трудомісткою аналітичну роботу на підприємстві.

У системі управлінського обліку класифікація витрат повинна мати цільове призначення, а тому пропонуємо використовувати групування витрат наступним чином:

1. З метою визначення собівартості продукції та оцінки запасів (вичерпні та невичерпні; витрати на продукцію та витрати періоду; виробничі та невиробничі; прямі та непрямі; основні та накладні; комплексні та одноелементні; затрати нормальної та номінальної потужності; за елементами витрат; за калькуляційними статтями витрат);

2. Для контролю і реагування (контрольовані та неконтрольовані; планові та непланові; продуктивні та непродуктивні; нормативні та фактичні; повністю, частково та слаборегульовані);

3. Для прийняття управлінських рішень (релевантні та нерелевантні; постійні та змінні; маржинальні та середні; дійсні та можливі; фактичні, планові або прогнозні; короткострокові та довгострокові).

Таким чином, запровадження системи управлінського обліку, а отже і вибору системи обліку витрат, залежить виключно від потреб управління чи рішення власника та тісно пов'язано з розробкою облікової політики суб'єкта господарювання. При побудові системи обліку витрат обов'язково необхідно зважати на вимоги законодавства при складанні фінансової та статистичної звітності, розроблених параметрів бізнес-планування, а також потреби управлінського апарату. У сучасних умовах ретельний аналіз результатів господарювання, якісне планування, контроль за діяльністю підприємства та прийняття вірних управлінських рішень можливе лише завдяки розширенню загальноприйнятого поділу витрат ще й додатковими напрямками залежно від мети цільового призначення.

ІННОВАЦІЙНЕ СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Л.В. БАЛЬ-ПРИЛИПКО, кандидат технічних наук

Б.І. ЛЕОНОВА, магістрант*,

М. Ф. ПЕРЕХЕЙДА, магістрант*

Національний університет біоресурсів і природокористування України

В умовах глибокої економічної кризи проблема забезпечення ефективного функціонування підприємств набуває особливого значення і для України. Так, узагальнюючи досвід розвинених країн світу, можна зробити висновок, що запорукою економічного зростання як окремого підприємства, так і економіки країни в цілому, є розвиток та стимулювання інноваційної діяльності. Позитивний вплив інновацій на рівень конкурентоспроможності економіки країни проявляється у зростанні продуктивності праці та доданої вартості, структурному оновленні економіки, зростанні питомої ваги високотехнологічних, наукоємних галузей в структурі виробництва і експорту, підвищенні якості продукції, і, як наслідок, розширенні ринків збуту. Підприємства, що впроваджують інновації, мають більш високий рівень обсягів виробництва та доходів, а їх інноваційна діяльність пов'язана з трансформацією результатів науково-технічної діяльності в новий чи вдосконалений продукт.

Як свідчить досвід розвинених країн, життєздатність національних економік насамперед визначається масштабами та якістю впровадження нових ідей, нових технологій, нових управлінських систем, нових продуктів, які є результатом розвитку науки та інноваційної діяльності.

Тому головними проблемами сучасної ідеології управління є питання інноваційної діяльності підприємств (бізнес-одиниць) та інноваційної орієнтації економіки країни. Отже, інноваційна діяльність – це безумовно творча робота і вимагає багато зусиль і терпіння. Діяльність по орієнтуванню країни на інноваційний тип економіки задля майбутнього добробуту нації і бізнесового успіху кожного окремого підприємця – повинна стати першочерговою метою небайдужих громадян. Лише ті підприємства, котрі в своєму внутрішньому потенціалі будуть мати нові ідеї і впроваджуватимуть їх у виробництво, матимуть реальні шанси на завоювання ринку та підвищення конкурентоспроможності своєї продукції.

ЗМІЦНЕННЯ КОРМОВОЇ БАЗИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА

Н.О. БЛЕНДА, викладач

Уманський національний університет садівництва

Достатнє забезпечення кормами – найбільш важливий фактор для забезпечення високої продуктивності худоби. Сучасні норми годівлі містять в собі цілий ряд показників потрібних речовин. Недостатня чи надмірна кількість будь-якої речовини в раціоні, наприклад протеїну, відображається не тільки на протеїновій годівлі, але й на потребі в енергії, мінеральних речовинах, вітамінах.

---

* Науковий керівник – кандидат технічних наук, доцент Баль-Прилипко Л.В.

У тваринництві використовуються різноманітні корми – рослинні, тваринного походження і мінеральні. Корми рослинного походження, в свою чергу, включають концентровані (зерно фуражне, комбікорми, висівки, макуха, шроти та ін.), соковиті (силос, корене- та бульбоплоди, кормові баштанні культури), грубі (сіно, сінаж, солома, полова), зелені (сіяні трави, трави природних лук і пасовищ).

Організація кормової бази включає певну систему виробництва і використання кормів, що характеризуються відповідною структурою посівних площ кормових культур, технологією виробництва, заготівлі, зберігання і приготування кормів до згодовування.

Кормова база формується з різних видів кормів залежно від галузі тваринництва і з урахуванням природно-економічних умов підприємства. Співвідношення всіх видів кормів за їх загальною поживністю характеризує структуру кормової бази підприємства. Головне завдання вдосконалення і зміцнення кормової бази – це забезпечення раціональної годівлі сільськогосподарських тварин кормами, збалансованими за всіма поживними речовинами. При цьому раціони тварин повинні мати оптимальне співвідношення кормових одиниць, перетравного протеїну, мінеральних речовин, мікроелементів та вітамінів. Незбалансовані по мінеральним речовинам раціони дуже швидко призводять до погіршення стану тварин та зниження їх продуктивності.

Застосування нових технологій неможливе без організації в підприємстві ефективного кормовиробництва. Формування комплексного плану розвитку конкретного господарства доцільно починати з його міжгалузевої оптимізації. Необхідно виходити з того, що наявність високопродуктивного поголів'я сільськогосподарських тварин, і в першу чергу великої рогатої худоби, є обов'язковою умовою успішного розвитку рослинництва. При відсутності тваринницької галузі втрачається сенс вирощування бобових кормових культур, особливо багаторічних бобових трав, що є культурами-грунтопокращувачами й здатних накопичувати величезну кількість органічного вуглецю й біологічного азоту. При цьому, в інтенсивних сівозмінах без трав забезпечити бездефіцитний баланс гумусу за рахунок застосування всієї малоцінної частини врожаю на добриво неможливо.

У структурі посівів кормових культур питома вага багаторічних трав повинна дорівнювати 50-56%, кормових коренеплодів – 14-16%, а однолітніх трав і кукурудзи на силос – відповідно 10-16% і 16-18%. Запропонована структура кормофуражних культур враховує тенденції її змін у передових підприємствах України і характерна для регіонів з розвинутим молочним скотарством.

З урахуванням викладених положень, а також результатів економічної оцінки вирощування кормових культур і застосовуваних типів годівлі корів пропонується економічно вигідний концентратно-сінажно-коренеплодний тип годівлі корів. У підприємствах України, що практикують цей тип годівлі, продуктивність корів і продуктивність праці у галузі в 1,4 рази вище, а витрати кормів на виробництво 1 ц молока і його собівартість відповідно на 8,3 і 12,4% нижче, ніж у середньому по країні.

Згідно з розрахунками співвідношення кормів у річному раціоні корів повинно бути таким: концентрати – 29-33%, грубі корми – 23-25%. У тому числі сіно – 15-20%, соковиті – до 20%, у тому числі кормові коренеплоди – 15-17%, зелені корми – до 25%. Витрати кормів на середньорічну корову передбачено у розмірі 42,8 ц кормових одиниць при середній забезпеченості кормової одиниці протеїном в 115,5 г.

Завдяки цьому, а також збалансованості раціону за іншими необхідними компонентами продуктивність корів становитиме не менше 4000 кг молока на рік, а витрати кормів на виробництво 1 ц молока знизяться до 1,1 ц кормових одиниць.

В передових підприємствах, де широко застосовують інтенсивні технології вирощування зернофуражних і кормових культур, здійснюють докорінне поліпшення природних сіножатей і створюють багаторічні культурні пасовища вихід кормів досягає 45-55 ц корм. од. з 1 га сільськогосподарських угідь.

Створення фуражного фонду в господарстві тільки за рахунок однієї з перерахованих культур чи усіх їх, без урахування певних пропорцій, не забезпечує повноцінної годівлі тварин, веде до перевитрат кормів та збільшення собівартості продукції, тому рекомендується оптимальний варіант співвідношення компонентів зернофуражного фонду, в якому на долю ячменю приходить 25%, вівса -10%, пшениці -18%, гороху – 17%, вики – 10%, кукурудзи -20%.

Реструктуризації кормової бази, підвищенню рівня годівлі худоби і поліпшенню якості кормів належить особлива роль у вирішенні проблеми відродження й розвитку скотарства. Необхідно суттєво поліпшити розвиток польового кормовиробництва, лукопасовищного господарства і промислового виробництва кормів (комбікормів, білкових добавок, мінеральних кормів).

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

В.В. БОБКО, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Отримання своєчасної, повної та достовірної інформації про господарські процеси, що відбуваються на підприємстві, має велике значення для управління виробництвом.

Питання обліку основних засобів досліджуються такими провідними вченими-економістами, як: М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, М.Я. Дем'яненко, Г.Г. Кірейцев, М.В. Кужельний, В.Б. Моссаковський, М.Ф. Огійчук та ін.

Одержані ними результати створюють загалом необхідні умови для забезпечення й удосконалення системи обліку основних засобів. Проте, все ще є ще багато невирішених і дискусійних питань, як у частині теоретичного обґрунтування, так і при реалізації наукових результатів на практиці.

Необхідність подальшого розкриття досліджуваних питань в економічній літературі, а також їх практична значущість і обумовили вибір теми дослідження.

Метою дослідження є розробка науково обґрунтованих рекомендацій з удосконалення методики бухгалтерського обліку щодо операцій з основними засобами.

Визнання є першим та найбільш важливим етапом відображення в бухгалтерському обліку об'єкта основних засобів. Тому доцільно буде звернутись до П(С)БО 7 "Основні засоби", згідно якого, однойменні активи визначені як матеріальні активи, а тому повинні відповідати критеріям, властивим всім активам підприємства:

1. Вони повинні контролюватися підприємством у результаті минулих подій;
2. Основні засоби повинні акумулювати в собі майбутню економічну вигоду;
3. Об'єкт основних засобів може бути достовірно оцінений.

Виходячи із цього, та згідно із П(С)БО 7 "Основні засоби", "основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік)" [3].

М(С)БО 16 "Основні засоби" встановлює, що основні засоби це матеріальні активи, які: утримуються підприємством для використання у виробництві або постачанні товарів та наданні послуг, для здачі в оренду іншим, або для адміністративних цілей, а також будуть використовуватись, як очікується, протягом більше ніж одного періоду [4].

Визначення приведені за міжнародними стандартами передбачають чітке дотримання принципу відповідності доходів і витрат. Тому головним завданням обліку основних засобів за міжнародними стандартами є розподіл їх вартості в часі. При цьому абсолютно не враховується функціональне призначення амортизації – перенесення вартості основних засобів на готовий продукт і, таким чином, утворення собівартості в майбутньому.

Об'єкт засобів основних визнається, якщо існує ймовірність одержання в майбутньому економічних вигод внаслідок його використання та його оцінка може бути достовірно визначена.

Має сенс звернути увагу і на такий термін, як "основні фонди". Це поняття тривалий час використовувалось як синонім терміну "основні засоби" і донедавна мало ідентичне смислове наповнення.

Аналіз літературних джерел свідчить про те, що на даний момент термін "основні фонди" переважно використовується в сфері податкового обліку.

Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" визначає основні фонди як «матеріальні цінності, що призначаються платником податку для використання у виробничій діяльності платника податку протягом періоду, який перевищує 365 календарних днів з дати введення в експлуатацію таких матеріальних цінностей, та вартість яких перевищує 1000 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним, або моральним зносом» [2].

Як бачимо бухгалтерська та податкова нормативна база встановлюють досить різні термінологічні поняття – "основні засоби" та "основні фонди". При цьому економічна природа основних засобів тільки частково знаходить своє відображення в кожному з них.

Тому, пропонуємо визначати основні засоби, як матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) за умови незмінної натуральної форми та компенсації вартості з часом, по мірі зносу.

ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ТА ПЕРЕРОБКИ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА

Г.Б. БОБОВ, здобувач*

І.В. КУЗЬМЕНКО, здобувач**

Л.В. МИХАЙЛИШИНА, здобувач***

Уманський національний університет садівництва

В умовах ринкової економіки проблема оцінки економічної ефективності виробництва продукції набуває першочергового значення, оскільки вона виникає в зв'язку з потребою товаровиробника максимально економити ресурси при її виробництві. За суттю, ефективність виробництва означає результативність (співвідношення між результатами, що були досягнуті в процесі виробництва, та витратами, що їх забезпечили) і характеризує ступінь досягнення основних цілей, характерних для розширеного виробництва.

Дослідження ефективності агропромислового виробництва прийнято проводити за такими її видами:

- виробничо-технологічна ефективність – ефективність використання виробничих ресурсів (земельних, матеріальних і трудових);
- виробничо-економічна ефективність – сукупний вплив виробничо-технологічної ефективності та економічного механізму;
- соціально-економічна ефективність – реалізація економічних інтересів;
- еколого-економічна ефективність – сукупна економічна результативність процесу виробництва сільськогосподарської продукції з врахуванням його впливу на оточуюче природне середовище.

Економічна ефективність визначається шляхом співставлення отриманого ефекту (результату) з використанням для його отримання ресурсами або витратами. Суть економічної ефективності сільськогосподарського виробництва виражається через її критерії та показники. Критерій ефективності – це ознака, на основі якої проводиться оцінка ефективності. Він вказує на найбільш ефективний спосіб досягнення цілі, засіб, за допомогою якого вимірюють і обирають альтернативні варіанти розвитку виробництва. Для підприємств критерієм ефективності може бути конкурентоспроможність. Показники ефективності є засобом кількісного виміру рівня ефективності виробництва. Для одного й того самого критерію як правило існує кілька показників.

Показники економічної ефективності поділяють на конкретні та узагальнюючі. Конкретні показники економічної ефективності характеризують ефективність використання окремих видів ресурсів чи витрат, а узагальнюючі – результативність діяльності всієї економічної системи в цілому, тобто ефективність використання ресурсного потенціалу або усіх виробничих витрат.

Економічна ефективність виробництва продукції рослинництва характеризується системою показників, основними з яких є: натуральні показники – урожайність (ц/га); продуктивність праці (ц/люд. – год.); вартісні показники – собівартість одиниці продукції (грн./ц); валовий і чистий дохід (грн.), прибуток (грн.),

---

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Непочатенко О.О.

** Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Уланчук В.С.

*** Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Жаворонкова Г.В.

а також ці показники в розрахунку на 1 га посіву, на 1 балло-гектар, на 1 кг д.р. НРК, на 1 ц виробленої продукції, на 1 люд. – год., на 1 грн. витрат і на 1 грн. валової продукції.

Економічна ефективність переробки продукції рослинництва також характеризується системою показників, основними з яких є: продуктивність праці (грн./осіб); фондвіддача основних фондів (грн.); фондвіддача оборотних фондів (грн.); матеріаломісткість продукції (грн.); кількість оборотів оборотних засобів; оборотність нормованих оборотних засобів (днів); норма прибутку (%); рентабельність (%).

При визначенні економічної ефективності галузі рослинництва необхідно розмежовувати показники проміжного і кінцевих результатів. На кожному рівні структурного підрозділу агропромислового комплексу ефективність визначається не сумою ефектів попередніх стадій виробництва, а сумою кінцевої продукції цього рівня. При цьому ефективність розраховується шляхом співставлення отриманого ефекту з витратами матеріально-грошових засобів або з величиною виробничих ресурсів на всіх стадіях інтегрованого виробництва, що обумовлює отримання кінцевого результату.

При вивченні економічної ефективності продукції рослинництва необхідно враховувати особливості галузі: рівень механізації; наявність різноманіття культур, що різняться за технологією виробництва; сезонність виробництва; різні напрями використання готової продукції.

В умовах ринкової економіки основними факторами, що визначають рівень ефективності продукції рослинництва, є урожайність культур, виробничі витрати на одиницю площі посівів і ціна реалізації 1 ц готової продукції.

МАРКЕТИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРІОРИТЕТІВ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ

Т.І. БОРТНИК, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

Формування якісно нової економічної системи, основаної на ринкових механізмах господарювання, обумовлює необхідність наукового пошуку і обґрунтування нових підходів до формування дієвого механізму мотивації праці.

На рівень економічної безпеки підприємства прямий вплив здійснює стан кадрового потенціалу, його якісний і кількісний склад, ефективність використання якого визначається рівнем організації виробництва, мотивацією праці, соціальною політикою. Формування ефективної мотиваційної системи здійснюється під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників, в умовах загострення конкурентної боротьби і потребує використання маркетингової концепції.

Для дослідження пріоритетів мотивації праці було проведено соціологічне дослідження шляхом анкетування.

Серед опитаних респондентів, тих які навчаються з відривом від виробництва більшість (78%), це молодь віком до 30 років, 78,2% з яких складають жінки.

Із загального числа опитаних 63,1% не мають власного житла. Дослідження показали, що 79,5% опитаних розраховують на допомогу батьків, 15,2% інколи користуються підтримкою батьків, і 5% розраховують лише на себе. На питання за якої головної умови ви б поїхали працювати в сільську місцевість респонденти

відповіли: наявність належної заробітної плати – 47,6%, наявність житла – 36,1%, престижна цікава робота – 8,4%, можливості кар'єрного росту – 4,4%, незалежні умови праці – 1,8%, сформована соціальна інфраструктура – 1,8%.

Низький рівень доходів обмеженні можливості працевлаштування спонукають молодь їхати на заробітки у велике місто, за кордон. Мотиви, що спонукають молодь до виїзду на роботу за кордон включають: необхідність придбання власного житла в Україні; пошук джерел виживання та підвищення добробуту; підвищення кваліфікації; накопичення зарубіжного досвіду; одруження із іноземцем; отримання дітьми платної освіти; накопичення капіталу для започаткування власного бізнесу; необхідність повернення боргів. Найбільшу питому вагу серед перерахованих мотивів має заощадження капіталу для започаткування власного бізнесу – 22,2%, пошук джерел виживання та підвищення добробуту – 21,3%, необхідність придбання власного житла – в Україні – 19,5%.

При розробці заходів по підвищенню рівня зайнятості слід враховувати бажання молоді. Респонденти віком до 25 років на перше місце ставлять бажання започаткувати власний бізнес шляхом створення юридичної особи – 25,3%, започаткувати бізнес як фізична особа-підприємець бажають – 24% опитаних, працювати державним службовцем або ж на державному підприємстві – 20,4%. Респонденти старший вікових категорій (більше 40 років) не бажають ризикувати тому питома вага бажаючих створити власний бізнес зменшується до 10,4%. Число бажаючих працювати в якості службовця або бути працівником державних підприємств зростає суттєво з 20,4% в віці до 25 років до 48% в віці більше 40 років. Така тенденція обґрунтована і пояснюється вищим рівнем заробітної плати, високим рівнем пенсій та соціальним захистом працівників державних підприємств. Державні підприємства гарантують відпустки, оплату лікарняних листів, видачу путівок, надають по можливості матеріальну допомогу та інше.

Система мотивації праці повинна передбачати збільшення заробітної плати в тісному взаємозв'язку з результативністю виробництва, продуктивністю праці. Діюча система стимулювання праці повинна відповідати інтересам, потребам та мотиваційним цінностям особистості. Трансформація діючих стимулів в мотив до високопродуктивності праці забезпечує ефективне виконання управлінських рішень, підвищує результативність виробництва.

Система мотивації персоналу адекватна вимогам ринкової економіки повинна враховувати зовнішні і внутрішні чинники мотивації праці, узгоджувати інтереси працівника і підприємства, стимулювати працівників до високопродуктивної якісної праці і в той же час бути економічно виправданою. Визначення зовнішніх і внутрішніх чинників мотивації праці, маркетингові дослідження значимості їх впливу на мотивацію праці складе основу для підвищення результативності діяльності підприємств.

Сучасний мотиваційний механізм повинен забезпечувати раціональну організацію виробництва праці шляхом узгодження інтересів власника або керівника партнерських форм підприємництва і найманих працівників на умовах формування рівнопартнерських взаємовідносин між ними. На рівні підприємства формується мотиваційний механізм кадрового потенціалу підприємства, передбачає використання економічних адміністративних, організаційно-виробничих, морально-психологічних та соціальних методів, які використовуються в різних комбінаціях і диференційовані за пріоритетами використання для найманого працівника і власника підприємства.

УДОСКОНАЛЕННЯ ДОДАТКОВОЇ І НАТУРАЛЬНОЇ ОПЛАТИ ПРАЦІ В ТОВ «СУЗІР'Я»

Є.В. БРУНЬ, магістрантка*

Уманський національний університет садівництва

За нових економічних умов господарювання значно зростає роль доплат і надбавок спеціалістам за високі досягнення в праці, а також за виконання особливо важливих і відповідальних робіт. Широке застосування цих доплат і надбавок зумовлюється трьома обставинами. По-перше, уможлиблюється більш об'єктивна оцінка трудових зусиль конкретних спеціалістів і здійснення спонукального мотиву щодо виконання ними найвідповідальніших робіт. По-друге, спеціалісти, внесок яких у загальні результати діяльності підприємства (організації) виявиться найбільшим, матимуть завдяки цьому й вищу оплату. По-третє, доплати й надбавки до посадових окладів спеціалістів дають змогу систематично коригувати їхній заробіток подібно до збільшення заробітної плати робітників-відрядників за виконання та перевиконання ними встановлених норм виробітку.

Середньомісячний розмір заробітної плати одного працівника в ТОВ «Сузір'я» в 2009 році склав 1106,10 грн. Загалом за 2007-2009 роки заробітна плата працівників, як в галузі рослинництва так і в галузі тваринництва перевищувала розмір мінімальної заробітної плати.

Маючи належний рівень основної заробітної плати ТОВ «Сузір'я» мало уваги приділяється вдосконаленню додаткової та натуральної плати.

До моменту стабілізації фінансового стану аграрних підприємств, враховуючи гостру нестачу коштів, було б доцільно в короткостроковій перспективі розширити практику застосування натуральної оплати праці.

Натуральну оплату доцільно здійснювати за двома варіантами. Перший – оплата, як частка основної грошової оплати через нормозміну. Виплати видаються натурою за виконану норму виробітку на сільськогосподарських роботах. Почасовикам нормозміна визначається шляхом ділення відпрацьованого часу за місяць на тривалість робочого дня (зміни), встановленого правилами внутрішнього трудового розпорядку дня, помноженому на тарифні коефіцієнти присвоєного розпорядку і за умови роботи в сільському господарстві. За другим варіантом оплата праці повинна здійснюватися тільки продукцією, і застосовуватися при оплаті за збирання врожаю картоплі, овочів, цукрових буряків, плодів і ягід особливо для найманих працівників. Натуральна оплата праці працівникам землеробства може здійснюватися не тільки рослинницькою продукцією, а також м'ясом, молоком і навпаки. У рільництві законом визначено в альтернативу грошової форми здійснювати часткову натуроплату, але не більше 50% від нарахованого заробітку. Зрозуміло, що продукція є далеко не кращим мотивуючим чинником, але в умовах нестачі грошової маси у господарствах, такий варіант в якості тимчасового явища має право на існування.

Також велике значення має вдосконалення і додаткової оплати праці, а саме система преміювання працівників. Організація преміювання різних функціональних груп спеціалістів і службовців має суттєві відмінності. Так, спеціалістів основних виробничих підрозділів (дільниць, цехів) рекомендується преміювати виходячи з

---

* Науковий керівник – кандидат економічних наук, професор Бурик А.Ф.

конкретних завдань, що стоять перед цими підрозділами, незалежно від загальних підсумків роботи підприємства в цілому.

Показники преміювання мають передбачати досягнення високих кінцевих результатів роботи підрозділу, інтенсивніше використання виробничого потенціалу, прискорення впровадження досягнень науки і техніки, прогресивних методів організації виробництва, зростання продуктивності праці, зниження собівартості продукції, забезпечення ритмічності виробництва, поліпшення якості продукції.

Також відмітимо, що під час визначення розміру премії в підприємствах важливе значення має оцінювання напруженості показників преміювання, яке дозволяє диференціювати розміри премій за підрозділами і робочими місцями, забезпечуючи вищу винагороду за працю більшої інтенсивності.

Також на підприємстві можна було б запропонувати стимулювання за подовження строків служби техніки, яке було до 1994 року, а в подальшому його не використовують засновники новостворених підприємств. Це особливо необхідно на сьогоднішній день в зв'язку з тим, що вартість нової техніки надзвичайно висока, а це в свою чергу супроводжується старінням автотранспортного парку. Для стимулювання трактористів-машиністів за подовження строків служби тракторів і комбайнів їм потрібно видавати надбавку за безперервну роботу на одному і тому ж тракторі або комбайні з урахуванням строків тривалості експлуатації машин у встановлених в господарстві розмірах за кожний напрацьований еталонний гектар.

Надбавку мають видавати на третій календарний рік роботи і більше, за умови, що в тракториста-машиніста не було перерви в роботі на одному й тому ж тракторі, комбайні. При переведенні механізаторів на трактор або комбайн, який експлуатувався понад 3 роки, надбавку виплачують після першого року роботи у мінімальному розмірі, тобто як по третьому року експлуатації.

Розробка правильних методів стимулювання праці працівників ТОВ «Сузір'я», вдосконалення додаткової та натуральної оплати праці дасть можливість покращити не лише матеріальний стан самих працівників, але й відобразиться на рості продуктивності праці та збільшення прибутковості підприємства.

МАТЕРІАЛЬНЕ СТИМУЛЮВАННЯ ПЕРСОНАЛУ ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Є.В. БРУНЬ, магістрантка*

Уманський національний університет садівництва

В умовах переходу до ринкових відносин і при економічній кризі, що різко погіршили матеріальне становище сільських трудівників, на перший план вийшли матеріальні мотиви до праці. На жаль сьогодні в аграрному секторі відсутні ефективні і прості способи матеріального стимулювання. Не відповідає вимогам матеріальне стимулювання якості праці і продукції. Потребує удосконалення порядок розподілу натуральної частини оплати праці та нарахування доходу у вигляді дивідендів на паї працівників. Внаслідок відсутності науково визначеного ринкового механізму оплати праці діюча система оплати праці не забезпечує активної мотивації посилення зацікавленості в кінцевих економічних результатах діяльності

---

* Науковий керівник – кандидат економічних наук, професор Бурик А.Ф.

безпосередніх виробників, а навпаки, породжує байдужість до зростання ефективності виробництва.

Останнім часом велика кількість робіт, статей, монографій присвячена організації матеріального стимулювання праці в умовах адаптації підприємств до умов ринку. Дана проблема цікавила багатьох економістів, соціологів, політиків. Проблеми мотивації і організації оплати праці знайшли своє відображення в працях: А. Маслоу, О. Богуцького, М. Маліка, В. Дієсперова, О. Шкільова, А. Бурика.

Слід зауважити, що методи мотивації персоналу виступають як способи впливу з боку управлінців на персонал з метою досягнення кращих результатів на підприємстві, а способи в свою чергу ґрунтуються на дії законів управління, передбачають застосування управлінським апаратом організацій різноманітних прийомів впливу на персонал з метою активізації його діяльності.

Слід розглянути саме економічні методи мотивації, що в свою чергу є матеріальним стимулюванням для працівника. Зокрема, заробітна плата, преміювання, грошова винагорода, матеріальна допомога, участь у прибутках.

У сукупності видів стимулювання праці працівників особливе місце посідає заробітна плата та її організація, адже вона найповніше відображає залежність між результатами праці окремого працівника та його матеріальною винагородою.

Наступним видом матеріальної мотивації є преміювання. Виплата грошових винагород у вигляді грошових премій і досі залишається найпоширенішим і найдієвішим методом підвищення ефективності праці.

Винагороди можуть бути розраховані на забезпечення високої якості продукції при обов'язковому зростанні прибутку або на надання різноманітних пільг, що відповідають потребам працівників. Це дає змогу не тільки зацікавити останніх в ефективності праці, а й закріпити в конкретному колективі тих, у чийй праці є потреба.

На підприємстві кадрові служби застосовують винагороду як систему для залучення кращих спеціалістів із метою подолання плинності кадрів; стимулювання поведінки працівника і контролю витрат на робочу силу.

Важливими є також і наступні моменти: працівник, який отримує винагороду повинен знати за що конкретно вона заохочена; керівник не повинен відкладати винагороду на "завтра", щоб працівник не втрачав інтересу і не мав образи на вище керівництво; виплати повинні керуватися часом – бути гарним живленням для працівника при досягненні цілей; несподівана і не регулярна винагорода – є найефективнішим мотиватором у процесі управління персоналом.

Винагорода працює у тому разі, коли вона пов'язана з результатом. Очікуваний результат (індивідуальний або колективний) і умови винагороди повинні бути об'явлені на початку роботи. Результат (цілі підприємства) повинен доводитися до співробітників у вигляді особистих цілей, що пов'язані з цілями компанії.

Матеріальна допомога, що входить до економічного методу мотивації персоналу виплачується за особистою заявою працівника відповідно розпорядженню керівника підприємства. Така мотивація є епізодичною формою оплати праці. На сьогодні кожен працівник підприємства чи організації має можливість отримати матеріальну допомогу в разі непередбачуваної ситуації, зокрема при смерті співробітника чи рідних йому людей, у випадку дорогого вартісного лікування, при нещасних випадках (пожежа, дорожньо-транспортна пригода, травма, тощо); для придбання путівки, для завершення творчої роботи.

Останнім методом матеріального стимулювання є участь персоналу в прибутках

підприємства. Такий метод є одночасно і засобом створення соціально-сприятливого клімату серед працівників підприємства, і засобом виживання у сфері нормальної конкуренції.

Виходячи з викладеного, зауважимо, що вибір системи матеріального стимулювання праці має бути чітко погодженим з особливостями і завданнями виробничої діяльності підприємств, у іншому разі не слід розраховувати на ефективність кінцевих результатів. Заробітна плата відіграє не лише економічну сутність для працівника, а перш за все вона є мотиватором високоефективної праці. Це рівень залежності кількісної і якісної праці як окремо кожного працівника так і в цілому всього колективу підприємства.

Отже, на державному рівні потрібно формувати новий мотиваційний механізм з пріоритетами розвитку системи матеріального стимулювання, відновлення притаманних оплаті праці функцій зацікавленості працівників у кінцевому результаті їх праці, виявлення і усунення недоліків у системі винагороди.

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

О.М. БУДАГЯН, студентка*

Уманський національний університет садівництва

Можливі напрямки реалізації внутрішніх і зовнішніх факторів підвищення ефективності виробництва (діяльності підприємства) не однакові по ступені дії (впливу), використанню й контролю. Тому для практики господарювання, керівників і відповідних фахівців (менеджерів) підприємств важливим є детальне знання масштабів дії, форм контролю й використання найбільш важливих внутрішніх і зовнішніх факторів на різних рівнях керування виробництвом.

Фактори підвищення ефективності виробництва продукції.

Підприємство може і повинне постійно контролювати процес використання внутрішніх факторів шляхом розробки і послідовного здійснення власної програми підвищення ефективності виробництва, а також врахувати вплив на неї зовнішніх факторів – економічної, соціальної політики держави, діяльності національних інституційних організацій розвитку інфраструктури і структурних змін у суспільстві.

Технологія. Технологічні нововведення, особливо сучасні форми автоматизації й інформаційних технологій дуже впливають на рівень і динаміку ефективності виробництва. За принципом ланцюгової реакції вони викликають істотні зміни в технічному рівні й продуктивності технологічного устаткування, методах і формах організації трудових процесів, підготовці й кваліфікації кадрів і т. ін.

Устаткування. Цьому фактору належить одне з ведучих місць у програмі підвищення ефективності виробництва. Підвищенню продуктивності діючого устаткування сприяє належна організація ремонтно-технічного обслуговування, оптимальні терміни експлуатації, забезпечення необхідної пропорційності в пропускній можливості технологічно зв'язаних груп (одиниць), чітке планування завантаження в часі, підвищення змінності роботи, скорочення внутрізмінних витрат робочого часу і ін.

---

* Науковий керівник – кандидат економічних наук, професор, Бурик А.Ф.

Матеріали й енергія. Проблема економії й зменшення споживання сировини, матеріалів, енергії повинна бути під постійним контролем відповідних фахівців підприємств із матеріалоємним і енергоємним виробництвом.

Вироби. Самі продукти (вироби), їхня якість і дизайн також є важливими факторами ефективності. Дизайн, повинен корелювати з так названою корисною вартістю, тобто тією сумою, яку покупець готовий заплатити за виріб відповідної якості. Пропоновані підприємством для продажу вироби повинні з'явитися на ринку в потрібному місці, у потрібний час і за розсудливою ціною.

Працівники. Основним джерелом і визначальним фактором підвищення ефективності виробництва є працівники – керівники, підприємці, фахівці, робітники. Продуктивність їхньої праці багато в чому визначається методами, технікою, особистою майстерністю, знаннями, відношенням до роботи й здатністю виконувати ту чи іншу роботу.

Організація й системи. Єдність трудового колективу, раціональність у делегуванні відповідальності й нормах керованості відносяться до принципів гарної організації справ на підприємстві, що забезпечують необхідну спеціалізацію й координацію виробничих і управлінських процесів і, таким чином, вищий рівень ефективності (продуктивності) діяльності.

Методи роботи. Більш досконалі методи роботи в умовах переваги трудомістких процесів стають досить перспективними для підвищення продуктивності. Наукова організація праці у всіх підрозділах підприємства сприяє тому, щоб перетворити ручну працю в більш продуктивну за рахунок удосконалення способів виконання трудових операцій, застосовуваних механізмів і інструментів, організації робочих місць. Для удосконалення методів праці на підприємстві дуже важливим є постійний аналіз трудових операцій і використання робочого часу, систематична атестація робочих місць, узагальнення й використання накопиченого на інших родинних підприємствах позитивного досвіду, організація навчання різних категорій працівників прогресивним прийомам праці, усунення непотрібної (зайвої) роботи й виконання корисної з найменшими витратами сили, часу й засобів.

Державна політика. Здійснювана державою (урядом) економічна й соціальна політика істотно впливає на ефективність суспільного виробництва через: практичну діяльність урядових закладів і державних структур; законодавчу діяльність; фінансові заходи й стимули (податки, тарифи, фінансову підтримку великих науково-технічних і виробничих проектів, фінансування соціальних програм, регулювання процентних ставок для кредитів); установлені й контрольовані економічні правила й нормативи (регулювання доходів і оплати праці, контроль цін, ліцензування зовнішньоекономічної діяльності і т. ін.); створення ринкової, виробничої і соціальної інфраструктури; макроекономічні структурні зміни; програми роздержавлення власності й приватизацію державних підприємств; комерціалізацію організаційних структур невиробничої сфери і т. ін. Розвиток економіки України, економічні відносини між окремими підприємствами й організаціями, між підприємствами й державою визначаються законодавством України (зокрема, Законами України: "Про підприємство", "Про власність", "Про оподаткування підприємств" і ін.), основні положення, якого керівникам і фахівцям підприємств необхідно добре знати й спиратися на них у своїй практичній діяльності.

УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМ І МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ

О.М. БУДАГЯН, студентка*

Уманський національний університет садівництва

Орієнтація діяльності вітчизняних підприємств на досягнення світових стандартів якості продукції та конкурентоздатності самих підприємств в умовах транскордонного співробітництва, передбачає удосконалення форм і методів управління їх виробництвом. Поширене використання інформаційних технологій і систем стає запорукою вдалого управління підприємствами. Використання сучасних електронних обчислювальних (машин, периферійної техніки) засобів зв'язку для збирання, обробки і передачі інформації користувачам, істотно впливає на методи виконання функцій управління виробництвом, створює умови для більш оперативного і якісного їх здійснення. Все це сприяє удосконаленню управління об'єктом у цілому і його структурними ланками. Серед основних напрямків удосконалення форм і методів управління виробництвом особлива увага приділяється формуванню інформаційного забезпечення підприємства та підвищенню наукового рівня планування на різних стадіях виробництва з використанням інформаційних технологій.

Відомо, що основою для прийняття управлінських рішень є інформація.

Тому від своєчасного збирання достовірної інформації, що всебічно характеризує всі процеси і явища виробничо-господарської діяльності підприємства та його структурних ланок, а також від оперативної обробки і поставлення її користувачам, повністю залежить якість і своєчасність керівництва виробничими процесами та господарською діяльністю підприємства. Застосовуючи для досягнення цієї мети, наприклад, ПЕОМ, що використовується як АРМ на етапі виникнення первинної інформації, можна значно удосконалити форми і методи збирання цієї інформації за рахунок автоматизації процесу. Суть такого процесу полягає у тому, що завдяки попередньо сформованим умовно-постійним масивам, та форм вхідних і вихідних документів, можна заповнювати форми первинних документів автоматично тією інформацією, яка є для цього документа постійною. Перемінну, тобто фактичну інформацію при цьому заповнюється ручним способом. Такий підхід до організації збирання фактичної інформації, дозволяє здійснювати безпаперове одноразове оперативне збирання і фіксування достовірної первинної інформації та її попередню обробку у ритмі виробництва, а потім передавати цю інформацію у такому ж ритмі усім користувачам для використання. Така інформація потрібна керівникові (чи менеджеру) для оперативного втручання в ці процеси з метою виправлення або попередження недоліків до їх закінчення. Зібрана таким чином оперативна інформація має бути не тільки єдиною для всіх користувачів, але і достовірною, а тому вона може використовуватись для господарського обліку.

У реалізації процесів управління виробництвом, як приклад можна підтримати використання таких поширених на Заході технологій: автоматизованого виробництва (Computer Aided Manufacturing, CAM);

автоматизованої системи управління виробництвом (СІМ); автоматизованого проектування (для детальної розробки товарів) – (Computer Aided Design, CAD); розгортання функції якості (Quality Function Deployment, QFD) [Гужва, 2001; Інформаційні..., 2002].

---

* Науковий керівник – кандидат економічних наук, професор, Бурик А.Ф.

Удосконалення форм і методів управління виробництвом з використання сучасних інформаційних технологій, дозволяє значно удосконалити і підвищити рівень планування, а разом з тим покращити управління виробничими процесами шляхом взаємозв'язку сукупних показників в часовому та пооб'єктному аспектах. Творчий підхід до управління, обумовлений рівнем інформативності та кваліфікації, наявністю таланту та інтуїції у суб'єктів управління за наявності комп'ютерних систем є перспективними напрямками використання комп'ютерних технологій у вирішенні задач управління виробництвом.

СОЦІАЛЬНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Л.В. БУЛАВКА, аспірантка*

Уманський національний університет садівництва

Проблеми підвищення ефективності функціонування і взаємодії особистих селянських господарств із сільськогосподарськими підприємствами, а також внутрішнього кооперування набули особливої актуальності у зв'язку з переходом на ринкові механізми економічного регулювання, зі зниженням рівня платоспроможності підприємств і падінням доходів їх працівників.

Незважаючи на те, що вже створено законодавчу базу, яка надає селянам право вибору форм господарювання на основі приватної власності на землю, у тому числі шляхом виходу із колективних господарств із одержанням земельного паю, немає масових прикладів реалізації цього права, оскільки при обмеженій підтримці зі сторони суспільного виробництва особисте селянське господарство виконує функції підсобного господарства й не забезпечує одержання доходів, які покрили б повною мірою потреби селянської родини.

Проте у період кризи високотоварного виробництва зв'язок між суспільними й особистими селянськими господарствами наповнюється новим економічним змістом, набуває форми взаємодії, при якій особисте подвір'я через цілий ряд обставин не може функціонувати так, щоб забезпечити усі потреби родини, без сприяння з боку сільськогосподарських підприємств, які мають технічні ресурси. Останні через тяжке фінансове становище найчастіше не можуть забезпечити умов для відтворення робочої сили без особистих селянських господарств. У зв'язку з цим питання підвищення ефективності функціонування особистих селянських господарств на основі взаємодії з підприємствами суспільного сектора виробництва потребують особливої уваги, тому що в сформованій ситуації необхідні нові підходи до збереження виробничого потенціалу села й самозабезпечення сільського населення продуктами харчування, підвищення якості життя селян.

Особисте селянське господарство – це особлива форма не тільки власності, а й сільськогосподарського виробництва. Її неправомірно ототожнювати із домашнім господарством, а також прирівнювати до міських садових кооперативів, тому що вони не мають такого ж рівня продовольчого постачання населення. Особисте селянське господарство не просто сільськогосподарське виробництво, а певною мірою автономне сімейне виробництво. Цим його відрізняють від інших форм дрібного виробництва в сільському господарстві.

---

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор. Музиченко А.С.

У сучасних умовах особисті селянські господарства є структурними елементами агропромислового комплексу країни, спрямованими на виконання різноманітних економічних функцій, основними з яких є: виробництво додаткової сільськогосподарської продукції – валової і товарної; підвищення рівня життя сільського населення шляхом збільшення доходів; використання ресурсів праці й засобів виробництва, що недоступні суспільному господарству. Тому, з огляду на реалії становлення ринкових відносин у сільському господарстві особисте селянське господарство є організаційно-правовою формою сільськогосподарського виробництва, багатогалузевим споживчо-товарним господарством, історично зумовленим соціально-економічним феноменом у вигляді самозайнятості сільської родини, що спрямована на задоволення власних потреб у сільськогосподарській продукції, а також можливість фінансового її забезпечення шляхом реалізації надлишків виробництва.

Об'єктивні умови розвитку особистих селянських господарств зумовлюють необхідність об'єднання їх з різними формами господарювання для створення власних структур з переробки та реалізації продукції, виробничо-технічного обслуговування тощо. Перехід до ринкової економіки створює передумови для якісно нового етапу кооперативного руху, широкого проникнення його у сферу ринкових структур АПК. Кооперативи здатні гнучко реагувати на попит, що змінюється, повніше використовувати місцеві умови, підприємницькі здібності власників. Варто підкреслити, що розвиток кооперативних відносин у ході реформування господарського механізму і формування ринкових структур має стати пріоритетним в найближчій перспективі.

На нинішньому етапі основними перспективними напрямками розвитку особистих селянських господарств в Україні можна вважати такі: створення нормативно-правового середовища й підвищення соціального й правового статусу особистих селянських господарств, як форми приватного підприємництва в сільському господарстві; поширення на їх власників заходів державної підтримки; широке залучення особистих селянських господарств в коопераційні господарські зв'язки в агропромисловому комплексі; удосконалення системи збуту продукції; виникнення на базі особистих селянських господарств високотоварних господарств; введення закупівель продукції особистих селянських господарств у державні фонди за гарантованими закупівельними цінами; посилення ролі місцевих органів самоврядування в регулюванні індивідуальної сільськогосподарської діяльності; підвищення питомої ваги прямих цільових субсидій і кредитів держави сільським родинам; звільнення на певний термін від оподаткування особистих селянських господарств та кооперативів, створюваних власниками особистих селянських господарств; зміцнення прав земельної власності селян; розвиток нових форм особистого виробництва на основі оренди, акціонування, створення приватних фірм і підприємств. Необхідним стає також розвиток нової форми особистої діяльності – прямого кооперування сільськогосподарських підприємств з промисловими. З розвитком агрофірм і агрокомбінатів надалі особисті господарства, як складова частина системи „виробництво-переробка-реалізація” повинні набути більшого значення і самостійності.

Покращення розвитку особистих селянських господарств потребує також розробки на державному та муніципальному рівнях спеціальних соціально-економічних програм локальної дії, спрямованих на їх інтеграцію з іншими агроструктурами на основі договірних відносин, що сприятиме комплексному

якісному зростанню особистого сектора, збільшення масштабів діяльності в економічних умовах сьогодення.

У перспективі на селі повинні створюватися філії промислових підприємств, що дасть змогу запобігти міграції сільського населення. З розвитком агрофірм особисті селянські господарства повинні стати невід’ємною частиною сільськогосподарського виробництва.

ЕЛАСТИЧНІСТЬ ПОПИТУ НА ЗЕРНО

А.П. БУРЛЯЙ, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Зернове виробництво є стратегічною галуззю України і характеризується досить високим рівнем його інтенсифікації та підвищенням продуктивності праці. Проте ці чинники не приносять стабільної прибутковості даній галузі. Більше того, можна спостерігати на перший погляд парадоксальну ситуацію, коли хороша погода та високий врожай зернових скорочують доходи зерновиробників, а неврожай, навпаки, призводить до зростання їх прибутків.. Багато аспектів даної проблеми можуть бути обґрунтовані за допомогою поняття еластичності.

Еластичність – це міра чутливості однієї змінної до зміни іншої змінної, яка має надзвичайно важливе не лише теоретичне, а й практичне застосування. Це відбувається тому, що для одних товарів навіть незначна зміна ціни або доходу може спричинити значні зміни в обсязі покупок, а для інших товарів навіть значне підвищення або зниження ціни чи доходу буде малопомітним.

На відміну від інших товарів потреба в зерні та зернопродуктах обмежується певними фізіологічними нормами. Попит на них зростає до певної межі незалежно від рівня цін та доходів населення. У той же час вважається, що для підтримання життєдіяльності люди змушені закуповувати необхідний мінімум продовольства навіть при вкрай несприятливому для споживачів рівні цін та зниженню доходів. Тому через виняткове значення для людини зерна та зернопродуктів еластичність попиту на більшість із них (як за ціною, так і за доходом) в цілому є низькою (табл. 1).

1. Оцінка еластичності фізичного обсягу попиту на зерно та зернопродукти в Україні

Показник	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Споживання зерна в розрахунку на 1 особу, кг	165,8	157,1	153,5	152,8	149,8
Середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників в Україні, грн	806	1041	1351	1806	1906
Темп приросту споживання зерна на 1 особу, %	-	-5,521	-2,356	-0,482	-1,944
Темп приросту номінальної заробітної плати, %	-	22,574	22,946	25,194	5,247
Еластичність попиту за доходом	-	-0,245	-0,103	-0,019	-0,371
Індекс цін на зерно	91,8	123,2	161,5	92,5	101,9
Еластичність попиту за ціною	-	-0,045	-0,015	-0,005	-0,019

* – розраховано автором]

Для нормальних товарів коефіцієнт еластичності попиту за доходом є додатнім, для нижчих від'ємним, для товарів першої необхідності – знаходиться в межах від 0 до 1, а для предметів розкоші – більше 1. Щодо зерна та зернопродуктів, то еластичність попиту за доходом (міра чутливості обсягу споживання зерна на зміну рівня доходу) в Україні протягом 2005-2009 років коливалася в межах від -0,019 до -0,371. Тобто даний товар відносять до нижчих товарів. А від'ємні значення пояснюються значним перевищенням споживання над фізіологічно необхідною нормою. Нарощувати виробництво зерна варто, лише орієнтуючись на експорт.

При споживанні зерна та зернопродуктів заробітна плата не є єдиним джерелом доходу споживачів, оскільки частина людей отримує зерно в рахунок заробітної плати як натуральну оплату, а також як розрахунок за надані у користування паї. Тому, на наш погляд, для дослідження еластичності зерна та зернопродуктів доцільніше використовувати дані про сукупні доходи населення, хоча тенденція збережеться.

Еластичність попиту за ціною – це відсоткова зміна обсягу попиту, спричинена одновідсотковою зміною ціни даного товару. Якщо попит еластичний ($E > 1$), то одновідсоткова зміна ціни призводить до більшої відсоткової зміни обсягу попиту. Попит нееластичний, коли $E < 1$, тобто одновідсоткова зміна ціни спричиняє менш ніж одновідсоткову зміну обсягу попиту. Аналізуючи дані таблиці 1 можна зробити висновок про нееластичний ціновий попит на зерно і зернопродукти, оскільки коефіцієнт еластичності знаходиться в межах від 0,005 до 0,045 (знак «-» не враховується). Це означає, що споживачі слабо реагують на зміну ціни зерна та зернопродуктів в країні, тобто споживчий попит на зерно залежатиме, насамперед, не від ціни і рівня доходу, а від кількості населення регіону.

Таким чином, поняття еластичності відіграє концептуально важливу роль для аналізу як мікро- так і макроекономічних процесів в країні.

ОСОБЛИВОСТІ СТАТИСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ

Г.Л. БУРЛЯЙ, викладач

Уманський національний університет садівництва

З переходом України до соціально орієнтованої економіки, формуванням нової стратегії розвитку державної статистики відбулися якісні зміни у підходах до сутності категорії зайнятості населення та її оцінки. Оскільки праця є одним з найбільш динамічних факторів виробництва, це потребує формування нових наукових підходів до статистичного дослідження зайнятості населення, вивчення його методологічних та організаційних засад.

Проблемами зайнятості населення займалися як зарубіжні вчені: К. Друрі, К.Р. Макконнелл, П. Самуельсон, так і вітчизняні науковці: Д.П. Богиня, І.К. Бондар, С.С. Герасименко, О.М. Гладун, А.В. Головач, В.К. Данилко, М.І. Долішній, Л.Г. Ткаченко, В.Г. Швець та інші.

Разом з тим актуальними залишаються проблеми удосконалення методологічних аспектів вимірювання зайнятості та її прогнозування. Це потребує подальшого використання статистичних методів дослідження для визначення стану та закономірностей подальшого розвитку зайнятості населення в регіональному та макроекономічному аспектах.

Тривалий час категорія „зайнятість” не використовувалась у вітчизняних наукових працях. У нормативну лексику категорію „зайнятість населення” вперше було введено Законом України „Про зайнятість населення”, після чого ця категорія набула широкого правового поширення. Зайнятість населення безпосередньо пов’язана з поняттям „межі виробництва”, оскільки в системі національних рахунків визначено, що зайнятими вважаються особи, що беруть участь у створенні товарів і наданні послуг у межах виробництва. Такий підхід дозволяє проводити спільний аналіз показників зайнятості й виробництва.

Правовий зміст категорії зайнятості населення полягає в тому, що право на працю є звичайним природним правом людини, яке кожна держава повинна гарантувати своєму громадянину. В Україні, зокрема, у відповідності зі ст. 43 Конституції України, кожен громадянин має право на працю, а держава створює умови для того, аби громадяни могли повністю скористатися цим правом. Держава гарантує рівні можливості у виборі професії і виду трудової діяльності, реалізує програми професійно-технічного навчання, підготовки та перепідготовки кадрів у відповідності з суспільними потребами.

Право на зайнятість ширше за право на працю. Ці поняття не можна ототожнювати, оскільки суспільно корисна праця завжди є зайнятістю, але останню не слід зводити лише до праці. Зайнятість – це природний стан людини, який не завжди означає, що вона зайнята суспільно корисною працею. Але праця і зайнятість як економічні категорії органічно взаємопов’язані.

Усі категорії зайнятості населення мають динамічний характер, зумовлений рівнем розвитку продуктивних сил і суспільними виробничими відносинами.

Надійна інформація є важливою умовою функціонування ринку робочої сили. На сьогоднішній день ринок праці характеризується таким явищем, як інформаційна асиметрія. Служби зайнятості та система органів статистики повинні сприяти скороченню масштабів інформаційної асиметрії на ринку праці з метою активізації та стимулювання зайнятості населення на основі формування адекватної системи обліку наявності та зміни робочих місць.

Виконання завдань статистики зайнятості населення ґрунтується на отриманні достовірної і об’єктивної інформації про поточний стан зайнятості на ринку праці. Державний комітет статистики для статистичного вивчення зайнятості населення використовує різні джерела інформації про стан ринку праці.

Обстеження населення з питань економічної активності впроваджені в практику постійної роботи Держкомстату України з 1999 року і проводяться щоквартально за місцем проживання населення шляхом безпосереднього опитування громадян 15-70 років (включно). Базою обстежень є сукупність домогосподарств, відібраних в усіх регіонах на науково обґрунтованих засадах, з урахуванням 25-відсоткової щоквартальної ротації.

Опитування населення триває впродовж останнього місяця кварталу, починаючи з другого тижня обстежуваного місяця і закінчуючи першим тижнем місяця, наступним за обстежуваним. Перед безпосереднім опитуванням респонденти надають інформацію стосовно їх стану на ринку праці впродовж тижня (з понеділка до неділі). Висока верхня вікова межа дозволяє уточнити можливу участь на ринку праці пенсіонерів, а низька – підлітків. Результати обстежень дозволяють оцінити чисельність безробітних, їх розподіл за обставинами незайнятості та способами пошуку роботи. Останнє особливо важливо, оскільки ринок праці може функціонувати як в організованій, так і в неорганізованій формі.

Обстеження економічної активності населення є найповнішим джерелом статистичної інформації про стан ринку праці та зайнятість населення. В Україні такі обстеження базуються на вибіркових методах спостереження і проводяться, починаючи з 1999 року, із щоквартальною періодичністю.

Служби зайнятості не підтримують належних контактів з підприємствами з питань обліку вільних робочих місць. Це не сприяє повному надходженню до державної служби зайнятості інформації про наявність вільних робочих місць від суб'єктів малого підприємництва. Втім саме на малих підприємствах найближчим часом очікується створення переважної більшості нових робочих місць. Тому їх облік набуватиме важливого значення для реалізації заходів з активізації політики зайнятості населення на ринку праці.

У контексті проблем сучасної системи обліку робочих місць слід звернути увагу на досить низький рівень співпраці служби зайнятості та підприємств, про що свідчить дуже низький рівень подання звітності підприємств. Відсутність такої звітності призводить до появи досить вагомих негативних наслідків. Одним з них є високий рівень навантаження на одне вільне робоче місце. Загальна кількість наявних робочих місць, їх структура та рух за галузями економіки на державному рівні зараз невідомі. Фактично держава не володіє достовірною інформацією щодо відтворення робочих місць.

РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ

О.В. ВЕЛИЧКО, кандидат економічних наук
Національний університет біоресурсів і природокористування України

На сучасному етапі розвитку економіки України важливою проблемою є пошук напрямів ефективного використання наявного виробничого потенціалу сільського господарства та формування ресурсів, необхідних для виробництва визначеної кількості аграрної продукції. Сьогодні ця проблема набуває особливого значення у зв'язку з випередженими темпами витрачання матеріальних ресурсів порівняно з темпами виробництва продукції. Стабілізація й подальше ефективне функціонування агропромислового комплексу не можна уявити без зміцнення та заощадження його ресурсного потенціалу. Отже, виникає гостра потреба у вивченні основних тенденцій ресурсного забезпечення аграрного виробництва та розробки відповідних пропозицій щодо покращення ситуації в галузі.

Одним із важливих виробничих ресурсів у сільському господарстві є земля. Земельний фонд Полтавської області станом на 1 січня 2010 р. становив 1427,8 тис. га, з якого сільськогосподарські угіддя – 1377,7, рілля – 1315, сіножаті – 27,8, пасовища – 29,1, багаторічні насадження – 3,7 тис. га. Варто зауважити, що із загальної площі сільськогосподарських угідь, яка перебуває у розпорядженні аграрних підприємств, вагома частка – на правах оренди. З погляду раціонального використання землі, оренда не найкраща форма господарювання, оскільки лише власник будь-якого ресурсу найбільше зацікавлений у його бережливому використанні.

Для розвитку сільськогосподарського виробництва, крім землі, суттєве значення мають матеріально-технічні ресурси. Матеріально-технічна база є основою

функціонування агропромислового комплексу і сприяє розвитку та вдосконаленню сільськогосподарського виробництва в усіх його сферах. В аграрній сфері більшість матеріально-технічних ресурсів становлять основні засоби. Наприкінці 2009 р. вартість основних засобів сільськогосподарських підприємств Полтавської області становила 3746,8 млн грн, що на 740,7 млн грн менше порівняно з 2000 р.

У сільськогосподарських підприємствах Полтавської області капіталозабезпеченість впродовж останніх років зростає. Позитивні тенденції відносно використання основних засобів засвідчує також зростання капіталоозброєності в динаміці. Якщо 2004 р. на 100 га сільськогосподарських угідь припадало 168 тис. грн основних засобів, а на одного середньорічного працівника 35,4 тис. грн, то 2009 р. уже відповідно 272 тис. грн і 86,6 тис. грн.

У структурі основних засобів сільськогосподарських підприємств Полтавщини наприкінці 2008 р. частка будівель, споруд і передавальних пристроїв становила 45,7%, машин і обладнання 36,1%, транспортних засобів – 9,9%. Суттєва частка у структурі основних засобів будівель, споруд і передавальних пристроїв та значно менша частка машин, обладнання і транспортних засобів зумовлені обмеженістю фінансових можливостей сільськогосподарських підприємств у відновленні машинно-тракторного парку.

Отже, основною проблемою, яка гальмує розвиток сільськогосподарського виробництва, є рівень його технічного оснащення. Недостатня кількість цих ресурсів спричиняє невчасне виконання окремих технологічних операцій, а відтак – спад урожайності сільськогосподарських культур на 10-30%. Зменшення кількісного складу техніки та спад рівня її технічної готовності призводять до збільшення в 1,5-2,5 рази навантаження на трактори, зернозбиральні комбайни та інші машини. Це зумовлює зволікання із здійсненням польових робіт, порушення вимог агротехніки і втрат урожаю.

У 2009 р. кількість тракторів, зернозбиральних, кукурудзозбиральних, картоплезбиральних і бурякозбиральних комбайнів скоротилася відповідно на 40,5%, 37,2, 51,4, 57% порівняно з 2000 р. Тому актуальним на сьогодні є пошук шляхів раціонального використання техніки, а отже, зменшення її потреб. Зокрема, кожному аграрному підприємству необхідно так укомплектувати машинно-тракторний парк, аби він відповідав обсягам механізованих робіт.

Результати досліджень вказують на те, що економічно потужним господарствам із великими обсягами робіт комплектувати машинно-тракторний парк необхідно виходячи з власних можливостей, а економічно слабким господарствам із невеликими обсягами робіт – доцільно кооперувати кошти для закупівлі техніки й використовувати її на міжгосподарській основі. Це дасть змогу за менших капіталовкладень сформувати раціональний парк машин та інтенсивніше його використовувати.

Реформування аграрних підприємств і зменшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції зумовили різке скорочення в них працівників. Впродовж останніх років середньорічна чисельність працівників сільськогосподарських підприємств Полтавської області, зайнятих на виробництві продукції рослинництва і тваринництва, різко скоротилася. В умовах розвитку науково-технічного прогресу зменшення чисельності працівників аграрної сфери – об'єктивна потреба. Отже, в ситуації, яка виникла, матеріальне стимулювання залишається одним із основних чинників формування позитивного ставлення до праці в сільському господарстві.

Здійснений аналіз засвідчує, що середній розмір заробітної плати на кінець 2009 р. у сільському господарстві Полтавської області становив 1275,28 грн. Це майже наполовину менше ніж у інших сферах економічної діяльності. Якщо, наприклад, порівняти із заробітною платою працівників промисловості, транспорту та фінансової сфери, то її рівень в аграрному виробництві залишається майже в 3-3,5 рази нижчим.

Сучасні тенденції ресурсозабезпечення аграрного виробництва характерні спадом площ сільськогосподарських угідь, зменшенням чисельності зайнятих працівників, низьким рівнем оплати праці, недостатньою кількістю матеріально-технічних ресурсів, що унеможлиблює відтворення сільського господарства на належному рівні. Для покращання ситуації, яка виникла, суттєва роль має належати механізмам державної підтримки агровиробників, забезпеченню еквівалентного обміну між сільським господарством та іншими галузями АПК, пільговому кредитуванню, оподаткуванню, врегулюванню лізингових та інвестиційних процесів тощо.

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

Л.Б. ГНАТИШИН, кандидат економічних наук

С.С. ФЕДАК, студент

Львівський національний аграрний університет

Головною причиною кризи в аграрному секторі економіки є те, що керівництво держави не мало чіткого плану здійснення перетворень. Процеси реструктуризації в аграрній сфері розпочалися без його глибокого соціально-політичного аналізу і належного науково-методичного забезпечення.

Повільні реформи в АПК здебільшого є причиною неспівпадання інтересів роздержавлених структур і власників приватизованих земельних ресурсів. Поки що не приділяється належна увага таким важливим чинникам як ринкова інфраструктура, стимулювання конкуренції серед товаровиробників, стабілізація ситуації на селі. Сьогодні самостійно вести господарство на належному рівні, не маючи достатнього власного капіталу, належної агротехнічної освіти та досвіду, майже неможливо. Наші фермери концентрують увагу на виробничих витратах, бо рівень цін на сільгосппродукцію від них не залежить і є явно заниженим. Така ситуація призводить до браку коштів для оновлення основних та оборотних засобів. Більшість господарств фінансово виснажені, через що вони втрачають реальні можливості самофінансування. До того ж продовжується закупівля імпортного продовольства, яка сягає половини українського продовольчого ринку. Внаслідок цього вітчизняна сільськогосподарська продукція стає не конкурентоспроможною.

В економічно розвинутих країнах агропромислове виробництво, особливо сільське господарство, розглядають як дотаційну галузь. Це зумовлюється, насамперед, її загальнодержавним значенням цієї галузі, загрозою продовольчої залежності від інших країн. Крім того, соціально-економічний ризик розвитку сільськогосподарського виробництва дуже великий, оскільки воно суттєво залежить від природно-кліматичних умов та ринкової кон'юнктури. Тому держава повинна компенсувати витрати на розвиток сільського господарства із держбюджету.

В умовах ринкових перетворень трансформація агропромислового виробництва, є складовою процесу реформування суспільно-господарської системи держави в

цілому. Такий підхід повинен забезпечити ефективніше функціонування сільського господарства в умовах економічної нестабільності. Поряд із розвитком всіх організаційно правових форм в сільському господарстві уряд повинен всіляко сприяти розвитку фермерських господарств, які поступово включаються в систему суспільного виробництва сільськогосподарської продукції через внутрішній ринок. Також слід зняти адміністративні перешкоди для агробізнесу, створити рівні умови конкуренції та пільгове кредитування фермерських господарств. Потребує перегляду система державного управління якістю землі за допомогою нормативно-правових економічних та адміністративних важелів. На нашу думку, саме ці дії зумовлять розвиток вільних селянських товарних господарств, які вважаються загальною формою реформування і функціонування в нових соціально-економічних умовах сільськогосподарського виробництва розвинутих країн Заходу, так і України.

Отже, від того як розвиватиметься агропромислове виробництво в країні, залежатиме стан продовольчого ринку, забезпеченість населення високоякісними продуктами харчування, продовольча незалежність від інших країн і як наслідок – соціальна єдність і стабільність суспільства.

ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

А. С. ГОЛОТА, аспірантка*

Уманський національний університет садівництва

Адаптація АПК України до ринкових умов ставить перед виробниками сільськогосподарської продукції безліч проблем, серед яких першочерговим виступає завдання підвищення конкурентоспроможності. Продукція аграрного сектору нашої держави, з одного боку, виступає досить конкурентною за ціновими параметрами, а з іншого, досить часто поступається світовим аналогам за рівнем якості. Це провокує виникнення конфліктних ситуацій при експорті, погіршує зовнішньоторговельний імідж нашої країни, знижує довіру не лише закордонних споживачів, але й українських громадян до вітчизняних товарів.

Проблема конкурентоспроможності продукції є досить актуальною, вона розглядалась у працях таких вчених, як О. Березін, В. Богачов, О. Веклич, В. Власов, С. Ганначенко, В. Гончаров, О. Грицик, М. Дем'яненко, Л. Дідковська, О. Драган, Ф. Енгельс, О. Жемойда, Н. Жилияєва, Т. Зінчук, В. Нежиборець Т. Сокольська, Г. Ткаченко, В. Уланчук, Р. Фатхутдінов, А. Фесина, Ф. Хайєк, В. Чабан. Разом з тим чимало аспектів залишається не розкритими.

Головною умовою конкурентоспроможності продукції виступає її якість. Саме вона формує конкурентні переваги будь-якого підприємства. Конкурентоспроможність продукції — це міра привабливості її для споживача, вона визначається ступенем задоволення сукупності різних потреб.

Сільське господарство України є проблемною нестабільною галуззю, яка практично незабезпечена технікою та новими технологіями, а вітчизняний ринок сільськогосподарської продукції, значною мірою, ще залишається стихійним. Низьку конкурентоспроможність зумовлюють також відсутність належної нормативно-

---

* Науковий керівник – кандидат економічних наук, професор Семенда Д. К.

правової бази, нерозвиненість інфраструктури, невідповідність товарів вимогам Міжнародних стандартів та низькі якісні показники.

Особливо гостро проблема підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції постає у зв'язку з приєднання України до СОТ. Вступ до цієї Міжнародної організації — це визнання світом українського сегменту економіки конкурентоздатним. Але потрібно чітко розуміти, що нові умови торгівлі передбачають боротьбу за ринки збуту, технології, стандартизацію. Україні на сьогодні є членом СОТ, але не в повній мірі відповідає цьому статусу. Дослідження засвідчують, що протокол Всесвітньої організації торгівлі для вітчизняного АПК не можна вважати привабливими. До

того ж, фінансова криза призвела до проблем із виходом на міжнародний ринок, а світові ціни на сільськогосподарську продукцію суттєво зменшились.

Сьогодні практично всі країни світу постали перед серйозним викликом: як уникнути економічного спаду й зберегти активний темп розвитку в умовах нестабільності на фінансових і продовольчих ринках. За даними продовольчої комісії організації Об'єднаних Націй (ФАО) за останні 50 років світові ціни на основні продукти харчування досягли винятково високого рівня, при чому за три місяці 2009 року зростання цін на продовольчі товари було особливо стрімким. З одного боку, це стимул для розвитку аграрного сектора, з іншого — серйозний виклик.

Нині в нашій державі загострюються проблеми продовольчого забезпечення населення. Серед імпортованих товарів збільшуються обсяги цукру, м'яса, фруктів та інших видів сільськогосподарської продукції. Україна імпортує овочі з Китаю, Єгипту, Польщі, Туреччини, Іспанії. Основна причина цих негативних процесів у тому, що більшість українських фермерів не можуть виростити та зберегти конкурентоспроможну продукцію. Тому важливим науковими та практичними завданнями є розробка механізмів регулювання системи аграрних ринків та підтримки саме вітчизняних виробників.

З метою забезпечення ефективної державної політики у сфері підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції необхідно створити правові, економічні, організаційні умови виробництва, задоволення попиту на безпечну та якісну продукцію, піднесення авторитету країни у світовому співтоваристві та забезпечення стабільного розвитку її економіки.

Основним завданням аграрних підприємств в сучасних умовах є всебічне задоволення потреб національної економіки в цілому, і окремих громадян, зокрема, у його продукції, роботах та послугах з високими споживчими властивостями і якістю при мінімальних витратах. Сільськогосподарське виробництво є основою життя людей. світова практика показує, що ринкова економіка змінює ставлення людини до землі, спонукає її до більш продуктивної праці. А жорсткі умови глобальних ринків передбачають відповідні вимоги щодо вітчизняних постачальників продовольства. Недооцінка ролі якості може призвести до втрат на експортних ринках.

Таким чином, сучасне сільськогосподарське виробництво відзначається низьким рівнем конкурентоспроможності. З метою посилення позицій вітчизняних виробників на внутрішньому і зовнішньому ринках сільське господарство потребує виваженої державної політики, спрямованої на підтримку галузі, формування правових, економічних, організаційних передумов розвитку. Особлива роль у підвищенні конкурентоспроможності належить оновленню техніки і технології, стандартизації, підвищенні ефективності виробництва, високій якості та відповідності товарів міжнародним вимогам.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ М'ЯСОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В.М. ГРИЦИК, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

На сучасному етапі розвитку економіки України доцільно більше уваги приділяти аграрному сектору, потенціал якого за належного фінансування та розумного контролю з боку держави можна реалізувати за найближчу п'ятирічку. Сьогодні найбільшої допомоги та вливань капіталу потребує галузь тваринництва, а особливо – м'ясне скотарство, свинарство, птахівництво. Саме ці галузі зазнали найтяжчих руйнівних наслідків за часів реформувань.

Ряд вчених, серед яких П.Т. Саблук, В.І. Бойко, О.П. Комарніцька, В.Г. Рижков, М.Я. Мойса, Н.О. Аверчева, О.І. Дацій, Л.О. Мармуль, О.М. Шпичак досліджували проблеми, що сьогодні існують у тваринництві в цілому та в м'ясопродуктовому підкомплексі України зокрема. Питання підвищення економічної ефективності виробництва м'яса сільськогосподарськими виробниками є досить об'ємним і тому потребує подальших досліджень.

М'ясо і м'ясопродукти входять до складу основних компонентів харчування населення і є важливим предметом експорту, тому від якісного й ефективного їх виробництва у значній мірі залежить рівень економічного зростання, благополуччя та здоров'я нації. Підвищення обсягів споживання м'яса та м'ясопродуктів у розвинених країнах світу свідчить про розвиток світового ринку м'яса, а це в свою чергу буде стимулювати виробників м'яса до нарощування виробництва.

Незважаючи на державні програми розвитку та підтримки за останні двадцять років у тваринництві позитивних змін було мало. Якщо чисельність птиці після постійного скорочення з 2003 року починає зростати і у 2010 році ми мали вже мали 191,4 млн. голів, тобто на 34,4% більше показника 2003 року, то в свинарстві немає чіткої тенденції до росту чи спаду поголів'я. Найгірша ситуація у галузі м'ясного скотарства. За період 1990-2010 рр в середньому щороку скорочувалося на 4% поголів'я ВРХ від показника 1990 року.

До розпаду СРСР завдяки цілеспрямованій політиці щодо розвитку тваринництва кількість поголів'я ВРХ в Україні мала позитивну тенденцію до зростання. Так, за 60-ті роки минулого століття зростання склало 3,2 млн. голів, за 70-ті роки — 5,26 млн. голів. У 1990 році поголів'я досягло 24623 тис. голів. Після розпаду СРСР, зруйнування інфраструктури сільського господарства в Україні, як і економіки країни в цілому, призвело до негативних явищ в українській тваринницькій галузі. Зниження рентабельності виробництва яловичини з 20,6% у 1990 році до -19,8% у 1995 змусило великі сільськогосподарські підприємства, на які в радянський час припадала лівова частка поголів'я ВРХ, позбутися від вирощування худоби як від нерентабельного виду бізнесу.

В Черкаській області на 1 січня 2010 року залишилось 27,5% поголів'я ВРХ, 60% поголів'я свиней від їх чисельності у 1995 році. У галузі птахівництва спостерігаємо приріст чисельності поголів'я майже у 3,7 рази за цей же період.

Відносно менша кількість ризиків, швидша оборотність оборотного капіталу та невисока собівартість виробництва м'яса птиці – все це сприяло тому що галузь

---

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Уланчук В. С.

птахівництва почала займати ринкові позиції м'ясного скотарства та свинарства. З 2006 року експорт вітчизняного м'яса в основному збільшується за рахунок м'яса та харчових субпродуктів птиці. Незважаючи на позитивну динаміку розвитку птахівництва, для виходу на світові ринки галузь потребує активної підтримки з боку держави. Разом з тим, щоб не стати залежними від імпорту м'ясопродукції, необхідно витягати з кризи скотарство та свинарство.

В перспективі одним із новітніх шляхів розвитку економіки країни може стати кластеризація економіки. Створення і підтримка економічних кластерів активно відбувається у розвинених країнах світу. Регіональна інтеграція сільськогосподарських підприємств-виробників м'яса з науковими установами, дослідницькими центрами, державними контролюючими та регулюючими органами влади, селекційно-племінними господарствами та іншими тісно пов'язаними організаціями дасть змогу максимально ефективно використовувати наявні ресурси, зменшити собівартість м'яса, підвищити продуктивність тварин і в цілому дозволить вітчизняним виробникам впевнено себе почувати на світовому ринку. Тому сільськогосподарські підприємства які будуть входити в м'ясний кластер Черкаської області зможуть одночасно, в найкоротші терміни та з мінімальними витратами на дослідження користуватися новітніми здобутками науково-дослідних установ. Збереження незалежності окремих виробників м'яса, що входитимуть в кластер та конкуренція між ними будуть гальмувати ріст цін на м'ясо. Від цього насамперед виграє споживач та економіка всієї країни.

ЕВОЛЮЦІЯ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ ЗАРУБІЖНИХ ВЧЕНИХ НА ФОРМУВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ

І.В. ДАЦИШИН, аспірант*

Подільський державний аграрно-технічний університет

Формування ринкової економіки України спричиняє посилення уваги до усіх проблем і процесів, що відбуваються у сфері праці. Аби зрозуміти, що уявляє собою категорія «ринку праці» в сучасних умовах, важливо знати класичні погляди зарубіжних вчених на формування відносин у сфері праці.

Ще на початку ХУІІ століття у роботах У. Петті зустрічається намагання пояснити вартість робочої сили з точки зору віку, професії працівника тощо.

А. Сміт у «Дослідженні про природу і причини багатства народів» велике значення приділяє розвитку здібностей людини до праці, дає аналіз витрат праці на виробництво. Автор розглядає попит і пропозицію як провідні фактори на ринку праці.

Концепція Д. Рікардо ґрунтується на дослідженні способів формування доходів працівників при тісному взаємозв'язку цих процесів із затратами коштів, призначених для відтворення робочої сили.

К. Маркс розглядав прибуток як перетворену форму трудової вартості. Свої твердження він будував на основі застосування категорії «вартість робочої сили», котру роботодавець сплачує і яка є меншою від вартості праці робітника.

Початківець неокласичного аналізу А. Маршалл головну увагу звертав на

---

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Лучик С.Д.

моделі ринку праці в умовах чистої конкуренції. Згідно вчення представників неокласичного напрямку, ринок та інші ринки діють на основі цінової рівноваги і основним регулятором при цьому є ціна, тобто зарплата.

Дж. Кейнс і Р. Гордон відносили заробітну плату до регуляторів ринку, оскільки ціна праці жорстко фіксована і практично не змінюється. Як зазначали вчені, ринок праці займає другорядне значення по відношенню до ринку товарів і грошового ринку.

В зарубіжній теорії і практиці сутність і економічний зміст категорії «ринку праці» розглядається з різних позицій. Одні вчені розуміють під ринком праці ринкове середовище з певними взаємовідносинами продавця та покупця основного товару цього ринку – послуг робочої сили. Інші – певне місце та простір, де відбувається купівля послуг робочої сили. Треті визначають ринок праці як сукупність відносин з обміну послуг товару «робоча сила» на певні життєві блага, які визначають вартість даного товару і дають змогу забезпечити відтворення робочої сили. І лише ретельно дослідивши всі ці погляди, можна скласти правильне уявлення про сучасний ринок праці в Україні.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОБНИЦТВА ЦУКРУ В УКРАЇНІ

А.В. ДОРОНІН, аспірант

М.Ю. КОДЕНСЬКА, доктор економічних наук

ННЦ “Інститут землеробства НААН”

Цукрова галузь завжди відігравала значну роль в економіці України і соціальному розвитку суспільства. Проте, в буряківництві і цукроварінні існує низка неврегульованих організаційно-економічних питань від вирішення яких залежить конкурентоспроможність продукції цукробурякового виробництва.

За 2006–2009 роки в Україні значно скоротились розміри посівних площ під цукровими буряками, зменшилось виробництво цукру, особливо у 2009 р., коли його було вироблено 1,267 млн. т і Україна вимушена була вдатись до імпорту. За оперативними даними в 2010 році валове виробництво цукрових буряків становить 14,8 млн. т (2009 р. – 10,1 млн. т) при урожайності 30,0 т/га (2009 р. – 31,5 т/га), що дало змогу виробити 1,542 млн. т цукру.

За даними НАЦУ “Укрцукор” в 2010 році працювало 73 заводи (2009 р. – 56) з сумарною добовою потужністю 224,6 тис. т переробки буряків за добу (2009 р. – 180,5), середня тривалість роботи цукрових заводів склала 65 діб (2009 р. – 54). Вміст цукру в мелясі до маси цукрових буряків в середньому по всіх заводах становить 1,95% проти 1,86% минулого року, цукристість прийнятих цукрових буряків 15,3%, що на 1,55% нижче. Різниця між цукристістю буряків при прийманні та виходом цукру складає 3,44% проти 3,13% в 2009 році.

Зазначимо, що 62,1% солодкого продукту в Україні вироблено цукровими компаніями. За останні роки лідером на ринку цукру є ТОВ “Астарта-Київ”, якою в 2010 році вироблено 198 тис. т цукру, що склало 12,8% від загального по Україні.

Одним із шляхів підвищення ефективності буряківництва є додержання технологій вирощування цукрових буряків. При цьому, концентрація виробництва цукросировини у потужних спеціалізованих підприємствах дає можливість вирощувати цукрові буряки за інтенсивними технологіями, що забезпечує підвищення ефективності виробництва цукру в Україні.

Підвищення продуктивності роботи цукрових заводів зумовлено їх матеріально-технічним переоснащенням та безперервним забезпеченням якісною цукросировиною, що сприятиме економії енергетичних витрат та підвищенню ефективності діяльності. Наприклад, якщо перевести енергоблоки цукрових заводів на сучасні технології спалювання вугілля, то можна втричі зменшити витрати на паливо, але цей захід потребує значних капітальних витрат. А ще ліпше переробляти мелясу на біоетанол, а жом на біогаз, які можна використовувати для енергетичних потреб заводів.

Використання цукрових буряків та продуктів їх переробки для виробництва, крім цукру, інших товарних продуктів робить їх конкурентними порівняно з іншими сільськогосподарськими культурами.

Враховуючи особливості виробництва цукру в Україні, можна стверджувати, що інтеграція переробних підприємств з виробниками сільськогосподарської продукції є пріоритетним напрямом розвитку підприємств, що дасть змогу виробляти конкурентоспроможну продукцію для внутрішнього та зовнішнього ринків.

ПРОБЛЕМИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ДАНИХ У ЗВІТІ ПРО ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ

О.В. ДУДКЕВИЧ, викладач

Уманський національний університет садівництва

Важливе значення для аналізу фінансового стану підприємства є Звіт про власний капітал, який дозволяє користувачам прослідкувати на підставі достовірних даних зміни у власному капіталі підприємства, протягом звітного періоду. Особливістю цієї форми є те, що у ньому поряд з фактичними змінами за цей період можуть бути відображені дані, які сталися у складі джерел утворення активів, якщо сталися при перебудові облікової політики, що привели до змін у складі джерел утворення активів протягом попереднього періоду, а також при виправленні помилок, які були виявлені після складання звіту.

Питанням що пов'язанні з формуванням звіту про власний капітал присвячено багато публікацій, які розкривають як науковий так і практичний характер. Серед українських вчених-науковців слід виділити наступних: Дем'яненко М.Я., Коцупатрий М.М., Крупка Я.Д., Малік М.Й., Месель-Веселяк В.Я., Пилипенко О.І., та багато інших.

Цей звіт має узгоджуватися з фінансовою концепцією капіталу, яка передбачена у Концептуальній основі складання та подання фінансових звітів, де було визнано, що згідно з цією концепцією капітал є синонімом чистих активів або власного капіталу. Відповідно до цього побудовано дві концепції збереження капіталу, а саме фізичного та фінансового.

Концепцією збереження фізичного капіталу передбачено оцінку активів за поточною собівартістю, в той час як збереження фінансового капіталу не вимагає дотримання якоїсь певної оцінки активів і відповідно прибуток означає по суті справи зростання капіталу взагалі, однак було визнано, що прибуток не визначається доти, доки активи не будуть продані. Це важливе положення і його слід дотримувати всі підприємства. Саме цей факт являється основою для належного відділення капіталу від прибутку.

Діючими інструктивними матеріалами (П(С)БО 5) „Звіт про власний капітал” передбачено, що у ньому відображають зміни у окремих видах, виділяючи окремо колонки для фіксації даних про рух статутного, пайового, додатково вкладеного, неоплаченого та вилученого капіталу. Окремі колонки виділено для відображення руху нерозподіленого прибутку та всього власного капіталу.

По кожному виду капіталу фіксують решту на початок року, її коректування внаслідок зміни облікової політики, виправлення помилок та інших змін, що дозволяє визначити скоригований залишок на початок року, переоцінка активів, формування і розподіл прибутку, збільшення та вилучення капіталу та інші його зміни.

Окремі положення щодо відображення окремих позицій у звіті про власний капітал формуються за допомогою ряду нормативних документів, наприклад, коректування залишку статутного капіталу на звітну дату визначається МСФЗ 10 „Події після дати балансу”, який був переглянутий у 1999 році. В Україні діє П(С)БО 6 „Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах”, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 28.05.1989 р. № 137.

Розходження між ними стосуються тлумачення окремих положень. Наприклад, у МСБО 10 відзначено, що після складання звітності і до її затвердження можуть виникнути сприятливі чи несприятливі події, які існували на дату балансу і які виникли після дати балансу. Ці події можуть вимагати внесення змін до вже складеної звітності. Разом з тим у цьому стандарті даються вказівки, які бухгалтерської практики можуть трактувати по-різному.

Причинами, які вимагають внесення змін у залишок на початок року, можуть бути зміни в обліковій політиці, виправлення виявлених помилок та інші зміни в обліковій політиці мають відображатися у тій же статті звіту про фінансові результати, яка раніше застосовувалася для відображення доходів або витрат, пов'язаних з об'єктом такої оцінки (п.6-7 П(С)БО 5), причому зміни в обліковій політиці вважаються обґрунтованими, якщо сталися зміни у статуті підприємства, у діючому законодавстві, включаючи і національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, а також за умови, що ці зміни сприятимуть підвищенню достовірності даних фінансової звітності.

Наведені факти про окремі операції, що впливають на зміну власного капіталу на початок року, дозволяють скорегувати його залишок на початок року та відобразити зміни у статтях інших форм фінансової звітності, зокрема балансу та звіту про фінансові результати. Окремі операції мають бути відображені у примітках до фінансової звітності, зокрема це стосується фактів зміни розміру дивідендів, який був оголошений після складання балансу, намірів підприємства припинити діяльність, або неможливість її продовження, причини і наслідки змін у обліковій політиці тощо (п.20-23 П(С)БО 6).

Для відображення операцій при збільшенні чи зменшенні окремих видів власного капіталу та нерозподіленого прибутку (непокритих збитків) у звіті виділено окремий розділ, у складі якого відображають відповідні суми. Наприклад, зміни іншого додаткового капіталу та резервного капіталу можуть стосуватися оцінки чи до оцінки основних засобів, незавершеного виробництва та нематеріальних активів.

Приведені дані про порядок формування звіту про власний капітал засвідчують, що вони мають узгоджуватися із іншими формами фінансової звітності і з вступним і заключним балансом, звітом про фінансові результати та примітками до річного звіту.

ОПТИМІЗАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

О.В. ЖАРУН, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

Інвестиційні процеси є одними із визначальних фінансово-економічних процесів розвитку економіки. Своєчасне залучення інвестиційних ресурсів в достатніх об'ємах та їх раціональне використання дозволяє розширювати об'єми виробництва, впроваджувати новітні технології та підвищувати якість продукції. Задача оптимізації інвестиційних процесів виникає в умовах економіки різних рівнів розвитку, однак вона є особливо актуальною для процесів економіки в періоди криз, що характеризуються високою динамікою протікання фінансово-економічних процесів, наявністю невизначеностей структурного, параметричного та статистичного характеру, впливом різнорідних збурень, недосконалістю законодавства і т.п. Для ефективного розвитку сільського господарства України необхідне становлення в країні активно функціонуючого фінансового ринку, формування інтегрованої системи взаємозв'язків з міжнародними фінансовими потоками, підвищення рівня інвестиційної забезпеченості сільськогосподарських підприємств. Структура та обсяги інвестиційної діяльності на рівні кожного господарюючого суб'єкта є головними факторами, що обумовлюють інвестиційний розвиток країни.

Аграрний сектор посідає важливе місце в економіці України, тут виробляється 11-15% валової продукції, однак на галузь припадає лише 3,7-5,0% інвестицій в економіку країни. Сільське господарство України разом з іншими складовими АПК забезпечує близько 30% валового внутрішнього продукту, зайнятість майже третини працюючого населення, виробництво 95% товарів масового вжитку. Потреби в інвестиціях у сільське господарство України є дуже значними, тому важливо забезпечити мобілізацію всіх можливих інвестиційних ресурсів. Залучення коштів приватних інвесторів як інвестиційного джерела є на сучасному етапі економічного розвитку найважливішим завданням. Це свідчить про наявність достатньо високих резервів для інвестування виробничого середовища.

Міжнародні експерти прогнозують, що капіталовкладення в український агропромисловий комплекс (АПК) в період з 2011 по 2013 рр. складуть близько 1 млрд. 870 млн. дол. Велику частину капіталовкладень складуть позикові кошти. В Україні загальний об'єм інвестицій в АПК в 2010 р. склав 60 млрд. грн. В попередні 18 років в АПК поступило в цей період близько 2,5 млрд. дол. прямих іноземних інвестицій. В об'ємах прямих іноземних інвестицій усю економіку, це складає близько 7%. Але років 14 інвестиції в АПК, фактично, не йшли. На сьогоднішні обставини на світовому ринку продуктів харчування і на внутрішньому ринку склалися так, що АПК став привабливим для інвестицій. Аналітики відзначають, що нині аграрний сектор перетворюється на один з найпривабливіших для інвестування. Ця тенденція має загальносвітовий характер. Збільшення інвестиційної привабливості агропромислового комплексу являється основним способом вирішення нинішніх проблем економіки, включаючи її аграрний сектор. Проте, велике число нереалізованих інвестпроектів в аграрній сфері і невеликі об'єми залучених коштів сигналізують про слабкість української фінансової системи і високі ризики.

Активізації інвестиційної діяльності аграрно-промислових підприємств сприяє

підвищення інвестиційної привабливості агропромислового виробництва і галузі в цілому за рахунок прибутковості. Доцільним у даному напрямку є державна підтримка аграріїв, що реалізується через створення і застосування іпотечних механізмів, а також механізмів державної кредитної підтримки довгострокових інвестиційних проектів не лише у сфері виробництва сільськогосподарської продукції, а й, насамперед, у сфері переробки. Важливим напрямом державної підтримки у сфері інвестування аграрно-промислового виробництва має стати підтримка інноваційного розвитку аграрної сфери на рівні держави та окремих регіонів. Позитивним у практиці інвестування аграрно-промислових підприємств з боку держави є науково обґрунтовані регіональні інвестиційні програми, що мають на меті підтримку розвитку певних великомасштабних аграрно-промислових підприємств, що у перспективі можуть стати основою для задоволення продовольчих потреб країни.

Таким чином для активізації інвестиційної діяльності важливе значення має розвиток інтеграційних процесів у сфері агропромислового виробництва. Створення аграрно-промислових підприємств, характерною особливістю яких є замкнуте коло виробничого процесу, що органічно поєднує виробництво, переробку, зберігання і реалізацію готового продукту, значно прискорює вкладення капіталу для примноження прибутку, отримання вищих показників господарської діяльності та досягнення соціального ефекту на селі.

На ефективність інвестиційної діяльності, й особливо на формування і використання інвестиційних ресурсів, впливають умови ведення бізнесу, законодавче регулювання інвестиційних процесів, стан економіки та ринку, можливості й пріоритети інвесторів, привабливість потенційних об'єктів інвестування та інші чинники. Найбільший рівень прибутковості може забезпечити іноземному інвестору здійснення інвестиційних проектів з метою впровадження високопродуктивних технологій вирощування сільськогосподарських культур та утримання худоби й птиці. При формуванні інвестиційних проектів у великотоварних багатогалузевих агроформуваннях слід враховувати не тільки рівень технологічних процесів, а й кон'юнктуру ринку сільськогосподарської продукції, що дає змогу оптимально поєднати галузі рослинництва та тваринництва.

ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ВАРТОСТІ ПОТОЧНИХ БІОЛОГІЧНИХ АКТИВІВ БДЖІЛЬНИЦТВА

Д.Б. ЖУЧЕНКО, викладач

Уманський національний університет садівництва

Різні виробничі напрями, а також методи та способи утримання бджолосімей в сільськогосподарських підприємствах, зумовлюють певні особливості відображення в обліку їх вартості. У відповідності принципу обачності в бухгалтерському обліку повинні застосовуватись такі методи, згідно яких не повинно бути завищення оцінки активів та доходів підприємства. Ключовим завданням є обрання таких облікових підходів, котрі забезпечать достовірне відображення вартості бджолосімей на дату балансу.

Питанням обліку в галузі бджільництва приділено мало уваги, проте вагомим для розв'язання деяких облікових проблем послужили праці та методичні розробки

таких вітчизняних науковців, як Л.Л. Дудка, К.І. Ємець, Б.П. Мельничук, П.Л. Сук та інші.

В Методичних рекомендаціях з обліку витрат і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств зазначено, що сім'ї бджіл разом з вуликами слід обліковувати на рахунок 21 «Поточні біологічні активи», а вулики які знаходяться в запасі обліковують по дебету рахунку 22 «Малоцінні та швидкозношувані предмети». До даного підходу схиляється також П.Л. Сук та вказує на те, що при повній загибелі бджолосімей їх вартість списують по кредиту рахунку 21 «Поточні біологічні активи» в дебет субрахунків 947 «Нестачі і втрати від псування цінностей» (на вартість бджіл без вуликів) і рахунку 22 «Малоцінні та швидкозношувані предмети» – на вартість вуликів. Загибель бджолосімей від стихійного лиха відносяться на дебет субрахунку 991 «Втрати від стихійного лиха» і кредит рахунку 21 «Поточні біологічні активи».

Даний підхід не є прийнятним для сільськогосподарських підприємств котрі керуються в обліку П(С)БО 30 «Біологічні активи» відповідно до якого бджолосім'ї відносяться до поточних біологічних активів та здатні давати сільськогосподарську продукцію або приносити в інший спосіб економічні вигоди протягом періоду, що не перевищує 12 місяців. Також слід враховувати те, що відповідно до Закону України «Про бджільництво»: бджолина сім'я – це цілісна біологічна одиниця, яка складається з однієї бджоломатки, 15 – 60 тис. у середньому робочих бджіл та приблизно двох тисяч трутнів. А спосіб утримання, тобто вулик, за визначенням В.П. Поліщука, це виготовлене людиною сучасне житло бджоломатки сім'ї, в якому створено умови для її утримання, накопичення і збереження запасів корму.

Тому доцільним вартість бджолосімей як біологічної одиниці відображати на субрахунку 212 «Поточні біологічні активи тваринництва, оцінені за справедливою вартістю», а вартість вуликів на субрахунку 112 «Малоцінні необоротні матеріальні активи» та визнавати їх як спеціальні пристосування для утримання бджолосімей, вартість яких погашається нарахуванням зносу за встановленою підприємством ставкою (нормою) з урахуванням очікуваного способу використання, згідно Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій Затверджено наказом Міністерства фінансів України № 291 від 30.11.99р. Відповідно амортизацію на даний вид малоцінних необоротних активів слід нараховувати прямолінійним методом, що дасть можливість рівномірно віднести їх вартість на вироблену продукцію, протягом терміну їх корисного використання.

При проведенні інвентаризації поточних біологічних активів слід керуватися Методичними рекомендаціями з інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів, розрахунків та незавершеного виробництва сільськогосподарських підприємств, які рекомендовані до застосування міністерством аграрної політики України. Інвентаризацію бджолосімей весною проводять коли температура повітря не нижче + 15 °С (в тіні). Восени інвентаризацію проводять після закінчення збору нектару бджоломатками сім'ями. При огляді бджоломаток встановлюють номер вулика, кількість рамок меду, силу сім'ї та інші технологічні показники. Силу бджоломатки визначають по кількості рамок зайнятих бджолами, в перерахунку на повну рамку. Слабі і хворі бджолосім'ї підлягають вибракуванню.

На основі Акта ревізії пасіки слід оприбутковувати новостворені бджолосім'ї оцінені за справедливою вартістю, провівши відповідні записи в обліку по дебету

субрахунку 212 «Поточні біологічні активи тваринництва, оцінені за справедливою вартістю» та кредит субрахунку 232 «Тваринництво», одночасно з відображенням в обліку доходу від первісного визнання бджолосімей по дебет субрахунку 232 «Тваринництво» та кредит рахунку 710 «Дохід від первісного визнання та зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю». Вартість загиблих бджолосімей без винних осіб виявлена в результаті інвентаризації пасіки буде відображена записом: дебет рахунку 947 «Нестачі і втрати від псування цінностей» та кредит субрахунку 212 «Поточні біологічні активи тваринництва, оцінені за справедливою вартістю». Дооцінка (втрата) вартості бджолосімей проведена в результаті інвентаризації пасіки буде відображена відповідними записами в обліку: дебет рахунку 212 «Поточні біологічні активи тваринництва, оцінені за справедливою вартістю» та кредит рахунку 710 «Дохід від первісного визнання та зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю». І відповідно при зменшенні вартості бджолосімей в обліку буде наступний запис: дебет рахунку 940 «Витрати від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю» та кредит субрахунку 212 «Поточні біологічні активи тваринництва, оцінені за справедливою вартістю».

Такий підхід дасть можливість достовірно визначити та відобразити в обліку на дату балансу вартість бджолосімей та рівномірно розподілити витрати на утримання вуликів за рахунок відображення їх у складі інших малоцінних необоротних активів та поступовим систематичним списанням перенести їх вартість через амортизаційні нарахування на витрати галузі.

СУЧАСНИЙ РИНОК ПРАЦІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

О.Д. ЗАЛІЗНЯК, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

Процеси глобалізації сучасної світової економіки є дедалі інтенсивнішими та відчутнішими. На сьогодні немає держави, спроможної уникнути впливу цього процесу на ті чи інші сфери суспільного життя. Глобалізація справляє потужний вплив на всі грані життєдіяльності суспільства загалом і на ринок праці зокрема

У сучасних умовах світової економіки глобалізаційні процеси є підґрунтям соціально-економічного розвитку будь-якої країни. Ринок праці сприяє посиленню мобільності робочої сили, інтернаціоналізації соціальних і трудових стандартів життя, інтенсифікації транснаціональних зв'язків, і тим самим прискорює взаємопроникнення й зближення ринків. Інтеграція України до світового ринку праці постає важливою умовою оптимізації національної участі у міжнародному розподілі праці.

Глобалізація національних економік та зближення трудових норм, прав і гарантій у різних країнах визначають світові тенденції у сфері зайнятості та соціально – трудових відносин: 1) поширення неформальної економіки, отже дезінтеграції трудових відносин і погіршення умов праці; 2) впровадження інформатизованих і комунікаційних технологій, яке дає можливість все більшому числу людей виконувати роботу вдома; 3) застосування багатьма компаніями стратегії передачі

---

* Науковий керівник - доктор економічних наук, професор Молдаван Л.В.

частини своїх функцій іншим підрядчикам, яке здійснюється з метою зниження виробничих витрат і підсилює феномен «завуальованих трудових відносин», що означає повторне прийняття на роботу або звільнення працівника як «незалежних» субпідрядників, що не мають прав ні на які соціальні виплати і допомоги; 4) вплив науково – технічного прогресу на структурну перебудову економіки, який веде, з одного боку, до значного піднесення продуктивності праці, з іншого, до скорочення робочих місць, передусім у промисловому секторі; 5) чітке розмежування підходів до регулювання соціально – трудових відносин у державному та приватному секторах економіки; 6) посилення ролі транснаціональних корпорацій у формуванні національних ринків праці, в утворенні нових сегментів робочої сили, у виникненні нових конкурентних стратегій на ринку праці; 7) розширення можливостей малих і середніх підприємств у створенні робочих місць у відповідь на потреби великих підприємств, а також на запити індивідуальних споживачів.

Глобалізаційні процеси сприяють поглибленню вже існуючої нерівності в сферах продуктивності праці, доходів, матеріального благополуччя та заважають досягненню рівності можливостей в соціально-трудовах відносинах.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СТИМУЛЮВАННЯ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ю.Л. ЗБОРОВСЬКА, викладач*

Уманський національний університет садівництва

В умовах інтеграції України посилюється роль експорту як чинника економічного зростання. Наразі обсяги експорту продукції АПК є низькими. Їх частка в загальному експорті України протягом 2004-2008 рр. коливалася від 9,7% – найнижче значення до 16,2% – найвище значення; частка продукції переробних підприємств в обсягах експорту продукції АПК за відповідний період коливалась від 41,3% (2008 р., найнижче значення) до 60,4% – (2007 р., найвище значення). Вважаємо, що вітчизняний експорт потребує заходів стимулювання, які сприятимуть збільшенню чисельності експортоорієнтованих переробних підприємств та посиленню їх позицій на глобальних продовольчих ринках. Серед таких варто відзначити страхування (хеджування), надання кредитів, субсидування, пільгове оподаткування.

Стимулювання експортних поставок аграрної продукції є загальнодержавним завданням. В країні функціонує „Державний експортно-імпорتنний банк” (Укрексімбанк). Він надає різні види послуг, але основна його ціль – фінансування зовнішньоекономічних операцій, у тому числі надання середньострокових та довгострокових кредитів. Серед досягнень „Укрексімбанку” слід відзначити угоду, укладену зі Світовим банком, яка дозволяє спрямувати значні фінансові ресурси на фінансування українського експорту.

У Великобританії функції підтримки експорту розподілені між Міністерством торгівлі та промисловості, Міністерством закордонних справ та Банком Англії. Перші два відомства збирають і надають підприємствам інформацію з питань глобальної ринкової кон'юнктури, а Міністерство торгівлі та промисловості організовує також і виставки. Важлива роль у цій країні належить Департаменту гарантій експортних

---

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Школьник О.О.

кредитів, який займається короткостроковим страхуванням експорту, іноземних інвестицій та різних проектів.

У Франції обов'язки по страхуванню експортних кредитів покладено на приватну французьку компанію, яка використовує для цього як власні, так і державні ресурси. При цьому від загального обсягу втрат, що виникли внаслідок комерційних ризиків, повертається до 85% коштів, а через політичні ризики – 90%.

У Фінляндії короткостроковим фінансуванням експорту займається Банк Фінляндії. Проте одержати підтримку можуть лише підприємства, які збільшують обсяги свого експорту. У цій країні також практикують надання податкових пільг (близько 40% прибутку від експортних операцій не оподатковується), доплат, визначених на основі різниці між внутрішньою і світовою ціною, пільг на транспортні витрати.

У Росії теж не створено сприятливих умов підприємствам АПК для здійснення експортних операцій. Для покращення ситуації у цій країні російські науковці пропонують провести такі заходи: розробити експортні програми, удосконалити законодавство в сфері зовнішньоекономічної діяльності, в тому числі щодо спрощення процедури повернення ПДВ, поліпшити системи кредитування та страхування експортерів від політичних і комерційних ризиків.

Таким чином, механізм стимулювання вітчизняного експорту потребує вдосконалення. Необхідно переймати досвід зарубіжних країн та адаптувати його відповідно до стадій економічного розвитку України. На нашу думку, країні необхідна більш активна підтримка державою експортоорієнтованих підприємств, а саме потрібно удосконалити законодавче забезпечення, сприяти розвитку інфраструктури, розробити механізм заохочення до експортної діяльності. Важливо здійснити заходи щодо зміцнення вітчизняної грошової одиниці з метою зменшення втрат від коливання валютних курсів.

НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В УКРАЇНІ

Н.А. ІВАНОВА, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

В процесі реформування в Україні всіх галузей економіки та розвитку її приватного сектору аудиторський контроль набуває все більшого розвитку. Саме цей вид контролю дає можливість встановити законність, достовірність і доцільність фінансово-господарської діяльності підприємств різних галузей економіки. Підприємства починають замовляти не тільки послуги з проведення обов'язкового аудиту, але й перевірок окремих видів діяльності, типів операцій, стану розрахунків. Як показує практика, ці завдання успішно виконує такий вид незалежного контролю, як внутрішній аудит.

На сучасному етапі розвитку аудиту в Україні треба ставити акценти на посиленні ролі організації та дієвості внутрішнього аудиту підприємства стосовно вибраних методів і способів формування інформації у фінансовій звітності.

Для української практики поняття "внутрішній аудит" неопрацьоване теоретично і майже не застосовується практично. На відміну від зовнішнього аудиту, для регламентації якого було прийнято Закон України "Про аудиторську діяльність"

від 22.04.93 р. № 3125-ХІІ – Редакція від 15.12.2005, діяльність внутрішнього аудиту на рівні закону не регламентована. Проте, деякі документи певним чином зачіпають питання внутрішнього аудиту.

Погляди щодо терміну "внутрішній аудит" постійно змінюються в ході динамічного процесу розвитку теорії аудиту.

Міжнародний стандарт аудиту 610 "Розгляд роботи внутрішнього аудиту" трактує термін "внутрішній аудит" як оцінювальну діяльність служби, створеної суб'єктом господарювання. До функцій внутрішнього аудиту входять, зокрема, перевірка, оцінювання та моніторинг відповідності й функціонування систем бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю. Внутрішній аудит є підрозділом суб'єкта господарювання. Цей стандарт встановлює положення і надає рекомендації зовнішнім аудиторам при розгляді роботи внутрішнього аудиту, і разом з тим, жодним чином не регламентує процедури внутрішнього аудиту.

В Розпорядженні Кабміну України Про схвалення Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю (Концепція, розд. 2) від 24.05. 2005 р. N 158-р м. Київ (В редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2008 р. № 1347-р) внутрішній аудит, визначений, як діяльність з надання незалежних та об'єктивних гарантій (забезпечення впевненості в межах розумного у досягненні органами державного і комунального сектору мети та функціонуванні системи управління у спосіб, який максимально знижує ризик шахрайства, марнотратства, допущення помилок чи нерентабельності) і консультацій.

Внутрішній аудит, Постановою Правління національного банку України Про схвалення Методичних рекомендацій щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України (Методичні рекомендації, п.1.12) від 28.03.2007 № 98, регламентується як незалежна, об'єктивна перевірка та надання консультацій з метою підвищення ефективності операцій банку. Він допомагає банку досягти встановлених цілей шляхом забезпечення систематичного дисциплінованого підходу до оцінки та підвищення ефективності процесів внутрішнього контролю, управління ризиками та корпоративного управління.

Відповідно до Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України Про затвердження Методичних рекомендацій щодо проведення внутрішнього аудиту фінансових установ (Методичні рекомендації, п.1.2) від 27.09.2005 № 4660, внутрішній аудит являє собою незалежну експертну діяльність служби внутрішнього аудиту фінансової установи, яка полягає в проведенні перевірок та здійсненні оцінки, як правило, таких елементів, як системи внутрішнього контролю фінансової установи; фінансової і господарської інформації; економічності та продуктивності діяльності фінансової установи; дотримання законів, нормативних актів та інших зовнішніх вимог.

Міністерство фінансів України згідно наказу Про затвердження Термінологічної бази системи внутрішнього контролю та аудиту Державного казначейства України (Термінологічна база, п.5) від 07.10.2008 № 417 визначає внутрішній аудит як складову системи внутрішнього контролю та аудиту, яка являє собою незалежну оцінку системи внутрішнього контролю, встановленого у Державному казначействі. Основними завданнями внутрішнього аудиту є: здійснення на постійній основі нагляду за функціонуванням внутрішнього контролю, оцінка ступеня його ефективності; оцінка надійності та ефективності системи управління ризиками; виявлення недоліків, розробка пропозицій щодо удосконалення системи внутрішнього контролю та аудиту.

Наявність великої кількості суттєвих розбіжностей у поняттях і термінах свідчать про відсутність єдиного нормативного документа, який регулював би відносини у сфері внутрішнього аудиту. Кожне трактування визначення "внутрішній аудит" виходило з власних потреб управління міністерств і відомств, які видавали нормативний документ.

Тобто, проблеми внутрішнього аудиту полягають у необхідності формування єдиних концептуальних засад його організації, виходячи із сучасних умов розвитку економіки України, створення єдиного правового поля розвитку системи внутрішнього аудиту, а також формування нових і удосконалення діючих форм й процедур, у тому числі з урахуванням позитивного європейського досвіду.

ПИТАННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ЗА ПРИДАТНІСТЮ ДО ВИКОРИСТАННЯ

Н.В. ІСАЧЕНКО, кандидат економічних наук

Національний університет біоресурсів і природокористування України

В свій час, класифікація екологобезпечного використання сільськогосподарських земель була розроблена для території колишнього Радянського Союзу і навіть включалась до земельно-кадастрової документації, у розділ характеристики якості земельних угідь. Проте вона не мала очікуваного практичного застосування. Це пов'язано з очевидною недосконалістю класифікації, яка охоплювала землі одної шостої частини світової суші, що не давало можливості детальніше виділити і висвітлити класифікаційні таксони на конкретні території. Найбільш вузьким місцем згаданої класифікації була її архітектоніка: землі ранжувалися лише з точки зору придатності для сільськогосподарського використання.

Нами пропонується в порядку обговорення сучасна класифікація земель за пріоритетністю використання, що узагальнено оцінює їх екологічну та соціально-економічну значущість при забезпеченні раціонального використання земельних ресурсів. Сучасна класифікація земель за пріоритетністю використання:

1. Землі під природними територіями та об'єктами природно-заповідного фонду загальнодержавного значення;
2. Землі під штучно створеними об'єктами природно-заповідного фонду загальнодержавного значення;
3. Землі під штучно створеними об'єктами природно-заповідного фонду загальнодержавного значення;
4. Землі під штучно створеними об'єктами природно-заповідного фонду місцевого значення;
5. Землі оздоровчого призначення для профілактики захворювань та лікування людей;
6. Землі сільськогосподарського призначення (особливо цінні ґрунти);
7. Землі оздоровчого призначення для розробки родовищ природних лікувальних ресурсів;
8. Землі історико-культурного призначення;
9. Землі транспорту;
10. Землі зв'язку;

11. Землі енергетичної системи;
12. Землі водного фонду (державного значення);
13. Землі сільськогосподарського призначення (крім особливо цінних ґрунтів);
14. Землі лісогосподарського призначення;
15. Землі житлової та громадської забудови;
16. Землі рекреаційного призначення;
17. Землі водного фонду;
18. Землі оборони;
19. Землі іншого призначення;
20. Землі для поводження з відходами.

У запропонованій класифікації земель за пріоритетністю використання, де на перше місце поставлені землі не сільськогосподарського використання, а інші види земель, що мають в сучасних умовах вищу екологічну та соціально-економічну цінність (зокрема, землі природо-заповідного та іншого природоохоронного значення, оздоровчого призначення тощо). Цей підхід можна розглядати як основу для розробки механізмів зонування земель для забезпечення їх раціонального використання.

СУЧАСНИЙ СТАН ГАЛУЗІ САДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

В.Д. КАРИЧКОВСЬКИЙ, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

За всю багаторічну історію розвитку садівництва в Україні найвищі площі плодкових і ягідних насаджень були зафіксовані у 1965 році 1299 тис. га. Починаючи з 1966 р., до т. ч. площі промислових садів рівномірно скорочувалися. В 1990 році загальна площа плодкових та ягідних насаджень складала 851 тис. га (в т.ч. 679,8 тис. га плодоносних насаджень), а за період з 1991 по 2000 рр. площа під садовими культурами скоротилась майже вдвічі до 424,9 тис га (в т.ч. плодоносної до 378 тис. га) при цьому середньорічний темп скорочення становив 50,6 та 34,3 тис.

З 2001 по 2009 роки площа плодоносних плодкових та ягідних насаджень скоротилась на 134,2 тис. га до 228,8 тис. га або на 37%. Таке скорочення відбулось за рахунок істотного зменшення площ насаджень у сільськогосподарських підприємствах з 227,2 тис га у 2001 році до 81,1 тис. га 2009 року. В той же час, площа насаджень в господарствах населення за вказаний період зросла на 11,9 тис. га до 147 тис. га або ж на 8,8%. Вказані явища мали наслідком зростання питомої ваги площ плодкових насаджень господарств населення на 27,2 п. % і станом на 2009 рік ці площі складають 2/3 плодкових і ягідних насаджень України.

За період з 1990 по 2009 роки відмічаються істотні коливання розмірів валового збору, так в окремі роки його значення було більшим 2 млн. т, в окремі менше мільйона.

Для дослідження впливу урожайності на валовий збір плодкових і ягідних культур було застосовано кореляційний аналіз. При цьому динамічні ряди, які характеризують вказані показники були поділені на два періоди 1990-1997 та 1998-2009 рр. що зумовлено тим, що як відмічалось вище, було змінено методичні підходи до визначення площі насаджень у 1998 році. За результатами аналізу вплив фактору урожайності на валовий збір знаходився на рівні 98,8 та 74,9%, відповідно для визначених періодів.

За роки незалежності спостерігається недостатнє забезпечення населення України продукцією садівництва, крім того в 1999 році рівень забезпечення знизився до 19,2%. Загалом, показник забезпеченості варіював в межах від 19,2 до 70%. Розрахувавши параметри квадратичного рівняння регресії можна зробити висновок, що динаміка забезпечення характеризувалась скороченням до 2002 року, а починаючи з 2003 року відмічається тенденція до зростання даного показника, проте він все ще залишається на надзвичайно низькому рівні, і в 2009 році складав лише 43,5%.

Отже, галузь садівництва має значні резерви для нарощування обсягів виробництва продукції шляхом збільшення площі насаджень та застосування інтенсивних технологій, що дасть змогу поліпшити урожайність насаджень та загалом підвищити економічну ефективність галузі.

МАРКЕТИНГ У ВЕТЕРИНАРНІЙ ФАРМАЦІЇ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

К.В. КИРИЛЮК, студентка

В.П. КИРИЛЮК, кандидат сільськогосподарських наук

Уманський національний університет садівництва

Вітчизняний ринок ветеринарних товарів і послуг існує понад 200 років і пройшов шлях від дефіциту до насичення його імпортними препаратами.

За короткий період розвитку ринкових відносин у ветеринарній медицині існують всі складові цього ринку: приватна власність; існуючі та потенційні покупці ветеринарних товарів; конкуруючі між собою продавці ветеринарних товарів і послуг; відсутність централізованої розподільчої постачальної системи.

Для нормального функціонування ветеринарної фармації потрібен своєрідний ланцюг: наукові розробки – впровадження їх у виробництво – виробництво – контроль якості – реалізація – супроводження препаратів (зворотній зв'язок із споживачем).

Водночас із розширенням наукових розробок препаратів та впровадженням їх у виробництво в структурі виробника чи їх реалізатора утверджуються нові служби, функції яких полягають у вивченні маркетингу продукції.

Вищезазначене дозволяє сформулювати основну мету нашого дослідження: проаналізувати основні переваги від входження «Маркетингу» в галузь ветеринарної фармації та визначити основні перспективи їх подальшого впровадження.

Маркетинг – це нова економічна категорія для вітчизняних виробників і споживачів.

Вагомою складовою успіху кожного виробника є впровадження на ринку нового асортименту препаратів та вдала його реалізація за допомогою політики просування товарів.

Отже, питання стратегічного маркетингу в діяльності як вітчизняних, так і зарубіжних фірм, а їх нараховується декілька сотень, що займаються виробництвом та реалізацією ветеринарних препаратів, набувають особливого значення.

У галузі ветеринарної фармації маркетинг забезпечує потік інформації про вимоги ринку та очікуванні зміни факторів довкілля; використовує засоби впливу на виробництво й ринки збуту; визначає, які види продукції мають достатній ринковий потенціал; які форми реклами та стимулювання збуту краще застосовувати з тим, щоб підприємство забезпечувало необхідний рівень рентабельності виробництва, а

відповідно й прибуток. Основу маркетингу визначає всебічне вивчення ринку товарів, регулювання ринкових відносин, попит і пропозиція, створення дієвої служби управління цими процесами. Ветеринарним спеціалістам маркетинг дозволяє стати більш поінформованими та досягти ефективності у роботі, не помилятися у виборі; впливає на їх погляди щодо певних засобів ветеринарного призначення; покращує координацію матеріальних, трудових і грошових ресурсів; сприяє поліпшенню діяльності фірм, що виробляють засоби для ветеринарії, й професійних якостей ветеринарних лікарів, економії матеріальних і трудових ресурсів.

У галузі ветеринарної фармації найважливішим завданням маркетингу є вивчення ринку ветеринарних препаратів та розмаїтості факторів, що на нього впливають. Комплексне дослідження ринку ветеринарних препаратів включає вивчення ринкового попиту, визначення ринкової кон'юнктури, вивчення товарів конкурентів, дослідження умов конкуренції, аналіз форм і методів збуту ветеринарних препаратів.

Зрозуміло, що у сфері ветеринарного підприємництва маркетинг може бути найбільш ефективним лише за умов розвинутих ринкових відносин з достатком ветеринарних товарів та конкуренцією; рівних можливостей товаровиробників усіх форм власності (державних, кооперативних, приватних фірм і підприємств); підготовленості керівників ветеринарних установ і підприємств у сфері маркетингу та спеціалістів-маркетологів; створенні відлагодженої централізованої системи збору ветеринарної інформації й її доступності для ветеринарних спеціалістів; наявності спеціалізованих організацій, здатних здійснювати маркетингові дослідження та надавати кваліфіковану допомогу [4].

Таким чином, у галузі ветеринарної медицини, зокрема фармації, маркетингова діяльність допомагатиме вирішенню наступних завдань:

- Наближенню асортименту ветеринарних препаратів до конкретних потреб ветеринарної медицини;
- Орієнтації підприємств на випуск тієї продукції, що користується попитом на ринку;
- Сприянню розвитку здорової конкуренції на ринку ветеринарних препаратів, що зумовить виробництво більш якісної й безпечної продукції.

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ САДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

О.С. КОВАЛЕНКО, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

Для забезпечення ефективного функціонування будь-якої галузі сільського господарства потрібно враховувати особливості, притаманні саме цьому напрямку діяльності. Це стосується і садівництва, функціонування якого цілковито ґрунтується на процесах відтворення і продуктивного використання багаторічних насаджень. Адже обсяги виробництва плодів і ягід визначаються, передусім, динамікою кількісного та якісного складу плодоносних насаджень. Питанням економіки садівництва присвячені роботи багатьох вітчизняних вчених — О.М. Шестопаля, О.Ю. Єрмакова, І.І. Червена, В.А. Рудьєва, І.І.Лукінова, В.В. Юрчишина, М.М.

---

* Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент Бурлай О.Л.

Артеменка, Д.Ф. Харківського та ін. Однак з огляду на особливості й тенденції сучасних змін у розвитку промислового садівництва України, питання відтворення плодючих насаджень, що є передумовою ефективного функціонування галузі, набуває особливої актуальності.

Методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання та системний підхід до вивчення проблеми відтворення й ефективного функціонування галузі садівництва, наукові праці вчених-економістів, довідкові видання з економіки аграрної сфери та відповідні законодавчі й нормативні акти.

Україна є великою аграрною країною, яка має величезні можливості по забезпеченні населення якісними і недорогими продовольчими товарами. Але останнім часом вітчизняна продукція аграрного сектору зіштовхнулася з жорсткою конкуренцією з боку іноземних виробників. Внаслідок різкого переходу від розподільчо-планової системи до ринкової та недосконалого механізму приватизації багаторічних насаджень у садівництві країни склалися явно виражені негативні тенденції: за останні десять років імпорту фруктів збільшився в 2,8 раз, а ввезення ягід – майже у десять раз, в той же час площа плодючих насаджень України впродовж 1991-2009 рр. скоротилася на 73,3%. Таким чином, Україна через кілька років може поставити свій внутрішній ринок плодів і ягід у повну залежність від їх імпорту. Вирішення цієї проблеми лежить у найповнішому використанні наявного природно-економічного потенціалу. Але даний потенціал може залишитися нереалізованим, поки не будуть сформовані ринкові відносини в галузі садівництва, для якої ще характерна певна стихійність, нерегульованість, відсутність ринкової інфраструктури, недосконалість цінового механізму і недостатня підтримка з боку держави.

Зменшення масштабів виробництва плодючої продукції сільськогосподарськими підприємствами відбувається не лише через скорочення площ плодючих насаджень, а й зниження їх урожайності. Основними причинами цього є відсутність належного матеріально-технічного забезпечення, а відтак недотримання агротехнічних заходів, висока трудомісткість виробництва та відсутність матеріального стимулу для ефективної роботи тощо.

Складність досягнення оптимального фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств, помилки в інвестиційній та маркетинговій діяльності, низький платоспроможний попит населення призводять до швидкого скорочення промислового виробництва плодів та ягід.

Виробництво плодів та ягід в 2009 р. порівняно з 2001 р. збільшилось лише в 1,3 рази і становить 1469,6 тис. т, а імпортні поставки збільшились в 5 разів, тому можна констатувати розширення експансії зарубіжних ринків плодючої продукції на внутрішньому ринку.

З підвищенням матеріального добробуту населення змінюються загальні стандарти, зокрема структура продовольчого кошика. Дослідження соціологів і дієтологів доводять, що за цих умов у структурі харчування зменшується частка споживання хліба, картоплі та цукру, й натомість збільшується частка плодів, ягід і овочів. Цим орієнтиром, поряд з доцільністю максимального використання наявного природно-економічного потенціалу для виробництва конкретних видів плодів і ягід й потрібно керуватися, обґрунтовуючи розвиток промислового садівництва на перспективу. Місткість вітчизняного ринку плодів та ягід в 2001-2009 рр. становила лише 30-33% (392,4-524,1 тис. т) фонду споживання плодючої продукції. Відтак, при рівні виробництва фруктів 30 кг на одну особу в рік пересічно за 2001-2009 рр. їх споживання становило 32 кг. Це на 61,0% менше від норми споживання 82 кг.

Населення реалізують плоди та ягоди переважно на стихійних та придорожніх ринках, що зумовлює нестабільність товарної пропозиції, звужений асортимент та сортимент продукції, низьку товарну якість. За рахунок сільськогосподарських підприємств на ринку формується лише 33-35% пропозиції. Вони реалізують плоди і ягоди на ринку, через магазини, ларки, палатки – 32%, за іншими каналами (комерційні структури) – 45%, переробним підприємствам – 15-25% продукції.

Отже, проблему зростання виробництва плодів і ягід слід розглядати як пріоритетний напрям розвитку аграрного виробництва країни. Цьому, як уже зазначалося, цілковито сприяє наявний природно-економічний потенціал країни. Реальне втілення підходів реалізуватиметься опрацюванням і схваленням Галузевої програми розвитку садівництва України на період до 2025 року. Для ефективного функціонування ринку плодів і ягід в Україні слід також враховувати проблеми, що полягають у низькій якості, досить обмеженому асортименті продуктів, відсутності розфасовки і упаковки, зручної для споживачів, наявності сезонних та регіональних коливань цін та обсягу продажу продуктів, відсутності реклами продукції вітчизняних товаровиробників та недостатньому захисті їх від імпортних товарів.

ОБЛІКОВА ІНФОРМАЦІЯ ТА ЇЇ ПЛИВ НА ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Г.В. КОВАЛЬОВА, кандидат економічних наук

Приватний вищий навчальний заклад «Галицька академія»

В умовах коли постійно змінюється кон'юнктура ринку і розвивається конкуренція товаровиробників для прийняття ефективних управлінських рішень, необхідна своєчасна і достовірна інформація.

Основним джерелом такої інформації є дані поточного бухгалтерського обліку, які систематизуються у звітність.

Основною метою складання фінансової звітності є надання зовнішнім і внутрішнім користувачам необхідної інформації про показники господарювання підприємства, на підставі яких можна робити обґрунтовані висновки про досягнутий рівень розвитку і приймати вивірені управлінські рішення як на мікро так і макрорівнях.

Питанням ролі облікової інформації для прийняття управлінських рішень присвячені праці Ф.Ф. Бутинця, С. Ф. Голова, М. С. Пушкаря та інших науковців. На підставі їх досліджень узагальнено, що інформаційний аспект управління пов'язаний з вивченням і порівнянням інформаційних потоків, які у взаємозв'язку з іншими науково-практичними засобами сприяють поглибленому розумінню та оптимізації господарської діяльності.

Але на жаль, недоліком вітчизняної системи звітності є те, що вона не повністю забезпечує менеджерів різних галузей господарювання, своєчасною і оперативною інформацією для прийняття управлінських рішень.

Слід зазначити, що у системі бухгалтерського обліку накопичується багато інформації, але це не означає, що вся ця інформація буде корисною для менеджера. Своєчасною є тільки та інформація, що може бути оперативно передана менеджерові, оскільки з часом вона втрачає свою цінність. Нарешті, дані обліку не мають містити помилок або упереджених оцінок, які можуть призвести до кризової ситуації на підприємстві.

Хоча, кризова ситуація є загальною закономірністю яка властива ринковій економіці і розглядається як розбалансування економіки підприємства яке може призвести до його банкрутства. Слід пам'ятати, що кризу легше передбачити ніж її ліквідувати.

Успіх управління кризовими ситуаціями визначається ступенем готовності фірми до потенційних криз, рівнем підготовки менеджерів, ефективністю застосування методів управління керівництвом підприємства, а також їхнім вмінням розрізняти термінові та життєво важливі рішення. Тому що часто, життєво необхідне рішення для успіху, чи самого виживання бізнесу відкладається заради якогось рутинного канцелярського розпорядження. І це так може тривати до того часу, аж доки не настане криза.

Отже, виникає необхідність в тому, щоб значну частину свого часу менеджер витрачав для прийняття ефективних управлінських рішень, які можуть стосуватися як довгострокових перспектив розвитку підприємства, так і поточних проблем, що виникають у процесі господарської діяльності.

Довгострокові або стратегічні рішення пов'язані з майбутніми можливостями, які прогноуються, і які потребують конкретних кроків найближчим часом. Об'єктом таких рішень зазвичай є інвестиції для збільшення виробничих потужностей, розробка нових виробів, опанування нових ринків тощо.

Поряд зі стратегічними рішеннями менеджери приймають рішення, пов'язані з використанням ресурсів у процесі поточної діяльності. Такі рішення називаються короткотерміновими або операційними. Вони стосуються головним чином нижчого та середнього рівнів управління.

Об'єктом короткотермінових рішень можуть бути ціна і обсяг реалізації продукції, прийняття спеціальних замовлень, скорочення або розширення виробництва певних виробів тощо.

Отже, прийняття рішення – цілеспрямований вибір з кількох альтернативних варіантів такої дії, що забезпечує досягнення обраної мети або розв'язання певної проблеми, за допомогою різного роду інформації в тому числі й облікової.

ТЕНДЕНЦІ ОСНОВНИХ ВИРОБНИЧИХ ПОКАЗНИКІВ РОБОТИ ЦУКРОВИХ ЗАВОДІВ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

О.В. КОВАЛЬОВА, кандидат економічних наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

Харківська область традиційно займала провідні позиції з виробництва цукрових буряків та цукру. Проте, у 2009 р. вперше за всю історію розвитку цукрової промисловості регіон не забезпечив власні споживчі потреби цукру.

На території Харківської області в 2009 р. функціонувало шість цукрових заводів:

- НВФ «Синтал-Д» (Конгресівський цукровий завод), Золочівський район;
- ЗАТ СГП «Цукрове», Кегичівський район;
- ВАТ «Н-Іванівський цукровий завод», Коломацький район;
- НВФ «Синтал-Д» (Пархомівський цукровий завод), Краснокутський район;
- ВАТ «Первухінський цукровий завод», Богодухівський район;
- ТОВ СГП «Б. Колодязь», Вовчанський район;

Обсяг заготівлі цукрових буряків у 2009 р. становив 571,1 тис. т, тобто 59,1% від рівня попереднього, 2008 р. Найбільша кількість цукру вироблена ЗАТ СПП «Цукрове» Кегичівського району Харківської області і належить до виробничих потужностей одного з найбільших агропромислових холдингів України ВАТ «Цукровий союз «Укррос». Проте у 2009 р. це переробне підприємство, зважаючи на дефіцит цукросировини, зменшило заготівлю цукрових буряків на 11,6%, переробку – на 12,1%, виробництво цукру – на 13,8%. В цілому по області обсяги заготівлі, переробки цукрових буряків та виробництва з них цукру у 2009 р. порівняно з попереднім роком скоротились майже вдвічі.

Ефективність виробництва цукрових буряків і цукру значною мірою визначається раціональною організацією сировинної бази цукрових заводів і рівнем спеціалізації сільськогосподарських підприємств, розміщених в їх зоні. Сировинна зона як сукупність бурякосійних господарств має бути територіально наближена до цукрового заводу і функціонувати на основі довготривалих виробничо-економічних взаємозв'язків.

Темпи зниження показника виробництва цукру були нижчими від темпів зниження показників заготівлі та переробки цукросировини, оскільки завдяки вищій її технологічній якості у 2009 р. отримано найвищий за останнє десятиріччя показник виходу цукру, який в середньому по області становив 13,87%.

Середньодобова продуктивність переробки цукрових буряків заводами була 12330 т, що є вищим за нормативне її значення на 1,1%. Кризова ситуація у бурякоцукровому виробництві призвела до руйнації матеріально-ресурсного потенціалу галузі. Через відсутність цукросировини, у 2009 р. не працювали ВАТ «Куп'янський цукровий комбінат» та ВАТ «Савинський цукровий завод».

Оптимальна організація сировинних зон передбачає таке розміщення посівів цукрових буряків у господарюючих структурах сільськогосподарських підприємств, фермерських господарствах і господарствах населення, за якого повністю задовольняються потреби виробничих потужностей цукрових заводів у сировині протягом усього виробничого сезону, який повинен становити не менше 90 діб.

Перед початком сезону збирання цукрових буряків переробні підприємства укладають договори про постачання коренеплодів на переробку з метою збільшення тривалості виробництва. Деякі цукрові заводи області для зацікавлення сільгоспідприємств у вирощуванні цукрових буряків, забезпечують їх пально-мастильними матеріалами, добривами, засобами захисту рослин в рахунок майбутнього урожаю коренеплодів.

Майже у повному обсязі вироблені цукрові буряки надходять на переробку для виготовлення цукру. У 2008-2009 рр. виробництво цукру в Україні було здійснено із зібраних цукрових буряків. До цього часу сировиною для виробленого цукру, крім цукрових буряків, була імпортована цукросировина у вигляді цукру-сирцю із тростини та інших видів цукру та цукрових сиропів.

Спад виробництва цукрових буряків суттєво позначився на кількості виробленого цукру. Так, у 2009 р. в Україні було вироблено 1275 тис. т цукру, що становило лише 68,3% рівня 2007 р.

Порівняно з 2007 р. виробництво цукру у 2009 р. у Харківській області скоротилось на 45,1%, а фактичний рівень споживання є нижчим за його нормативне значення.

Обсяги потреби цукру з цукрових буряків визначатимуться стратегічними напрямками його використання: для споживання населенням, що залежатиме від його

платоспроможності; використання як компонента (чи консерванту) підприємствами харчової промисловості, в технологічному процесі виробництва продовольчих товарів яких має надаватись перевага вітчизняному цукру. Обсяги виробництва цукру в Україні для наповнення внутрішнього продовольчого ринку відповідно до попиту споживачів з урахуванням підвищення їх купівельної спроможності мають бути у межах 2,2–2,4 млн. т (з урахуванням 20–25% страхового фонду).

Продукція цукробурякового виробництва може також використовуватись для виробництва альтернативних джерел енергії з метою забезпечення енергетичної незалежності України. Для цього необхідно змінити ставлення до галузі у напрямі об'єктивної оцінки в економіці країни та стимулювання її розвитку.

РАЦІОНАЛЬНІ РОЗМІРИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ РИНКОВОГО ТИПУ В УКРАЇНІ

І.Г. КОЛГАНОВА, здобувач*

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Формування оптимальних розмірів виробництва є однією із основних умов ефективного функціонування підприємств в умовах ринкового середовища.

Необхідність реорганізації сільськогосподарських підприємств призвела до створення в Україні виробничо-господарських об'єднань ринкового типу, конкурентоспроможність і прогресивність яких обумовлюється вибором оптимальної господарської структури.

На сучасному етапі існує світова тенденція, яка показує, що в розвитку сільськогосподарських підприємств переважає концентрація виробництва. Її основою є техніко-економічні переваги які має велике виробництво порівняно з дрібним, а саме: більш високий рівень продуктивності праці, менші витрати на одиницю продукції, більші можливості для раціональної організації процесу виробництва, використання техніки, досягнень науки і прогресивної практики, більші можливості для зберігання та реалізації готової продукції. Тому підприємство повинно мати раціональні розміри, що в сучасних ринкових умовах сприяє підвищенню ефективності виробництва.

Оптимальний розмір підприємства – це розмір підприємства, якому відповідають найкращі техніко-економічні показники витрат на виготовлення продукції та найменша питома вага у собівартості продукції транспортних витрат на доставку сировини й готових виробів споживачам. У кожній галузі економіки є свої оптимальні розміри підприємства. Так, розміри підприємств, які виробляють продукцію рослинництва, залежать від двох факторів: раціонального використання технічних засобів і транспорту. Щодо тих, що спеціалізовані на виробництві продукції тваринництва, то при визначенні раціонального їх розміру слід враховувати раціональний розмір ферми і відповідно до цього визначити площі землекористування.

Отже, першим і більш важливим фактором є раціональне використання технічних засобів: тракторів, комбайнів, сільськогосподарських машин. З використанням сільським господарством потужнішої сільськогосподарської техніки

---

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Третяк А.М.

виникає потреба у збільшенні площі обробітку землі для повнішого використання технічної можливості кожної машини зокрема та їх комплексу, необхідного для забезпечення механізованого використання всіх технологічних процесів. Якщо ці засоби використовуються недостатньо через невеликі земельні площі в обробітку, то виробництво буде збитковим.

Другий фактор – транспортний, адже відстань для перевезення вирощеного врожаю до місця його зберігання, тваринницьких приміщень при використанні кінної тяглової сили вимагає великих затрат часу і коштів.

Таким чином, при визначенні оптимальних розмірів сільськогосподарських формувань, або їх виробничих підрозділів у рослинництві доцільніше використовувати фактор раціонального використання комплексу технічних засобів, які забезпечують виконання всіх технологічних операцій у землеробстві.

Проте кожна одиниця техніки має свою продуктивність і може використовувати різний обсяг роботи у піковий період виробництва. Тому необхідно визначити коефіцієнт використання кожної одиниці технічних засобів і всього технічного комплексу сумарно.

Залежно від норм виробітку на виконанні окремих технологічних операцій, структури посівних площ, які залежать від спеціалізації та системи сівозмін, визначають розміри земельної площі, за якого досягається найповніше використання технічних засобів. При цьому навантаження на техніку враховують у піковий період робіт. (табл. 1).

1. Мінімальні розміри селянських та окремих приватних і орендних господарств, га

Напрямок спеціалізації	З використанням тракторів	Степ	Лісостеп	Полісся
Зерновий	МТЗ, ЮМЗ	350-400	350-400	350-400
	Т-150, МТЗ, ЮМЗ	900-1000	900-1000	900-1000
Зерново-цукробуряковий	МТЗ, ЮМЗ	450-500	450-500	-
	Т-150, МТЗ, ЮМЗ	900-1000	900-1000	-
Виробництво:				
картоплі	МТЗ, ЮМЗ	-	-	150-200
овочів	МТЗ, ЮМЗ	100-200	100-200	100-200
	Т-150	300-350	300-350	300-350
плодів і ягід	МТЗ, ЮМЗ	50-100	50-100	50-100
	Т-150, МТЗ, ЮМЗ	200-300	200-300	200-300
молока	МТЗ, ЮМЗ	400-450	400-450	400-450
	Т-150, МТЗ, ЮМЗ	800-900	800-900	800-900
свинини	МТЗ, ЮМЗ	400	400	400
	Т-150, МТЗ, ЮМЗ	900	900	900

Отже, можна вважати, що мінімальними розмірами землекористування для підприємств зернового, зерново-бурякового напрямів, виробництво молока, м'яса великої рогатої худоби і свиней є 400-450 га ріллі, а овочевого та плодоовочевого 100-200 га. Ця оптимальність досягається при використанні тракторів МТЗ та ЮМЗ та знарядь до них і може бути застосована для фермерських господарств.

При використанні більш потужної техніки коефіцієнт комплексного її використання досягне найвищої межі при 800-900, 1600-1800, 2400-2600, 3200-3400

га землекористування.

Виходячи з вище викладеного, можна зробити висновок, що із збільшенням розмірів площ сільськогосподарських угідь в розпорядженні аграрних підприємств підвищується рівень доходності їх використання. Тому, з метою збільшення земельних площ доцільним є більш широке застосування механізму їх оренди, який сприятиме досягненню кращих результатів фінансово-господарської діяльності – збільшенню розмірів прибутку та підвищенню рівня рентабельності (табл. 2).

2. Раціональні розміри землекористування сільськогосподарських підприємств

Зона	Розмір землекористування, тис. га	
	мінімальний	оптимальний
Полісся	2	5
Лісостеп	2	5
Північний і Центральний Степ	2	5
Південний Степ	2	5
Передгірні та гірські райони Криму	1	4
Передгірні та гірські райони Карпат	1	3

АВТОМАТИЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ПОДАННЯ ПОДАТКОВОЇ ЗВІТНОСТІ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО ЕФЕКТИВНОСТІ

О.В. КОРОБАНЬ, викладач

Уманський національний університет садівництва

Сьогодні ми не уявляємо свого життя без комп'ютерів, Інтернету, та інших послуг зв'язку. Все більшою довірою користуються різні програмні продукти з ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. Ми відходимо від застарілих паперових звітів і повертаємось обличчям до нових технологій – електронної звітності.

Для втілення в життя електронного звітування в країні є всі передумови: наявність комп'ютерної техніки у платників податків, розвинутий ринок телекомунікаційних мереж, функціонування Інтернету, розгалужена мережа провайдерів, конкурентна цінова політика розробників бухгалтерських програмних продуктів та акредитованих центрів сертифікації ключів.

Платники податків самостійно визначаються з вибором програмного забезпечення для формування та подання податкової звітності в електронному вигляді. Широко розповсюджене серед платників податків програмне забезпечення таких провідних розробників бухгалтерських програм, як „АВВУУ-Україна”, „Парус”, „Бест-звіт” та інші, використовуються власні програмні продукти суб'єктів підприємницької діяльності. Також ДПА України розроблено і безкоштовно розповсюджується серед платників податків програмне забезпечення щодо формування та передачі до органів ДПС податкової звітності в електронному вигляді засобами телекомунікаційного зв'язку.

Для забезпечення захисту інформації платників податків згідно з чинним законодавством ДПА України укладено з п'ятьма акредитованими центрами угоди про співпрацю. Перелік таких центрів і всю інформацію про електронну звітність розміщено на веб-сайті ДПА України у рубриці „Платникам податків про електронну звітність”.

Не секрет, що подання електронної звітності в електронному вигляді вигідно обом сторонам – як самим платникам податків, так і органам ДПС. З одного боку, податківці отримують звітні документи, практично не витрачаючи часу на їх занесення до електронних баз даних. З іншого, платники податків також зацікавлені в процесі подання звітності в електронному вигляді: її може бути передано до податкових органів, так би мовити, без відриву від виробництва, безпосередньо з офісу платника, без черг, труднощів, пов'язаних з подачею звітності у дні її масового подання. Відпадає потреба і в самих бланках звітності. Крім того, податкова звітність автоматично перевіряється на наявність у звітних документах помилок, що дає платнику можливість виявляти і виправляти їх самостійно, до подання звітних документів до податкових інспекцій. Для таких перевірок у системах підготовки звітності закладено спеціальні алгоритми.

На сьогодні запроваджується механізм, за допомогою якого суб'єкти господарювання можуть надсилати звітність безпосередньо з власного робочого місця до органів ДПС, Пенсійного фонду, Держкомстату, Державного центру зайнятості та соціальних фондів.

Більшість платників із розумінням ставляться до переходу на звітування в електронній формі. Подання звітності в електронному вигляді сприятиме зменшенню кількості відвідувань платниками податків податкових інспекцій, униканню черг при поданні звітності та вивільненню ресурсів для виконання важливих завдань щодо покращення обслуговування платників податків.

Запровадження у Податковому кодексі України норми щодо обов'язкового подання звітності в електронній формі великими та середніми платниками податків – важливий крок як у системі адміністрування податків, так і в автоматизації процесів, пов'язаних із веденням податкового обліку та звітуванням. Саме в такий спосіб вирішується питання зменшення витрат суб'єктами підприємницької діяльності на сплату податків і уникання черг при поданні звітності. Тому необхідність запровадження подання платниками податкової звітності за допомогою засобів телекомунікаційного зв'язку нашла відображення у відповідних розділах Податкового кодексу України.

Оперативна обробка баз даних, прискорення обміну інформацією між регіональними підрозділами податкової служби, ДПА України та іншими центральними органами виконавчої влади нерозривно пов'язані зі скороченням тривалості обслуговування платників податків, а отже, крім інших переваг розвитку інформаційних технологій, і податківці і громадськість у цілому зможуть заощаджувати чи не найголовніший стратегічний ресурс в умовах сьогодення і, тим більше, майбутнього – час.

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАЙНЯТОСТІ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СЕЛА У НЕФОРМАЛЬНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

М.А. КОРОТЄЄВ, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Кризові процеси у функціонуванні господарського механізму та системі управління економікою внаслідок яких різко зменшились обсяги виробництва та споживання продукції і послуг всіх галузей і, відповідно, знизився попит на робочу силу, призвели до зменшення зайнятості за рахунок скорочення працюючих за

наймом. Це викликало зростання безробіття у всіх його формах та поширення зайнятості у неформальному секторі економіки. До даної категорії зайнятих включаються всі особи, які були зайняті на незареєстрованих підприємствах, що за своїм розміром (чисельністю працюючих) відносяться до сектору домашніх господарств. З урахуванням національних особливостей щодо поширення неформальних трудових відносин, критерії визначення кількості зайнятих у цьому секторі розширені за рахунок включення осіб, які працювали за усною домовленістю з роботодавцем в офіційному секторі, тобто без укладення офіційного трудового договору (контракту), що надає їм мінімальні соціальні гарантії відповідно до чинного законодавства. Кількість зайнятих у даному секторі економіки у 2009р. склала 4,5 млн. осіб, або 22,1% загальної кількості зайнятого населення віком 15-70 років.

Найбільшого поширення зайнятості у неформальному секторі економіки набула у сільській місцевості. У 2009 р. вона була основною сферою прикладання праці для 3,0 млн. селян, або кожної другої особи з числа зайнятих сільських жителів України. Із загостренням ситуації на сільському ринку праці неформальний сектор економіки, за відносно короткий період часу акумулював значну частину трудового потенціалу сільської місцевості, виступаючи на ньому у ролі фактора, що в деякій мірі знижує рівень соціальної напруги. Соціальна спрямованість даного сегменту зайнятості проявляється у пом'якшенні негативного впливу на сільських жителів безробіття та забезпеченні їм можливостей отримати джерела засобів необхідних для виживання.

Найвищий рівень участі у неформальному секторі економіки в сільській місцевості України спостерігається серед молоді, осіб передпенсійного та пенсійного віку. Це пов'язано з тим, що роботодавці зацікавлені у працівниках, які перебувають у найбільш продуктивному віці, мають високий рівень освіти, практичного досвіду та кваліфікації і здатні до ефективної праці. Найбільші труднощі у працевлаштуванні на офіційному ринку праці мають особи з низьким рівнем конкурентоспроможності, освіти і кваліфікації. Саме даний контингент населення вимушено поповнює когорту зайнятих у неформальному секторі економіки.

Населення сільських територій з низьким рівнем освіти характеризується найвищим ступенем участі у неформальному секторі економіки. Від загальної кількості зайнятих осіб, які взагалі не мають або мають початкову загальну освіту у ньому задіяні понад 90%, осіб з базовою загальною середньою освітою – понад 70%. У групах сільського населення із вищим рівнем освіти спостерігається зниження ступеня зайнятості у неформальному секторі економіки. Найменше значення даного показника серед зайнятих, що мають повну вищу освіту – близько 20%.

Таким чином, неформальна зайнятість, в умовах відсутності альтернатив працевлаштування для найменш конкурентоздатної частини сільського трудового потенціалу, стала єдиною можливістю одержання доходу та забезпечення засобами до існування.

Домінуючою частиною неформального сектора економіки України є зайнятості у сільському господарстві, що реалізується у формі ведення особистого селянського господарства. У 2009р. у ньому було зосереджено 66,0% всіх неформально зайнятих, що складає понад 90% усіх осіб зайнятих у сільському господарстві.

Незважаючи на стрімке зростання чисельності населення, для якого єдиною сферою прикладання праці стало ведення особистого селянського господарства, обсяги виробництва сільськогосподарської продукції в даних господарствах суттєво не зросли, а значне збільшення її питомої ваги у складі валової продукції, зумовлене в

першу чергу обвальним згоранням виробництва у сільськогосподарських підприємства.

Це пов'язано з тим, що можливості особистих селянських господарств, стосовно істотного розширення обсягів аграрного виробництва, суттєво обмежені, і в сучасних умовах вони практично вичерпані. Поряд із звуженням ємності споживчого ринку через низький рівень платоспроможного попиту населення, одним із головних обмежуючих чинників збільшення виробництва в особистих селянських господарствах є те, що вони ґрунтуються на застосуванні переважно ручної праці з низьким рівнем механізації виробничих процесів. Тому, дана категорія господарств дещо пом'якшує наслідки безробіття у сільській місцевості, але принципово не дозволяє вирішити проблему економічного зростання аграрного сектора економіки.

Стратегічними напрямками забезпечення продуктивної зайнятості населення сільських територій мають стати інноваційний розвиток великого товарного аграрного виробництва з раціональним поєднанням рослинницьких і тваринницьких галузей, орієнтація на виробництво екологічно чистої органічної продукції, стимулювання розвитку у сільській місцевості несільськогосподарських видів діяльності із переробки сільськогосподарської продукції, виробництва біопалива, розвиток відповідної виробничої та комерційної інфраструктури, обслуговуючих і агросервісних підприємств, відродження соціальної інфраструктури сільських територій (освіти, медицини, електро-, водо- і газопостачання, зв'язку, торгівлі, комунальних послуг, транспортного сполучення тощо), розвиток малого і середнього бізнесу у сфері зеленого туризму, створення системи послуг, зокрема ресторанного, готельного бізнесу, місцевих народних промислів.

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК САДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ: МОЖЛИВОСТІ ТА ЗАГРОЗИ

Л.А. КОСТЮК, кандидат економічних наук
Інститут помології ім. Л.П.Симиренка НААН України

Інноваційний розвиток садівництва в умовах глобалізації світової економіки та вступу України до СОТ є ключовою передумовою ефективного функціонування галузі у відкритому конкурентному середовищі. Однак сьогодні з огляду на вимоги ринку вітчизняне промислове садівництво за переважною більшістю показників не може конкурувати з рівнем розвитку садівництва в країнах Європи та задовольнити потреби населення України в плодовій і ягідній продукції.

Загальновідомо, що сорт рослин – головний фактор у збільшенні урожайності сільськогосподарських культур, підвищенні ефективності та конкурентоспроможності галузі – є об'єктом інтелектуальної власності. Оцінка сучасних розробок у садівництві, зокрема, створених в Інституті помології ім. Л.П.Симиренка НААН, свідчить, що кращі сорти яблуні й груші мліївської селекції забезпечують врожайність 38-55 т/га, сливи – 15-17 т/га, вишні – 10-12 т/га, смородини – 16-17 т/га, високу прибутковість галузі (до 70-110 тис. грн./га) за рахунок зростання як врожайності насаджень, так і підвищення якості продукції. Окрім того, установа займає один із найбільших сегментів на ринку наукової і наукоємної продукції галузі садівництва в Україні серед установ-оригінаторів: питома вага садивного матеріалу плодових культур сортів мліївської селекції у

загальному обсязі виробництва саджанців плодкових протягом останніх трьох років становить 15%, ягідних культур – 4%. Питома вага запатентованих селекційних розробок Інституту помології, що за господарсько-біологічними показниками перевищують вітчизняні та зарубіжні аналоги, на ринку ОПВ – сортів рослин у 2010 році становила 30,5% (32 сорти із 105 запатентованих всього).

Водночас напрацьований інтелектуальний потенціал – нові вітчизняні сорти, які нічим не поступаються зарубіжним аналогам, а за низкою показників їх переважають, виробництвом і бізнесом використовується надзвичайно слабо, а якщо і використовується, то, найчастіше, із порушенням правового режиму охорони об'єктів інтелектуальної власності: забезпечення реалізації політики у сфері охорони інтелектуальної власності в Україні все ще характеризується відсутністю належної координації та недостатньою ефективністю у діяльності структур, які мають опікуватися питаннями розвитку інституту інтелектуальної власності, охороною і захистом її прав. Зокрема, внаслідок неналежного контролю за якістю і сортовим складом садивного матеріалу плодоягідних культур на ринку України, так і промислових насаджень, що закладаються, з боку державних служб, які не забезпечують виконання покладених на них повноважень, визначених Законом України „Про охорону прав на сорти рослин” в частині організації і контролю виконання положень цього Закону по реалізації державної політики у сфері охорони прав на сорти рослин та заборони поширення в Україні сортів, не внесених в Реєстр сортів, на ринку ОПВ – сортів рослин виявлено ряд наступних порушень:

- наявність значної кількості виробників садивного матеріалу, не внесених до Державного реєстру виробників насіння і садивного матеріалу;
- вирощування та реалізація сортів плодкових і ягідних культур, не внесених до Державного реєстру сортів рослин України;
- вирощування та реалізація сортів плодкових і ягідних культур, не внесених до паспорту-патенту,
- вирощування та реалізація сортів плодкових і ягідних культур без відповідних дозвільних документів, зокрема, без ліцензій, наданих власником майнових прав на названі об'єкти інтелектуальної власності;
- наявність на внутрішньому ринку садивного матеріалу значної кількості контрабандної продукції.

Все це за відсутності дієвого механізму притягнення порушників до адміністративної, цивільної та кримінальної відповідальності, унеможливорює ефективне використання створених за державні кошти інноваційних розробок та ставить під загрозу існування садівничих селекційних установ України. Внаслідок порушень та недосконалості існуючого законодавства виробники садивного матеріалу, які працюють у правовому полі, знаходяться в умовах недобросовісної конкуренції та у не вигідному становищі, порівняно з нелегальними виробниками; державний бюджет недоотримує значні надходження за рахунок митних і податкових платежів; власники ОПВ недоотримують значні суми роялті за використання належних їм інноваційних розробок. Використання у промисловому садівництві України сортів, не внесених до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, внаслідок використання у виробництві сортів, не вивчених та не пристосованих до умов вирощування, загрожує як конкурентоспроможності вітчизняного промислового садівництва, так і продовольчій безпеці України.

Окрім того, все ще не розроблено цілісну систему економічних стимулів (податкових, кредитних, страхових) щодо створення та комерціалізації об'єктів права

інтелектуальної власності з метою формування ринку цих об'єктів. Зокрема, не запроваджені механізми державної підтримки патентування вітчизняних об'єктів інтелектуальної власності в іноземних державах, створених за рахунок бюджетних коштів; відсутня методика визначення розміру шкоди, завданої порушенням прав на об'єкти права інтелектуальної власності.

При удосконаленні нормативно-правової бази у сфері охорони та захисту ОПВ-сортів рослин та забезпеченні належної координації дій у діяльності структур, які мають опікуватися питаннями розвитку інституту інтелектуальної власності, охороною і захистом її прав, зростає як ефективність впровадження і використання інноваційних розробок у садівництві, так і конкурентоспроможність галузі в цілому.

АНАЛІЗ ВИРАТ СТРУКТУРНИХ ПІДРОЗДІЛІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

О. І. КРОЧАК, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Оскільки облікова інформація слугує базою для прийняття рішень у системі управління, тому необхідно застосувати спеціальні методичні прийоми економічного аналізу, які дають змогу пристосувати її відповідно до потреб керівників структурних підрозділів сільськогосподарських підприємств.

Тому, найбільшого значення для оцінювання витрат структурних підрозділів підприємств агропромислового виробництва набуває внутрішній (управлінський) аналіз. Щодо організації, управлінський аналіз є складнішим за фінансовий, оскільки залежно від потреб управління можуть змінюватись обсяги аналітичної роботи, сукупність показників та застосовуватись різні прийоми. За його допомогою, на основі застосовування науково обґрунтованих методів всебічного дослідження взаємозв'язку витрат, обсягу продукції і доходів, можна забезпечити найбільш повне використання потенціалу структурних підрозділів сільськогосподарських підприємств.

Важливе значення для управління окремими структурними підрозділами мають оперативні дані про формування витрат на виробництво. Їх дієвість забезпечує оперативний аналіз. При цьому слід врахувати, що особливостями діяльності структурних підрозділів підприємств є постійна мінливість інформації про витрати, а тому на практиці застосування оперативного аналізу за традиційною методикою неможливе.

Різні погляди науковців вказують на важливість усіх елементів класифікації економічного аналізу витрат. Кожна з них має право на існування з огляду на наявність різних підходів до вивчення цієї науки.

Управлінський аналіз має ряд переваг:

- 1) використання усієї інформації, а не тільки фінансової звітності;
- 2) забезпечення комерційної таємниці;
- 3) можливість оперативно управляти витратами;
- 4) обчислення показників про кінцеві і проміжні результати діяльності та відображення особливостей виробництва сільськогосподарської продукції;
- 5) повніше відображення зв'язку між економічними процесами і технологією виробництва.

Вирішальну роль відіграє факторний аналіз, який передбачає застосування таких методів, як ланцюгові підстановки, абсолютні та відносні різниці, інтегральний, пропорційного поділу, логарифмування, кореляційний, дисперсійний і компонентний аналіз та ін. На основі отриманих результатів здійснюється пошук оптимальних управлінських рішень. Водночас їх аналізують за допомогою програмування, теорії масового обслуговування, досліджень операцій.

Результатом застосування згаданих методів є розроблення планів, аналітичних даних та пояснювальних записок за такими напрямками роботи:

- аналіз виробничої програми;
- аналіз ресурсозабезпечення і ресурсовикористання;
- аналіз витрат на виробництво та собівартості продукції та ін.

Будь-який прогноз здійснюється на основі результатів діяльності минулих періодів. Їхня обґрунтованість залежить від об'єктивного оцінювання сукупності показників, виявлення корисних елементів і зроблених висновків щодо усунення недоліків у роботі підприємства. При цьому виникає зв'язок між стратегічним, наступним та оперативним аналізом витрат підприємства.

Аналіз витрат структурних підрозділів підприємств агропромислового виробництва доцільно починати з визначення рівня спеціалізації й інтенсифікації.

З метою всебічного аналізу виробництва продукції такі показники, як структура посівних площ, валової продукції і витрат, розглядаються комплексно. Важливим елементами тут є їхнє порівняння у динаміці та виявлення чинників впливу на кінцевий результат. В економічній літературі аналіз виробництва розпочинають з вивчення його динаміки за кілька років. На основі наявних даних обчислюють базисні і ланцюгові індекси.

Отже, враховуючи вищесказане, необхідно зробити низку висновків:

- проведення аналізу витрат сільськогосподарських підприємств необхідно розглядати комплексно з точки зору вивчення результатів минулого, оперативного управління та стратегічного планування;
- використання наявних методів дослідження підпорядковане виявленню резервів підвищення рівня виробництва і його ефективності;
- враховуючи класифікацію видів економічного аналізу, необхідно розмежовувати аналітичну роботу з метою відокремлення основних завдань та пріоритетів управління на кожному етапі її здійснення;
- результати аналізу витрат є визначальними для вивчення їхньої ефективності в структурних підрозділах.

Таким чином, значення оперативного аналізу витрат полягає у вивченні щоденних змін, які відображаються в економічних показниках і на які можна відразу вплинути.

СТАН ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР В ТОВ «МРІЯ» ВЕЛИКОПИСАРІВСЬКОГО РАЙОНУ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Н.О. КУШНІРЬОВА, магістрантка*

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

Виробництво зерна займає особливе місце серед інших галузей рослинництва. Зерно – це не тільки основа харчування людини, це й джерело виробництва тваринницької продукції (молока, м'яса, яєць, інших продуктів), а також важливий експортний продукт, що визначає зовнішньоекономічні позиції держави.

Для розвитку зерновиробництва України протягом 1990-2009 рр. характерними були наступні зміни. Обсяги виробництва зерна зменшилися із 51009 тис. т в 1990 р. до 46028 тис. т в 2009 р., або на 9,8%, посівні площі зросли із 14583 тис. га в 1990 р. до 15837 тис. га в 2009 р., або на 8,6%. При цьому рівень окупності витрат знизився із 3,75 в 1990 р. до 1,07 в 2009 р.

Для ТОВ «Мрія» протягом 2005-2009 рр. характерним було зростання посівних площ під зерновими культурами, вони збільшилися на 327 га і в 2009 р. становили 715 га. На увагу заслуговує істотне підвищення частки зернових культур у структурі посівних площ, вона зросла із 57,9% у 2005 р. до 67,3% у 2009 р., що свідчить про зростання ролі зерновиробництва у даному господарстві. В структурі посівів зернових культур стійкі позиції займає ярий ячмінь і озима пшениця. Площа посівів озимої пшениці протягом досліджуваного періоду зросла із 155 га у 2005 р. до 340 га у 2009 р., посівна площа під озимим ячменем також збільшилась і у 2009 р. становила 300 га. На третьому місці після вказаних культур перебуває гречка, площа посіву якої у 2009 р. складала 20 га. Частка кукурудзи у структурі посівних площ є незначною.

Дослідження рівня економічної ефективності виробництва зернових у ТОВ «Мрія» свідчить про збільшення виробничих витрат як на 1 га посівів, так і на 1 ц продукції. Це позитивно вплинуло на рівень урожайності, який останніми роками зростає. Так у 2005 році з 1 га було отримано 40,9 ц зернових, а у 2009 році – 43,2 ц/га. Разом зі зростанням урожайності збільшився і валовий збір зернових культур, який у 2009 році становив 30907 ц.

Собівартість 1 ц зернових у 2009 р. склала 44,1 грн і порівняно з 2005 р. зросла на 9%, а ціна їх реалізації за відповідний період зросла на 17%, що забезпечило рівень рентабельності 34,8%. У 2009 р. на 1 га посівних площ зернових культур було отримано прибутку у сумі 636,3 грн, що на 309,5 грн більше ніж у 2005 р.

За досліджуваний період рівень окупності витрат на 1 ц зернових культур знаходився на рівні не менше як 1,24, а у 2009 р. становив 1,34, що свідчить про ефективне ведення зерновиробництва, яке для даного господарства є основним джерелом отримання прибутку.

Резервами ефективної роботи зернової галузі підприємства є вдосконалення наявних виробничих систем на базі поліпшення організаційно-технологічних умов виробництва, зокрема: 1) застосування передових технологій виробництва продукції, високопродуктивної техніки; 2) хімізація виробництва шляхом використання мінеральних добрив поряд із внесенням органічних добрив, гербіцидів та інших отрутохімікатів для боротьби зі шкідниками та хворобами рослин на науково-

---

* Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент Шиян Н.І.

обґрунтованому рівні; 3) забезпечення господарства якісним насіннєвим матеріалом.

Розвиток ефективного зерновиробництва суттєво залежить від того, якою мірою визначені і використовуються фактори підвищення ефективності галузі. Природно-кліматичні фактори досить складно піддаються впливу людини, тому більш доцільним є досконале їх вивчення, пристосування до них, раціональне використання, врахувавши при цьому властиві їм якісні характеристики. Формування конкурентоспроможного виробництва зерна дуже міцно пов'язано організаційно-технічними взаємозв'язками зі скотарством, тому відродження скотарства – єдино можливий шлях урегулювання бездефіцитного балансу гумусу в ґрунті, а відтак і підвищення ефективності виробництва зерна.

ФОРМУВАННЯ РИНКУ ПЛОДОВО-ЯГІДНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Т.О. КУТКОВЕЦЬКА, викладач

Уманський національний університет садівництва

В економічних умовах, що склалися, ринок має великий вплив на всі країни-виробники плодово-ягідної продукції. Він надає інформацію товаровиробникам про необхідну кількість, асортимент і якість товарів, які користуються попитом споживачів та вказує напрямки і характер зміни виробництва.

В результаті аналізу ринкової інформації стає зрозумілим, які умови виробництва є необхідними та визначають величину вартості товарів, формують ринкову ціну. Через ринок здійснюється відшкодування витрат виробництва і забезпечується отримання прибутку для кожного працюючого товаровиробника, відбувається зниження собівартості, покращується якість продукції, яка випускається.

Ринку плодово-ягідної продукції властиві певні особливості, які впливають зі специфіки самого садівництва як галузі, а саме:

1) Залежність процесу виробництва плодово-ягідної продукції від погодних умов та періодичності плодоношення деяких плодових культур. Це обмежує можливість контролю з боку товаровиробника за кількістю та якістю продукції.

2) Наявність гарантованого попиту на плодово-ягідну продукцію на протязі всього року.

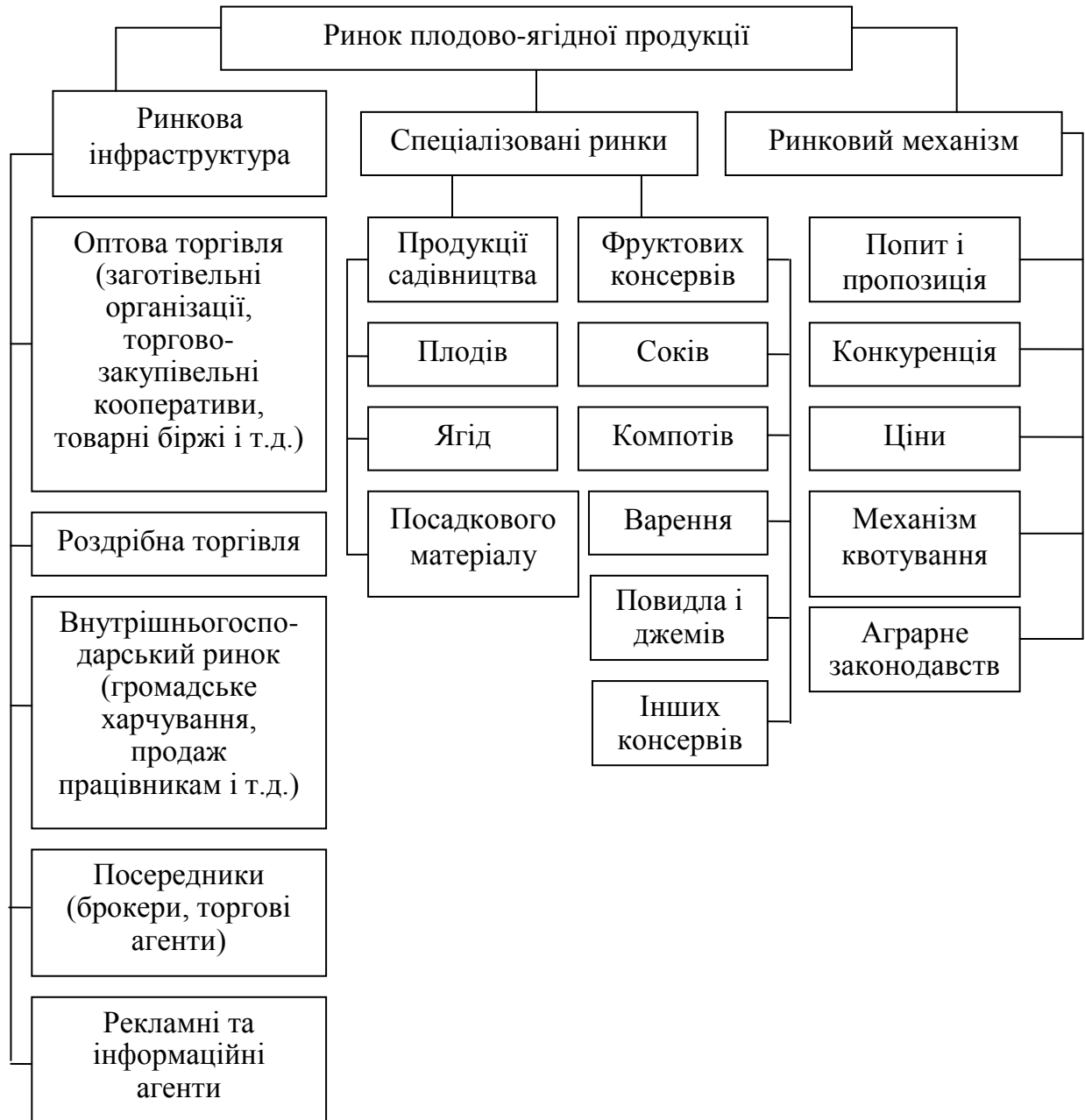
3) Необхідність значних капіталовкладень в будівництво плодосховищ для попередження псування продукції.

4) Споживання значною частиною населення власних фруктів і домашніх заготівель (консервів), що суттєво впливає на кон'юнктуру ринку плодово-ягідної продукції.

5) Концентрація споживання плодово-ягідної продукції в містах, особливо у великих, викликає необхідність її збуту через різного роду посередників. Це призводить до втрати певної частки доходу товаровиробників; вони вимушені ділитися з посередниками частиною прибутку від реалізації кінцевої продукції.

Повноцінне функціонування ринку плодово-ягідної продукції являє собою сукупність декількох складових (рис. 1):

- ринкової інфраструктури,
- спеціалізованих ринків,
- ринкового механізму.

Рис. 1. Структура ринку плодово-ягідної продукції

Відсутність або недостатній розвиток хоча б однієї із них призводить до зниження ефективності просування товару від виробника до споживача, а відповідно, і до зниження рентабельності садівництва.

Таким чином, із вище викладеного можна зробити висновки, що ефективне функціонування ринку плодово-ягідної продукції можливе лише за умови врахування специфіки галузі садівництва та ефективної діяльності всіх складових ринку. Адже порушення у одній із них може призвести до руйнації існуючих ланцюгів, зниженні поставок продукції на ринок або зменшенні попиту населення.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

О.В. ЛИПКАНЬ, аспірант

Білоцерківський національний аграрний університет

Будучи основною ланкою господарського комплексу, підприємство концентрує в собі всі ресурси виробництва. Тут протікають основні економічні процеси, створюється і формується національний дохід суспільства, забезпечується рішення економічних і соціальних задач, складаються виробничі і соціальні відносини. В зв'язку з цим об'єктивна оцінка потенційних можливостей підприємств, а також параметрів і характеристик їх потенціалу мають важливе значення для прийняття рішень при розробці планів розвитку. Особливо це стосується аграрних підприємств. Це обумовлює актуальність проблеми формування ресурсного потенціалу аграрного підприємства, рішення якої спрямовано на пошук шляхів більш ефективного його використання в процесі господарської діяльності.

Ресурсний потенціал підприємства це система, комплексна взаємодія елементів якої забезпечує функціонування підприємства й повномасштабне використання його потенційних можливостей, продукує здібності підприємства більш високого порядку, що визначають його стійкі конкурентні переваги, та дозволяє досягти позитивного синергетичного ефекту.

Елементами ресурсного потенціалу підприємства можна рахувати всі види ресурсів, які яким-небудь чином пов'язані з функціонуванням і розвитком підприємства. Головна трудність формування ресурсного потенціалу підприємства полягає в тому, що всі його елементи тісно пов'язані між собою і функціонують як взаємозв'язана сукупність. Від стану кожного зі структурних елементів ресурсного потенціалу і ступеню їх взаємодії залежатиме ефективність його реалізації. Збалансованість всіх структурних елементів ресурсного потенціалу є основною умовою повної його реалізації, оскільки відставання одного з них виступає стримуючим чинником. Таким чином, закономірності розвитку ресурсного потенціалу можуть бути розкриті не як окремо взяті закономірності розвитку його складових, а тільки як їх поєднання.

В цілому процес формування ресурсного потенціалу аграрного підприємства повинен ґрунтуватися на наступних принципах: можливість максимально ефективного використання всього спектру ресурсів підприємства, які можуть бути задіяні в його виробничо-господарській діяльності; достовірність і повномасштабність урахування запасів всіх ресурсів, незалежно від місць і умов їх зберігання; достовірність якісних і кількісних даних, що характеризують ресурсний потенціал підприємства; наявність економічного обґрунтування можливості використання ресурсного потенціалу підприємства в процесі реалізації поточних задач і стратегічних цілей його розвитку.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ГАЛУЗІ СВИНАРСТВА

О.В. МАЗУРЕНКО, кандидат економічних наук

ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААН України

Важливою складовою економічної стратегії сільськогосподарських товаровиробників є не лише збільшення обсягів виробництва продукції та

підвищення її якості, але і підвищення ефективності. Ефективність виробництва як поняття комплексне, відображає вплив низки чинників та умов, результат діяльності підприємств, заходів, які проводяться, результативність виробництва в цілому.

Вплив на ефективність виробництва чинників, що представляють технологічні, організаційні, економічні і екологічні аспекти господарської діяльності різноманітний і багатогранний, але в умовах конкурентного середовища особливого значення набувають ті з них, які забезпечують зниження витрат виробництва. У розвитку свинарства найбільш значимими напрямками підвищення ефективності є інтенсифікація, спеціалізація та концентрація.

Інтенсифікація виражає загальну закономірність розвитку сільського господарства, але раціональний її рівень, форми і методи її здійснення залежать від конкретних умов і завдань. Вона економічно ефективна, доцільна за умов, коли витрати пов'язані з нею зростають повільніше, ніж збільшується виробництво додаткової продукції і розмір чистого доходу в результаті її здійснення.

Економічне значення сільськогосподарської спеціалізації полягає в тому, що вона дозволяє ефективніше використати природно-економічні умови, сприяє концентрації матеріальних і фінансових ресурсів, підвищенню кваліфікації кадрів тощо.

Спеціалізація у галузі свинарства має певні особливості, які пов'язані з її специфікою. Спеціалізовані свинарські господарства є моногалузевими, тобто провідне місце займає головна галузь — свинарство.

Для цих господарств важливо не лише визначити рівень спеціалізації, але і забезпечити концентрацію виробництва, без якої ні інтенсифікація, ні спеціалізація не можуть дати потрібного ефекту.

Концентрація при раціональній спеціалізації, правильному поєднанні галузей забезпечує отримання максимальної кількості продукції, призводить до підвищення продуктивності праці, зниження собівартості продукції, підвищення рентабельності виробництва.

Отже, інтенсифікація, спеціалізація і концентрації взаємно пов'язані і взаємно обумовлюють один одного: спеціалізація дозволяє вести виробництво більш концентрованого, а концентрація сприяє росту інтенсифікації.

ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ МЕТОДІВ ПРИ СТВОРЕННІ І УПРАВЛІННІ ВІДДІЛОМ ЗБУТУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

А. В. МАКАРЧИК, студент*

Л. А. ПРУДИУС, студент**

Уманський національний університет садівництва

Проблеми ефективної реалізації продукції породжують необхідність стратегічного управління виробничо-збутовою діяльністю підприємств. Для ефективного управління цим процесом необхідно використати соціально-психологічні методи при створенні і управлінні відділом збуту. Підбираючи людей в колектив для більшої ефективності важливі не лише навички, знання і досвід, але в

---

* Науковий керівник – кандидат економічних наук, професор Бурик А. Ф.

** Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент Василенко О. П.

рівному ступені особисті якості і особові характеристики персоналу.

Актуальною на сьогодні цю тему дослідження вважають такі науковці: В. Ткаченко, Ю. Плотинський, І. Сорока, Д. Ядранський, Т. Дворецька, Д. Маєрс.

Сільськогосподарські підприємства займаються виробничою діяльністю, тоді як на збутову не приділяють уваги. Вони вважають, що ця діяльність притаманна іншим галузям економіки, а їхнє завдання – виробляти продукцію, а збут для сільськогосподарської продукції завжди буде.

При створенні колективу відділу збуту доцільно використовувати такі поради:

- 1) встановлювати ясні цілі;
- 2) починати з малого;
- 3) скласти реальний графік перетворень;
- 4) пов'язувати створення колективу з організаційною роботою;
- 5) сміливо зустрічати складнощі;
- 6) заохочувати відвертість і щирість;
- 7) не викликати помилкових надій;
- 8) якщо потрібно, перебудовують свою роботу керівники підрозділів;
- 9) намагатися не пасувати перед труднощами;
- 10) краще бути дипломатом, ніж автократом;
- 11) думати про кар'єру своїх співробітників;
- 12) заохочувати творчу ініціативу;
- 13) керівнику господарства, по необхідності, делегувати повноваження підлеглим;
- 14) регулярно аналізувати хід справи.

Обмеження з якими часто стикаються колективи: невідповідність головного менеджера зі збутом і колективом; некваліфіковані співробітники, що не розвиваються; поганий соціально-психологічний клімат; нечіткість мети або критеріїв роботи; низька результативність роботи колективу.

Відібрані професіонали повинні приділяти увагу: розробці перспективних і оперативних планів продажі; аналізу і оцінці кон'юнктури ринку; формуванню асортиментного плану виробництва на замовлення покупців; вибору каналів розподілу і збуту товару; плануванню рекламних кампаній та розробка заходів щодо стимулювання збуту; складанню кошторисів витрат та їх оптимізація; організації складського і товарного господарства для продукції; організації продажі і доставки продукції споживачам; організації проведення рекламних кампаній і заходів щодо стимулювання збуту; організації підготовки торгового персоналу та управління діяльністю торгових представництв; оцінка результатів збутової діяльності; контролю за виконанням планів збуту; оперативному регулюванні збутової діяльності підприємства з урахуванням впливу зовнішніх і внутрішніх факторів.

Критеріями ефективності діяльності маркетингових служб (відділів) на підприємстві можна вважати кількісні і якісні показники ефективності їх діяльності.

Таким чином, згуртований трудовий колектив сформований у правильному соціально-психологічному кліматі характеризує його виробничий потенціал і ефективність фінансової діяльності відділу збуту.

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МОЛОЧНОЇ ГАЛУЗІ

І.В. МАКОВІЙЧУК, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

Молочна галузь як складова продовольчого ринку України займає важливе місце в забезпеченні населення продуктами харчування та тісно пов'язана з багатьма категоріями господарств нашої країни. Сучасне кризове становище цієї галузі призвело до значного зменшення як обсягів виробництва так і споживання продукції.

Питанням розвитку молочного скотарства і виробництва молока приділили багато уваги вчені-економісти: Бойко В.І., Андрійчук В.Г., Саблук П.Т., Шкільова О.В та інші. Не зважаючи на великий обсяг проведених досліджень в молочному виробництві залишається ряд питань, які потребують подальшого вивчення як на рівні держави так і регіонів.

Україна має сприятливі умови для виробництва молока, але проблему насичення внутрішнього ринку не вдалося вирішити повною мірою навіть в кращі для розвитку молочного скотарства роки. Але, варто зазначити, що наприкінці 80-х — на початку 90-х років Україна була близькою до вирішення цього питання. За норми споживання 380 кг фактично споживалося 373 кг (в 1960 р. – 230 кг, в 1970 р. – 311 кг, в 1980 р. – 331 кг), що становило 98,2% до норми. У 90-х роках виробництво і споживання молока на душу населення почало катастрофічно знижуватися. Так у 2009 році за даними Держкомстату споживання молочної продукції на одну особу становило 218 кг.

Протягом 1990 – 2009 років виробництво скоротилося з 24508,3 тис. тонн до 11609,6 тис. тонн тобто у 2,1 рази. Скорочення виробництва молока відбулося переважно за рахунок різкого зменшення поголів'я тварин майже 2,9 рази.

Молочне виробництво в Україні має безліч соціально-економічних, організаційно-правових і маркетингових проблем, які потребують ретельного вивчення і негайного вирішення. Причин зниження продукції молочного скотарства безліч і всі вони пов'язані між собою: значне скорочення поголів'я; низький рівень середній надоїв молока на одну голову худоби; закриття молочних ферм; низький рівень кормовиробництва; низька ефективність раціонів годівлі; недостатня підтримка галузі з боку держави.

Перехід України на ринкові умови господарювання та вступом до СОТ вимагають величезних змін у веденні сільського господарства. Для подальшого ефективного розвитку молочної галузі як на внутрішньому так і зовнішньому ринку важливу роль відіграє її конкурентоспроможність. На даний час якість вітчизняного молока являється однією з найбільших проблем галузі. Український стандарт якості сирого молока далекий від західних стандартів.

Неефективність молочного виробництва пов'язане також із низькою продуктивністю корів, порівнюючи до західних виробників. Наприклад, середня продуктивність в Німеччині дорівнює 6-7 тонн на рік, а в Ізраїлі – 11-12 тонн на рік, тоді як в Україні вона становить 3,6 тонн на рік.

Одна із умов розвитку виробництва молочного скотарства являється покращення кормової бази відгодівлі тварин. В Україні з 1 кг. Корму отримують в середньому 0,75 л. молока, у той же час, наприклад, в Ізраїлі 1,5 л. молока.

Висновок. Молочна галузь виробництва займає важливе місце в сільському господарстві країни. Дослідження цієї галузі показують, що вона на протязі багатьох

---

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Саблук П.Т.

років зазнає скорочення з різних причин. Українське молочне виробництво має досить сприятливі природно-кліматичні умови для успішного розвитку, однак цього не достатньо для ефективності галузі, оскільки існує безліч проблем економічного, соціального, маркетингового характеру, які потребують негайного вирішення.

АНАЛІЗ РИНКУ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ

О.В. МАКУШОК, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Розвиток роздрібною торгівлі є передумовою для розвитку виробництва в державі, її розвиток прямо впливає на якість життя населення, і тому питання побудови ефективної торгівельної мережі, зокрема роздрібною, що безпосередньо контактує із споживачем, є вкрай актуальні та потребують дослідження.

Загалом вітчизняний ринок роздрібною торгівлі протягом 2009-2010 рр. стає більш концентрованим, в результаті чого поступово збільшується питома вага найбільших роздрібних мереж. Організована торгівля (у т.ч. мережева торгівля) займає близько 55-60% ринку роздрібною торгівлі України, ринки – відповідно 40-45%. На сучасному етапі поступового виходу українського роздрібного ринку з кризового становища спостерігається перехід операторів на нові формати організації торгівлі, а також якісне зростання ринку (вдосконалення послуг, сервісів, орієнтованих на потреби споживачів).

У 2010 році більшість потенційних інвесторів зайняли вичікувальну позицію, щодо входження на роздрібний ринок України, що пов'язано зі збереженням високих внутрішніх і зовнішніх ризиків. Незважаючи на поліпшення споживчих настроїв, попит залишається на рівні нижчому, ніж у докризовому періоді, що, у свою чергу, впливає на зниження привабливості українського ринку. Так, у міжнародному рейтингу 2010 року, складеному компанією «А.Т. Kearney», Україна не увійшла в список найбільш перспективних у розвитку сектора роздрібною торгівлі. У сфері злиття і поглинання активність інвесторів залишається на низькому рівні, відзначаються одиничні угоди по придбанню активів.

Сьогодні в Україні налічується близько 45 найбільших мереж супермаркетів. Більшість з них є регіональними, їх діяльність сконцентрована в одному або кількох регіонах. Також в Україні функціонують мережі національного масштабу, які розвивають свій бізнес у більшості регіонів України.

На сьогодні на українському ринку організованою роздрібною торгівлі домінують мережі українських операторів, але також присутні зарубіжні мережі. Серед іноземних компаній на ринку працюють: Metro Cash&Carry (Німеччина), Billa (Австрія), Spar (працює місцевий оператор, який купив франшизу у голландської компанії), Auchan, Novus та інші. Непрозорі схеми, що діють під час придбання земельних ділянок, та складна процедура узгодження будівництва є також стримуючим фактором розвитку мереж на українському ринку.

Кризова ситуація на фінансовому ринку України значно вплинула на розвиток роздрібною торгівлі. Проблеми з фінансуванням змусили багатьох ритейлерів переглянути планові показники діяльності, наразі багато мереж відмовились від нових проектів, закривають відділи розвитку і будівництва. Найчутливішими до фінансової кризи є національні мережі, а також оператори, які здійснюють діяльність у непродовольчому сегменті.

Протягом I півріччя 2010 року в цілому у асортименті продукції мереж спостерігалась тенденція до збільшення продажів товарів низького й середнього цінових сегментів та продукції українського виробництва, а також до скорочення у товарних портфелях частки низькорентабельної продукції. Крім того, слід зазначити, що великі оператори ринку почали активізацію зі збільшення обсягів продажу продукції «private label». Більшість операторів у виробництві продукції під власною торговою маркою використовують послуги з аутсорсингу. При цьому деякі оператори мають власні цеха та потужності для виробництва продукції, але це не завжди економічно доцільно, тому що великі виробники за рахунок наявності виробничих потужностей та належних технічних умов мають можливість виробляти більш якісну та конкурентоспроможну продукцію. Ціни на товари власного виробництва у середньому на 15-20% нижче аналогів, при цьому частка продукції «private label» у загальному асортименті національних мереж залишається значно нижче, ніж у європейських операторів.

За підсумками I півріччя 2010 року індекс зростання обсягу обороту роздрібною торгівлі в Україні становив 102,3%, порівняно з I півріччям 2009 року (у натуральному вимірі обсяг товарообігу за підсумками I півріччя 2010 року становив 231,4 млрд. грн.). При цьому слід зазначити, що на формування позитивних показників вплинули наступні фактори: низька порівняльна база, а також зміни в методиці розрахунків Держкомстату обсягів роздрібною торгівлі українських підприємств; зростання цін. Якщо виходити з офіційних даних Держкомстату, третій місяць поспіль в Україні була зафіксована дефляція (зниження індексу споживчих цін склало в червні 2010 р. 0,4%; травні – 0,6%; квітні – 0,3%). На думку агентства, незначне зниження індексу обумовлене сезонним збільшенням пропозиції товарів продовольчої групи, що відповідно привело до коректування цін. Однак у річному вирахованні рівень інфляції продовжує залишатися високим (106,9%).

Обсяг товарообігу підприємств, які здійснюють діяльність з роздрібною торгівлі в Україні у I півріччі 2010 року становив 121,6 млрд. грн., що у порівняльних цінах на 2,5% вище, ніж аналогічний показник I півріччя 2009 року. Несуттєве зростання викликано поступовим відновленням економічної активності галузей, орієнтованих на внутрішній споживчий ринок (легка промисловість, харчова й переробна промисловість). Крім того, збільшення роздрібного товарообігу в Україні підтримується ростом реальної заробітної плати населення (за підсумками січня-червня 2010 року – 108,6%).

Отже, основними факторами, які стримують відновлення ринку роздрібною торгівлі України є: існуюче боргове навантаження підприємств; незначні обсяги кредитування галузі комерційними банками; поступове зростання орендних ставок торговельних площ; низькі темпи зростання споживчого попиту.

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ І ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

М.І. МАЛЬОВАНІЙ, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Протягом тривалого часу співвідношення діючих інструментів соціального захисту і державного фінансування дуже часто залежало від національних

особливостей країни. Сьогодні ж глобальні процеси в світі надзвичайно сильно впливають на державну політику в цілому, та соціальну політику зокрема. Про це, наприклад, свідчить світова фінансова криза, яка негативно позначилася на фінансуванні соціальних програм не лише в бідних країнах світу, але й в США, Японії та країнах Європи. Багато країн світу, у тому числі промислово розвинуті (наприклад, Німеччина, Франція, Греція тощо), були змушені вдатися до кардинальних змін як у рівні соціального захисту населення (шляхом заморожування соціальних виплат, зменшення пенсій, збільшення пенсійного віку, згортання різноманітних соціальних програм), так і у політиці державного фінансування, що дещо пом'якшило вплив глобальних процесів.

Водночас, не складно спрогнозувати, що зростаюча взаємозалежність міжнародних ринків може в недалекому майбутньому призвести до кардинальних змін в самій структури фінансування соціального захисту. В останні роки одночасно з підвищенням ролі фінансових ринків в фінансуванні систем пенсійного забезпечення зростали темпи процесу глобалізації в сфері фінансів. Головна роль на міжнародних фінансових ринках належатиме або уже належить великим системам пенсійного забезпечення другого рівня (так званим накопичувальним системам пенсійного забезпечення), а в недалекому майбутньому – резервним фондам державних пенсійних систем (на зразок тих, що існують в Канаді, Ірландії чи Франції). Оскільки функціонування цих ринків взаємопов'язано, пенсійні права багатьох працюючих в усьому світі також взаємопов'язані. У випадку кризи якої-небудь великої фінансової біржі або якщо ринки цінних паперів усі разом знизять ціни на активи, це одночасно вплине на мільйони працюючих по всьому світі. І, навпаки, багато робочих місць прямо чи опосередковано залежать від інвестиційних рішень пенсійних систем промислово розвинутих країн.

Водночас все більшої ролі в фінансуванні соціальних програм, насамперед, у бідних країнах світу, відіграє міжнародна фінансова допомога. Міжнародні фінансові інститути все частіше надають фінансові ресурси для створення або реформування систем соціального захисту. Кошти, які отримуються у вигляді міжнародних кредитів, надходять в національні і регіональні соціальні фонди. Міжнародна допомога йде як на ліквідацію наслідків стихійних лих так і субсидування національних систем охорони здоров'я тощо. МФВ і Світовий банк в своїй ініціативній допомозі бідним країнам, які мають значний державний борг перед іноземними кредиторами, списують частину заборгованості в залежності від рівня створення надійної національної системи боротьби з бідністю.

Водночас дані заходи недостатні для вирішення однієї з глобальних проблем людства – бідності. І це, насамперед, визвано існуючим нерівномірним розподілом та перерозподілом світового валового продукту. За розрахунками МОП, для мінімального забезпечення більшості людей планети потрібно всього 3-4% ВВП, в той час як у багатьох розвинутих країнах світу витрачається до 15-25% ВВП на соціальний захист населення. Організація міжнародної фінансової допомоги, яка направляється на боротьбу з бідністю поки що не достатньо сформована на міжнародному рівні. Перший крок щодо підвищення її ефективності був зроблений міжнародними фінансовими інститутами, які почали свої програми по списанню боргів найбіднішим країнам світу. У 2000 році на Генеральній Асамблеї ООН «Всесвітня зустріч на вищому рівні в інтересах соціального розвитку» зацікавленим урядам запропонували ідею про створення на добровільній основі Всесвітнього фонду солідарності з метою ліквідації бідності і соціального розвитку в самих бідних регіонах світу.

Водночас слід підкреслити, що незважаючи на збільшення міжнародної фінансової допомоги, направленої на фінансування різноманітних соціальних програм, збільшення охоплення населення соціальним захистом, а також зростання його рівня, і надалі в основному залежить від політики кожної країни. А тому основними джерелами фінансування соціального захисту населення залишаються внутрішні ресурси, які, водночас, формуються, у тому числі, і під впливом зовнішніх чинників. Тому багатьом країнам слід формувати соціальну політику, яка б, з одного боку, мінімізувала наслідки глобалізаційних процесів в світі, а, з іншого, використовувала ті переваги, які надає міжнародний ринок.

ДО ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

О.П. МАНЗІЙ, викладач

Уманський національний університет садівництва

Підвищення ефективності сільського господарства є основою для розвитку всіх інших галузей економіки країни. При цьому центральне місце в системі аграрного розвитку займають питання володіння землею та її використання.

Згідно із земельним кодексом України, земельні відносини – це суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження землею, де суб'єктами таких відносин є громадяни, юридичні особи, органи місцевого самоврядування та органи державної влади, а об'єктами – землі в межах території України, земельні ділянки та права на них, у т.ч. на земельні частки (паї). Ці відносини є результатом суспільного розвитку, практики використання і охорони земель, розвитку форм власності і господарювання. Регулювання земельних відносин здійснюється Конституцією України, Земельним кодексом України, а також прийнятими відповідно до них нормативно-правовими актами.

Проблеми державного регулювання земельних відносин, ефективності та результативності використання земель та збереження їх родючості у вітчизняній науковій літературі досліджені недостатньо. Ситуація ускладнюється ще і тим, що в Україні до цього часу не існує комплексної програми подальшого розвитку земельних відносин у державі, здійснення першочергових заходів із землеустрою, охорони земельного фонду, запровадження сучасної системи земельного кадастру, що гальмує завершення земельної реформи, не сприяє організації ефективного використання земель, гарантуванню прав на землю, зокрема запровадженню земельного ринку та підвищенню інвестиційної привабливості вітчизняного землекористування.

Державне регулювання земельних відносин повинно полягати в забезпеченні достатньої ефективності використання сільськогосподарських угідь. Система регулювання земельних відносин має бути здатною гнучко адаптуватися до змін загальноекономічної ситуації і водночас достатньо стабільною у застосуванні економічних регуляторів.

Проблему ефективного регулювання земельних відносин можна вирішити шляхом:

- визначення організаційного, економічного та землевпорядного механізму розвитку земельних відносин;
- забезпечення створення системи гарантування прав власності на землю та інфраструктури ринку землі;

- удосконалення системи платежів за землю;
- формування дієвої системи підвищення ефективності державного регулювання земельних відносин та управління землекористуванням;
- забезпечення здійснення заходів із землеустрою як інструментарію регулювання земельних відносин;
- поетапного введення земельних ділянок та прав на них в економічний оборот; формування та розвитку ринку земель;
- формування інституту обмежень у використанні земель, пов'язаних з охороною земель, та забезпечення екологічної збалансованості землекористування;
- фінансового та інвестиційного забезпечення заходів, передбачених системою державного регулювання земельних відносин;
- наукового та освітнього забезпечення.

Основними методологічними і методичними принципами механізму удосконалення регулювання земельних відносин та підвищення ефективності землекористування є запровадження державного регулювання та законодавчого забезпечення земельних відносин; запровадження дієвого економічного стимулювання власників землі та землекористувачів за раціональне використання і охорону земель та економічних санкцій за порушення законодавства щодо використання й збереження земель.

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ЕКОЛОГІЧНО ОРІЄНТОВАНОГО РИНКУ

О.А. МАЦИБОРКО, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

На сьогоднішньому етапі розвитку сучасного суспільства швидкими темпами формується та розвивається екологічно орієнтований ринок і охоплює майже всі сфери виробництва товарів та послуг. Проте не існує загальноприйнятого визначення та міжнародної класифікації даного ринку, тому в різних країнах це поняття включає різноманітну продукцію. Наприклад, за визначенням Європейської комісії, екологічні галузі включають виробництво товарів та послуг з вимірювання, запобігання, обмеження та виправлення екологічних збитків, ліквідації відходів та зниження рівня шуму, а також екологічно чисті технології, застосування яких мінімізує використання сировини та забруднення навколишнього середовища. Окремо розглядаються екологічно чисті чи екологічні споживчі товари, біотехнології та нетрадиційні джерела енергії.

Проте в нашій країні не існує чітко сформованого екологічно орієнтованого ринку, і тому він існує як складова частина традиційного споживчого ринку, діючи за його правилами. Але вже зараз можна говорити про розподіл ринку та про розвиток окремої інфраструктури, яка буде існувати паралельно традиційному ринку і буде слугувати альтернативою для екологічно орієнтованих виробників, переробників та споживачів.

Загальна структура екологічно орієнтованого ринку складається з таких основних учасників:

- Оператори ринку:
  - постачальники екологічної сировини та технологій;

---

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Музиченко А.С.

- еко-виробники;
- сертифікаційні органи;
- дистриб'ютори ;
- роздрібні продавці;
- Продукт:
  - сертифікована екологічно чиста продукція;
  - не сертифікована продукція, але така що позиціонується, як екологічно чиста й безпечна;
- Споживачі:
  - активні;
  - пасивні;
- Держава:
  - стимулювання операторів ринку;
  - єдина система екологічної сертифікації та контролю за виробництвом екологічно безпечної продукції;
  - підвищення екологічної свідомості населення.

Внаслідок недостатньої сформованості та недосконалості, структура екологічно орієнтованого ринку є досить гнучкою, що дає можливість виключення з загальної структури деяких елементів.

Варто зазначити, що невеликі сільгоспідприємства – виробники екологічно чистої продукції часто використовують прямий продаж, тому з ланцюга операторів ринку виключаються дистриб'ютори та роздрібні продавці. І так як, через високу вартість сертифікаційних послуг, деякі виробники реалізують не сертифіковану екологічно чисту продукцію з даного ланцюга виключаються сертифікаційні та контролюючі органи.

В зв'язку з тим, що на сучасному етапі розвитку продовольчого ринку України існує велика кількість не сертифікованої продукції, але такої що позиціонує себе як екологічно чиста, натуральна та безпечна, елемент структури «Продукт» поділено за двома підгрупами.

І найбільш несформованим елементом структури ринку екологічно чистої продукції є споживачі, проте їх кількість постійно зростає. В розвинених країнах світу частка активних споживачів складає від 10 до 30% від загальної кількості споживачів на ринку.

В Україні розвиток екологічно орієнтованого ринку та формування ринку екологічно чистої продукції знаходиться на початковому етапі свого розвитку. Хоча велика кількість сільськогосподарських виробників та підприємців вже усвідомили, що використання теми екологічної чистоти продукції може принести значні конкурентні та економічні вигоди, тому зараз можна зустріти безліч продукції на якій зазначається «екологічно чистий продукт» чи «вироблено з екологічно чистої сировини» і т. д. Проте, на жаль, в більшості випадків це є рекламними слоганами, які не мають під собою жодного підґрунтя.

Саме тому на початковому етапі розвитку екологічно орієнтованого ринку важливу роль відіграє державне регулювання, яке заключається насамперед в розробці фінансових механізмів стимулювання сільгосптоваровиробників, розробці єдиної системи сертифікації та контролю за діяльністю виробників екологічно чистої продукції, а також підвищення усвідомлення населенням значення та важливості споживання безпечної для здоров'я сільськогосподарської продукції.

СТАТИСТИЧНА ЗВІТНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Л.Ю. МЕЛЬНИК, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Ефективність управління економікою залежить передусім від якості одержаної інформації, цінність якої визначається придатністю комплексно характеризувати діяльність складних за своєю структурою об'єктів, зокрема сучасних підприємств. Показники, що кількісно характеризують зміни в підприємстві, формуються у звітності, яка узагальнює первісний масив даних про їх господарську діяльність.

Проблемам методології та організації статистичної звітності багато уваги приділялося М.Я. Дем'яненком, О.М. Шпичаком, В.М. Жуком, В.Б. Моссаковським та ін.

Статистична звітність є невід'ємною складовою інформаційної системи АПК, що використовується з метою дієвого державного регулювання у сільському господарстві. Вона повинна надавати інформацію про показники господарювання підприємств, на підставі яких можна робити науково обґрунтовані висновки про досягнутий рівень розвитку галузі та приймати вивірені управлінські рішення на мікро- і макрорівнях. Оскільки на законодавчому рівні сільське господарство визнане галуззю, яка потребує державної підтримки та регулювання, органам державного управління необхідна всебічна інформація за різними напрямками фінансово-господарської діяльності та майнового стану сільськогосподарських підприємств. Відповідно до потреб користувачів статистичної інформації й будуються форми звітності та показники.

Статистичним обліком охоплюються всі виробники сільськогосподарської продукції, незалежно від їх основного виду діяльності (тобто звітність подають також господарства, для яких сільськогосподарське виробництво є додатковим, другорядним видом діяльності). Статистичний облік ведеться за місцем виробництва, а саме місцем знаходження основних ресурсів сільськогосподарського виробництва – землі та худоби й птиці.

Враховуючи ці принципи положення, всі юридичні особи чи їхні філії, які мають сільськогосподарські угіддя, або поголів'я худоби, птиці, незалежно від розміру господарства, форм власності й господарювання, повинні подавати територіальним органам державної статистики за місцем виробництва річну статистичну звітність у галузі сільського господарства на бланках, затверджених Держкомстатом України. Конкретний перелік форм державних статистичних спостережень, які повинне заповнювати підприємство, як правило, визначається районним управлінням (відділом) статистики в залежності від спеціалізації господарства та його розміру. При цьому слід відзначити, що відповідно до спільного наказу Держкомстату, Мінагрополітики та Держкомзему від 9 червня 2003 року № 171/166/152, який зареєстровано Міністерством юстиції 1 липня 2003 р. за № 533/7854, встановлено додатковий критерій віднесення господарств до категорії малих сільськогосподарських підприємств. А саме: малі сільськогосподарські підприємства – юридичні особи, або їхні філії різних форм власності та господарювання, що займаються сільськогосподарським виробництвом, згідно з чинним законодавством віднесені до малих підприємств (за виключенням тих, які мають у своєму користуванні понад 100 га сільськогосподарських угідь).

З урахуванням цього юридичні особи, або їхні філії, які займаються сільськогосподарським виробництвом та які протягом року склали оперативну щомісячну звітність, повинні подати такі річні форми статистичної звітності з питань сільського господарства:

- ф. № 29-сг «Звіт про збір урожаю сільськогосподарських культур на 1 грудня» – подається до 2 грудня;
- ф. № 9-б-сг «Звіт про внесення мінеральних, органічних добрив, гіпсування та вапнування ґрунтів» – подається до 2 грудня;
- ф. № 24 «Звіт про стан тваринництва» – подається 10 січня;
- ф. № 21-заг «Звіт про реалізацію сільськогосподарської продукції» – подається 10 січня;
- ф. № 10-мех «Облік тракторів, сільськогосподарських машин і енергетичних потужностей» – подається до 30 січня;
- ф. № 16-сг «Баланс сільськогосподарської продукції» – подається 20 лютого;
- ф. № 50-сг «Основні економічні показники роботи сільгосп підприємств» – подається до 20 лютого.

У кожній формі звітності мають бути обов'язкові реквізити: назва форми, номер і дата затвердження форми, період за який подаються дані, термін подачі звітності, найменування організації, посади осіб, що підписали звітність, дата складання звітності.

Враховуючи зміни в галузі сільського господарства, а також побажання користувачів статистичної інформації, Держкомстатом щороку переглядаються показники та бланки форм статистичних спостережень. Отже, звітність завжди займала особливе місце в економічному життєвому циклі як окремого підприємства, так і держави в цілому.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ВАРТОСТІ МАЙНА ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

С.О. МИХАЙЛОВИНА, викладач

Уманський національний університет садівництва

Особисті селянські господарства як суб'єкти ринкової економіки потребують оцінки вартості їх майна зокрема, така потреба виникає при купівлі-продажу та застави майна. Оскільки спеціальна методика оцінок особистих селянських господарств відсутня у процесі визначення вартості майна виникають розбіжності. У зв'язку із зазначеним необхідно поглибити дослідження методичних підходів до оцінки ринкової вартості майна особистих селянських господарств з врахуванням їх специфіки.

Значний внесок у розробку методичних підходів щодо оцінки майна, зокрема будівель і споруд зробили провідні вчені-економісти: Г.М. Підлісецький, М.І. Герун, Л.М. Гутко, П.А. Денисенко та інші

Проте особливості оцінки вартості будівель і споруд вивчена не достатньо, а існуючі методичні підходи потребують певних уточнень і корегувань.

Найбільш важливою розробкою з питань оцінки вартості майна в сільському господарстві є "Методичні рекомендації з експертної оцінки майна у підприємствах АПК" розроблені науковими співробітниками ННЦ «Інституту аграрної економіки»

НААН, наукові публікації Г.М. Підлісецького та М.І. Герун.

У практиці оцінки майна застосовують базові принципи та такі методичні підходи як витратний (майновий), порівняльний (аналогів продажу), підхід, що базується на капіталізації доходів (пряма капіталізація та дисконтування майбутніх грошових потоків).

Витратний підхід передбачає визначення поточної вартості витрат на відтворення або заміщення об'єкта оцінки з подальшим коригуванням їх на суму зносу (знецінення).

В статистичній звітності присутні дані про необоротні активи особистих селянських господарств тільки за певними видами основних засобів. Тому розрахунок вартості засобів праці визначалось шляхом додаткових розрахунків.

Відповідно до національного стандарту №1 „Загальні засади оцінки майна і майнових прав” для визначення ринкової вартості майна застосовуються такі основні методичні підходи: витратний, дохідний та порівняльний.

Порівняльний підхід базується на порівнянні ринкової вартості об'єкта-аналога з оцінюваним об'єктом. При цьому, інформація про продаж і пропозицію нерухомого майна повинна відповідати певним критеріям одним з яких є те, що умови на ринку аналогічного майна, яке впливало на формування ціни продажу або пропозицію, на дату можливої оцінки суттєво не змінились, або існує можливість врахування таких змін. Відсутність даних про фактичні ціни купівлі-продажу об'єктів не дозволяє в повній мірі сформулювати потрібний для дослідження обсяг інформації.

Дохідний підхід ґрунтується на врахуванні принципів найбільш ефективного використання та очікування, відповідно до яких вартість об'єкта оцінки визначається як поточна вартість очікуваних доходів від найбільш ефективного використання об'єкта оцінки, включаючи дохід від його можливого перепродажу.

Застосування дохідного підходу обмежено через відсутність прямих доходів від будівель і споруд.

Застосування витратного підходу дозволяє на основі заміщення або прямого відтворення визначити на певну дату поточну вартість витрат на створення (придбання) в сучасних умовах нового об'єкта, аналогічного об'єкту оцінки з подальшим вирахуванням суми (зносу) знецінення. Суть методу полягає у описі та оцінці складових конструктивних елементів нерухомого майна, який належить оцінити. Оцінку будівель і споруд необхідно здійснювати по їх конструктивних елементах визначаючи спочатку їх питому вагу і ступінь зносу, а потім зведений поправочний коефіцієнт, вартість заміщення об'єкта інвентаризаційну та оціночну вартість.

Використання порівняльного підходу до оцінки житлового будинку дозволить встановити ринкову вартість оцінюваного об'єкта та порівняти її з інвентаризаційною вартістю.

Низький попит на будівлі і споруди у сільській місцевості, неможливість працевлаштування, віддаленість від районного чи обласного центру все це негативно впливає на ринкову вартість оцінюваного об'єкта. Протягом 2006-2009 рр. інвентаризаційна вартість будинку розрахована за витратним підходом була в середньому на 17% вища ніж ринкова вартість будинку при порівняльному підході. Тому при оцінці вартості яке здійснює БТІ потрібно застосовувати коригуючий коефіцієнт на активність попиту, що дасть можливість об'єктивно оцінити реальну вартість майна особистих селянських господарств.

ЕФЕКТ СИНЕРГІЗМУ В ОБ'ЄДНАННЯХ ПІДПРИЄМСТВ

О.М. МОСКОВЕНКО, викладач

Уманський національний університет садівництва

Досвід зарубіжних країн свідчить про необхідність створення гнучких виробничо-організаційних систем, що дозволяють миттєво реагувати на зміни зовнішнього середовища. Сьогодні особливо важливо сформувавши ефективну систему внутрішніх та зовнішніх зв'язків, що виникають у процесі господарської діяльності з метою утримання конкурентних переваг на ринку та забезпечити найвищу ефективність господарювання. З огляду на це слід приділити увагу створенню та розвитку вітчизняних підприємств, а саме процесам цілеспрямованого формування їх потенціалів.

Ефект синергії являє собою збільшення показників ефективності діяльності підприємства в результаті об'єднання, інтеграції, злиття окремих частин в єдину систему, де ефект від взаємодії елементів системи підприємства перевищує суму ефектів діяльності кожного елементу окремо і призводить до збільшення якісних показників функціонування без збільшення кількісних.

Питання потенціалу синергізму розглядали у своїх працях такі вчені, як А.А. Котов, Є. Кеїпбелл, В.І. Ляшенко, А.А. Попов, І.О. Урманов, але дослідження вказаного ефекту потребує подальшого глибшого вивчення.

Відповідно до закону цілісності системи в результаті взаємодії всіх ресурсів, що створюють систему, з'являються нові якості, яких не має кожний окремий вид ресурсу. Але загальний закон організації, закон синергії, стверджує, що для будь-якої системи (підприємства, організації) існує такий набір елементів, при якому її потенціал завжди буде або значно більше простої суми потенціалів елементів, що до неї входять, або суттєво меншим.

Важливе значення для реалізації потенціалу синергізму об'єднання підприємств має спосіб такого об'єднання. Воно може обмежуватися юридичним закріпленням прав власності на активи без фактичного їх об'єднання (поглинання, холдингізація, кластеризація, злиття) та юридичним і фактичним поєднанням предметів, засобів праці та робочої сили (спільне підприємництво, кооперативи, злиття у випадку реорганізації в об'єднаній підприємства). При лише юридичному об'єднанні підприємств його синергізм буде меншим. Дослідження процесів злиття та поглинання підприємств в Україні виявили переважаючу частку фактів юридичного закріплення права власності на об'єднані активи.

Синергія може мати двояку користь: пряму та опосередковану. Пряма користь – збільшення чистих грошових потоків від найбільш повного використання потенціалу підприємства. Вона має місце при операційній, управлінській і фінансовій синергії: операційна синергія – економія на операційних видатках за рахунок взаємодії маркетингового, фінансового та логістичного потенціалів; управлінська синергія – економія за рахунок оптимального формування потенціалу організаційної системи управління; фінансова синергія – економія за рахунок змін підходів щодо формування фінансового потенціалу підприємства. Опосередкована користь – збільшення вартості потенціалу підприємства або зміна мультиплікатора ціна / прибуток.

Синергізм об'єднання підприємств проявляється як:

1) вибір найефективнішого підходу до формування колективу в залежності від

цілей та завдань кожного функціонального відділу, переваги від ліквідації функціональних та організаційних невідповідностей в структурі підприємства;

2) зростання інвестиційної привабливості підприємства через збільшення активів, статутного капіталу об'єднаного підприємства;

3) зростання кредитоспроможності об'єднаного підприємства як наслідок можливого зростання фінансової стійкості, ділової активності, ринкового статусу;

4) доступ до ресурсів, оволодіння технологіями, нарощення виробництва, збільшення частки ринку, можливість впливу на цінову політику, стан конкуренції, умови співпраці з постачальниками та споживачами, можливості диверсифікації, доступ до нових ринків, знань та інформації.

Однак, в процесі злиття та поглинання підприємств більшість сподівань їх власників виявляються не виправданими. Причинами невдач є очікування автоматичної дії синергії в процесі об'єднання та відсутність будь-яких дій зі сторони власників задля запуску механізмів самоорганізації.

РОЛЬ КООПЕРАЦІЇ В РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

О.Д. НИКОЛЮК, аспірантка*

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Сільськогосподарська кооперація є однією з умов для успішного розвитку інфраструктури аграрного ринку, відіграє значну роль у зміцненні економічного потенціалу, конкурентноздатності та соціального статусу сільськогосподарських виробників, поліпшенні умов господарювання і мотивації росту товарної продукції. Розвиток кооперації дає можливість вирішити різнопланові завдання і в першу чергу фермерських, особистих селянських господарств, малих підприємств, тощо, сприяння формуванню товарного ринку, створення кредитних спілок. Саме тому виникає необхідність розвитку сільськогосподарської кооперації у формі ефективної ринкової структури, з механізмом взаємовигідних економічних відносин в інтересах усіх учасників кооперації і перш за все сільськогосподарських товаровиробників.

Більш ніж віковий світовий досвід кооперативного співробітництва виявив його унікальне значення в ефективному поєднанні приватного, особистого інтересу з різноманітними видами спільної діяльності і на цій основі – раціональної організації крупнотоварного агропромислового виробництва.

Кооперація стала домінуючою формою об'єднання сільськогосподарських товаровиробників у багатьох країнах світу, де майже вся система агросервісного обслуговування, переробки та реалізації продукції знаходиться у власності товаровиробників, а регулювання ними здійснюється через кооперативні об'єднання. Так, широкого поширення кооперативи отримали в Німеччині, Франції, Великобританії, США, Данії. Тут вони відіграють основну роль у постачанні фермерів технікою, комбікормами, насінням. Фермер в названих країнах приймає участь одночасно в 3 – 5 і більше кооперативах.

В Україні кооперація спрямована в основному на забезпечення зберігання, переробки та збуту виробленої продукції, підвищення технічного та технологічного рівня дрібнотоварних господарств. Як наслідок, в останніх з'являється можливість

---

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Збарський В.К.

зростання товарності виробництва, забезпечення його конкурентоспроможності, виходу і закріпленню на регіональні ринки.

Окрім традиційного поняття економічної ефективності, яка визначається через категорії прибутку, доходу, рентабельності, слід застосувати на наш погляд, такі оціночні елементи, що складають загальну їх ефективність:

1) соціальна ефективність (можливість вирішувати соціальні проблеми, формувати високу соціальну активність селян створює оптимальні умови для підвищення економічної ефективності кооперативної форми господарювання);

2) ефективність управління. Підприємство виконує управлінські функції. В кооперативі ці функції здійснюють члени – пайовики, що дозволяє зберігати свої господарські та соціальні інтереси. Дана ефективність обмежена управлінськими знаннями та здібностями, як членів кооперативу, так і залучених керівників. Кооператив має обмежені можливості для залучення висококваліфікованих робітників з менеджменту та маркетингу, тому що не може їм запропонувати високу заробітну плату);

3) народногосподарська ефективність (народногосподарський аспект оцінки ефективності кооперації дозволяє співставити повні суспільні витрати і всі види вигод цієї форми господарювання в інтересах суспільства в цілому).

Отже, кооперація аграрних товаровиробників є вищезазначеною умовою забезпечення їх конкурентоспроможності. Становлення та розвиток кооперативів на селі має не тільки економічне, а й технологічне, соціальне значення. Іншими словами, кооперація дає можливість дрібним аграрним підприємствам використовувати переваги великих форм господарювання із збереженням самостійності.

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

В.С. НІЦЕНКО, кандидат економічних наук
Міжнародний гуманітарний університет

Сільське господарство, як галузь економіки, на сучасному етапі розвитку в Україні знаходиться в кризовому стані. Однією з умов підвищення конкурентоспроможності є інтеграція підприємств галузі з підприємствами промисловості. Це дасть можливість виробляти з сировини (насіння соняшнику, ріпаку, зерно кукурудзи, пшениці, овочів, фруктів тощо) готову продукцію (олію, консервацію, борошно, крупи тощо). В даному випадку протікає процес спорідненої диверсифікації, який полягає у використанні хоча б одного з наявних факторів виробництва: технології, постачальників, сировини або матеріалів, і т.д.

Забезпечення зростання є найпоширенішим мотивом злиття і поглинання підприємств, це найлегший шлях зростання. Щоб бути виправданим, таке придбання повинне бути прибутковим і забезпечити ефект синергії.

Якщо підприємство потребує якісного управління, але не може забезпечити його, воно може придбати інше, добре кероване підприємство для того, щоб скористатися перевагою його менеджменту. Придбання дозволяє отримати доступ до досліджень і патентів, що є у іншого підприємства. Це має позитивний результат і у випадку, колу підприємство володіє товарами і патентами, але обмежене у фінансових і торгових ресурсах.

Інтеграційна стратегія виправдана, коли підприємство може підвищити свою

рентабельність, контролюючи різні стратегічно важливі для нього ланки в ланцюзі виробництва і продажу товару. Може йтися, наприклад, про забезпечення регулярності постачань або контроль збутової мережі; про отримання доступу до інформації щодо роботи передуючих або подальших ланок.

Злиття передбачає об'єднання активів двох підприємств шляхом контролю з боку керівництва нового підприємства, що знаходиться в сумісному володінні акціонерів підприємств, що приймають участь у даному процесі.

Злиття – це будь-яке об'єднання господарюючих суб'єктів, в результаті якого утворюється єдина економічна одиниця з двох (або більше) раніше існуючих структур.

Поглинання або придбання має місце там, де одне підприємство одержує контроль над іншим шляхом придбання контрольного пакету акцій з правом вирішального голосу (наприклад, агрохолдинг).

Поглинання підприємства можна визначити як взяття одного підприємства іншим під свій контроль, управління їм з придбанням абсолютного або часткового права власності на нього. Поглинання підприємства часто здійснюється шляхом скуповування всіх акцій підприємства на біржі, що означає придбання цього підприємства.

Зупинимось на видах інтеграції підприємств, що зустрічаються найчастіше. Залежно від характеру інтеграції підприємств доцільно виділяти наступні види:

- вертикальна інтеграція («назад» та «вперед»);
- родова інтеграція;
- горизонтальна інтеграція;
- конгломеративна інтеграція.

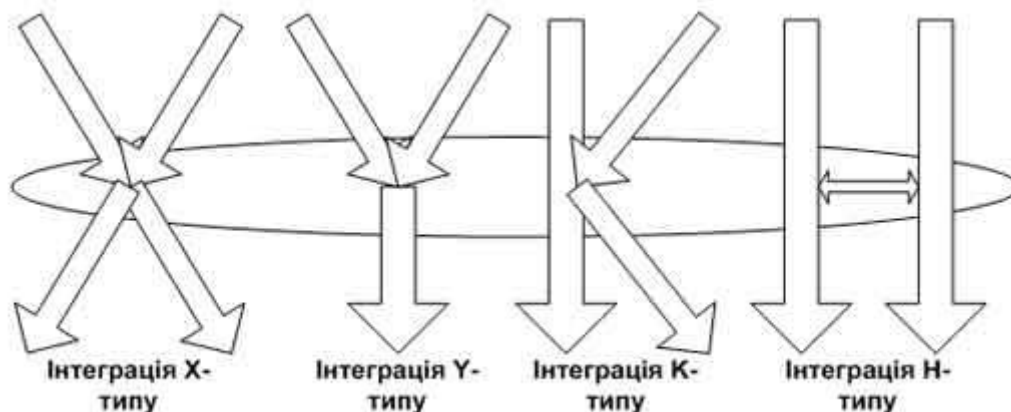
Вертикальна інтеграція передбачає об'єднання підприємств, які функціонують у різних виробничих циклах. Розрізняють три форми вертикальної інтеграції:

1) інтеграція «вниз» (наприклад, приєднання сільськогосподарського підприємства, яке виробляє сировину до компанії, яка веде головне виробництво);

2) виробнича інтеграція «вгору» (наприклад, придбання сільськогосподарським підприємством заводу, що виробляє консерви);

3) невиробнича інтеграція «вгору», що включає сферу розподілу.

Горизонтальна інтеграція виникає при злитті підприємств, які виробляють подібну або однорідну продукцію з метою її подальшої реалізації через спільну систему розподілу й отримання при цьому додаткового прибутку (рис. 1).

Рис. 1. Горизонтальна інтеграція

Горизонтальна інтеграція Y-типу – об'єднання підприємств однієї галузі, що

виробляють однакову продукцію або здійснюють одні і ті ж стадії виробництва. Ці стратегії мають на меті підсилення позиції підприємства шляхом поглинання або контролю певних конкурентів. Обґрунтування застосування таких стратегій можуть бути досить різноманітними: нейтралізувати конкурента, що заважає, досягти критичної маси для отримання ефекту масштабу, одержати вигоду на взаємодоповнюваності асортименту товарів, дістати доступ до збутової мережі або до сегментів покупців.

Особливий вид горизонтальної інтеграції – родове злиття Х- або К-типу – об'єднання підприємств, що випускають взаємозв'язані товари. При цьому Х-інтеграція – це об'єднання взаємодоповнюючих, схожих за масштабами збуту підприємств або напрямів діяльності, а К-інтеграція – це приєднання підприємства або додаткового напрямку без зміни основного напрямку діяльності.

Конгломератне злиття (Н-типу) – об'єднання підприємств різних галузей без наявності виробничої спільності, тобто злиття такого типу – це злиття підприємства однієї галузі з підприємством іншої галузі, що не є ні постачальником, ні споживачем, ні конкурентом. В рамках конгломерату підприємства, що об'єднуються, не мають ні технологічної, ні цільової єдності з основною сферою діяльності підприємства-інтегратора. Профільююче виробництво у таких об'єднаннях приймає розпливчаті контури або зникає зовсім.

У свою чергу можна виділити три різновиди конгломератного злиття:

- злиття з розширенням продуктової лінії (product line extension mergers) – поєднання неконкуруючих продуктів, що мають схожі канали реалізації та/або процес виробництва.

- злиття з розширенням ринку (market extension mergers) – придбання додаткових каналів реалізації продукції, наприклад, супермаркетів, в географічних районах, які раніше не обслуговувалися.

- чисте конгломератне злиття, що не припускає ніякої спільності.

Існує можливість інтеграції комбінованого типу – особливо при об'єднанні великих Аграрно-промислово-фінансових груп.

Таким чином, у зв'язку з посиленням конкуренції на ринку сільськогосподарської продукції і продукції її переробки з боку іноземних компаній в умовах СОТ, доцільним і перспективним вважається створення і посилення ролі інтеграційних утворень у сільському господарстві в Україні.

КЛЮЧОВІ ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Н.К. НОВОТАРСЬКА, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

Можливість зменшення ризиків для переробних підприємств аграрної сфери може бути забезпечена лише у випадку чітко сформованих механізмів управління ними в межах підприємницьких структур. Кожен працівник повинен розуміти і слідувати цим правилам (принципам). Основними принципами боротьби та управління ризиками, які дозволяють вчасно реагувати на їх виникнення, уникати

---

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Шкільний О.О.

можливих негативних наслідків та вдосконалювати ризик-менеджмент на даних підприємствах є:

- очевидність ризику;
- ефективний розподіл ризику;
- ефективний і незалежний контроль функцій;
- ретельний аналіз кон'юктури ринку;
- зосередженість на основних ризиках;
- інфраструктура ризику;
- усунення порушень;
- очевидність наслідків.

Очевидність ризику. Можливість появи ризику через невиконання завдань чи через певні дії, що є невід'ємними складовими функціонування переробних підприємств, не може бути проігнорована. Ризик може збільшити або скоротити витрати, а також сприяти приросту прибутку чи втрат.

Зазвичай, чим більший і стабільніший капітал підприємства, тим вища його здатність понести втрати. Тому стратегія підприємства, фінансові ресурси і стабільність надходжень матимуть важливе значення у протистоянні ризику. Дії переробних підприємств щодо уникнення або зменшення ризику мають бути чітко визначеними, особливо при очевидності потенційних втрат.

Ефективний розподіл ризику. Капітал – обмежений ресурс підприємств переробної промисловості, саме тому може опинитися у зоні дій ризику. Він повинен бути розподілений ефективно відповідно до ризику та можливості його повторної появи. Виручка має дорівнювати або перевищувати суму потенційних корпоративних витрат для того, щоб забезпечити підприємство коштами, спрямованими на розширене відтворення.

Ефективний і незалежний контроль функцій. На кожному підприємстві переробної промисловості існує потреба у внутрішній функції управління ризиком. Вона повинна бути незалежною і дієвою, сприяти усуненню ризикових ситуацій. Будь-який ризик має ціну і, якщо ціна оптимальна, то втрати можуть бути компенсовані.

Більшість функцій переробних підприємств є важливою ланкою в ланцюзі управління ризиками. Без точної оцінки позицій, поглибленого аналізу, організації, планування та мотивації управління ризиками підприємство не може бути ефективним.

Ретельний аналіз кон'юктури ринку. Протягом ділового циклу на кожному підприємстві доцільно здійснювати регулярні огляди ділової активності, включаючи діагностику ризиків та можливість їх повторного виникнення. Вони не повинні проводитись зацікавленими особами. Результати огляду діяльності переробних підприємств, ризиків та їх наслідків часто мають неоднозначний результат, стимулюють до відповідальності та зосередження. Це створює сприятливі умови для вирішення питань та подолання розбіжностей думок щодо виходу із кризового стану.

Зосередженість на основних ризиках. На кожному підприємстві переробної промисловості повинна здійснюватись оцінка ризику та відпрацьовуватись методи управління ними. Діагностика природи ризику, джерел їх виникнення, стратегій уникнення можуть бути передумовами оцінки ризику та визначення методів впливу на нього таким чином, щоб запобігти негативним наслідкам для даних підприємств. Даний принцип потребує залучення менеджерів усіх ланок, а це означає, що процес управління ризиками буде ефективним і постійним.

Інфраструктура ризику. Без інфраструктури ризику, під якою мається на увазі гнучка технологія, точна інформація про ризик і належна звітність, процес управління не може бути ефективним. Часто інформація є несвоєчасною, подається у неточній та неповній формі, крім того, виробництво продукції проводиться екстенсивним методом, без технологічного оновлення. В результаті цього ймовірність виникнення втрат значно зростає.

Усунення порушень. Кожне порушення повинне супроводжуватись дисциплінарними оглядами, доганами та стягненнями, що передбачає застосування ефективних методів управління персоналом.

Очевидність наслідків. Доходи та витрати – логічний результат ризикових ситуацій. Тому важливо забезпечити впевненість переробних підприємств в своїх діях та їх наслідках. Вважаємо, що зазнавати втрат, але при цьому очікувати цього та знати їх причини краще, ніж отримувати необґрунтовані доходи впродовж певних етапів структурної перебудови.

Таким чином, запровадження та дотримання даних принципів на переробних підприємствах аграрної сфери дозволить здійснювати належну оцінку ризиків, джерел їх виникнення, підвищити ефективність управління ризиками, а також сприятиме зменшенню впливу негативних наслідків на діяльність даних підприємств галузі.

ВДОСКОНАЛЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ

О.Г. ОБМОК, аспірантка*

Національний університет біоресурсів і природокористування України

В процесі неупинної світової глобалізації виникає необхідність інтеграції національних систем бухгалтерського обліку бюджетних установ у світову практику. Актуальним і нагальним питанням в процесі адаптації вітчизняного законодавства є розробка та впровадження Національних стандартів бухгалтерського обліку в державному секторі. Постановою Кабінету Міністрів України затверджено Стратегію модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007-2010 роки. Метою цієї Стратегії є удосконалення системи бухгалтерського обліку в державному секторі з урахуванням вимог міжнародних стандартів. Досягнення основної цілі гармонізації бухгалтерського обліку розрахунків з оплати праці та удосконалення його методології можливе у випадку розроблення єдиних стандартів бухгалтерського обліку на основі Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку державного сектору 25-«Виплати працівникам», але з урахуванням особливостей функціонування державного сектора в Україні.

Проаналізувавши наведені в Міжнародному стандарті виплати працівникам можна зробити висновок, що не для всіх цих виплат передбачено рахунки в існуючому Плані рахунків бюджетних установ. Для забезпечення обліку вказаних у стандарті об'єктів необхідно відкрити додаткові рахунки і субрахунки та внести певні зміни щодо методики обліку розрахунків з оплати праці. Враховуючи необхідність

---

* Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент Ярошинський В.М.

адаптації та уніфікації бухгалтерського обліку розрахунків з оплати праці до міжнародних стандартів, виникає потреба рахунок 66 «Розрахунки з оплати праці» перейменувати на «Розрахунки за виплатами працівникам». Така зміна спричинена розбіжностями щодо структури цього рахунку. Проблема полягає в тому, що на 66 рахунку обліковуються виплати працівникам, які не можна суворо ідентифікувати із заробітною платою. Враховуючи структуру виплат працівникам, що передбачена Інструкцією зі статистики заробітної плати та описані в Стандарті чотири категорії виплат працівникам, запропоновано відкрити наступні субрахунки: 661 «Поточні виплати за окладами та тарифами»; 662 «Доплати за ускладнені умови праці»; 663 «Доплати за професійну майстерність»; 664 «Матеріальне стимулювання»; 665 «Виплати пов'язані із соціальним захистом»; 666 «Виплати при звільненні та закінченні трудової діяльності»; 667 «Інші довгострокові виплати»; 668 «Депоновані виплати».

Субрахунки 663-668 передбачені існуючим на даний час Планом рахунків пропонуємо об'єднати в один субрахунок 671 «Розрахунки (виплати) за зобов'язаннями (дорученням) працівників» і віднести до рахунку 67 «Розрахунки за іншими операціями і кредиторами». Таке рішення зумовлене тим, що дані субрахунки досить рідко використовуються у практиці і лише загромаджують План рахунків. А субрахунок «Розрахунки з депонентами», що на даний час знаходиться у складі рахунку 67 «Розрахунки з іншими операціями та кредиторами» віднести до рахунку 66 у редакції «Депоновані виплати», так як він містить виплати безпосередньо пов'язані з оплатою праці.

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Н. В. ОЛЯДНІЧУК, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Сучасна ринкова економіка вимагає чіткої об'єктивної і своєчасної інформації про наявність, стан та ефективність використання основних засобів.

Згідно з Положення (стандарту) бухгалтерського обліку (П(с)БО) 7 «Основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів чи надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік)».

Відповідно до п. 23 П(с)БО 7 «Основні засоби» нарахування амортизації на основні засоби припиняється на період реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання та консервації об'єкта. Нарухування амортизації припиняється починаючи з місяця, що настає за місяцем, у якому основні засоби переведені на консервацію (п. 29 П(с)БО 7).

Результати досліджень свідчать, що ряд підприємств аграрного сектору України мають на балансі основні засоби, які тимчасово не використовуються у виробничій діяльності, але амортизацію на ці активи нараховують, що призводить до «штучного» підвищення собівартості виробленої сільськогосподарської продукції.

Згідно з Положенням «Про порядок консервації основних виробничих засобів підприємства», затвердженого постановою КМУ від 28.10.1999 року №1183, основні

засоби можна передати на консервацію. Але, вказане Положення обов'язкове для виконання підприємствами, які мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави, а також підприємств державної форми власності. Для інших підприємств назване положення носить рекомендаційний характер.

На нашу думку, дане Положення доцільно застосовувати також і в сільськогосподарських підприємствах, з метою реального відображення фактичної собівартості продукції аграрного виробництва. Пропонуємо наступний порядок здійснення робіт з консервації основних засобів:

- розробити проект консервації, що складається з:

а) пояснювальної записки;

б) технологічної документації на здійснення консервації.

- створити відповідну комісію на чолі з керівником підприємства для підготовки рішення про проведення консервації основних засобів і тимчасового припинення нарахування амортизації на такі об'єкти;

- скласти Акт про тимчасове виведення основних засобів з виробничого процесу та їх консервацію, що затверджується керівником підприємства.

Аналітичний облік основних засобів, переведених на консервацію, пропонуємо вести на окремому аналітичному рахунку, який необхідно відкрити до рахунка 10 «Основні засоби». Ми пропонуємо назвати такий аналітичний рахунок «Основні засоби, що знаходяться на консервації».

Отже, переведення на консервацію основних засобів, які тимчасово не використовуються у виробничому процесі підприємства, забезпечить достовірне відображення витрат в обліку, що формують собівартість продукції.

Також для удосконалення обліку основних засобів ми пропонуємо:

а) з метою усунення розбіжностей при визначенні основних засобів доцільно адаптувати їх тлумачення в податковому обліку до вимог щодо цієї економічної категорії, визначеної Національними стандартами бухгалтерського обліку;

б) запровадити єдину систему класифікації основних засобів для цілей бухгалтерського та податкового обліку (оскільки новий Податковий кодекс України не забезпечив такої відповідності);

в) у податковому обліку відносити всі витрати на ремонт основних засобів до складу валових витрат підприємства або запровадити таку систему компенсації витрат на ремонт, яка застосовується у бухгалтерському обліку.

Досить проблемним і практично нерозв'язаним на сьогодні є питання ведення первинного обліку основних засобів, точніше типових форм первинної документації з обліку наявності та руху основних засобів. Так, з часу затвердження пакету типових первинних документів з обліку основних засобів відбулися істотні зміни в організації бухгалтерського обліку основних засобів.

Згідно П(С)БО 7 «Основні засоби» окремі графи типових форм первинних документів втратили свій зміст і на підприємствах не застосовуються. Наприклад, Інвентарна картка обліку основних засобів (ф. № ОЗ-6), типова форма якої затверджена наказом Мінстату України від 19.12.95 р. № 352, містить реквізити, які на наше переконання доцільно видалити із бланка типової форми: код норми амортизаційних відрахувань (на повне відновлення і капітальний ремонт), норма амортизаційних відрахувань (на повну відбудову і на капітальний ремонт), поправочний коефіцієнт, дата початку сплати за основні засоби (місяць, рік).

Таким чином, впровадження зазначених пропозицій:

1) забезпечить застосування єдиного методологічного підходу до визначення

понять, пов'язаних з основними засобами та спрощення обліку цієї категорії активів підприємства;

2) дозволить уніфікацію та удосконалення первинної документації з обліку основних засобів, що запобігатиме допущенню помилок при визначенні прибутку для цілей оподаткування;

3) позбавить бухгалтерів необхідності ведення окремо бухгалтерського та податкового обліку основних засобів;

4) сприятиме підвищенню продуктивності праці облікових працівників та якості обліково-аналітичної інформації.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА

Л.А. ПАНКРАТОВА, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

Д.І. ВЕНЖЕГА, аспірант

Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

Історично змінювались погляди на сутність витрат як економічної категорії, змінюються вони і досі. Ринкові відносини вимагають перегляду системи бухгалтерського обліку, одним із центральних елементів якої є облік витрат виробництва. За таких умов багато специфічної інформації про витрати конкретних підприємств не використовувалось, через це, навіть, прогресивні розробки науковців в царині управління підприємством та налагодження обліку витрат на практиці не знаходили застосування.

В економічній літературі теоретичним і практичним проблемам витрат приділяється велика увага в роботах М.Т. Білухи, Ф.Ф. Бутинця, С.Ф. Голова, З.В. Гуцайлюка, В.І. Єфіменка, Чумаченка, Л.М. Янчевої та ін.

Витрати, які мають вагоме місце в процесі формування виробничої собівартості продукції та встановленні ціни, відіграють центральне місце у дослідженнях напрямів підвищення прибутковості та рентабельності виробництва. Відсутність єдиного підходу до вибору методу обліку витрат не в повній мірі відповідає сучасним вимогам системи управління.

Під витратами на виробництво розуміється використання ресурсів виправдане умовами виробництва та спрямоване на виготовлення нового продукту праці.

Бухгалтерське розуміння витрат відрізняється від їх економічного тлумачення. В ньому витрати – це загальноекономічна категорія, що характеризує використання різних субстанцій та сил природи в процесі господарювання. Під економічними витратами розуміють “витрати втрачених можливостей”, тобто суму коштів, яку можна одержати за більш вигідного використання ресурсів.

Однак, протиставлення не має обґрунтувань, оскільки в обох випадках йдеться про витрати в їхньому економічному значенні: у першому – це витрати реальні, так би мовити “бухгалтерські”, що виникли в окремому періоді, у другому – це витрати бажані, що могли бути при певних умовах господарювання.

Під собівартістю продукції розуміють в економічному значенні сукупні витрати на її виробництво і збут, тобто вартість всіх ресурсів, що була використана підприємством для перетворення вхідного продукту у вихідний за умови розширеного відтворення.

Бухгалтерський облік розглядається як цілісна концептуальна система, що є сукупністю елементів певного змісту і форми, пов'язаних між собою та об'єднаних інформаційними потоками. Це, з одного боку, складна система, яка не може бути вивчена з однієї позиції в часі або просторі, з другого – це система, побудована для вирішення багатоцільового завдання, з третього – це система, що складає підсистему більш складнішої системи – управління, із четвертого – інформаційна система з властивостями кібернетичних систем, адже одним із основних її завдань є переробка і надання інформації.

Наступною теоретичною проблемою обліку витрат виробництва є конкретизація таких понять, як прямі та непрямі витрати. На жаль, у жодному з нині діючих П(С)БО, включаючи ПБО 16 «Витрати», немає чіткого визначення категорії прямих витрат.

Їх офіційне визначення лише в Методичних рекомендаціях № 47 п. 11, який вказує, що це «витрати, які можуть бути безпосередньо віднесені до певного об'єкта витрат економічно можливим шляхом».

Назвати таке визначення вичерпним і зрозумілим не можна щонайменше з двох основних причин:

- по-перше, вживання у ньому слова «безпосередньо» вже наштавхує на думку про те, що ніяких проміжних розрахунків і етапів при віднесенні даного роду витрат на об'єкт витрат не має бути.

- по-друге, буквальный зміст поняття «економічно можливим шляхом», на наш погляд, включає і їх віднесення шляхом розподілу пропорційно до певної бази. Отже, в самому визначенні знаходимо суперечності.

Це стосується і визначення поняття «прямих витрат», яке знаходимо в П(С)БО 16 «Витрати» п.4: «прямі витрати – витрати, що не можуть бути віднесені безпосередньо до конкретного об'єкта витрат економічно доцільним шляхом». Зважаючи на те, що вибір шляху віднесення непрямих витрат, на нашу думку, передбачає, в першу чергу, обґрунтування саме доцільності обраного способу їх віднесення до конкретного об'єкта, вживання вислову «економічно доцільним шляхом» є некоректним.

Встановлені норми виробничих витрат дозволяють розраховувати собівартість продукції відразу після закінчення її виробництва, що є надзвичайно важливим для прийняття оперативних управлінських рішень і вирішення маркетингових проблем. Це має позитивний вплив на спрощення та підвищення оперативності самої процедури розрахунків собівартості одиниці продукції (робіт чи послуг).

З врахуванням цього досвіду загальновиробничі витрати доцільно поділяти на такі складові як змінні витрати на обслуговування виробництва, змінні витрати на управління виробництвом, умовно-постійні витрати на обслуговування виробництва й умовно-постійні витрати на управління виробництвом.

Отже, з вищесказаного випливає, що можна виділити визначення: «Прямі витрати – це витрати, які можна безпосередньо (прямо) віднести на об'єкт витрат, а непрямі – це витрати, які відносяться на об'єкт опосередковано (з використанням певної бази розподілу)». Виявлено деякі розбіжності і суттєві недоліки в розумінні економічних категорій. Пропонуємо під витратами на виробництво розглядати використання ресурсів виправдане умовами виробництва та спрямоване на виготовлення нового продукту праці.

ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ СКОТАРСТВА

О. М. ПОЛЩУК, викладач

Уманський національний університет садівництва

В умовах інтеграції України до ринкової системи та забезпечення продовольчої безпеки країни особливої актуальності набуло питання відновлення та розвитку конкурентоспроможної вітчизняної галузі скотарства. Якісні м'яса та продукти їх переробки є одними з головних компонентів повноцінного харчування населення. Однак на сьогодні у галузі вітчизняного скотарства порівняно з 1990 роком сільськогосподарські підприємства скоротили поголів'я великої рогатої худоби у десятки разів.

Практичний передовий досвід свідчить, що правильно організоване виробництво м'яса ВРХ забезпечує значно більший прибуток у розрахунку на гектар сільськогосподарських угідь, ніж просто вирощування зернових культур. Нині в Україні склалось вкрай негативне співвідношення обсягів виробництва продукції тваринництва та рослинництва (галузь тваринництва в тяжкому кризовому стані).

Висвітленням проблем інноваційного розвитку аграрного виробництва та підвищенню його ефективності займалися такі вчені як П.Т. Саблук, В.Я. Месель-Веселяк., В.Й. Шиян., М.В. Зось-Кіор та інші. Однак на практиці більшій частині вітчизняних тваринницьких агроформувань із-за скрутного фінансового становища не вдається стати на шлях інноваційного розвитку та налагодити високоефективне виробництво. Для того щоб господарства не вважали галузь тваринництва збитковою і не скорочували обсяги виробництва необхідно вести подальші дослідження у напрямку розвитку інноваційних процесів.

Вагомою умовою створення конкурентоспроможного високо-інтенсивного аграрного виробництва є розвиток інноваційної діяльності, яка повинна базуватися на впровадженні у виробничий сектор провідних технологій, новітніх науково-практичних розробок світового рівня адаптованих до конкретних виробничих умов що склалися у вітчизняних агропідприємствах.

Загально відомо, що більш перспективним є виробництво тваринницької продукції в спеціалізованих підприємствах оптимальних розмірів на основі інтенсифікації. Проте, як зазначають ряд авторів в АПК України наприкінці ХХ ст. нарощування обсягів виробництва йшло поряд із застосуванням малопродуктивної, ресурсномісткої техніки й енергоємних технологій. Після проголошення Україною незалежності економічна ситуація ще більш загострилася. Приплив дешевих енергоносіїв і сировини ззовні припинився, а застарілі енергоємні технології залишилися. Це призвело до того, що собівартість та витрати енергоресурсів на одиницю продукції збільшилися і стали у 2,5-3 рази, а в ряді випадків у 4-5 разів вищі, ніж у європейських країнах.

Загострення проблем фінансового та інвестиційного забезпечення призвело до масової деіндустріалізації підприємств. Таким чином, вкладати кошти у вітчизняне тваринництво у тому стані, який на сьогодні фактично склався, це все одно, що вкладати гроші в безмежний простір.

Проведений аналіз показав, що обсяг кредитування аграріїв зменшився у 3,5 рази. Майже вдвічі зросла відсоткова ставка по кредитам. Банківські установи не хочуть кредитувати довгострокові проекти (у тому числі й тваринництво), а якщо й

кредитували, то під 12-14% у валюті і під 25-30%, а в окремих випадках і під 40% у гривні. Для тваринництва, термін окупності капіталовкладень якого зазвичай сягає не менше 4,5-5 років, це кабальні умови.

Відродження високоефективного скотарства за рахунок використання інноваційних технологій може забезпечити не тільки продовольчу безпеку держави, а й значний дохід. Україна має потужний потенціал щодо вирощування зерна, технічних та інших культур, а значить і можливість забезпечити всіма необхідними кормами потужне тваринництво, у тому числі забезпечити потреби тваринництва у білкових кормах (соя, соняшникова макуха, горох).

В плані генетики та селекції питання стоїть більш гостро, зовсім мало залишилось хороших племінних господарств, фактично зруйнована більшість держплемстанцій. Тому це питання слід поставити на особливий контроль і поступово відновлювати генетичний потенціал.

Що ж стосується забезпечення належних умов утримання тварин, то в цьому питанні проблеми стоять найбільш гостро: більшість тваринницьких приміщень знаходиться у зруйнованому стані, фінансового ресурсу для відновлення фактично на сьогодні немає.

Лише інновації, застосування нових технологічних та організаційних підходів можуть забезпечити можливість і необхідність раціонального вкладання коштів у стає зростання вітчизняного аграрного сектору й підвищення його економічної ефективності.

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВЕДЕННЯ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

С.М. ПРИЛІПКО, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

За останні роки в Україні і світі підвищилися ціни на продовольство, що зумовлено зростанням витрат у структурі собівартості сільськогосподарської продукції – добрив, засобів захисту рослин і тварин, насіння, кормів, електроенергії, пально-мастильних матеріалів та інших сировинних ресурсів. Так, за даними Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН – ФАО (Food and Agriculture Organization of the United Nations, FAO) світові ціни на продовольство піднялися у січні 2011 р. до рекордного значення та перевищивши рівень 2007-2008 років, коли у світі була зафіксована продовольча криза. Індекс цін ФАО, який включає 55 видів продовольчих товарів, склав 231 пункт, що на 3,4% більше, ніж у грудні 2010 р. Значення такого показника стало максимальним з 1990 р., коли Організація об'єднаних націй почала здійснювати моніторинг світових цін на харчові продукти. Індекс зернових продуктів зріс до 245 пунктів, що стало наслідком сильних повеней у Австралії, як великого експортера зерна, та обмеження Російською Федерацією експорту даного виду продукції на світовий ринок через засуху.

За результатами розрахунків ФАО, ціни на зернові вирости на 3%, на олійні культури – на 5,6%, на молочні продукти – на 6,2%. Ціна на цукор підвищилася на 5,4%. Спостерігаються тенденції подальшого зростання індексу за рахунок подорожчання кукурудзи, цукру, олії і м'яса. За прогнозами експертів, збільшення кількості населення на планеті та скорочення посівних площ через поступову зміну

клімату в гіршу сторону призведе до зменшення врожаїв основних сільськогосподарських культур, а це в свою чергу – до подальшого зростання цін на продовольство та рівня бідності. Особливу нестачу продуктів харчування відчують жителі країн, що розвиваються.

За даними Державного комітету статистики в Україні індекс споживчих цін у грудні 2010 р. становив 100,8%, а за рік – 109,1%.

В цілому, за 2010 р. продукти харчування подорожчали на 10,6%. Найбільше підвищилися ціни на продукти переробки зернових – в 1,6 раза. На 20,0-27,6% стали дорожчими маргарин, кисломолочна продукція, сири, масло, овочі, цукор, молоко; на 11,0-15,5% – олія, хліб, макаронні вироби, м'ясо птиці.

Кризові явища й подальші тенденції у світовому аграрному виробництві повинні змусити вітчизняних сільгоспвиробників проаналізувати результати власної господарської діяльності, виявити найбільш слабкі місця і знайти резерви у власному бізнесі. Глобалізація економіки та конкурентна боротьба за ринок збуту призведе до перегляду суб'єктами господарювання інвестиційно-інноваційних підходів до ведення аграрного бізнесу. Технологічне переоснащення галузей агропромислового комплексу, зокрема тваринництва, стане необхідною передумовою виробництва якісної конкурентоспроможної продукції, яка буде користуватися попитом не лише на внутрішньому, а й на зовнішньому ринках через постійний світовий попит на харчові продукти. Це дасть змогу Україні використати свій потужний експортний потенціал, поліпшити зовнішньоторговельний баланс, ширше залучати іноземні інвестиції для впровадження інноваційних технологій та підвищити ефективність аграрного сектора економіки в цілому.

В Україні землі сільськогосподарського призначення використовуються вкрай неефективно. Через деградацію ґрунтів втрачається щорічно сільськогосподарської продукції у перерахунку на зерно 8-9 млн. т, яка може використовуватися для експорту. Розораність українських чорноземів сьогодні найвища у світі – біля 78 відсотків, а в окремих регіонах сягає 90. В той же час у Великобританії розорано 24% території, у Франції – 32%, у Німеччині – 33%, у Польщі – 44%. Проте, у цих країнах урожайність сільськогосподарських культур з 1 га площі у 2-3 рази вища, ніж в Україні. Використання енерго- і ресурсозберігаючих технологій потребує додаткових затрат та інвестиційних вкладень. Відсутність заходів зі збереження й відновлення родючості ґрунтів може призвести до їх деградації та зниження економічного ефекту.

Першочерговими заходами у тваринництві мають стати реконструкція приміщень для утримання худоби, їх модернізація, переоснащення новим обладнанням з метою впровадження інноваційних й екологічнобезпечних технологій вирощування тварин і птиці. При цьому ряд інвестиційних вкладень слід спрямувати на розвиток селекційно-плеємної роботи підприємств, оновлення основного стада високопродуктивним молодняком, формування власної мережі збуту продукції, розвиток оптових сільськогосподарських ринків, консалтинг, навчання та підвищення кваліфікації персоналу.

Сільськогосподарські підприємства у 2010 році залучили майже 9,7 млрд. гривень кредитів, що на 67,4% більше, ніж у 2009 році. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства, сільгоспвиробники залучали кредити під 15-38% річних. Аграрна політика уряду повинна бути спрямована на часткове відшкодування кредитних ставок підприємств та надання пільгових кредитів суб'єктам господарювання, які за короткий проміжок часу здатні інвестувати власні і позикові фінансові ресурси в інноваційні продукти та технології.

Україна є інвестиційно привабливою країною з освітнім і трудовим потенціалом населення, потужною сировинною базою для виробництва конкурентоспроможної і екологічно безпечної продукції, вигідним географічним і логістичним положенням. Це підтверджується й даними Держкомстату: чистий приріст прямих іноземних інвестицій в Україну у 2010 році склав 4,7 млрд. доларів, що на 4,9% більше, ніж у 2009 році; загальний їх обсяг станом на 1 січня 2011 року досяг 44,7 млрд. доларів, що на 11,6% перевищує їх значення на початок 2010 року.

Для залучення більших обсягів іноземних інвестицій з боку держави необхідно створити лише сприятливий інвестиційний клімат, який полягатиме, насамперед, у дотриманні сторонами чітких правил ведення аграрного бізнесу та механізмі стимулювання закордонних інвесторів при фінансуванні масштабних інноваційних проектів у галузях вітчизняного АПК.

ФУНКЦІОНУВАННЯ ПДВ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ В УМОВАХ НОВОГО ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ

О.Т. ПРОКОПЧУК, асистент

Уманський національний університет садівництва

З 1 січня 2011 р. набув чинності Податковий кодекс України, у зв'язку з чим Закон України «Про податок на додану вартість» відповідно її втратив.

Ключові зміни, що чекають сільськогосподарських товаровиробників в частині сплати ПДВ можна згрупувати таким чином:

- окремі зміни в частині механізму функціонування спецрежиму акумуляції сум ПДВ;

- кардинальні зміни механізму функціонування спецрежиму дотування сільськогосподарських товаровиробників переробними підприємствами за рахунок коштів ПДВ;

- звільнення від обкладання ПДВ (тимчасово до 01.01.14 р.) операцій з постачання (у т.ч. операції з імпорту) зернових та технічних культур відповідних товарних позицій;

- звільнення від обкладання ПДВ (у період із 01.01.12р до 31.12.13 р.) операцій із постачання шкіри тварин (як операції імпорту так і експорт таких товарів).

Спеціальний режим акумуляції сум ПДВ зазнав незначних змін, ключові позиції його функціонування залишилися такими ж. Суттєвою зміною щодо порядку його функціонування є необхідність відкриття та, відповідно, перерахування коштів ПДВ, що залишаються у розпорядженні сільськогосподарських товаровиробників на окремий банківський рахунок. У 2009 р. такі суми окремо в обліку не відображались. Хоча, слід зазначити, що до 2008 р. такі кошти ПДВ акумулювалися виробниками в розрізі галузей виробництва – на підтримку тваринництва і рослинництва.

Режим дотування виробництва молока і м'яса за рахунок податкових зобов'язань з ПДВ переробних підприємств зазнає кардинальних змін. До 01.01.2015 р. переробні підприємства направляють до спецфонду державного бюджету суми ПДВ за реалізовані ними молоко, молочну сировину та молочні продукти, м'ясо та м'ясопродукти. При цьому, 30% від цієї суми передбачається направляти на фінансування будівництва тваринницьких комплексів на поворотній основі, а 70% –

на виплату фіксованої суми дотацій «на одну корову» виходячи з їх наявності на перше січня поточного року.

На нашу думку, практична реалізація пропонованих змін, шляхом трансформації підтримки виробників молока та м'яса на пряму бюджетну підтримку з виплатою сум зі спецфонду держбюджету має як позитивні так і негативні сторони.

До числа переваг слід віднести:

- централізація коштів підтримки у спеціальному фонді з подальшим їх розподілом між сільгосптоваровиробниками;
- розмір підтримки сільськогосподарських товаровиробників не буде залежати від результатів роботи окремо взятих переробних підприємств;

Негативними аспектами є:

- конкурентне середовище порушується суб'єктивними факторами, зокрема залежність розміру дотаційних сум від адміністративного фактору,
- не передбачена паритетність для виробників різних видів продукції тваринництва. Наприклад, свинарство взагалі випадає із підтримки;
- незрозумілим залишається питання підтримки населення.

При застосуванні механізму підтримки виробників молока та м'яса, що передбачає централізацію коштів у спецфонді держбюджету, розмір підтримки залежатиме як від діяльності переробних підприємств (у них втратиться стимулюючий ефект нарахування дотацій), так і від подальшого розподілу коштів зі спецфонду. Таким чином, розмір підтримки буде формуватися вже під впливом двох факторів: діяльності переробних підприємств та ефективності роботи розпорядників коштів спецфонду бюджету.

Результати наукових пошуків дозволили обґрунтувати висновок відносно того, що пропонований механізм підтримки виробників молока та м'яса через спецфонд держбюджету не позбавлений суттєвих недоліків. Його впровадження також обумовлює економні викривлення та диспропорції в розмірах підтримки різними категоріям виробників молока і м'яса.

Відміна дії нинішнього порядку дотування виробників тваринницької продукції та перехід на виплату дотацій зі спец фонду держбюджету значно здорожить адміністрування механізму підтримки, а по окремих видах продукції така державна допомога взагалі стане неможливою (зважаючи на обмеження СОТ). Відповідно, практична реалізація пропонованих змін, шляхом трансформації нині діючої підтримки виробників молока та м'яса на пряму бюджетну підтримку, може позбавити окремі категорії товаровиробників (в першу чергу, ОСГ), реально працюючого механізму підтримки.

Отже, за умов відміни режиму виплати дотацій найбільше постраждають селянські господарства, які здають молоко та м'ясо на переробку, оскільки забезпечити функціонування адекватного механізму бюджетного фінансування держава не в змозі (через складність адміністрування). Європейська практика фінансової підтримки показує, що в розвинутих країнах переважаючою категорією виробників молока є юридичні особи – в цьому випадку можна забезпечити відповідність встановленим вимогам щодо безпечності продукції.

Таким чином, слід зазначити, що трансформація режиму дотування за рахунок податкових зобов'язань з ПДВ переробних підприємств фактично у пряму форму бюджетного фінансування потребує розробки ефективного механізму її функціонування з метою мінімізації втрат бюджетних коштів та досягнення максимального ефекту від нової форми підтримки за рахунок коштів ПДВ.

САМОНОРМУВАННЯ ЯК ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ТРУДОВОЮ ПОВЕДІНКОЮ

Л. А. ПРУДИУС, студентка*

Уманський національний університет садівництва

Ефективність процесу управління залежить від ефективності діяльності управлінського персоналу підприємства, яка в свою чергу складається з ефективності діяльності окремих груп працівників та груп працівників різного рівня освіти, кваліфікації, тощо. Але з огляду на сучасні економічні умови, хоч керівництво підприємств і організацій зацікавлене в підвищенні ефективності працівників, через економічну скруту не завжди має змогу допомогти персоналу в забезпеченні власної ефективності через організацію тренінгів, залученні консалтингових фірм.

Тому актуальним є перегляд працівниками власної трудової стратегії та перехід до сучасної системи управління своєю ефективністю: тайм-менеджменту (самонормування).

Значний внесок при висвітленні даного питання зробили такі науковці: Д. Ядранський, Т. Дворецька, Д. Маєрс, Г. Архангельський та інші.

Слід зазначити, що даний процес, завдяки використанню сучасних підходів до управління витратами робочого часу, має бути підконтрольним і керованим. За умов використання такого підходу потрібно враховувати соціальну природу людини, яка через власну соціальність намагатиметься шукати шляхи поліпшення результатів задля досягнення бажаної ролі в суспільстві.

Основними принципами тайм-менеджменту є:

- в організації особистого часу необхідний індивідуальний підхід. У цьому підході неефективним є усереднення та узагальнення;
- в умовах розумової праці чітке планування призводить до втрати часу, пов'язаною зі стандартизацією творчого процесу;
- встановлення пріоритету загальної ефективності;
- орієнтація на всебічне вдосконалення трудового процесу.

Отже можна визначити, що на сучасному підприємстві система трудових відносин дедалі ускладнюється, це вимагає збільшення кількості і зміни характеру норм регламентації трудового процесу.

Використання самонормування як підходу до управління трудовою поведінкою має забезпечувати, паралельно зі зростанням ефективності певних працівників, групову ефективність колективу- і лише за таких умов може бути ефективним. І навіть за умов обмеженості фінансових ресурсів щодо організації відповідного процесу доцільним є його популяризація та роз'яснення, а також забезпечення певного методичного супроводження.

Реалізація процесу самонормування має ґрунтуватися на соціальних нормах і цінностях. Відсутність зазначеної системи може створювати загрозу існуванню колективу як ефективної групи, наприклад, через підвищення рівня конфліктності. За таких умов існує проблема у попередній соціальній діагностиці та впровадженні соціального управління реалізацією процесу самонормування в колективі.

---

* Науковий керівник – кандидат економічних наук, професор Бурик А.Ф.

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА

О.П. РАТУШНА, асистент

Уманський національний університет садівництва

Сучасна система управління підприємством прямо залежить від інформації про його фінансовий стан та діяльність. Показники результатів діяльності формуються за даними фінансового та управлінського обліку, які об'єднуються в обліково-аналітичній системі підприємства і являються обліково-аналітичною інформацією.

Арсеньєв О.Б. обліково-аналітичну інформацію визначив як "сукупність даних бухгалтерського обліку та економічного аналізу, що характеризують результати виробничо-господарської діяльності, досягнуті підприємством за певний проміжок часу".

Обліково-аналітична інформація формується в обліково-аналітичній системі, яка об'єднує роботу бухгалтерії та економічної служб підприємства. Така система повинна забезпечувати користувачів всією необхідною інформацією, що міститься в облікових регістрах та внутрігосподарській звітності, і тим самим створювати умови управлінському персоналу для комплексного оцінювання діяльності підприємства та прийняття обґрунтованих рішень.

Гудзинський О.Д. визначає, що обліково-аналітична система це "інтегрована система прийомів обліково-аналітичного забезпечення менеджменту шляхом здійснення специфічних внутрішньо системних та загальносистемних функцій".

Тітаренко Г.Б., Корінько М.Д. дають трактування обліково-аналітичної системи як системи, що базується на даних бухгалтерського обліку, включаючи оперативні дані і використовує для економічного аналізу статистичну, виробничу та довідкову та інші види інформації. Тому обліково-аналітична система являє собою збір, опрацювання та оцінку всіх видів інформації, що використовується для прийняття управлінських рішень на макро- і мікрорівнях.

Як бачимо основним джерелом інформації в обліково-аналітичній системі є дані бухгалтерського (фінансового та управлінського) обліку.

Законодавчими та нормативними вимогами передбачено, що облік не залежить від особливостей галузі, в якій його застосовують, і є універсальним механізмом збору інформації для складання фінансової звітності, що є інформаційною базою для державного регулювання.

Як зазначає Поліщук Н.В. перевагою показників фінансового обліку є їхня уніфікованість, оскільки вони базуються на загальноприйнятих стандартизованих принципах обліку, чітка регулярність їх формування у встановлені терміни та високий ступінь надійності, так як звітність, сформована на базі фінансового обліку, надається зовнішнім користувачам і підлягає зовнішньому аудиту.

Водночас інформаційна база, що сформована на основі фінансового обліку, має певні вади. По-перше, вона відбиває інформативні показники лише по підприємству в цілому, що не дає змоги використовувати її у прийнятті управлінських рішень в окремих сферах діяльності, центрах відповідальності, видах продукції тощо. По-друге, вона характеризується низькою періодичністю розробки: як правило, один раз на квартал, а за окремими формами звітності тільки один раз на рік. По-третє, у цій інформативній базі використовуються лише вартісні показники, що утруднює аналіз впливу зміни цін і інших факторів на формування показників.

Попри уніфікованість та універсальність, в обліку сільськогосподарської галузі

наявні специфічні ознаки: організаційно-економічні, соціально-мотиваційні та природно-біологічні фактори створення продукції; використання основних та оборотних засобів тощо, які впливають на результати господарювання, а тому повинні відобразитися в обліку.

Стан обліку в сільському господарстві залишається незадовільним. Досягти потрібного рівня розкриття інформації в фінансовому обліку не вдається. Причин цьому кілька, основна з них – спрямованість фінансового обліку та звітності переважно на зовнішніх користувачів, застосування імовірнісних оцінок витрат і доходів, а також загальна орієнтація на передбачувану ціну продажу підприємства, а не на розкриття його виробничого потенціалу. Вадою є й те, що неналежно оцінюється внутрішньогосподарське споживання, що викривляє інформацію для структурних рівнів управління.

Крім даних фінансово обліку важливим інформаційним джерелом обліково-аналітичної системи є показники управлінського обліку.

У порівнянні з фінансовим управлінський облік має певні переваги. По-перше, він відображає не лише вартісні, а й натуральні значення показників. По-друге, періодичність подання результатів управлінського обліку повністю відповідає потребі в інформації для прийняття оперативних управлінських рішень. По-третє, цей облік можна структурувати у будь-якому розрізі – за центрами відповідальності, видами діяльності тощо при одночасному агрегуванні показників у цілому на підприємстві. По-четверте, управлінський облік може відображати окремі активи з урахуванням темпів інфляції, вартості грошей у часі.

Кірейцев Г.Г. визначає недоліки в організації обліково-аналітичної системи зумовлені порушенням принципу своєчасності, відставанням обліку в оформленні реальних процесів, що відбуваються на підприємстві. Має місце запізнення отриманих звітних даних. Наявність розривів у часі між моментом одержання обліково-аналітичної інформації і моментом її використання для прийняття оперативних, тактичних та стратегічних рішень ускладнює проблему забезпечення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств за рахунок фактору управління.

ДОРОЖНЯ МЕРЕЖА В СІЛЬСЬКИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТАХ

Г.Ю. РОДАЩУК, викладач

Уманський національний університет садівництва

Діяльність кожного підприємства потребує відповідної організації роботи транспорту, який є важливим елементом процесу виробництва. Перевезення в сільській місцевості здійснюються всіма його видами – залізничним, водним, автомобільним і повітряним. Проте особливо важливе значення для сільськогосподарського виробництва має автомобільний транспорт, оскільки основний обсяг вантажоперевезень, а також перевезення людей здійснюється автомобілями.

Сільське господарство характеризується великою різноманітністю вантажів, обсяг вантажоперевезень значно збільшується в весняний, літній та осінній періоди. До сільськогосподарського підприємства завозять машини, добрива, паливно-мастильні та будівельні матеріали тощо, з нього вивозять на залізничні станції,

пристані, заводи з переробки сільськогосподарської продукції – продукцію, яка вироблена господарствами, тварин та інші вантажі. На території сільськогосподарського підприємства також потрібно мати транспортний зв'язок. Перевозять вантажі в основному автомобільним транспортом, живе тягло використовується часто для внутрішньогосподарських перевезень невеликих вантажів.

Ефективність роботи автомобільного транспорту істотно залежить від стану доріг. Навесні в розпал посівних робіт і восени в період збирання врожаю проїзд по неупорядкованих дорогах внаслідок перезволоження ґрунтів вкрай утруднений, супроводжується великою перевитратою палива, швидким зносом автомобілів, а інколи і зовсім неможливий. У зимовий же період проїзд значно погіршується із-за снігових заметів. У посушливі періоди на ґрунтових дорогах утворюється пил, що погіршує умови руху автомобілів і негативно впливає на врожайність довколишніх полів.

Бездоріжжя істотно збільшує собівартість сільськогосподарської продукції, якщо зазвичай доля транспортних витрат складає 20-40% від валової собівартості сільськогосподарської продукції, то в бездорожніх районах ця величина досягає 47% і більше. Таким чином відсутність упорядкованих доріг призводить до значного подорожчання сільськогосподарської продукції.

Сільськогосподарські дороги – це дороги, розташовані в сільській місцевості, по яких перевозять в основному сільськогосподарські вантажі. Ці дороги відносяться, як правило, до IV і V категорій. Сільськогосподарська дорожня мережа складається з різних по оснащеності і технічним показникам доріг і виконує різні функції. Залежно від призначення підрозділяють на міжгосподарські і внутрішньогосподарські. Інколи як самостійну групу доріг всередині господарства виділяють скотопрогони.

Міжгосподарські, або під'їзні, дороги призначені для зв'язку господарського центру з існуючою мережею автомобільних і залізничних доріг, водними дорогами, населеними пунктами району.

Внутрішньогосподарські дороги прокладають безпосередньо на території даного господарства. Виділяють два види цих доріг: головні (магістральні) та польові. За призначенням їх можна розділити на чотири групи:

- дороги, що сполучають господарський центр з відділеннями, бригадами, фермами;
- дороги усередині самої садиби, відділення (селищні);
- польові дороги (для проїзду на поля);
- інші дороги (для проїзду до складів тощо).

До головних відносять дороги, по яких здійснюються транспортні зв'язки між виробничими підрозділами господарства, а також під'їзні шляхи до доріг загального користування для зв'язку господарства з пунктами, що знаходяться за його межами. Ці дороги більш обумовлені суттю виробничого процесу сільськогосподарського підприємства в цілому, а не окремих його частин. Проте в тій чи іншій мірі вони виконують і функції польових доріг, зокрема, є сполучною ланкою між окремими частинами сівозмінного масиву і використовуються для обслуговування людей, що працюють на полях, і сільськогосподарської техніки.

Основні польові дороги з'єднують населені пункти з польовими сівозмінами, садами, літніми таборами. Допоміжні польові дороги прокладаються для перевезення вантажів з полів сівозміни, вони проектується одночасно з розміщенням полів (в деяких випадках їх проектують як тимчасові).

Полева дорожня мережа забезпечує транспортні зв'язки і обслуговування виробничих процесів на полях і інших господарських ділянках сільськогосподарських господарств.

У зв'язку з розвитком різних форм господарювання виникає велика кількість новостворених підприємств (фермерських господарств), які потребують створення нових доріг, так як більшість фермерських господарств – це господарства “острівні”. Вони вимушені вирощувати ті культури, які можна збути до сезону дощів, – це переважно зернові культури, – хоча велика кількість господарств не зернового напрямку.

Отже, сільські дороги є важливою ланкою сільської економіки. Дороги в сільській місцевості – найважливіший чинник і невід'ємна частина складного і багатопланового технологічного процесу сільськогосподарського виробництва, а їх відсутність або низька якість є однією з причин, що стримує соціально-економічний і демографічний розвиток цілих районів.

На жаль, внутрішньогосподарські дороги в господарствах здебільшого не мають твердого покриття, погано впорядковані. Тому впорядкування стану внутрішньогосподарських шляхів забезпечить ефективніше використання транспортних засобів, оскільки через ненадійну шляхову мережу, експлуатаційні можливості автотранспорту використовуються не повною мірою.

ШЛЯХ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ГАЛУЗІ САДІВНИЦТВА

Н.С. РУДА, аспірант*

М.А. ЩЕРБАК, викладач

А.Ю. ТОКАР, доктор сільськогосподарських наук

Уманський національний університет садівництва

В період ринкових змін перед Україною стоїть завдання створення економічно ефективного виробництва. Суть проблеми у раціональному використанні вирощеної продукції садівництва з метою збереження біологічно активних речовин і забезпечення безвідходності галузі та визначенні резервів підвищення її конкурентоспроможності, що пов'язано з впровадженням у садівництві нових помологічних сортів.

Ефективність – це економічна категорія, що відображає співвідношення ефекту і витрат його досягнення. В розширеному розумінні категорію ефективності слід розуміти, як досягнення максимального ефекту за мінімальними витратами ресурсів. Одним із шляхів підвищення економічної ефективності садівництва є своєчасна переробка нестандартної частини врожаю яблук, зокрема на некріплені виноматеріали. Некріплені плодово-ягідні вина в Україні можна прирівняти до нового продукту на ринку, просування якого залежить від правильно організованої маркетингової діяльності. Покупцю необхідно знати, що якісне плодово-ягідне вино не тільки прикрасить ситуацію, а й захистить від шкідливого впливу навколишнього середовища, поповнить організм необхідними біологічно активними речовинами. Товар із засвідченою якістю завжди ціниться вище.

---

* Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент Кучеренко Т.Є.

Визначення якості як економічної категорії різнобічне й за сучасними підходами «це сукупність технічних властивостей і характеристик продукції, що в повному обсязі задовольняють вимоги споживачів, відповідають всім їх потребам, які покупці бажають отримати, враховуючи фактор – купівельної спроможності, власну безпеку здоров'я та зменшення екологічної небезпеки». Питання впливу якості сировини на економічну ефективність виробництва некріплених виноматеріалів вивчено недостатньо.

Основна мета досліджень – визначення придатності яблук помологічних сортів Пепінка золотиста, Кальвіль сніговий, Джонатан, Айдаред, Спартан та нових інтродукованих сортів Гала, Флоріна і Джонаголд для виготовлення сортових некріплених виноматеріалів та вивчення впливу якості плодів на економічну ефективність й конкурентоспроможність їх переробки.

Плоди яблуні різних помологічних сортів, вирощені в умовах Правобережного Лісостепу України накопичують різну кількість сухих розчинних речовин (СРР), цукрів, органічних кислот та аскорбінової кислоти – сполуки, що виявляє С-вітамінну активність.

Визначені показники якості соків позначалися на якості некріплених виноматеріалів та вин. Крім того від вмісту цукрів у плодах (соках) залежали витрати білого цукру у виробництві некріплених виноматеріалів, вмісту титрованих кислот – лимонної кислоти у виробництві плодово-ягідних вин. Виготовлені та досліджені яблучні виноматеріали за органолептичними і фізико-хімічними показниками були придатні для виготовлення плодово-ягідних вин, що відповідають вимогам ДСТУ 6036:2008, який є чинним в Україні.

Іншим технологічно й економічно важливим показником плодів є вихід соку, що залежав від особливостей сорту, визначав витрати сировини та впливав на інші статті витрат. За усередненими даними у собівартості яблучних некріплених виноматеріалів сировина і матеріали складала 89,2–89,9%; допоміжні матеріали – 2,0–2,1; витрати на теплоенергію – 3,3–3,5; витрати на електроенергію – 1,6–1,7; основна зарплата – 2,3–2,5; нарахування на зарплату – 0,9–1,0%. Загалом показники якості яблук здатні зумовити коливання собівартості некріплених виноматеріалів в широких межах. Зокрема всього на 0,1% (сорти Пепінка золотиста і Гала) і на 6,1% (сорти Пепінка золотиста і Флоріна). Розрахунки економічної ефективності яблучних некріплених виноматеріалів за об'ємної частки етилового спирту 14,5% показали на різні витрати при виготовленні залежно від сорту яблук.

Виробництво некріплених виноматеріалів з яблук різних помологічних сортів визначає їх неоднакову економічну ефективність. За однакової ціни реалізації прибуток від виробництва та реалізації 1 декалітра склав для виноматеріалів з яблук сорту Пепінка золотиста – 4,85 грн., Кальвіль сніговий – 5,08, Джонатан – 5,34, Гала – 4,87, Флоріна – 5,70, Джонатан – 5,47 грн.. Найбільший прибуток одержано з виробництва виноматеріалів з яблук сорту Флоріна, що зумовлено вищим вмістом цукрів у соках та виходом соку з плодів цього сорту, який перевищує нормативний. Зниження прибутку і рівня рентабельності виноматеріалів з яблук сорту Гала за найвищого вмісту цукрів у плодах пояснюється низьким виходом соку з плодів цього сорту, а з яблук сорту Пепінка золотиста – найнижчим вмістом цукрів у плодах. Проте виробництво виноматеріалів з яблук забезпечило одержання прибутку за рівня рентабельності 32,7 – 40,7%. Якщо прибуток при виготовленні виноматеріалів з яблук сорту Пепінка золотиста прийняти за 100%, то при виготовленні останніх з яблук сорту Кальвіль сніговий прибуток підвищиться на 4,7%, Джонатан – 10,1, Гала

– 0,4, Флоріна – 17,5, Джонаголд – 12,8%.

Розрахунок собівартості некріплених яблучних виноматеріалів з часткою етилового спирту 16%, підтвердив переважаючий вплив сировини і матеріалів на показник, частка витрат сягає 90,1 – 90,7%. Тоді як частка допоміжних матеріалів 1,7 – 1,9%; витрат на теплоенергію – 2,8 – 3,1; на електроенергію – 1,3 – 1,5; основної заробітної плати – 2,5 ; нарахувань на ази робітню плату – 0,9 -1,0%. Виробнича собівартість некріплених виноматеріалів з об'ємною часткою етилового спирту 16% вища порівняно з виноматеріалами, де об'ємна частка етилового спирту 14,5% у 1,2 рази.

Прибуток від виробництва та реалізації 1 декалітра виноматеріалів за об'ємної частки етилового спирту 16% з яблук сорту Кальвіль сніговий –5,65 грн., Джонатан – 5,48, Спартан –6,77, Слава переможцям – 5,30, Айдаред – 7,29 грн.

Найбільш ефективним є виробництво некріплених виноматеріалів з об'ємною часткою етилового спирту 16% з яблук сортів Айдаред і Спартан.

Якщо рівень прибутку виноматеріалів з яблук Слава переможцям прийняти за 100%, то при використанні яблук сорту Кальвіль сніговий прибуток буде вищий на 6,6%, Джонатан – 3,3, Спартан – 27,7, Айдаред – 37,5%.

Враховуючи вище зазначене, у садівничих господарствах доцільно організувати переробку яблук на некріплені виноматеріали. Якість сировини при виготовленні некріплених яблучних виноматеріалів слід розглядати як економічну категорію, оскільки відмічається вплив на якість готового продукту та економічну ефективність виробництва. Завдяки вдалому підбору сортів яблук, частина врожаю яких буде використовуватись для виготовлення некріплених яблучних виноматеріалів, прибуток можна підвищити на 0,4– 37,5%.

ШЛЯХИ ВІДРОДЖЕННЯ ТВАРИННИЦТВА

О. В. СЕМЕНДА, аспірантка*

Уманський національний університет садівництва

В аграрному секторі економіки України за роки реформування змінилися економічні умови господарювання. Проведені реформи не дали очікуваних результатів. Зменшилися обсяги виробництва сільськогосподарської продукції та її переробки, погіршився матеріальний добробут сільського населення, знизився рівень соціального забезпечення, що призвело до погіршення умов життя, загострення демографічної ситуації. Низька купівельна спроможність населення зумовила погіршення якості харчування, особливо споживання молочних і м'ясних продуктів, що спричинило дефіцит білків тваринного походження в організмі людини.

Переміщення значної частини виробництва молока із сільськогосподарських підприємств у дрібні господарства знизило якість молока та продуктів його переробки, виникли проблеми із сировинними зонами його постачання на молокопереробні заводи, збільшило витрати на транспортування, знизило конкурентоспроможність молочної продукції.

Питання ефективного виробництва молока в підприємствах різних форм власності та господарювання, диспаритету цін на продукцію сільського господарства

---

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Уланчук В.С.

і промисловості, економічних відносин між виробниками молока та переробними підприємствами, ефективності виробництва молочних продуктів досліджувались у наукових працях українських учених: А.Д.Діброви, В.Я. Месель-Веселяка, П.Т. Саблука, В.І. Бойка. У працях цих учених досліджуються проблеми розвитку молочного скотарства.

Молочна галузь переживає скрутні часи. Причина — низька купівельна спроможність наших співгромадян, унаслідок чого й сталося значне падіння обсягів реалізації молочної продукції вітчизняного виробництва. Очікуване у 2010 р. споживання молокопродукції в перерахунку на молоко в цілому становить, за розрахунками Мінекономіки, 198,4 кг на особу. Зокрема, споживання молочної продукції промислового виробництва — 82 кг на одну людину. Фізіологічна ж норма — 380 кг на особу.

На роботу галузі негативно вплинув масовий імпорт твердих сирів, особливо з Польщі, за демпінговими цінами й з добавками немолочного походження, якого завезено 900 т за ціною 38,4 тис. грн/т.

За даними молочних підприємств, (Львівської, Волинської, Чернівецької, Тернопільської, Івано-Франківської, Вінницької та Хмельницької областей), у торговій мережі цей сир продають по 36-42 грн/кг. При цьому оптово-відпускна ціна такого продукту на наших підприємствах — 48-50 грн. А в роздрібній торгівлі українські сири продаються за ціною 63-100 грн/кг.

Друга проблема, яка непокоїть працівників галузі, — припинення поставок з нашої держави молокопродукції до Республіки Казахстан через запровадження положень Митного союзу між Росією, Білоруссю та Казахстаном. Лише десятьом проінспектованим відповідними службами РФ українським молокопереробним підприємствам дозволено експорт твердих сирів до Росії. Відповідно, продукцію тільки цих виробників можна експортувати в Казахстан. До створення Митного союзу обмежень на постачання молочної продукції до Казахстану як щодо номенклатури, так і щодо виробників не було. Втрата казахстанського ринку негативно позначається і на діяльності безпосередніх виробників молока та молочної продукції, і на економіці держави в цілому. На внутрішньому ринку "осіло" додатково близько 5 тис. т твердого сиру, сухого молока, спредів, які раніше експортували до Казахстану. Як наслідок, українські підприємства призупиняють приймання молока для переробки, знижують закупівельні ціни, не мають коштів для розрахунку за сировину електроенергію, газ, виникає заборгованість із заробітної плати, відрахувань до Пенсійного фонду, за обов'язкові податкові платежі. Водночас на складах заводів накопичилися великі залишки молокопродукції. Деякі підприємства мають по 500-600 т сиру. А є такі, де його накопичилося 4 тис. т. Підприємства змушені відмовлятися від сировини.

Все це негативно відбивається на збереженні поголів'я корів та виробництві молока.

На початок листопада 2010 р., за даними Держкомстату, в країні налічувалося 2 млн. 718 тис. корів, а це на 99,5 тис. голів (3,5%) менше, ніж було торік.

Зокрема: в сільгоспідприємствах — 589,2 тис. (скорочення на 23,9 тис. голів, або на 3,9%); у господарствах населення—2 млн. 129 тис. (зменшилося на 75,6 тис. голів, або на 3,4%).

За січень-жовтень вироблено 9 млн. 813 тис. т молока (на 355,9 тис. т, або на 3,5%, менше, ніж за дев'ять місяців 2009 року.

Зокрема: на сільгоспідприємствах — 1 млн. 922 тис. т (мінус 22 тис. т, або

1,1%); у господарствах населення — 7 млн. 891 тис. т (мінус 333,9 тис. т, або 4,1%).

За дев'ять місяців на промислову переробку надійшло 3 млн. 716 тис. тонн молока, тобто заготовівлі зменшилися на 57,9 тис. т, або на 1,5 відсотка.

Зокрема: від сільгосппідприємств — 1 млн. 463 тис. тонн (скорочення на 15,3-тис. т, або на 1%); від господарств населення — 2 млн. т (скорочення на 83,3 тис. т, або на 4%).

Надходження молока "від інших" осіб, тобто посередників, збільшилося до 253 тис. т – на 40,6 тис. тонн.

Очікувані обсяги закупівлі молока за увесь 2010 рік становитимуть 4,55 млн. тонн, що менше ніж у 2009 році. Не кращий стан з розвитком тваринництва в Черкаській області. Станом на 1 січня 2010 р. поголів'я великої рогатої худоби становило 220,3 тис. голів, що майже у 4 рази менше ніж у 1995 р., в т.ч. корів 100,5 тис. голів або у 2,8 рази менше 1995 року. Якщо у 1995 р. Було вироблено молока 727,4 тис. Т, то у 2009 р. лише 491 тис. т або на 32,1% менше 1995 р.

Відродження тваринництва, його розвиток в умовах ринкової економіки, можливе тільки на основі інтенсифікації. Стратегічний напрям інтенсифікації виробництва молока вимагає підвищення надоїв за стабілізації або зменшення поголів'я тварин, збільшення високопродуктивних корів або одночасне зростання поголів'я і надоїв.

В країнах інтенсивного молочного виробництва (США, країни Європейського союзу) протягом останніх 10 років відбулося істотне скорочення поголів'я молочних корів (майже на 20%) за одночасного зростання їх продуктивності (на 13%) супроводжувалось зменшенням витрат кормів та збільшенням виробництва молока.

На думку науковців науково-технічний прогрес у молочному скотарстві доцільно здійснювати в трьох напрямках. Основною метою першого вважають підвищення загального рівня годівлі корів, зменшення білкового дефіциту в кормах; другого – удосконалення існуючих і створення нових високопродуктивних порід худоби, пристосованих до місцевих умов; третього – скорочення трудових і матеріально-грошових витрат на виробництво одиниці продукції в галузі.

Рівень розвитку молочного скотарства визначає також характер екологічного законодавства: вимоги до утримання тварин, розміщення і будівництво тваринницьких приміщень тощо.

Отже, успіх у виробництві молока забезпечується комплексним і системним вирішенням проблем: кадрових, селекційних, кормових та технологічних, адже продуктивність тварин на 50% залежить від рівня та І якості годівлі, на 20% – від селекційно-плеїнної роботи, решта визначається господарським підходом до справи.

ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ

А.М. СИРОТЮК, викладач

Уманський національний університет садівництва

Ефективне входження України в систему світогосподарських зв'язків в першу чергу визначається станом і характером функціонування національних галузей виробництва.

Саме тому на сучасному етапі розвитку теорія та методологія економічної науки важливе місце відводить аналізу національного виробництва конкурентоспроможних товарів і послуг. Спеціалізація такого виробництва залежить від обсягів, якості та збалансованості наявних у країні ресурсів, зокрема виробничих, матеріально-технічних, трудових, фінансово-кредитних, природних тощо. Сукупність наявних ресурсів зумовлює потенційні можливості економічної системи країни виробляти продукцію на експорт.

Для характеристики та визначення здатності національного товаровиробника виготовляти конкурентоспроможну продукцію, яка мала б попит на міжнародних ринках, провідними вченими у термінологічний апарат економічних наук було введено поняття „експортний потенціал”.

Експортний потенціал АПК України можна визначити як здатність виробляти необхідний обсяг аграрної продукції, яка б за показниками якості й конкурентоспроможності відповідала б вимогам світового ринку, з метою експортної реалізації та максимальною користю для країни.

На сьогодні існує багато точок зору та дискусійних розмов щодо здатності вітчизняного агропромислового комплексу бути конкурентоспроможним, однак переконливої та однозначної відповіді так і не існує.

У наукових колах спостерігаються дещо суперечливі висловлювання щодо вирішення питання місця і ролі аграрного сектора. З одного боку, стан галузі визначається як незадовільний, обґрунтовується необхідність радикального перегляду економічної політики в межах усієї економіки, з іншого – поширена думка, що саме аграрний сектор може і повинен стати джерелом виходу на передові позиції у вирішенні питань розвитку національної економіки.

Аграрний експортний потенціал України використовується ще дуже слабо, лібералізація зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією ще не підкріплена стимулюванням її експорту, в результаті чого вітчизняний аграрний сектор недостатньо інтегрований у світовий продовольчий ринок.

Але специфіка умов, форм і методів нарощування експортного потенціалу насамперед залежить від стану економіки держави на конкретній стадії її циклічного розвитку.

На обсяги, структуру і ефективність експорту в кризових умовах негативно впливають внутрішні та зовнішні чинники, нейтралізація дії яких неможлива без втручання держави. Остання мусить підтримувати на належному рівні зовнішньоторговельний баланс і одержати за рахунок цього кошти для оплати критичного імпорту. Цим зумовлена необхідність формування експортних потоків на основі диференційованого підходу до запровадження методів митно-тарифного регулювання вивозу дефіцитних видів продукції і сировини, що призводить до зростання інфляції та полегшує проникнення на внутрішній ринок товарів некритичного імпорту за не вигідних для інтересів держави умов.

Таким чином, одним із основних напрямків подальшого розвитку експортного потенціалу є необхідність невідкладного формування цілісної системи заходів державного стимулювання експорту. Вони мають бути відображені в спеціальній національній програмі розвитку і реалізації експортного потенціалу України.

В свою чергу, головними програмними завданнями мають стати, по-перше, формування в Україні сприятливих економічних, організаційних, правових та інших умов для розвитку та ефективнішого використання її експортного потенціалу. А по-друге – це також створення механізмів державної фінансової, податкової,

інформаційно-консультативної, маркетингової, дипломатичної та інших видів допомоги вітчизняним експортерам.

При цьому, основними завданнями розробки та реалізації ефективної експортної політики повинні бути нарощування збуту продукції на зовнішніх ринках та поліпшення його структури й ефективності з метою збільшення валютних надходжень для забезпечення потреб у життєво необхідних імпорتنих поставках.

Все ж таки, вивчаючи потенційні можливості країни можна стверджувати, що Україна має усі умови для поліпшення своїх позицій на світовій господарській арені, однак досягти цього можна лише за умови проведення обґрунтованої національної політики щодо нарощування експорту. Подальший розвиток експортного потенціалу набуває особливого значення на сучасному етапі ринкової трансформації економіки як фактор підтримки багатьох галузей і виробництв, джерело надходження валюти для вирішення нагальних виробничих і соціальних потреб та забезпечення економічної безпеки держави.

Отже, стратегічним напрямком розвитку сучасного українського експорту є реформування економічної системи, покращення галузевих та регіональних виробничих механізмів, посилення та збільшення питомої ваги та кількості продуктів переробки, і особливо високотехнологічної продукції, зменшення вивозу сировини, зменшення виробництва продукції зі шкідливими речовинами, з обмеженими енергоносіями та постачанням сировини та напівфабрикатів. Результатом має бути підвищення прибутків держави та суб'єктів економічної діяльності.

МЕЗОЕКОНОМІЧНІ УТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ І РОЛЬ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Н.П. СЛОБОДЯНИК, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва,

М.Г. АКУЛОВ, кандидат економічних наук
Вінницький фінансово-економічний університет

Сучасні постіндустріальні перетворення в Україні і формування інтелектуального середовища різко прискорили концентрацію виробництва. На базі потужних підприємств широко розгорнулася централізація економіки, характеризуючи яку, можна виділити наступні основні види об'єднання підприємств:

- а) за стадіями виробничого процесу;
- б) за спільністю ринкових інтересів;
- в) за пайовою участю в об'єднаному капіталі.

А. Централізація підприємств по стадіях виробництва прийняла наступні форми:

- а) горизонтальну – коли групуються підприємства з однорідною технологією;
- б) вертикальну – при об'єднанні підприємств передуючої і наступної технологічної стадії;

в) діагональну – при якій з'єднуються підприємства різних галузей, технологічно не пов'язані між собою. Так виникають конгломерати, які дозволяють зменшити ризик банкрутств, а збитки одних підрозділів відшкодувати прибутками інших.

Б. Централізація підприємств за спільністю ринкових інтересів приводить до утворення монополій: картелів, синдикатів, концернів і трестів.

В. Централізація економіки по пайовій участі в об'єднаному капіталі дістала практично необмежені можливості завдяки розвитку акціонерних товариств. Великі корпорації зосереджують величезні грошові кошти і встановлюють фінансовий контроль за діяльністю все більшої кількості фірм, утворюючи своєрідні бізнес-групи.

Це дає змогу стверджувати, що в національній економіці утворюється новий рівень – мезоекономічних систем.

Першою формою виступає сама проста система мезоекономіки – відкрите акціонерне товариство (ВАТ). Між тим ВАТ значно складніше, ніж приватний капітал і виступає в двох особах: як реальний капітал на підприємстві і як фіктивний капітал, пов'язаний з випуском цінних паперів. Саме за допомогою фіктивного капіталу ВАТ стає основою і початковим пунктом нічим не обмеженої централізації мезосистем. У результаті виникають дуже складні утворення, в яких вирішальну роль грають вертикальні економічні зв'язки.

Другою формою мезосистем виступає система участі. У цьому випадку великий власник (фізична або юридична особа) стає власником контрольного пакету акцій основної корпорації яка, у свою чергу, володіє контрольними пакетами акцій інших компаній, через що вони підпорядковуються головній корпорації. Можна зазначити, що вже з початку 1980-х років 200 найбільших корпорацій світу мали більше 60% сукупних активів промислових компаній, загальне число яких перевищило 350 тисяч.

Третьою формою мезосистем є холдинг-компанія. Вона скуповує великі пакети акцій декількох ВАТ. Це робиться з метою проведення централізованої політики в масштабі галузі господарства або декількох галузей.

Четверту форму формують комерційні банки, створюючи траст-компанії. По трасту вони проводять операції з цінними паперами і майном. Зокрема, траст-компанії купують цінні папери за рахунок депозитних рахунків вкладників банку, беруть участь в зборах акціонерів і т. д. Перерахованими формами системних утворень не закінчується розвиток мезоекономіки.

У другій половині ХХ ст. через подальше поглиблення науково-технічної революції централізація виробництва і капіталу привела до утворення складніших мезоекономічних систем – фінансово-промислових груп (ФПГ). Вони є специфічною формою економічної інтеграції на рівні мезоекономіки. Така інтеграція відрізняється від нижчих форм господарства рядом істотних ознак:

1) ФПГ об'єднують в цілісну сукупність підприємства і організації з різних галузей національного господарства;

2) у групах, зазвичай тісно взаємодіють промислові підприємства, фінансово-кредитні установи, торговельні організації, науково-дослідні інститути і конструкторські бюро. У результаті виникає широкомасштабна міжгалузєва кооперація праці із специфічними зв'язками.

Суттєва відмінність ФПГ від одноосібного мікроекономічного підприємства полягає в тому, що мезоінтеграція базується на іншому типі власності, а саме на загальному пайовому привласненні засобів і результатів виробництва. Тут досягається набагато вищий рівень усупільнення майна у формах багатопрофільних концернів, господарських асоціацій, груп підприємств, що об'єдналися на основі ринкових форм консолідації (зрощення) пакетів акцій.

У мезоекономічних системах звужується сфера ринкових стосунків, типова для взаємодії дрібних фірм і домогосподарств. Підприємства і організації, що входять у ФПГ, встановлюють між собою неринкові, і лише за формою торговельні зв'язки.

Тому, на відміну від мікроекономіки, де збільшення кількості приватних фірм веде до розширення ринкового простору, зростання кількості ФПГ призводить, навпаки, до скорочення такого простору.

Міжнародний досвід свідчить про те, що фінансово-промислові групи являються, тією самою потужною економічною силою, яка визначає стан і перспективи розвитку кожної країни.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЦУКРОБУРЯКОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ

С.Ю. СОКОЛЮК, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Одним з найбільш вагомих продуктових підкомплексів АПК України, кінцева продукція якого має стратегічне значення, є цукробуряковий. Він належить до тих структурних формувань, пріоритетний розвиток яких найбільш сприяє зміцненню економічного потенціалу нашої держави, зростанню її експортних можливостей, бо цукор – це стратегічний продукт.

Головна причина проблем цукробурякової галузі в тому, що на державному рівні до цього часу не визначено стратегію її розвитку. Якщо необхідно зберегти потужності цукрових заводів як експортний потенціал – це один шлях розвитку, якщо виробляти цукор в обсягах лише для внутрішнього споживання – інший. Але можливий і третій варіант, який не хочеться допускати, – політика держави в галузі буде спрямована на підтримку бізнесу, пов'язаного з переробкою цукру-сирцю тростинного, що приведе до ліквідації власного цукробурякового виробництва.

В Україні відмічаються значні і різкі коливання мінімальних цін на цукрові буряки і цукор. В 2006 р. мінімальна ціна на цукрові буряки без ПДВ була 162,5 грн. т, в 2007 і 2008 рр. – 141,67 грн. т, в 2009 р. 259 грн. т, середня реалізаційна відповідно в 2006 р. 187,2 грн. т, в 2007 р. – 157,6 грн. т, в 2008 р. – 220 грн. т, в 2009 р. – 345 грн. т, на 2010/11 МР прогнозувалося 375 грн. т без ПДВ. Реалізаційна ціна на цукор у 2006 р. – 2560 грн. т, у 2007 р. – 2830 грн. т, у 2008 р. – 3988 грн. т, у 2009 р. – 4400 грн., у 2010 р. – 6683 грн.

Рівень державних субсидій на виробництво цукрових буряків в Україні недостатній – в 2008 р. 750 грн./га, в 2009 р. по 750 грн./га було задекларовано, але не виплачено. Обґрунтованою є субсидія хоча б 2500 грн/га, що повинна направлятися на відновлення родючості ґрунтів у бурякових сівозмінах.

Внутрішній товаровиробник з боку держави захищений недостатньо – ввізне мито згідно умов СОТ встановлено 50% від митної ціни, замість 300 євро за тону і 2% в межах митної квоти на цукор-сирець з тростини. В Україну безконтрольно продовжується завезення інтенсивних підсолоджувачів й цукрозамінників, що використовуються у виробництві продуктів харчування. Певна частина цукру ввозиться разом з кавою в пакетиках та контрабандним шляхом.

Для розв'язання проблеми необхідно забезпечити структурні, функціональні, енергетичні, сировинні та інвестиційні зміни, а саме:

- визначити головну мету функціонування цукробурякової галузі держави. Україна може й має виробляти в перспективі 3–3,2 мільйона тонн цукру щороку, з яких 2,2 мільйона мають становити внутрішнє споживання, а 0,8–1,1 — експортний ресурс і сировинна база для виробництва біопалива. 260 тисяч тонн цукру-сирцю, що

має надійти в Україну відповідно до взятих зобов'язань перед СОТ, теж може стати резервом для біопалива;

- розробити механізм, за якого основні суб'єкти загальної цукробурякової системи, а саме: виробники цукрових буряків, виробники цукру, структури з оптової реалізації цукру й держава — дотримувались єдиних позицій щодо справ у галузі;

- сформувати сприятливу для ринку цукру інвестиційну, кредитну, податкову та митну політику, яка дала б можливість виробникам оптимально працювати й розраховувати на перспективу;

- здійснювати обов'язкові державні дотації виробникам цукрових буряків;

- удосконалити ціновий механізм галузі в напрямі переходу на систему ціноутворення, яка б своєчасно регулювала ринок і згладжувала коливання цін протягом календарного року;

- відновлювати сировинні та технічні бази для виробництва цукрових буряків та цукру в обсягах, що забезпечують повне задоволення потреб населення держави та зовнішніх ринків;

- запроваджувати нові технології вирощування цукрових буряків та переробки цукросировини;

- вирішувати питання про роботу щодо розширення ринків збуту продукції цукрової промисловості за межами України;

- запроваджувати науково-технічні й технологічні обґрунтування та практичне вирішення найближчим часом питання переробки продуктів буряківництва на біопаливо за прикладом західних країн;

- інтенсифікувати галузь, а саме підвищення урожайності, валових зборів і цукристості коренеплодів, за рахунок впровадження системи машин для комплексної механізації буряківництва, повне забезпечення мінеральними добривами і ЗЗР, розвиток селекції і насінництва цукрових буряків.

Ефективне функціонування цукробурякової підгалузі передбачає нарощування виробництва цукрових буряків, за рахунок інтенсивних технологій, відновлення і функціонування сировинних зон, і – державного регулювання виробництва цукру та ринку цукру, як в загальнодержавному масштабі так і на місцевому рівнях.

РОЗВИТОК ОРГАНІЧНОГО АГРОВИРОБНИЦТВА В СВІТІ ТА УКРАЇНІ

І.З. СТЕЛЬМАЩУК, аспірант*

ННЦ „Інститут аграрної економіки” НААН України

Органічне агровиробництво в Європі почало розвиватися у 70-х роках минулого століття. А з початку XXI століття аграрний сектор почав активно переходити від хімічної форми ведення сільського господарства до органічної, яка здійснюється за встановленими правилами – органічними стандартами, що забороняють використовувати хімічні засоби захисту рослин, мінеральні добрива синтетичного походження, ГМО та інші штучні речовини.

За даними Дослідного інституту органічного сільського господарства (FIBL) у 2009 р. органічним агровиробництвом займаються понад 140 країн на площі 37,2 млн. га, що становить 0,85% від загальної площі сільськогосподарських угідь. У 2009 р.

---

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Месель-Веселяк В.Я.

площа сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом порівнянно з 2005 р. (29 млн. га) зросла на 28,3%, а у Європі на один мільйон гектарів, або на 12%.

Найбільша частка сільськогосподарських земель під органічним виробництвом складає в Океанії – 12,3 млн. га (33%), Європі – 9,3 млн. га (25%) і країнах Латинської Америки – 8,6 млн. га (23%). Австралія є країною з найбільшою кількістю земель під органічним виробництвом – 12 млн. га (2,88%), далі йдуть Аргентина – 4,4 млн. га (3,31%) і США – 1,9 млн. га (0,6%). Серед країн з найбільшою часткою сільськогосподарських земель під органічним виробництвом – Фолклендські острови 0,4 млн. га (35,7%) та Австрія 0,5 млн. га (18,5%). Випереджаючими темпами розвивається органічне агровиробництво в Китаї.

Головними виробниками органічної продукції у світі є США, Аргентина, Канада, Польща, Іспанія та Німеччина.

У зв'язку з постійним збільшенням попиту на екологічно чисту продукцію обсяг світового ринку органічних продуктів у 2009 р. зріс на 55 млрд. доларів США (40 млрд. євро), або на 5% у порівнянні з 2008 р. Найбільшу кількість органічної продукції реалізують в Європі та Північній Америці. У Європі на виробництво та споживання органічної продукції було витрачено більше 18 мільярдів євро, зокрема: Німеччина (5,8 млрд. євро), Франція (3 млрд. євро) і Великобританія (2,1 млрд. євро). Найбільше коштів на органічну продукцію витрачають громадяни Данії та Швейцарії – понад 130 євро на рік. Незважаючи на світову кризу, попит на органічну продукцію з кожним роком зростає на 10-15%.

В Україні існує великий потенціал для розвитку виробництва органічної сільськогосподарської продукції. У 2009 році площа сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом в Україні склала 271,3 тис. га (0,66%) і зросла на 12% у порівнянні з 2005 р.

Майбутнє за органічним агровиробництвом, оскільки воно спрямоване на виробництво екологічно чистих продуктів харчування при досягненні екологічного балансу.

СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ М'ЯСОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ

Л.М. СТЕПАСЮК, кандидат економічних наук

Національний університет біоресурсів і природокористування України

М'ясопродуктовий підкомплекс – є важливою народногосподарською структурою, що забезпечує виробництво і переробку продукції тваринництва. Головне функціональне призначення підкомплексу – забезпечення потреб населення в м'ясі та м'ясних продуктах. Поряд з основною продукцією з відходів і побічної продукції промислової переробки м'яса одержують м'ясо-кісткове і кров'яне борошно, шкіряну та ендокринно-ферментну сировину.

Від стану розвитку м'ясопродуктового підкомплексу залежать надійне забезпечення населення країни м'ясом і м'ясопродуктами, якість харчування, фінансово-економічний стан сільськогосподарських товаровиробників, які вирощують худобу і птицю, та м'ясопереробних підприємств. Визначальними факторами, які справляють прямий вплив на обсяги виробництва та якість м'ясопродукції, слід вважати: в сільському господарстві – повновагові тварини

необхідної вгодваності, якість годівлі, боротьбу з хворобами; в м'ясопереробній промисловості – своєчасну розробку і глибоку переробку тушів, високу якість технологічних операцій, скорочення втрат: у торгівлі – своєчасність продажу, наявність відповідних потужностей зберігання м'ясопродуктів.

Скорочення виробництва м'яса і м'ясопродуктів одночасно є причиною і наслідком незадовільного функціонування всієї продуктової вертикалі. Причина полягає в стрімкому зменшенні відгодівельного поголів'я та хронічному недовантаженні потужностей переробки. Наслідок зводиться не лише до погіршення споживання населенням м'яса і м'ясопродуктів, а й до скорочення виробництва в промислових галузях, що забезпечують продуктивний підкомплекс необхідними матеріально-технічними ресурсами.

За сучасної економічної ситуації аграрні підприємства через кризу неплатежів вимушені переходити на міні переробку, яка звужує можливості комплексного використання сировини і збільшує її втрати, водночас завантаженість великих м'ясопереробних підприємств знижується, що зумовлює зменшення обсягів та асортименту м'ясопродукції.

У розвитку м'ясопродуктового підкомплексу актуальним є вирішення проблеми дефіциту білку тваринного походження, незамінного за своїми якостями. Згідно рекомендацій Українського НДІ гігієни та харчування, споживання м'яса і м'ясопродуктів має становити 83 кг з розрахунку на 1 особу на рік (мінімум 52 кг), у т.ч. м'яса великої рогатої худоби – 36-40 кг. Висока частка останнього обумовлена його біологічними властивостями – місткістю великої кількості білків (19,2-21%); невисокої жирності (що відповідає вимогам споживачів); кращим співвідношенням білку та жиру (1:0,6-1), ніж у м'ясі інших сільськогосподарських тварин; високою енергетичною, мінеральною поживністю, перетравністю й засвоюваністю (до 95%).

Процес ринкової трансформації сільського господарства виявив непідготованість до переходу тваринництва на нові засади господарювання, його техніко-технологічну слабкість, пасивність аграрних підприємств у відстоюванні своїх позицій на ринку. Надто важливою виявилась відсутність механізму внутрішнього дотування в єдиному комплексному технологічному циклі "вирощування-зберігання-переробка-реалізація" в спільній, загальній для всіх перелічених виробництв, системі управління та інформаційного обслуговування, сутність якого обумовлена тим, що вартість кінцевих продуктів відрізняється від вартості сировини, що використовується, як мінімум в 2,5-3 рази. При цьому витрати на переробку далеко не співвідносні збільшенню вартості кінцевого продукту. Пасивна державна позиція у ліквідації деструктивних явищ (в першу чергу – диспаритету цін) значно підвищило збитковість тваринництва. Через це з 1990 р. простежується тенденція зменшення обсягів виробництва м'яса темпами, навіть більшими за темпи зменшення купівельної спроможності населення.

Висока ліквідність худоби, законодавчі та господарські недбалості сприяли катастрофічному скороченню поголів'я великої рогатої худоби. Це призвело до значного зменшення виробництва м'яса на 1 особу (у забійній масі). Якщо в Україні цей показник в 1990 р. становив 84,0 кг, а в 2009 р. – 41,6 кг, то в Данії – 387,8 кг; Новій Зеландії – 356,1; Ірландії -250,4; США -130,4; у середньому в світі -38,6 кг.

При обмежених фінансових можливостях імпорту якісного м'яса і м'ясопродуктів, їх виробництво в обсязі, меншому за фізіологічний мінімум призводить до зменшення рівня споживання цих продуктів в Україні. Гострою проблемою нині є дефіцит м'ясної продукції, хоча через низьку платоспроможність населення створюється видимість її перевищення.

Створення в рамках продуктової м'ясопереробної вертикалі відкритих акціонерних товариств за участю держави дало б можливість вийти з цієї складної ситуації. Такі акціоновані структури м'ясопродуктового спрямування (холдингові компанії, корпорації) на основі взаємоузгодження інтересів усіх учасників технологічного процесу вирощування та відгодівлі тварин, їх забою та переробки м'яса, реалізації м'ясопродуктів можуть об'єднувати спеціалізовані господарства і тваринницькі комплекси з відгодівлі великої рогатої худоби та свиней, комбікормові заводи, сервісні підприємства, м'ясокомбінати та фірмову торгівлю м'ясопродуктами, що сприятиме формуванню високоефективної продуктової вертикалі.

АНАЛІТИЧНА ОБРОБКА ДАНИХ ПО ГРОШОВИХ ПОТОКАХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ З ВИКОРИСТАННЯМ OLAP-ТЕХНОЛОГІЙ

І.В. ТКАЧУК, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

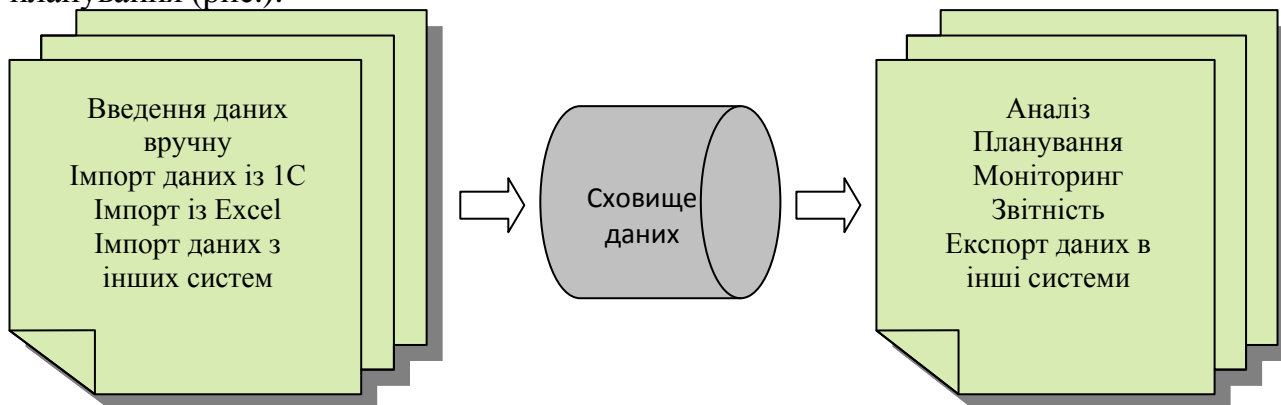
У сучасному ринковому середовищі управління фінансовою системою сільськогосподарського підприємства має відбуватися відповідно до економічних реалій та в повній мірі забезпечувати доступ до ресурсів у разі необхідності. Такий сегмент фінансово-економічної системи, як грошові потоки, суб'єкта господарювання потребує ефективного контролю, аналізу та моніторингу, оскільки виступає основним фактором забезпечення господарської діяльності, платоспроможності, конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості на аграрному ринку. Використання спеціальних програмних засобів на основі OLAP дає можливість отримати агреговані дані для здійснення багатомірного аналізу грошових потоків, концептуальне представлення даних, в т.ч. підтримка ієрархій.

Питанню застосування спеціальних програмних продуктів, що побудовані на основі OLAP, приділяли увагу такі вітчизняні і зарубіжні науковці: В. Харченко, О. Федоров, Н. Єлманова, М. Петренко, С. Нестеренко, Д. Макаров, Л. Пітлік, С. Мелік, С. Сістла, С. Райт та ін. Якщо основні параметри грошових потоків, як зазначає М. Колісник, розраховуються у 1С: Бухгалтерії і є зрозумілим для бухгалтера, то власник потребує доступного фінансового результату, запроваджуючи управлінський облік в Excel. Оскільки ці служби даними не діляться, то в управлінців виникають власні принципи визначення події, витрати і доходи вони визначають по нарахуванню, а надходження і вибуття основних засобів вираховують за касовим методом. В результаті отримують "гібрид" – не прибуток і не грошовий потік. За дослідженнями Д. Макарова, хоч Excel та 1С і залишаються найпоширенішою моделлю комп'ютеризації фінансових процесів, але в 1С: Бухгалтерії ведуть бухгалтерський облік, бюджетування – в спеціалізованому програмному продукті, а фінансовий аналіз (в т.ч. і грошових потоків) – в Excel. Тому науковець пропонує вирішення даної проблеми через запровадження центрального програмного продукту з використанням OLAP-технології, куди можна звести дані із 1С, Excel, інших баз даних, і уже в ньому консолідувати і аналізувати інформацію.

---

* Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент Кучеренко Т.Є.

OLAP (On-line Analytical Processing) – технологія комплексного багатовимірного аналізу даних. Системи OLAP інтегрують облікові програми, надаючи можливість користувачу здійснення будь-якого логічного і статистичного аналізу, моніторингу і планування (рис.).

Рис. Схема руху даних в OLAP

OLAP застосовують у наступних напрямках аналітики:

- аналіз продаж – передбачає використання: 1) факторного (структурного) аналізу (аналіз структури проданої продукції); 2) аналізу динаміки (виявлення тенденцій, сезонних коливань); 3) аналізу залежностей (порівняння обсягів продаж різної продукції); 4) порівняльного аналізу (співставлення результатів продаж у часі / за конкретний період / конкретних видів продукції);
- аналіз закупівель – виявлення найбільш оптимальних умов закупівлі продукції, вибір надійних постачальників;
- цін – аналіз ринкових цін з метою оптимізації витрат;
- грошових потоків – аналіз руху готівкових і безготівкових грошових коштів у розрізі операцій, контрагентів, валюти та ін. з метою оптимізації грошових потоків, забезпечення ліквідності;
- бюджетування – планування надходжень і видатків грошових коштів, аналіз динаміки і тенденцій видатків і надходжень за різними статтями тощо;
- інші напрямки.

Інформація відображається у вигляді багатовимірних OLAP-кубів. За потреби можна "розрізати" куб відповідно до різних напрямків, отримувати зведені або детальні відомості, сформувати із тривимірного кубу двовимірну таблицю з відображенням однієї або кількох мір та вимірів тощо.

Отже, застосування і впровадження OLAP-технологій у сільськогосподарських підприємствах забезпечить:

- можливість доступу до будь-якої необхідної інформації незалежно від її обсягу та місця зберігання;
- доступ до даних із підтримкою механізмів блокування та авторизованого доступу;
- аналіз, планування, моніторинг грошових потоків підприємства за різноманітними аналітичними ознаками з багатомірним концептуальним представленням даних;
- єдине інформаційне середовище.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРОФОРМУВАНЬ В УКРАЇНІ

С.П. ТКАЧУК, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Одним з головних напрямів поліпшення продовольчого забезпечення населення виступає підвищення ефективності агропромислового виробництва і виведення його на якісно новий ступінь розвитку на основі всебічної інтенсифікації виробництва, ресурсозбереження, ширшого впровадження досягнень науково-технічного прогресу.

Темпи й напрями розвитку відтворювального процесу в аграрному секторі економіки значною мірою залежать від ефективності сільськогосподарського виробництва в кожному виробничому циклі. А тому всі дослідження, спрямовані на підвищення ефективності галузі, так чи інакше пов'язані з вивченням цього процесу.

У сучасних умовах серед багатьох проблем аграрної економіки перше місце посідає проблема підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва.

Від початку розвитку економічної науки проблема ефективності вийшла на передній план і залишається актуальною й дотепер. У процесі діяльності перед вченими та економістами-практиками постійно постає проблема оцінювання ефективності власної діяльності, управлінських рішень, витрат економічних ресурсів тощо.

Під економічною ефективністю виробництва в сільському господарстві в сучасних умовах слід розуміти раціональність поєднання внутрішніх (інформаційна база, виробничі ресурси, менеджмент, виробництво, результати виробництва та маркетинг) та зовнішніх (державна економічна та соціальна політика, ринкове середовище, структурні і інституціональні зміни) чинників, що забезпечує максимальну прибутковість.

Суттєвий вплив на розвиток сільськогосподарського виробництва має ресурсне забезпечення.

Земельний фонд України станом на 2009 рік складає 60354,8 тис. га, в тому числі 41625,8 тис. га, або 71,0% – землі сільськогосподарського призначення, які включають 32473,4 тис. га ріллі, або 53,8% від загальної площі.

Встановлено, що відбувається поступове зменшення загальної земельної площі для ведення сільськогосподарського виробництва в Україні, що має негативний вплив на розвиток сільських територій.

При цьому за розподілом земель сільськогосподарського призначення 8411 господарюючих суб'єктів (14,3%) в Україні є такими, що не мають сільськогосподарських угідь. Найбільша частка – 49,9%, припадає на підприємства з площею сільськогосподарських угідь до 50,0 га, найменша – з розмірами понад 10000 га, що становить 0,2% від загальної кількості. Але якщо розглядати з точки зору розміру загальної земельної площі, що використовується, то найбільше -35,0% (7428,4 тис. га) сільськогосподарських угідь залучають господарства з розмірами від 1000,1 до 3000,0 га.

Необхідною умовою виробництва в сільському господарстві виступають трудові ресурси. Станом на 01.01.09 року сільське населення України становить 14,6 млн. осіб, з яких 55,8% знаходиться у працездатному віці.

З кожним роком кількість населення, що проживає безпосередньо у сільській місцевості та осіб працездатного віку, поступово зменшується. Така ситуація

складається в наслідок погіршення соціальної інфраструктури на селі, зростання безробіття та низького рівня заробітної плати.

Сільськогосподарське виробництво здійснюється за органічного поєднання багатьох факторів, серед яких одне з провідних місць посідають знаряддя і предмети праці. Вони беруть безпосередню участь у створенні вартості і, будучи складовим елементом продуктивних сил, визначають ступінь розвитку матеріально-технічної бази аграрних підприємств. Тому від рівня забезпеченості виробництва знаряддями і предметами праці, їх структури та ефективності використання значною мірою залежать кінцеві результати діяльності суб'єктів господарювання в сільському господарстві.

Разом із тим, як свідчать результати виконання агрохімічних робіт з підвищення родючості ґрунтів на прикладі сільськогосподарських підприємств України, застосування мінеральних добрив тут зросло з 40 кг поживних речовин на 1 га посівів у 2007 р. до 57 кг у 2009 р., проте органічних скоротилося з – 0,7 т на 1 га у 2007 р. до 0,6 т у 2009 р.

У загальному обсязі валової продукції сільського господарства України 46,0% виробляється сільськогосподарськими підприємствами.

Як показує аналіз динаміки рівня рентабельності основних видів сільськогосподарської продукції в цілому по сільському господарству, галузь рослинництва рентабельніша, ніж тваринництво. По Україні у 2009 році порівняно з 2008 роком рентабельність зростає з виробництва яєць – з 9,1 до 13,0%. А виробництво деяких видів продукції з збиткового стало прибутковим: цукровий буряк у 2007 році – 11,1%, а у 2008 році 7,1%; м'ясо свиней – з -27,6% (2007 рік) до 0,3% (2008 рік). Але поряд із цим по деяких видах сільськогосподарської продукції спостерігається зменшення рівня рентабельності. Це зернові, насіння соняшнику, картопля, м'ясо ВРХ та м'ясо свиней.

Таким чином, своєчасне виконання всіх агротехнічних заходів, внесення добрив у науково розрахованих обсягах, застосування засобів захисту рослин та використання високоякісного насінневого матеріалу дасть змогу збільшити вихід продукції з 1 га, що в свою чергу позитивно вплине на прибутковість сільськогосподарських культур.

Створення для господарств сприятливих умов для функціонування дасть змогу підвищити ефективність їх діяльності. Одним з основних напрямів щодо вирішення цього питання є удосконалення економічного механізму, основними елементами якого виступають кредитна та податкова державна політика, страхування, оподаткування та ринкове середовище.

На сучасному етапі недосконала інфраструктура ринку, його хаотичність та наявність великої кількості посередників не можуть забезпечити сільськогосподарському товаровиробнику умов для розширеного відтворення. Більше половини продукції потрапляє до комерційних посередників, які контролюють експортні, оптові та дрібнооптові товаропотоки й основні доходи від реалізації. Тому існує потреба у формуванні цивілізованого ринку сільськогосподарської продукції, що дасть змогу товаровиробникам напряму виходити на покупців.

Враховуючи структуру виробництва, в якій значну частину становлять дрібнотоварні виробники, необхідно впроваджувати заходи, спрямовані на утворення обслуговуючих кооперативів для заготівлі, зберігання сільськогосподарської продукції та спільних дій на ринку.

ПОЛІПШЕННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИМИ РЕСУРСАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА РЕГІОНУ

Н.І. ТРУШ, аспірант*

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Ефективність будь-якого виробництва, а тим більше аграрного, парадоксально уявити без достатнього рівня забезпеченості матеріально-технічними ресурсами. Матеріально-технічна база є основою функціонування агропромислового комплексу і сприяє розвитку та вдосконаленню сільськогосподарського виробництва в усіх його галузях. Гостра нестача найбільш ліквідних фінансових ресурсів (коштів) досить відчутно впливає на ефективність управління ресурсним забезпеченням аграрних підприємств і в остаточному підсумку на результати їхньої діяльності.

Варто зауважити, що парк сільськогосподарської техніки у підприємствах Київської області за 2000-2009 рр. має тенденцію до щорічного зменшення, що негативно позначається на виробництві сільськогосподарської продукції. Кількісна забезпеченість аграрних підприємств основними сільськогосподарськими машинами продовжує скорочуватися і становить сьогодні лише 50-65% від технологічної потреби.

За результатами проведеного дослідження, кількість тракторів всіх марок зменшилася на 41,1%, зернозбиральних комбайнів – на 40,1, кукурудзозбиральних комбайнів – на 64,8, кормозбиральних комбайнів – на 56,1, льонозбиральних комбайнів – на 69,2, картоплезбиральних комбайнів – на 65,8, картоплесаджалок – на 50,2, бурякозбиральних машин – на 48,1, жаток валкових – на 51,9, сівалок всіх видів – на 35,9, сінокосарок тракторних – на 44,1, дощувальних машин та установок (без поливних) – на 74,3, доїльних установок та агрегатів – на 59,6, роздавачів кормів для великої рогатої худоби та свиней відповідно на 55,4 і 56,4, транспортерів для прибирання гною – на 59, тракторних причепів – на 51,5% менше у 2009 р. порівняно з статистичними даними 2000 р. Крім того, не вся наявна в підприємствах сільськогосподарська техніка перебуває у справному стані. Великі труднощі виникають і з ремонтом техніки через відсутність запасних частин.

На формування матеріально-технічної бази сільського господарства в частині основних виробничих засобів вирішальний вплив має рентабельне господарювання аграрних підприємств, вдосконалення економічних відносин з фондоутворюючими галузями та сферами матеріально-технічного забезпечення. У досліджуваному регіоні наявність основних засобів у сільськогосподарських підприємствах у 2009 р. становила 6254 млн. грн, що на 1761,3 млн. грн. менше порівняно з 2007 р. Протягом останніх років у більшості сільськогосподарських підприємств України спостерігається низький рівень відтворювальних процесів основних засобів і ефективності їх використання. В аграрному виробництві парк діючих тракторів і комбайнів містить більше двох третин спрацьованих і технічно застарілих одиниць. Саме цим передовсім обумовлюється невідкладне завдання прискорення відтворення основних засобів й підвищення ефективності їх використання.

Прискорення оновлення матеріально-технічної бази підприємства, збільшення масштабів вилучення з виробництва технічно застарілих і економічно

---

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Єрмаков О.Ю.

малоефективних машин та устаткування є основою підвищення ефективності використання виробничих засобів. При цьому інтенсифікація відтворювальних процесів в аграрному виробництві потребує мобілізації великих фінансових коштів. У повному обсязі вона можлива за умови державної підтримки, а також широкого залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій.

Нині внаслідок некомплексного формування основних засобів створені потужності, які неповністю враховують потреби виробництва. Це зумовило те, що одні групи основних засобів недовикористовуються, а іншими виробництво забезпечене недостатньо. Зокрема, в господарствах України недовикористовуються 25-30% потужностей тваринницьких приміщень. Поряд з цим забезпеченість капітальними плодосховищами становить 23%, сіносховищами – 68%, складами для зберігання мінеральних добрив та пестицидів – 62%.

Аналізуючи наведені дані, варто зазначити, що у 2008 р. основні засоби становили 6283,9 млн. грн, що на 1502,9 млн. грн менше, ніж у 2007 р. Будинки, споруди і передавальні пристрої у 2008 р. становили 3096,4 млн. грн, що на 1026,3 млн грн більше порівнюючи з статистичними даними 2005 р. Машини та обладнання у 2008 р. підвищилися на 594,3 млн грн порівняно з 2005 р. Це є позитивною тенденцією для ефективного ведення сільського господарства.

Узагальнюючи вищевикладене, слід зазначити, що стан матеріально-технічної бази агропромислового виробництва потребує докорінних змін і модернізації. Лише створення оптимального складу машинно-тракторного парку дасть можливість уникнути непродуктивних втрат у сільськогосподарському виробництві та підвищити рівень його ефективності. Запровадження інноваційних технологій неодмінно вплине на сучасну технічну політику, найголовнішими напрямками якої, на нашу думку, слід вважати: розробку та впровадження таких технічних засобів, які б відповідали новим технологіям і базувалися на автоматичній й електроніці; формування сучасної системи машин з максимальним урахуванням галузевих і ґрунтово-кліматичних особливостей регіону та технологічних особливостей живих організмів.

РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОГО МЕХАНІЗМУ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Л.Д. ТУЛУШ, кандидат економічних наук
ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААНУ

Податкова система України характеризується певною специфікою в порівнянні з податковою практикою європейських країн. Особливо яскраво така специфіка проявляється при формуванні механізму оподаткування у сільському господарстві.

В цьому контексті слід відзначити, що фінансове стимулювання фермерської діяльності у європейських країнах здійснюється переважно методами прямого бюджетного фінансування, тоді як роль податкових інструментів в цьому процесі є незначною. Європейська практика оподаткування фермерів направлена на спрощення податкових процедур та нівелювання негативного впливу податкового механізму на діяльність економічних суб'єктів. В Україні, навпаки, механізм оподаткування у сільському господарстві направлений на виконання особливого завдання – стимулювання розвитку сільськогосподарського виробництва шляхом створення сприятливого податкового середовища, формування специфічного джерела

фінансових ресурсів (за рахунок залишених на сільгоспприємствах податкових зобов'язань).

Нині в Україні є актуальною проблема реформування податкового механізму у сільському господарстві, що передбачав би не лише оптимальні розміри податкового навантаження, а й ґрунтувався на загально визначених принципах формування системи оподаткування та забезпечував виконання регулюючих завдань. Адже нинішній механізм оподаткування сільгоспвиробників спрямовується лише на стимулювання розвитку аграрного виробництва, питанням розподілу податкового навантаження та вирівнювання умов господарювання увага взагалі не приділяється. Не вплинув суттєво на зазначену ситуацію й Податковий кодекс, що набув чинності з 1 січня 2011 року.

Проблема формування оптимальної моделі оподаткування сільськогосподарських товаровиробників поглиблюються внаслідок того, що податковий механізм використовується як інструмент державної фінансової підтримки. Лише спеціальні режими справляння ПДВ (акумулявання, дотування) забезпечували у 2006-2008 рр. підтримку товаровиробників на рівні 63-75% від прямого бюджетного фінансування в рамках цільових бюджетних програм.

З врахуванням усіх пільг (по ПДВ, звільнення від оподаткування прибутку, застосування ФСП, застосування пониженої ставки пенсійного внеску) податкова підтримка аграрних товаровиробників перевищувала обсяги прямого бюджетного фінансування. В умовах фінансової кризи та обмежених можливостей бюджету, у 2009-2010 сума перевищення податкової підтримки над прямим бюджетним фінансуванням склала більш як два рази.

Механізм прямого оподаткування сільськогосподарських товаровиробників є відірваним від наявних тенденцій розвитку аграрного бізнесу в Україні. ФСП при запровадженні розглядався як інструмент підтримки сільськогосподарських товаровиробників в перші роки реформування аграрного сектору. Проте, за час його функціонування відбулися суттєві зміни в аграрній економіці – посилились процеси концентрації капіталу, сформувались нові форми бізнесу – агро холдинги, які не несуть ніякої соціальної відповідальності, не переймаються ні соціальною сферою на селі, ні станом збереження сільськогосподарських угідь (пайового фонду), як це практикувалось колишніми колективними господарствами.

Подальший розвиток податкової політики стосовно агропромислового сектору передбачає поетапне розв'язання наступних завдань:

- визначення кількості каналів та інструментарію вилучення доходів підприємств до бюджету, формування ефективного податкового механізму, встановлення взаємозв'язку між застосовуваними податковими формами;
- вирішення завдання належного наповнення місцевих бюджетів з метою належного фінансування розвитку соціальної інфраструктури, формування стабільного джерела фінансування земле охоронних заходів;
- забезпечення належного рівня диференціації в оподаткуванні, дотримання критерію вертикальної справедливості в оподаткуванні;
- відмову від суцільного застосування ФСП або подібного спецрежиму оподаткування, забезпечення диференційованого підходу до формування податкових механізмів в залежності від певної категорії товаровиробників;
- формування нової підсистеми прямого оподаткування на основі земельного податку, що передбачає більш ефективно вилучення рентних доходів господарюючих суб'єктів на задоволення фінансових потреб місцевих громад.

Нині, в умовах недостатньої забезпеченості необхідними обсягами бюджетного фінансування розвитку аграрного виробництва, оподаткування використовується у якості інструмента фінансової підтримки товаровиробників галузі. За рахунок застосування спеціальних режимів адміністрування ПДВ у сільськогосподарських підприємств формуються додаткові фінансові ресурси, чим суттєво поліпшується їх фінансовий стан.

Податкові пільги з ПДВ мають більшу ефективність, ніж бюджетне фінансування, оскільки:

- по-перше, здійснюють стимулюючий вплив на діяльність товаровиробників, які самі «заробляють» собі підтримку;

- по-друге, підтримка доходить до кожного товаровиробника незалежно від діяльності чиновників, не призводить до нераціонального розподілу бюджетних коштів через дію «бюрократичного фактора».

Відповідно, збереження дії спецрежимів справляння ПДВ у сфері АПВ, що забезпечують реальну підтримку товаровиробників, є держаним пріоритетом. Це, втім, не виключає впровадження заходів щодо вдосконалення такого механізму підтримки з метою мінімізації непродуктивних бюджетних втрат.

Отже, необхідність стимулювання розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні обумовила застосування специфічних податкових режимів. В перспективі постає проблема реформування податкового механізму в напрямку забезпечення виконання регулюючих завдань, а саме вирівнювання умов господарювання в галузі, що ігноруються діючою податковою практикою.

ВЗАЄМОВПЛИВ КАПІТАЛІЗАЦІЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

К.Ф. УЛЯНИЧ, кандидат економічних наук

Ю.В. УЛЯНИЧ аспірант*

Уманський національний університет садівництва

В практиці господарювання існує традиційна та інноваційна моделі аграрних підприємств. Традиційна модель в своїй основі передбачає найбільш ефективне використання наявних ресурсів аграрного підприємства, керуючись наступними діями: 1) аналітична оцінка наявних природних, матеріально-грошових і трудових ресурсів; 2) виявлення реальних можливостей досягнення поставленої мети підприємницької діяльності; 3) використання, насамперед, тієї реальної можливості, яка спроможна забезпечити аграрному підприємству найбільш повну віддачу від наявних обмежених матеріально-грошових і нематеріальних ресурсів.

Інноваційну модель аграрного підприємництва вирізняє активне використання сукупності інноваційних організаційно-економічних, техніко-технологічних і управлінських заходів стосовно виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції. В зв'язку з цим практична реалізація такої підприємницької моделі повинна включати в себе наступну систему дій: 1) наукове обґрунтування головної мети підприємницької діяльності; 2) комплексну оцінку зовнішнього ринкового середовища у плані пошуку альтернативи запропонованої підприємницької ідеї; 3) всебічна порівняльна оцінка власних матеріально-грошових ресурсів і прогнозованих

---

* Науковий керівник – доктор економічних наук, доцент Нестерчук Ю. О.

можливостей щодо виробництва сільськогосподарської продукції; 4) творчий пошук і залучення зовнішніх додаткових джерел фінансування; 5) ґрунтовний аналіз потенційних можливостей виробників-конкурентів на регіональному ринку сільськогосподарської продукції; 6) практична реалізація завдань інноваційного спрямування відповідно до запропонованої концепції підприємницької діяльності аграрного підприємства.

Інноваційна діяльність одна з найскладніших видів діяльності, яка вимагає значних фінансових ресурсів. Здатність підприємства акумулювати достатній обсяг коштів для реалізації інноваційних проектів впливає на швидкість виведення інновації на ринок, що є рушійною силою конкуренції підприємств. В цьому випадку зростання рівня капіталізації підприємства можна вважати важливим фактором, що впливає на його конкурентоспроможність, як передумову забезпечення інноваційної діяльності. Вплив цих двох процесів є взаємним, оскільки результати, отримані від впровадження інновацій, впливають на рівень капіталізації підприємств. Зв'язок між зазначеними процесами визначають дві форми їх взаємовпливу:

1) «Капіталізація» – «капітал» – «інноваційна діяльність». На даному етапі капіталізацію слід розглядати як шлях поповнення власного капіталу аграрного підприємства, який є одним з основних, що забезпечує фінансування інноваційної діяльності. Капітал використовується в процесі інноваційної діяльності як виробничий ресурс та засіб інвестування.

2) «Інноваційна діяльність» – «капіталізація підприємств» – «капітал». При цьому інноваційна діяльність стає засобом впливу на рівень капіталізації підприємств. Незважаючи на високий рівень ризику впровадження інновацій може забезпечувати підприємству високі господарські результати [2].

В процесі інноваційної діяльності аграрного підприємства впроваджують нові технології та випускають нову та вдосконалену сільськогосподарську продукцію, що дозволяє підвищити конкурентоспроможність та фінансові результати діяльності, а це, в свою чергу, забезпечує зростання капіталізації підприємств. Результатом науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт є створення об'єктів інтелектуальної власності. Підвищення рівня капіталізації аграрних підприємств відбувається за рахунок внесення об'єктів інтелектуальної власності до статутного фонду, постановки їх на баланс підприємств, використання в процесі господарської діяльності.

Отже, збільшити рівень капіталізації аграрних підприємств можна шляхом перетворення додаткової вартості у капітал та капіталізації інтелектуальної власності, залучення інвестиційних ресурсів через емісію акцій та їх розміщення, одержання активів в безкоштовному порядку зі сторони та інше.

ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ГАРАНТІЙНИХ ФОНДІВ

О.Б. ФІЛМОНОВА, викладач*

Чорноморський державний університет імені Петра Могили

Ефективне функціонування сільськогосподарських підприємств є запорукою продовольчої безпеки як невід'ємної складової соціальної стабільності суспільства.

---

* Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент Бурлан С.А.

Україна має досить високий природно-ресурсний потенціал для розвитку окреслених підприємств, а сучасний стан світових ринків сільськогосподарської продукції та продуктів харчування лише сприяє їх активізації та нарощуванню потужностей.

У той же час, суттєвою перешкодою для подальшого розвитку сільського господарства є недостатнє фінансування підприємств галузі, як для розширення й оновлення необоротних активів, так і для поповнення оборотних. Кошти Державного бюджету на підтримку сільськогосподарських підприємств щороку зменшуються. Власні фінансові ресурси є обмеженими, з одного боку, почасти через неможливість своєчасної реалізації виготовленої продукції сільгоспідприємствами у повному обсязі та за прийнятними цінами, з іншого, – через прояв сезонності у виробничій та фінансовій діяльності. Той же фактор сезонності є першочерговою причиною потреби залучення кредитних ресурсів. Однак, через високий рівень ризику, як індивідуального, так і системного, кредитне забезпечення сільськогосподарських підприємств в Україні залишається на досить низькому рівні.

Світовий досвід показує, що одним з найбільш дієвих заходів підтримки розвитку аграрного кредиту є створення гарантійних та страхових фондів. В Україні, на жаль, гарантування повернення позик сільськогосподарських підприємств комерційним банкам, як на рівні державної, так і місцевої влади залишається відкритим питанням. Тоді як у країнах ЄС, Японія, Канаді та США подібні учасники кредитного ринку відіграють досить вагому роль.

Окреслене питання висвітлювалося у наукових працях таких вчених, як Непочатенко О.О., Сомик А.В., Орликовський М.О., Прямухіна Н.В. та інші. При цьому, науковці більшою мірою наголошують на потребі створення Державного фонду кредитних гарантій, лише в окремих роботах Орликовського О.М. мова йде про переваги подібного фонду на місцевому рівні. Останній підхід вважаємо найбільш доцільним та пропонуємо авторську точку зору з цього приводу.

Місцевий сільськогосподарський гарантійний фонд доцільно створювати як місцевий цільовий фонд з метою підтримки кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств. Обов'язковою умовою створення місцевих фондів є рішення органів місцевого самоврядування. Однак подібні фонди необхідні не лише в окремих регіонах України, а на всій її території. Тож, першоосновою може бути Державна програма підтримки кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств, що передбачає створення гарантійних фондів у всіх областях. При цьому можна обмежитися саме обласним рівнем і не розпорощувати фінансові ресурси на дрібніші адміністративні утворення.

Організація подібного фонду була би більш доречною через створення окремої юридичної особи, що надаватиме кредитні гарантії. Однак, положення Бюджетного кодексу, чинного з 1 січня 2011 р., забороняють органам місцевого самоврядування створювати позабюджетні фонди та здійснювати внески до статутного капіталу юридичних осіб коштами місцевих бюджетів і комунальним майном, що не підлягає приватизації. З цього випливає, що можливим буде створення гарантійного фонду швидше як цільового у складі спеціального фонду обласного бюджету. Головним розпорядником коштів фонду може бути обласне управління сільського господарства та продовольства або ж обласна інспекція сільського господарства.

Доходи місцевого сільськогосподарського гарантійного фонду можуть формуватися за рахунок таких джерел як частка податку на прибуток підприємств, що здійснюють виробництво, заготівлю, транспортування, зберігання, переробку та реалізацію сільськогосподарської продукції, в тому числі підприємств-експортерів;

частки фіксованого сільськогосподарського податку та плати за землю сільськогосподарського призначення, частка ПДВ, що справляється під час операцій купівлі-продажу сільськогосподарської продукції; кошти отримані, як плата за надані гарантії по кредитах та плата за розміщення тимчасово вільних коштів фонду; субвенції та субсидії Державного бюджету; гранти та добровільні внески як резидентів, так і нерезидентів.

Основним напрямком використання коштів гарантійного фонду має бути надання гарантій комерційним банкам під час кредитування сільськогосподарських підприємств щодо виконання ними своїх боргових зобов'язань. У більш довготривалій перспективі, після накопичення достатнього капіталу, діяльність фонду може бути поширена на безпосереднє надання кредитів дрібним сільгосптоваровиробникам, одноосібникам і фермерам, у співпраці з якими мало зацікавлені банківські установи; а також на страхування кредитних операцій. Перспективною є участь фонду у механізмі здешевлення кредитів шляхом компенсації частини відсотків, що зменшить видаткове навантаження Державного бюджету.

Перевагами створення місцевого сільськогосподарського гарантійного фонду буде зменшення кредитного ризику завдяки його розподілу між трьома учасниками: банком, позичальником та фондом, що сприятиме підвищенню кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств та стане запорукою підвищення результатів їх діяльності, як фінансових, так і за обсягом та якістю виробленої продукції. Зменшення навантаження Державного бюджету щодо підтримки сільського господарства без підвищення податкового навантаження на підприємства. Більш ефективний та рівномірний розподіл коштів між сільськогосподарськими підприємствами.

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ЗБУТУ ЗЕРНА ВИРОБНИКАМИ НА СВІТОВИЙ РИНОК

Л.О. ФРАНЧЕНКО, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

Найважливішою передумовою ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах є підтримання на високому рівні їх конкурентоспроможності. Підвищення економічної ефективності виробництва продукції сільського господарства має відбуватись поряд з удосконаленням систем збуту виробленої продукції, від ефективності дії якої в значній мірі залежать кінцеві результати господарювання товаровиробників.

На сьогоднішній день основні проблеми реалізації зерна, що існують в зерновому секторі, пов'язані з неспроможністю виробників самим повністю реалізовувати товарну продукцію як внутрі країни, так і на світових ринках. Така ситуація в основному пов'язана із діяльністю різноманітних торгівельних посередницьких структур, які і перехоплюють основну частину прибутку від експорту. Це призводить до зниження обсягів коштів від реалізації, а в результаті і до зниження прибутковості галузі.

---

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Молдаван Л.В.

Важливою умовою існування зернового ринку є наявність альтернативних шляхів збуту зернової продукції, коли поряд із державними закупівельними організаціями, посередницькими структурами на ринку присутні й інші агротрейдери.

У таких умовах посилюється вплив ринкових факторів (попиту і пропозиції) на формування ціни та структури пропозиції зерна. В основі вибору стратегії господарювання перед сільськогосподарськими товаровиробниками покладена основна доктрина ринкової економіки: виробляти те, що можна продавати з найбільшою для себе вигодою.

Першою вагомою складовою доданої вартості в процесі руху зерна, від одного учасника до іншого є послуги, що надаються елеватором. Тому для зниження витрат, які виникають на етапі «поле-елеватор», необхідно завчасно провести моніторинг підприємств, що займаються зберіганням зерна, з метою вибору найбільш оптимального варіанту.

Рационалізація зернових потоків з господарств на елеватор через формування і реалізацію логістичної моделі дозволяє сформулювати наступний критерій оптимізації:

$$F = \sum_{i=1..m} \sum_{j=1..n} [x_{ij}] * c_{ij} \rightarrow \min$$

де x_{ij} – кількість перевезеного зерна з i -го господарства на j -й елеватор;

c_{ij} – собівартість одиниці перевезеного зерна з i -го господарства на j -й елеватор.

При цьому варто враховувати сумарну вартість всіх послуг, які надає елеватор, а також його технічну оснащеність і тип устаткування. Наприклад, ціна пропозиції зерна на елеваторі, який надає послуги з приймання зерна за мінімальною ціною може виявитись нижчою ніж ціна продажу з елеватору, що здійснює послуги з приймання зерна по більш високих цінах. Причинами цього є той факт, що послуги елеватора є комплексними, відповідно вибір зерносховища необхідно здійснювати тільки після розгляду додаткової вартості виникаючої на етапі «надходження зерна на елеватор – відвантаження зерна на транспорт». Ідеальним способом мінімізації витрат на даному етапі є придбання або оренда зерносховища.

Другою вагомою складовою додаткової вартості зерна є витрати на транспортування. Найбільш простий спосіб зменшення витрат на даному етапі – це вибір найбільш оптимального радіуса перевезень, якщо це є можливим. Зменшити витрати на транспортування можна за допомогою використання власного автопарку, тоді витрати на транспортування фактично будуть складатися з витрат на паливо, заробітну плату водіям та амортизації.

При транспортуванні зерна в порти, необхідною умовою для зниження витрат на транспорт є мінімізація часу використання орендованого транспортного засобу. У даному контексті суттєву роль відіграє швидкість відвантаження зерна з елеватора, що залежить від параметрів обладнання.

Якщо надалі розглядати експортний напрямок руху зерна, зниження додаткової вартості можливо також за рахунок вибору найбільш оптимальних характеристик порту та вартості послуг порту. А також зменшення до мінімально можливого часу перебування зерна в порту, як варіант розміщення зерна до моменту завершення формування необхідної експортної партії на внутрішньому лінійному елеваторі в припортових областях.

Однак, передусім, підвищення ефективності функціонування зернопродуктового підкомплексу може бути досягнуто за рахунок ліквідації монополізму на всіх ланках

просування продукції від виробника до споживача, високого рівня внутрішньої і зовнішньої конкуренції, свободи вибору форм, каналів і обсягів збуту зерна, встановлення ринкової ціни на основі попиту і пропозиції, формування системи державного регулювання зернового ринку, розвитку оптової торгівлі зерном, крупних національних торгових структур з необхідною інфраструктурою та наявності обґрунтування експортно-імпоротної політики в інтересах підтримки вітчизняного виробника.

А для цього, насамперед, необхідно забезпечити державну підтримку експорту конкурентоспроможної на зовнішніх ринках продукції, здешевлення процедури оформлення експорту; створення об'єднань експортерів, координацію їхньої діяльності на зовнішніх ринках з метою ефективного використання кон'юнктури та дотримання правил конкуренції; удосконалення транспортної та портової інфраструктури, її модернізацію та підвищення пропускну здатності.

МАРКЕТИНГ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

А.О. ХАРЕНКО, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Маркетинг у сільському господарстві взяв свій початок в 30-х роках ХХ століття серед фермерів США, котрі в умовах економічної кризи зіштовхнулися із проблемою збуту продукції. На погляд вчених, саме в цей період сільськогосподарські виробники західних країн усвідомили, що виробництво продукції – справа складна, але ще складнішою є проблема її реалізації на вигідних умовах. Отже, економічна криза підштовхнула виробників до переходу від товарної орієнтації до збутової, потім під впливом інших факторів – до ринкової, а інформаційна ера – до маркетингового управління або управління через маркетинг, коли господарем становища є споживач.

Аграрний маркетинг ґрунтується на поєднанні процесів виробництва сільськогосподарської продукції, її промислової переробки, зберігання, транспортування, доведення до кінцевого споживача, чому сприяють різні підприємницькі структури. Під макромаркетингом продукції сільського господарства розуміють сукупність підприємницької діяльності, що формує її споживчу цінність і доставляє до кінцевих споживачів. Його суб'єктами є: виробники сільськогосподарської продукції, елеватори, переробні підприємства, інфраструктура ринку (біржі, торгові дома, торгівля, транспортні підприємства, кооперативи тощо). Мікромаркетингом є підприємницька діяльність окремих підприємств, що додає споживчу цінність та спрямовує продукцію назустріч покупцю для досягнення цілей підприємства.

Агрормаркетинг несе в своїй сутності як економічний, так і соціальний зміст. Так, економічний – полягає в досягненні наступних результатів: виготовлення конкурентоспроможної продукції; успішне просування продукції; задоволення потреб покупців; прискорення віддачі інвестицій; прибуток від виробництва і реалізації продукції. Соціальний – розкривається в таких його цілях: досягнення високого рівня споживання продукції; забезпечення споживчого задоволення населення, його різних соціальних верств; забезпечення широкого асортименту продукції; постійне підвищення життєвого рівня населення, зокрема на селі.

Маркетинг, пов'язаний із сільським господарством, є більш складним аніж

промисловий та інші види маркетингу. Аграрні підприємства виробляють значну кількість продуктів, які мають різну цілеспрямованість та необхідну значимість. З огляду на це він має певні особливості, які визначаються специфікою цієї галузі. До основних з них належать такі: залежність пропозиції сільськогосподарської продукції від погодних умов, що обмежує можливості контролю з боку виробника за кількістю та якістю продукції; гарантований попит на сільськогосподарську продукцію, що зумовлено її здатністю задовольняти потреби населення в їжі; сполучення спеціалізації і диверсифікації виробництва; у розбіжності щодо робочого періоду та періоду виробництва; сезонність виробництва та одержання продукту, що зумовлює специфіку маркетингового забезпечення вивчення ринку збуту та просування продукту до кінцевого споживача; великий обсяг та наявність продукції, яка швидко псується; виробництво одного виду продукції багатьма товаровиробниками, кожний з яких займає незначну долю на ринку; зосередженість споживача сільгосппродукції у містах, що зумовлює необхідність її збуту, головним чином, через різного роду посередників; розмаїття організаційних форм господарювання, що на даний час є характерним для сільського господарства; особлива важливість соціальних аспектів, необхідність державного регулювання ринкової діяльності сільськогосподарських товаровиробників і соціальний їх захист.

Перед агромаркетингом постають такі завдання як контроль за дотриманням діючих екологічних і медичних вимог, обґрунтування об'ємів і строків виробництва сільськогосподарської продукції, розрахунок необхідності залучення додаткових фінансових ресурсів із зазначенням джерел їх отримання, специфічні вимоги до упаковки продукції, дослідження, аналіз та оцінка існуючого і потенційного попиту на агропродукцію або послуги з метою обґрунтування перспективи його розвитку; маркетингове забезпечення розробки нових товарів або послуг; планування та координація виробничо-збутової та фінансової діяльності агроформування; організація та удосконалення форм і методів реалізації продукції або послуги підприємства; опрацювання та реалізація політики ціноутворення; аналіз результатів маркетингової діяльності та контроль за її здійсненням з метою своєчасного коригування дій.

Специфіка агропромислового виробництва та збуту сільськогосподарської продукції окремими підприємствами визначає різноманітність конкретних схем маркетингу. Однак усі вони базуються на сукупності головних принципів, серед яких: вивчення стану і динаміки споживчого попиту та використання отриманих даних в процесі розробки та прийняття господарських рішень; максимальне прилаштування виробництва до вимог ринку з метою поліпшення ефективності функціонування підприємства, в якості критерію якого виступає прибуток, як узагальнюючий показник його діяльності; вплив на ринок та споживчий попит за допомогою таких засобів, як реклама, стимулювання збуту та формування їх у напрямку, який є необхідним для підприємства.

Проблеми формування в Україні системи агромаркетингу зумовлюються низьким рівнем кваліфікації та підприємницької підготовки менеджерів вітчизняного АПК. На сільськогосподарських і переробних підприємствах тільки починають створюватися відповідні служби. В більшості своїй вони працюють на інтуїтивній основі, оскільки не мають підготовлених кадрів. За державний кошт майже не проводиться підвищення кваліфікації фахівців з агромаркетингу, а спроби організувати його на комерційній основі малоефективні. Складність агромаркетингу на підприємствах полягає ще й у тім, що його функції виконують не спеціально навчені фахівці, а самі керівники.

На підприємствах АПК процес впровадження маркетингової діяльності повинен проходити поступово і пройти наступні стадії:

1. проводиться загальне вивчення ринку, його сегментація, аналіз можливостей підприємства із виробництва продукції, вивчаються способи виходу на ринок, можливість застосування реклами і стимулювання збуту;

2. формується процес управління маркетингом, який передбачає розробку відповідного плану;

3. поступове розширення виробництва та покращення якості продукції і послуг, що надаються.

4. вивчення можливостей виробництва, як свого, так і конкурентів, щоб зайняти бажане положення на ринку, при цьому необхідно розробляти стратегію, яка буде орієнтована на визначені сегменти ринку;

5. впровадження маркетингу – це виконання усіх функцій по аналізу окремих сегментів ринку та задоволенню потреб покупців, а також по плануванню, обліку та регулюванню роботи, яка пов'язана з захопленням ринків збуту.

Формування та розвиток маркетингової діяльності в агропромисловому виробництві будь-яким підприємством означає організацію своєї роботи в сфері виробництва та збуту продукції по конкретній програмі.

Маркетингові аспекти повинні стати головними в управлінні, тому що практично усім агропромисловим підприємствам в умовах ринкової економіки основну увагу приходиться приділяти питанням реалізації продукції, збільшення доходів, враховувати наявність конкурентів, коливання цін та ін. Використання даного підходу дозволить створити конкурентоспроможні та ефективні підприємства АПК України.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Л.В. ХАРЧЕНКО, І.Ф. ЛЕВЧЕНКО, викладачі

Уманський національний університет садівництва

Перехід України до ринкових відносин вимагає в аграрно-промисловому комплексі розробки нових підходів до стратегії аграрної політики, спрямованої на формування продовольчої безпеки країни, пріоритетність розвитку сільського господарства, докорінну перебудову економічних, соціальних та правових відносин в аграрній сфері, свободу підприємництва та конкуренції.

Одним з основних резервів росту ефективності сільськогосподарського виробництва є раціональне використання головного засобу виробництва – землі. Тому капітальні вкладення в сільське господарство в першу чергу повинні бути використані на заходи щодо збереження земель, підвищення родючості ґрунтів, що обумовить зростання продуктивності землеробства і, зокрема, створення стійкої кормової бази тваринництва.

Найбільший вплив на формування АПК України мають такі суспільно-географічні фактори: рівень господарського освоєння території, науково-технічний прогрес, потреби населення в продуктах харчування, характер розселення і рівень забезпечення трудовими ресурсами.

Природні умови і ресурси України в цілому сприятливі для розвитку сільського господарства. Переважно рівнинний рельєф, достатня кількість тепла і вологи, великі

площі родючих ґрунтів дають змогу вирощувати найрізноманітніші сільськогосподарські культури помірної зони і розвивати всі основні галузі тваринництва.

Набуття Україною політичної незалежності прискорило переведення аграрного сектора на традиційні у світі засади господарювання. Реформовано земельні та майнові відносини власності, змінилася організаційна структура сільського господарства.

Сільське господарство нині, як ніколи, відчуває гострий дефіцит фінансових ресурсів. Більше половини сільськогосподарських підприємств є збитковими, а особисті селянські господарства не спроможні нагромадити відповідні кошти, необхідні для організації виробництва на сучасній техніко-технологічній основі. Переробна сфера АПК, як і тракторна, сільськогосподарським та продовольчим машинобудуванням, за рівнем розвинутості технологічних процесів належить до четвертого технологічного укладу і, за незначним винятком, відстає від харчової промисловості європейських країн на ціле покоління техніки та технологій.

Проте не можна не помітити певних позитивних зрушень в аграрному секторі. Багато колишніх колгоспів і радгоспів після реорганізації земельних і виробничих відносин адаптувалось до вимог ринкової економіки. В цих господарствах спостерігається зростання обсягів виробництва. Замість матеріалоемних та трудозатратних впроваджуються високоефективні технології, що дозволяють виробляти конкурентоспроможну продукцію для внутрішнього і зовнішнього продовольчого ринку. Не можна однозначно стверджувати, що для цієї категорії підприємств всі питання вирішені. Підтримувати високий рівень господарювання на землі непросто.

Не менш важлива також ринкова орієнтація приватного сектора і, особливо, присадибного господарства населення. Це призводить до того що втрати сільськогосподарської продукції щорічно складають близько 40% вирощеного урожаю.

З розвитком продуктивних сил суспільства великого значення у збільшенні виробництва продукції рослинництва і тваринництва набувають використання досягнень науково-технічного прогресу, розробка та впровадження високоефективних науково обґрунтованих систем ведення сільського господарства, спеціалізація та раціональне використання матеріальних, фінансових і трудових ресурсів. Процес відтворення в сільському господарстві досить складний і залежить від природних, науково-технічних, біологічних, соціальних та економічних факторів. Все це вимагає глибоких економічних знань, постійного аналізу, застосування економічних законів. Агропромислові комбінати являють собою виробничо-економічні формування, головне завдання яких полягає в об'єднанні зусиль усіх підприємств і організацій, котрі входять до їх складу, по забезпеченню виробництва, заготівлі, переробки й реалізації сільськогосподарської продукції та високо якісних продовольчих товарів. Вони можуть створюватися або завдяки інтеграції всіх технологічно взаємозв'язаних виробничих підрозділів одного адміністративного району, або входженням до складу агропромислового комбінату та організацій, які розміщені в кількох районах. Магістральним напрямом підвищення ефективності всіх структурних підрозділів АПК є перехід на шлях інтенсивного розвитку. Інтенсифікація сільського господарства означає збільшення виробництва продукції в розрахунку на одиницю ресурсів. Хоч цей процес уже стає реальністю, однак зростання собівартості продукції й зниження фондівіддачі свідчать про те, що

збільшення капіталовкладень випереджає зростання валової продукції. Впродовж багатьох років підвищення продуктивності праці відстає від темпів зростання оплати. Все це істотно уповільнює темпи підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва.

Розвиток сільськогосподарського виробництва повинен супроводжуватися зниженням затрат живої праці на виробництво одиниці продукції. Однак формування і функціонування АПК відбувається в умовах загострення проблеми трудових ресурсів, оскільки в фермерських господарствах окремих областей, особливо низових адміністративних районів, збільшується дефіцит робочої сили. Агропромисловий комплекс України – складна виробничо-економічна система яка становить групу технологічно й економічно взаємозв'язаних галузей народного господарства, промисловості. В його складі три основні сфери. Перша забезпечує сільське господарство різним устаткуванням і засобами виробництва; друга – саме сільське господарство; до третьої входять заготівля, збереження й переробка сільськогосподарської продукції.

Держава активно регулює діяльність АПК через механізм цін, оподаткування, кредитну політику, надання субсидій для сільського господарства, шляхом заохочення експорту сільськогосподарської продукції та ін. Слід звернути особливу увагу на зберігання, переробку та реалізацію сільськогосподарської продукції (в Україні через погане зберігання втрачається близько 25% всієї продукції).

Ряд законодавчих і нормативних актів, що прийняті останнім часом, сприяють розвитку на селі нових форм господарювання, і кожна з них у процесі конкурентної боротьби може довести свої переваги.

Земельні відносини регулюються чинними законодавчими актами, згідно з якими запроваджені три рівноправні форми власності: державна, колективна і приватна. Саме на приватній формі власності і ґрунтується діяльність селянських (фермерських) господарств як самостійної юридичної одиниці. Розвиток саме цих господарств повинен стимулюватись вільною конкуренцією на ринку з державними і кооперативними підприємствами, бо його основними завданнями, як відомо, є: виробництво, переробка і збут сільськогосподарської продукції; розвиток підсобної діяльності для раціонального використання природних і трудових ресурсів, земельних угідь, поліпшення їх родючості; участь працюю або коштами в соціальному розвитку села, де розташоване фермерське господарство.

ІНТЕГРОВАНІЙ МОНІТОРИНГ ФУНКЦІЙ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Н. В. ХМІЛЬ, аспірант*

ІНЦ «Інститут аграрної економіки» НААНУ

Однією з основних проблем неефективної реалізації державної аграрної політики України та забезпечення переходу сільського господарства на засади сталого розвитку є певною мірою функціональна розбалансованість діючої системи управління сталим розвитком сільського господарства по управлінській горизонталі центральних органів виконавчої влади, а також по управлінській вертикалі «центр-

---

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Юшин С. О.

регіон-район», та між самими об'єктами управління базовими складовими сталого розвитку.

Сьогодні постає питання дієвості процесу адаптації діючої функціональної підсистеми державного управління сталим розвитком сільського господарства до змін та доповнень чинних законів, стандартів та до прийнятих нових нормативно-правових актів. На практиці не завжди зміни в законодавстві знаходять своє відображення у системі управління. Так, до чинного Положення про Міністерство аграрної політики України (з 09.12.2010 р. відповідно до Указу Президента – Міністерство аграрної політики і продовольства) за 5 років існування було внесено лише 5 змін, але тільки 2 з них – до повноважень Міністерства. Як правило, зміни до функцій галузевого Міністерства вносяться при його реформуванні: зазначеним Указом передбачається подання Кабміну проекти положень про центральні органи виконавчої влади та внесення змін до законодавства.

Зазвичай, процес відслідковування змін відображається через спеціальну функцію управління – моніторинг. Моніторинг – «безперервне стеження за яким-небудь процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату, а також прогнозування та запобігання небажаним результатам».

Моніторинг є стратегічно важливою функцією, адже, за її результатами здійснюються прогнози «економічного і соціального розвитку України на середньо- та короткостроковий періоди» та готується Державна програма економічного і соціального розвитку України на наступний рік.

За одними нормативно-правовими документами моніторинг включає в себе три етапи реалізації: збір, обробка, аналіз інформації; за іншими – 5 етапів: спостереження, збирання, оброблення, передавання, збереження та аналіз інформації.

В процесі управління аграрною сферою функція моніторингу застосовується відносно базових складових сталого розвитку сільського господарства та дістала своє відображення у чинному законодавстві – як моніторинг економічної складової, а саме моніторинг інвестиційної діяльності опосередковано через моніторинг пріоритетних напрямів інноваційної діяльності; як моніторинг соціальної складової у частині «здійснюється постійний державний моніторинг у сфері застосування та фінансового забезпечення державних соціальних стандартів і нормативів» та моніторинг екологічної складової – стану довкілля. Як правило, моніторинг проводиться спеціально уповноваженими державними органами, які мають належність до певного відання. Порядок здійснення державного моніторингу визначається Кабінетом Міністрів України.

Об'єктивною необхідністю є те, що функція моніторингу, крім вище зазначених об'єктів управління базовими складовими сталого розвитку сільського господарства, повинна охоплювати ще й сам процес управління, а саме – функціональний розподіл повноважень за рівнями управління і базуватись на вже визначених принципах – системності, узгодженості, своєчасності та об'єктивності. За таких умов функція моніторингу набуде ознак інтегрованої системи і буде виконувати декілька завдань – постійне спостереження за об'єктами управління складових сталого розвитку сільського господарства (можлива неповна участь суб'єкта моніторингу – у випадку розподілу повноважень при належності об'єкту управління до різних відомчих структур) та власне моніторинг функціонального стану системи управління.

Сьогодні відсутня система моніторингу функцій управління органів державної влади, відповідно, і відсутній орган, який займатиметься збором, узагальненням та аналізом інформативних даних. В ідеалі, створена підсистема моніторингу повинна

відстежувати прийняті закони та інші нормативні акти, що стосуються складових сталого розвитку, аналізувати їх, та передавати інформацію, отриману за результатами моніторингу, органам, які наділені правами приймати рішення про внесення змін до повноважень органів, відповідальних за реалізацію аграрної політики держави.

В управлінні аграрним сектором економіки, зокрема, і сталим розвитком сільського господарства, постає проблема відслідковування прийнятих нормативно-правових актів та змін до уже діючих з метою приведення у відповідність з новими законодавчими документами чинної системи управління. Одним із варіантів розв'язання даної проблеми є організація інтегрованого моніторингу функцій управління сталим розвитком сільського господарства.

ЗАЙНЯТІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТИВНА НЕОБХІДНІСТЬ РОЗВИТКУ СЕЛА

І.І. ЧЕРНЕГА, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

Перехід до ринкових відносин визначив перед регіонами України проблему вибору необхідних напрямків і інструментів забезпечення стійкого розвитку зайнятості як об'єктивної необхідності розвитку українського села. Для більшості населення України зайнятість – це головне джерело доходів, від її характеру та сфери залежать інтереси людини, її соціальний статус і спосіб життя.

Питання формування соціально-економічних передумов розвитку сільських територій набуває особливо актуального значення, оскільки вимагає від держави і регіонів не лише організаційної роботи щодо забезпечення соціального становища, а й величезних фінансових ресурсів.

Питанням зайнятості сільського населення займалися такі провідні українські науковці як: О.І. Здоровцов, К.І. Якуба, О.Ю. Амосов, Д.П.Богиня, О.А. Бугуцький, М.І. Долішній, С.О. Гудзинський, В.К. Збарський, І.І. Лотоцький, Т.І. Олійник, С.М. Онищенко, А.М. Колот та інші, але і надалі існує проблема зайнятості сільського населення.

Спеціалісти називають ряд причин, які створюють проблеми щодо стійкого розвитку сільських територій. Це історично сформовані проблеми: неефективність аграрної політики, недостатність в бюджеті країни соціальних видатків у аграрному секторі і низька ефективність аграрного виробництва.

Проблеми, які виникли у вітчизняному сільському господарстві, не могли не позначитися на розвитку сільських територій. Продовжує знижуватися зайнятість сільського населення, внаслідок чого чимало найбільш працездатних і кваліфікованих жителів села працюють лише на присадибних ділянках, ведуть власне дрібне виробництво чи виїжджають на заробітки до великих міст або за кордон.

Показнику загальної чисельності населення вже багато років притаманна тенденція щорічного зниження. За даними комітету статистики Черкаської області в період 2000-2009 років чисельність населення Черкаської області зменшилась з 1418,8 тис осіб до 1295,2 тис осіб, тобто на 123,6 тис осіб, що становить 8,7%. Причому інтенсивно йде скорочення сільського населення. Так, сільське населення протягом 2000-2009 років зменшилось з 654,7 тис осіб до 571,1 тис осіб, тобто на 83,6 тис осіб, що становить 12,8%. При цьому чисельність міського населення за цей же період зменшилось з 764,1 тис осіб до 724,1 тис осіб, тобто на 40 тис осіб, що становить 5,2%.

За даними перепису населення 2001 року питома вага сільського населення Черкаської області складала 46,3%. А станом на 01.01.2010 року – складає 44,1%. Основним фактором зменшення чисельності населення у 2001-2009 роках було його природне скорочення як результат перевищення кількості померлих над кількістю народжених.

Стан зайнятості в сільському господарстві вимагає високої трудової й соціальної активності працівників. Подальше погіршення стану зайнятості спонукає до розроблення конкретних заходів щодо працевлаштування незайнятого населення. Так, у Черкаській області у 2009 році було зареєстровано 561,7 тис зайнятих у віці 15-70 років, в тому числі у сільській місцевості 267 тис осіб, а у міських поселеннях – 294,7 тис осіб.

При аналізі кількості зайнятого населення за видами економічної діяльності ми бачимо, що у 2000 році у сільському господарстві було зайнято 168,2 тис осіб, що становить 31,4% до загальної кількості зайнятого населення області, а вже у 2009 році цей показник зменшився до 148,4 тис осіб, що становить 26,4%. Тобто, за період 2000-2009 років кількість зайнятого населення Черкаської області у сільському господарстві зменшилась на 5 відсоткових пунктів.

Праця робітника в сільському господарстві дуже важка і потребує великого напруження усіх духовних та фізичних сил. Для використання цих сил потрібна постійна мотивація до праці, тобто затрачена праця має забезпечувати належний заробіток. За таких умов з особливою гостротою постає питання про пошук мотивів, що спонукали б населення до праці в сільському господарстві.

У вирішенні проблем працевлаштування незайнятого населення та вироблення стратегії удосконалення його роботи є посилення ролі Державної служби зайнятості.

Державна служба зайнятості складається з: Міністерства праці та соціальної політики України, Державного центру зайнятості, центру зайнятості Автономної Республіки Крим, обласних, Київського та Севастопольського міських, районних, міських і районних у містах центрів зайнятості, центрів організації професійного навчання незайнятого населення і центрів професійної орієнтації населення, інспекцій по контролю за додержанням законодавства про зайнятість населення.

Державна служба зайнятості повинна регулювати ринок праці, забезпечувати розробку програм сприяння зайнятості, особливо у сільському господарстві. Механізм регулювання зайнятості населення повинен діяти за рахунок забезпечення максимальної реалізації трудового потенціалу та досягнення продуктивної зайнятості.

МЕХАНІЗМ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Ю.С. ЧЕРНЕГА, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

Формування механізму мотивації праці має виняткове значення. Створення у сфері праці сільськогосподарського виробництва мотиваційної системи, що спонукала б до підвищення продуктивності живої праці та економію праці, уречевленої у засобах виробництва, є надзвичайно актуальним питанням. Його

---

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Здоровцов О.І.

вирішення ускладнене економічною кризою та масовим падінням трудової мотивації щодо активізації найманої трудової діяльності.

Особливо актуального значення механізм мотивації праці набуває для сільськогосподарських підприємств і сільських територій, де проблема людського капіталу та його зацікавленості у праці стоїть дуже гостро. Дослідженням мотивації праці в сільськогосподарських підприємствах, її теоретичними, методологічними та практичними проблемами займалися і займаються вчені-економісти вітчизняної науки О.А. Бугуцький, Д.П. Богиня, В.В. Вітвіцький, О.Д. Гудзинський, В.С. Дієсперов, М.І. Карлін, В.Д. Лагутін, М.Г. Лобас, А.В. Македонський, М.Й. Малік, М.І. Нижній, Н.О. Павловська, М.П. Поліщук, П.Т. Саблук, М.Ф. Соловійов, О.В. Шкільов, О.М. Шпичак, В.В. Юрчишин, К.І. Якуба та ін. Саме О.А. Бугуцький першим в українській науці розглянув проблему мотивації праці в сільськогосподарському виробництві.

Формування необхідних у сільському господарстві мотивацій і стимулів ефективної праці припускає перегляд або значне уточнення існуючих принципів і підходів до побудови системи стимулювання. Вони повинні бути спрямовані на перетворення найманого робітника в зацікавленого товаровиробника, власника виробленої продукції й використовуваних при цьому ресурсів.

Механізм мотивації – це система тісно взаємопов'язаних між собою матеріальних, соціальних і психологічних факторів, що активізують трудову діяльність і господарську завзятість сільських товаровиробників. У загальному вигляді механізм мотивації праці є комплексним блоком спонукальних сил трудової діяльності людини.

Основна мета реформування відносин власності на сільськогосподарських підприємствах – це зміна розміру й структури доходів сільських товаровиробників, що повинно істотно активізувати мотивацію праці. Доходи від власності для працівника сільськогосподарських підприємств – це нове джерело доходів, яке формується із прибутку й повинно розподілятися на майновий пай і земельну частку. При цьому ставки виплати дивідендів, на нашу думку, можуть бути єдиними по господарству або диференціюватися залежно від трудового внеску внутрішньогосподарських підрозділів у загальні результати діяльності господарства. Цей стимул до праці запрацює тільки тоді, коли в сільськогосподарських підприємствах співвласник власності буде одержувати високі дивіденди на майновий і земельний паї.

Багатий досвід країн з ринковою економікою доводить, що одним з найголовніших чинників матеріальної мотивації є рівень заробітної плати. На даний час існує проблема рівня заробітної плати сільськогосподарських працівників як в окремих областях, так і по всій Україні. Перш за все оплата праці в сільському господарстві у порівнянні з народним господарством має дуже низький рівень і не виконує відтворювальної та купівельної функції.

Прямим наслідком низького рівня заробітної плати стало те, що вона перестала бути надійним джерелом відтворення робочої сили, а продуктивна праця – життєвою потребою. Таке становище стало можливим тому, що темпи зростання споживчих цін набагато випереджають темпи зростання номінальної заробітної плати. Саме тому необхідно стимулювати зростання реальної заробітної плати запровадженням в нашій державі додаткової оплати праці в заздалегідь визначених розмірах за зростання реальної продуктивності праці.

Одним з головних інструментів державного регулювання заробітної плати є

законодавче встановлення її мінімального рівня. Основна мета встановлення мінімальної заробітної плати – боротьба з бідністю.

Селянська праця залишається найменш оплачуваною порівняно з іншими галузями економіки. Подолання бідності, особливо на селі має стати пріоритетним напрямом у подальшому розвитку країни.

Саме тому ефективна політика доходів, що реалізується державою, має включати відповідні механізми і джерела підтримання доходів як соціально уразливих верств населення на мінімально припустимому рівні, так і тих верств населення, основним джерелом забезпечення потреб життєдіяльності яких є висококваліфікована наймана праця.

Головний недолік нинішньої практики оплати праці полягає в тому, що вона не пов'язана з кінцевими результатами діяльності на конкретній ділянці виробництва, де працівник може реально на них вплинути. Господарства неспроможні створити централізовані фонди заохочення, а тому і ті підрозділи, які краще працюють, не можуть організувати стимулювання своїх працівників. Через неплатоспроможність сільськогосподарським підприємствам важко стабілізувати ситуацію з вибуттям і плинністю кадрів зокрема, тому що через низьку зарплату більшість працівників при першій можливості заробляти більше залишають робочі місця.

В умовах пореформеного періоду формування механізму мотивації праці у сільськогосподарських підприємствах має першочергове значення. Мотивація є первинним, початковим поняттям. Вихід із даної ситуації можливий тоді, коли з'явиться діюча система мотивів і стимулів до праці, тобто потужний механізм мотивації праці.

РИНОК ЯК ОСНОВНИЙ МЕХАНІЗМ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

О.М. ЧОРНА, здобувачка*

Національний університет біоресурсів і природокористування

У площині як внутрішніх потреб, так і зовнішніх реалій проблема конкурентоспроможності зарубіжної економіки та її підприємств набуває глобального змісту. Серйозним теоретичним підґрунтям дослідження особливостей сучасної міжнародної конкуренції, сутнісних характеристик конкурентоспроможності та управлінських моделей є праці такого відомого вченого, як М.Портер, який зазначав, що «конкурентоспроможність – це здатність країни підтримувати високі показники зростання та зайнятості протягом тривалого проміжку часу».

Сьогодні навряд чи треба будь-кого переконувати у значущості теоретичного рівня розробки проблеми конкурентоспроможності для просування на інші рівні її аналізу. Є серйозні причини того, що конкурентоспроможність стає об'єктом наукового пізнання не тільки економічної, а й таких наук як філософія, системологія, синергетика та праксеологія.

Як складова економічної науки теорія конкурентоспроможності має свої онтологічні та гносеологічні передумови, без визначення яких неможливо зрозуміти ані сутність поняття, ані зміст самої теорії. Незважаючи на те, що вона є відносно

---

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Збарський В.К.

новою галуззю економічної науки, виникнення поняття «конкурентоспроможність» пов'язане з часом, коли соціальним механізмом організації економічної діяльності став ринок, а її результативний бік почав визначатися як конкурентний успіх.

Без товарного виробництва немає ринку, без ринку немає товарного виробництва. Об'єктивна необхідність ринку викликана тими ж причинами, що і товарне виробництво: розвитком суспільного поділу праці та економічним відокремленням суб'єктів ринкових відносин. Ці умови зароджувалися і розвивалися як єдине ціле, як єдиний процес взаємодії виробництва і збуту продукції.

Для успішної конкуренції на ринку потрібно вживати такі заходи: знати про готовність купити даний товар або послугу; чому споживач буде купувати саме ваш товар або послугу; у якому виді споживач бажає одержувати ваш товар; у який час він має намір купувати ваш товар; де він хотів би купувати ваш товар; якими партіями і як часто він готовий купувати ваш товар і т.д.

Конкуренція припускає волю вступу економічних одиниць у будь-яку конкретну галузь і волю виходу з неї. Ця воля необхідна для того, щоб економіка могла належним чином адаптуватися до змін смаків споживачів, технології або пропозиції ресурсів. Основна економічна перевага ринкової системи полягає в її постійному стимулюванні ефективності виробництва. «Конкурентоспроможність – це здатність підтримувати частки ринків, водночас збільшуючи свій прибуток, поліпшувати соціальні стандарти та стандарти навколишнього середовища», – зазначає К.Айгінер.

Жорстка прив'язка поняття «конкурентоспроможність» до «внутрішньої» моделі ринку зумовлена тією предметною й методологічною традицією неокласичної школи, яка пояснює поведінку економічних агентів і функціонування ринкової системи у цілому, виходячи з атомістичного підходу. Але, як справедливо зазначають Е.Калінін та Е.Чиркова, «спроможність економічного агента орієнтуватися в господарській системі відрізняється від спроможності цілісного погляду на систему». Якщо раціональна поведінка в межах ринкової системи є більш або менш «прозорою» для ринкового агента, то «промінь цієї прозорості» обмежується на рівні функціонування системи у цілому – він упирається в зовнішнє середовище функціонування та інші його критерії.

НАКАЗ "ПРО ОБЛІКОВУ ПОЛІТИКУ ПІДПРИЄМСТВА" ЯК ОСНОВА ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

О.Г. ШАЙКО, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

Велику роль у підвищення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств за ринкових умов відіграє чітко налагоджений бухгалтерський облік. В сучасних умовах господарювання здійснюється безперервний пошук найбільш раціональних і ефективних форм та методів організації бухгалтерського обліку. Ефективність господарювання підприємства тісно пов'язана з функціонуванням системи бухгалтерського обліку і досягається шляхом формування об'єктивної і своєчасної інформації про всі господарські процеси, які здійснюються в підприємстві.

Проблемам формування облікової політики присвятили свої праці ряд науковців і практиків, зокрема В.М.Жук, М.Ф.Огійчук, Л.К.Сук та багато інших вчених. Проте дане питання, враховуючи його важливість для кожного підприємства, не втрачає своєї актуальності.

Облікова політика – це сукупність принципів, методів та процедур, що застосовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності. Згідно Закону "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" підприємствам надано право самостійно визначати облікову політику. При цьому ступінь свободи підприємства у виборі облікової політики обмежується державною регламентацією бухгалтерського обліку в Україні.

Обов'язки щодо формування облікової політики підприємства покладено на головного бухгалтера. При виборі облікової політики бухгалтер керується вимогами чинних нормативно-правових актів. Облікова політика підприємства висвітлюється в Наказі про облікову політику, який містить перелік всіх пунктів прийнятої на звітний рік облікової політики. Наказ "Про облікову політику підприємства" охоплює як методологічні питання ведення обліку, так і організаційно-технічні аспекти його організації на підприємстві.

Листом Міністерства фінансів визначено, що розпорядчий документ про облікову політику підприємства має визначити застосування: методів оцінки вибуття запасів; порядку обліку (ідентифіковано чи загалом) і розподілу транспортно-заготівельних витрат; окремого субрахунку обліку транспортно-заготівельних витрат; методів амортизації необоротних активів; вартісних ознак предметів, що входять до складу малоцінних необоротних матеріальних активів; класу 8 та/або 9 Плану рахунків бухгалтерського обліку; періодичності (періоду) зарахування сум дооцінки необоротних активів до нерозподіленого прибутку; методу обчислення резерву сумнівних боргів; переліку створюваних забезпечень майбутніх витрат і платежів; порядку оцінки ступеня завершеності операцій з надання послуг; сегментів, пріоритетного виду сегмента; переліку і складу змінних і постійних загальновиробничих витрат, бази їх розподілу; переліку і складу статей калькулювання виробничої собівартості продукції (робіт, послуг); порогу суттєвості щодо окремих об'єктів обліку; переоцінки необоротних активів; періодичності відображення відстрочених податкових активів і відстрочених податкових зобов'язань.

В більшості сільськогосподарських підприємств такі накази створені, проте слід відмітити, що в багатьох агроформуваннях їх зміст не змінювався протягом тривалого періоду або з моменту написання, не зважаючи на те, що були внесені суттєві зміни в діючі та прийняті нові П(С)БО.

Так, впровадження П(С)БО 30 "Біологічні активи" та внесення в зв'язку з цим змін у деякі нормативно-правові акти Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку зумовило необхідність внесення змін в облікову політику підприємств.

Зокрема, П(С)БО 30 "Біологічні активи" передбачає оприбутковувати сільськогосподарську продукцію та біологічні активи за справедливою вартістю. З метою формування достовірної справедливої вартості біологічних активів та сільськогосподарської продукції при їх первісному визнанні чи відображенні на звітну дату, а також для розподілу обов'язків з формування справедливих цін між працівниками бухгалтерії, в наказі про облікову політику необхідно вказати на створення комісій з оцінки.

Поряд з питаннями методології ведення обліку, у розпорядчому документі про облікову політику вказують форму організації бухгалтерського обліку на підприємстві. Згідно Закону "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" передбачено чотири таких форми, зокрема:

- введення до штату підприємства посади бухгалтера або створення бухгалтерської служби на чолі з головним бухгалтером;
- використання послуг спеціаліста з бухгалтерського обліку, зареєстрованого як підприємець, який здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи;
- ведення бухгалтерського обліку на договірних засадах централізованою бухгалтерією або аудиторською фірмою;
- самостійне ведення бухгалтерського обліку та складання звітності безпосередньо власником або керівником підприємства. Ця форма організації бухгалтерського обліку не може застосовуватися на підприємствах, звітність яких повинна оприлюднюватися.

Головним бухгалтерам слід звернути увагу на недопущення порушень принципу послідовності, який передбачає постійне (з року в рік) застосування обраної облікової політики. Зміна облікової політики можлива лише у випадках, передбачених національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку: зміна в статутних вимогах; внесення змін у національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, якщо зміни забезпечують достовірне відображення подій або операцій у фінансовій звітності підприємства).

Тому при формуванні наказу "Про облікову політику підприємства" необхідним є виважений підхід до формулювання кожного його положення.

ДО ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ЗЕМЕЛЬ

О.О. ШЕВЕЛЮК, аспірант*

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Необхідною економічною умовою та екологічною вимогою підвищення ефективності використання землі, збереження і підвищення її родючості є всестороннє вивчення, якісна характеристика, кількісна і вартісна оцінка землі як засобу виробництва.

Практичне здійснення земельної реформи, впровадження приватної власності на земельні ділянки, формування ринку землі потребує чіткого економічного механізму регулювання земельних відносин, важливим елементом якого є економічна оцінка землі.

Правове регулювання економічної оцінки землі здійснюється згідно Земельного Кодексу та Закону України «Про оцінку земель», де вказано, що економічна оцінка земель — оцінка землі як природного ресурсу і засобу виробництва у сільському та лісовому господарствах і як просторового базису в суспільному виробництві за показниками, що характеризують продуктивність земель, ефективність їх використання та дохідність з одиниці площі.

В Україні по економічній оцінці земель було проведено три тури землеоціночних робіт. Останній тур цих робіт було здійснено в 1988 році, за результатами господарської діяльності 1980 – 1988 років.

Економічна оцінка землі визначається в грошовому виразі або в умовних кадастрових гектарах і виражається в двох аспектах. Перший – загальна оцінка ріллі, багаторічних насаджень, сіножатей, пасовищ і сільськогосподарських угідь в цілому,

---

* Науковий керівник – доктор економічних наук., професор Єрмаков О.Ю.

а другий передбачає відособлену оцінку ріллі за ефективністю вирощування основних сільськогосподарських культур.

До показників, які б відображали загальну та відособлену оцінку земель належать: продуктивність земель за видами угідь і урожайність (ц/га) сільськогосподарських культур при відособленій оцінці; окупність витрат – вартість валової продукції, в кадастрових цінах, або кількість її в натуральному виразі з розрахунку на 100 грн. витрат; диференційний дохід тобто частина чистого доходу, яка відображає вартість додаткового продукту на відносно кращих землях.

Вище перелічені показники становлять єдину систему, але кожен з них має своє функціональне призначення. Так, показники продуктивності (валова продукція, урожайність) відображають досягнутий рівень виробництва, який в свою чергу залежить від якості земель та інтенсивності ведення землеробства. Окупність витрат характеризує продуктивність праці в землеробстві та відображає певні відмінності в якості земель за однакових умов виробництва і за різних рівнів витрат. Цей показник завжди вище на відносно кращих землях і нижче на гірших. Диференційний дохід відображає в свою чергу величину економічної ефективності використання земель з урахуванням їх якості та інтенсивності землеробства.

В ринкових умовах господарювання економічна оцінка землі має охоплювати багато завдань.. Отже, доцільно застосовувати різні методики визначення економічної оцінки землі. Одна з них запропонована Ковальновою О.М., передбачає два види оцінки землі. Перший вид оцінки має відображати її цінність як засобу виробництва. «економічна оцінка землі як засобу виробництва» Щодо іншого виду оцінки землі, то його потреба пов'язана з функціонуванням земельного ринку «економічна оцінка землі як об'єкта власності».

Визначення економічної оцінки землі, за даною методикою може бути здійснено наступним чином:

$$EOЗзв = ДРІ \times Кер \times Ксо, \quad (1)$$

де: EOЗзв – економічна оцінка землі як засобу виробництва, грн./га;

Кер – поправочний коефіцієнт на ємність ринків збуту продукції;

Ксо – поправочний коефіцієнт на соціальну освоєність території;

ДРІ – диференційна рента I, грн./га.

Враховуючи сучасні завдання економічної оцінки землі, доцільно визначати диференціальну ренту I на основі нормативних, а не фактичних показників витрат на вирощування зернових. Доповнити формули розрахунку економічної оцінки земель сільськогосподарського призначення як засобу виробництва та об'єкта власності (поправочними коефіцієнтами на відстань земельної ділянки від ринків збуту та її екологічність, сумою компенсації (штрафів) за покращення якості.

З метою вдосконалення методики економічної оцінки землі Д.С. Добряк та А.Г. Мартин пропонують диференціальний рентний дохід (ДД) по кожній агровиробничій групі ґрунтів розраховувати за формулою:

$$ДД = ВП - В - В \times Кнр, \quad (2)$$

де: ВП – вартість урожаю з 1 га відповідної агровиробничої групи; В – виробничі витрати, грн./га; Кнр – коефіцієнт норми рентабельності, %.

Диференціальний дохід є матеріальною основою диференціальної ренти I і II. Він виражає загальне значення економічної ефективності використання земель з одночасним врахуванням їх якості та рівня інтенсивності землеробства. Він створюється на основі додаткового продукту землеробства на кращих і середніх

землях порівняно з гіршими у результаті більш високої продуктивності землеробської праці.

М. М. Федоров пропонує оцінку земель за диференціальним рентним доходом обчислювати за допомогою показника питомої ваги диференціального рентного доходу у валовій продукції або урожайності. Пропонуємо модифікувати даний показник для того, щоб він слугував як інтегральний показник, виражав загальну величину ефективності використання земель з одночасним урахуванням їх якості та рівня інтенсивності землеробства.

Диференціальний рентний дохід визначається за формулами 3 та 4:

$$\frac{OЗ - Kрб}{OЗ} = D, \quad (3)$$

де: D – питома вага диференціального доходу у валовій продукції; $OЗ$ – фактична окупність виробничих витрат; $Kрб$ – коефіцієнт рівня окупності витрат, прийнятий як базовий – 1,35.

$$ДД = ВП \times D, \quad (4)$$

де: $ДД$ – диференціальний рентний дохід; $ВП$ – вартість валової продукції з 1 га.

Результат обчислення за наведеними формулами (3) та (4), може бути додатнім або від'ємним (в залежності від фактичної окупності виробничих витрат). Це означає, що на відносно гірших землях диференціальний рентний дохід не створюється, а господарювання на них є збитковим. Однак, якщо витрати на виробництво продукції на цих землях визнаються суспільством у зв'язку з його потребами, то на дану продукцію має підвищитись ринкова ціна, щоб забезпечити не тільки просте, а й розширене відтворення.

Отже, показник економічної оцінки земель за диференціальним доходом забезпечує об'єктивність визначення розмірів рентного доходу, що підтверджує правомірність використання його при удосконаленні економічного механізму господарювання на землях різної якості та регулюванні земельних відносин.

ЕКОНОМІЧНА І БІОЕНЕРГЕТИЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗСАДНОГО ВИРОЩУВАННЯ ЦИБУЛІ РІПЧАСТОЇ В УМОВАХ ПРАВОБЕРЕЖНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

К.В. ШЕВЧУК, кандидат економічних наук

Національний університет біоресурсів і природокористування України

В умовах України в даний період вирощується майже 100 видів овочевих рослин, на площі близько 500 тис. га. Цибуля ріпчаста поширена в усіх кліматичних зонах України і займає в середньому 10% посівних площ. Поряд з традиційними технологіями вирощування цієї культури – сівбою насіння за один сезон і через сіянку за два сезони, починає впроваджуватись новий прогресивний розсадний спосіб.

Розсадна технологія зменшує витрати насіння, гарантує одержання високої врожайності без застосування зрошення і прискорює надходження врожаю. Досліди, проведені протягом 2007-2009 рр., показали, що в умовах Правобережного Лісостепу України можна без додаткового зрошення одержати врожайність цибулі ріпчастої в межах 22-38 т/га. Досліди проведені в умовах центральної частини Правобережного

Лісостепу України з сортами селекції Інституту овочівництва і баштанництва НААН – Любчик і Глобус. Розсаду вирощували у пластикових касетах по 2, 3, 4 рослини в чарунці протягом 50 і 60 діб. Висаджували в поле у другій декаді квітня за схемою 45x5 см (контроль по одній рослині), 45x10 см (по 2 рослини в гнізді), 45x15 см (по 3 рослини в гнізді), 45x20 (по 4 рослини в гнізді).

В середньому за три роки досліджень у сорту Любчик більш висока врожайність одержання у варіантах з розміщенням в гнізді по 2 і 3 рослини відповідно у варіантах розсади віком 50 діб – 27,4 і 25,3 т/га, розсади віком 60 діб – 28,5 і 25,7 т/га. У сорту Глобус у аналогічних варіантах врожайність була вищою і становила 36,2 і 34,7 т/га та 37,8 і 34,6 т/га.

Таким чином, показники врожайності залежали як від вибраного сорту так і від схеми розміщення рослин і віку розсади.

Оцінка економічної ефективності виробництва одержаного врожаю цибулі ріпчастої здійснювалась шляхом співставлення витрат трудових і матеріальних ресурсів і одержання коштів від реалізації врожаю.

Найвищі матеріально-грошові витрати на 1 га вирощування цибулі сорту Любчик є у варіантах вирощування розсади в касетах по 2 рослини в чарунці, проте собівартість виробництва 1 т цибулі у цих варіантах порівняно з іншими є найменшою і складає 1328 грн. у варіанті розсади віком 50 діб і 1286 грн. відповідно у варіанті розсади віком 60 діб. Прибуток від реалізації з 1 га у цих варіантах складає 32123 і 34591 грн., а рівень рентабельності 88,3 і 94,4%.

Аналізуючи ефективність одержаного врожаю сорту Глобус, можна відмітити, що порівнюючи з сортом Любчик показники собівартості по всіх варіантах є нижчими і у кращих варіантах становлять відповідно 1032 і 1066 грн./т.

Чистий прибуток у варіантах розсади по 2 рослини в гнізді складає 55,5 тис. грн на 1 га (розсада віком 50 діб) і 51,9 тис. грн. на 1 га (розсада віком 60 діб). Рівень рентабельності відповідно становить 142,3% і 134,5%.

Середні показники економічної ефективності в досліді одержані у варіантах з розміщенням у чарунці по 3 рослини, відповідно до віку розсади. Із збільшенням кількості рослин в чарунці до 4 шт. як врожайність так і ефективність вирощування були нижчими.

Поряд із загальноприйнятим методом оцінки економічної ефективності виробництва продукції овочівництва через матеріальні та трудові ресурси в світовій практиці все ширше застосовують універсальний біоенергетичний показник співвідношення акумульованої в продукції та витраченої на її отримання енергії. Це дає змогу точно вирахувати не тільки прямі витрати на технологічні процеси і операції, а також і енергію акумульовану в різних засобах виробництва і в виробленій продукції.

При аналізі біоенергетичної ефективності виробництва продукції слід враховувати не тільки її врожайність та калорійність, але й вміст найбільш цінних хімічних речовин які входять до її складу.

За одержаними розрахунками найбільшу кількість акумульованої енергії у продукції з 1 га одержано в обох досліджуваних сортів цибулі в варіантах при вирощуванні розсади цибулі по 2 та по 3 рослини в чарунці, вік розсади 60 діб, завдяки вищій врожайності та вмісту сухої речовини в продукції. А звідси і енергетична ефективність у цих варіантах є найвищою.

Розрахунки свідчать, що найвищий показник біоенергетичної ефективності по сорту Любчик є у варіанті застосування розсади віком 60 діб з розміщенням по 2 і 3

рослини в чарунці і складає 2,89 і 3,02 та 2,50 і 2,66 відповідно у варіантах розсади віком 50 діб.

По сорту Глобус, порівняно з варіантами сорту Любчик, показники є вищими. Зокрема, найвищі показники забезпечені у варіантах вирощування розсади віком 60 діб по 2 і 3 рослини в чарунці – 3,47 і 3,87 та 3,44 і 3,41 у варіантах розсади віком 50 діб.

Отже, серед досліджуваних сортів цибулі ріпчастої найменша собівартість 1 т продукції 1032 грн. (вік розсади 60 діб) і 1066 грн. (вік розсади 50 діб) та найвищий рівень рентабельності відповідно 142,3 і 134,5% одержано у сорту Глобус при застосуванні касетної розсади при розміщенні в чарунці по 2 рослини. У всіх досліджуваних варіантах розсадного вирощування цибулі ріпчастої одержано показники коефіцієнта біоенергетичної ефективності в межах 2,30-3,02 у варіантах сорту Любчик та 3,21-3,89 у варіантах сорту Глобус. Найбільш високі показники одержано у варіантах касетної розсади при розміщенні в чарунці по 2 і 3 рослини.

РИНОК МОЛОКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ТРАНЗИТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ

Т.В. ШИМАНСЬКА, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

Тривалий перехідний період до ринкової економіки негативно позначився на розвитку молочного ринку. Нинішня ситуація в молочній галузі далека від задовільної, а в більшості регіонів – кризова. Наслідком ситуації, що склалася, стало скорочення поголів'я молочної худоби, зменшення обсягів надходження молока на переробні підприємства. У важкому стані знаходиться і значна частина переробних підприємств, які, з одного боку, зайняті пошуком необхідних ресурсів сировини у прилеглих зонах її виробництва, а з іншого – не використовують повною мірою потужності для виробництва молочної продукції через відсутність інфраструктури збуту та низької купівельної спроможності населення.

Ринок молока та молочної продукції, яка має особливі вимоги до строків реалізації, переробки і зберігання, залишається недостатньо сформованим. Невирішеним є економічний бік проблеми. Тому для функціонування ринку мають бути створені ряд передумов: наявність економічно та юридично незалежних суб'єктів ринкових відносин, вільне ціноутворення, конкуренція, забезпечення пріоритету споживача, розвинута ринкова інфраструктура, система державного регулювання ринку.

Вивченню цих питань присвячені праці таких вчених як, О.М.Марченко, О.О.Столяренко, О.А. Козак, В.Б.Смолінський та інші. Проте потребують подальшого дослідження сучасні тенденції на ринку молока, запровадження протекціоністських заходів з боку держави для відновлення диспропорцій у сфері ціноутворення та вільної конкуренції.

Функціонування ринку молока передбачає наявність таких структурних елементів, як об'єкти (молоко та молочна продукція) та суб'єкти ринку, тобто сукупний попит населення та сукупна пропозиція, яка виражається за допомогою юридичних і фізичних виробників молока й молочної продукції. Ринок молока слід розглядати з таких принципових позицій, як оцінка та аналіз попиту і характеристика

---

* Науковий керівник – кандидат економічних наук, професор Семенда Д.К.

пропозиції молока та молочних продуктів; аналіз конкуренції на ринку; співвідношення попиту, пропозиції та цін на молоко й молочні продукти.

Однією з особливостей ринкової економіки є конкуренція між товаровиробниками, тому будь-який суб'єкт господарювання повинен здійснювати аналіз конкуренції в галузі його діяльності, а саме, оцінювати її рівень та характер, виявити головних діючих та потенційних конкурентів.

На даний час в Україні функціонує близько 350 підприємств, серед яких є більше десятка явних лідерів, як за потужністю, так і обсягом продажу. За оцінками спеціалістів якраз вони контролюють 40-50% ринку молочних продуктів в Україні. У молочній промисловості існує тенденція до витіснення дрібних молокозаводів з ринку та їх поглинання великими підприємствами.

В Україні вже створено Асоціацію виробників молока головною метою якої є підняття рівня надоїв до 7500 літрів на одну корову в усіх господарствах асоціації та зменшення собівартості виробництва одного літра молока. Лише за кілька місяців роботи асоціації надої на підприємствах зросли на 20-50%. Збільшення надоїв молока відбулося завдяки: зменшенню часу доїння; збільшенню білка в структурі раціону; правильному групуванню тварин; програмі вакцинації та багато іншого.

Станом на 1 лютого 2011 р. у сільськогосподарських підприємствах України налічувалось 588,54 тис. корів, це на 2,6% менше у порівнянні з відповідною датою попереднього року (604,1 тис. корів). У присадибних господарствах на цю дату утримували 2051,4 тис. корів, на 3,8% менше ніж у 2010 р. – 2132,6 тис. корів. Загальна кількість поголів'я корів в Україні упродовж 2010р. скоротилась на 3,5% – з 2736,7 тис. до 2639,9 тис. корів.

У зв'язку із зміною виплат дотацій виробникам молока і м'яса, згідно із новим Податковим кодексом, у 2011р. переробні підприємства знизили закупівельні ціни на молоко для виробників. Відтак дотації виробникам молока і м'яса будуть виплачуватись не за кілограми зданої продукції, а на одну голову, що утримується у господарстві.

Обмежена і технологічно недосконала структура виробничої бази більшості молокопереробних підприємств, її низький технічний рівень спричиняють не виправдано високі втрати сировини і готової продукції, збільшення розриву між наявністю ресурсів і споживчим попитом на молочні продукти. Тому капітальні інвестиційні вкладення мають спрямовуватися, насамперед, на модернізацію і техніко-технологічне переоснащення підприємств, прискорений розвиток і підвищення ефективності функціонування пріоритетних базових галузей і виробництв, які формують стійкий потенціал продовольства.

Подолання кризових явищ у молочному скотарстві неможливе без впровадження нових економічних методів господарювання в процесі функціонування ринку молока. Підвищення ефективності виробництва молока та молочної продукції пов'язане з реалізацією комплексних економічних, організаційних, правових і соціальних заходів на рівні держави, регіону та окремого господарства.

Важливою умовою забезпечення стабільності молочного ринку має стати активне застосування механізмів його державного регулювання, суть якого полягає в забезпеченні балансування кількісних та якісних параметрів попиту і пропозиції, їх урівноваження до рівня оптимального співвідношення.

КРЕДИТНИЙ ЛІМІТ НА РОЗРАХУНКОВИЙ РАХУНОК – БАНКІВСЬКИЙ ПРОДУКТ НОВОГО ПОКОЛІННЯ

О.В. ЯКОВЕНКО, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

В умовах економічної кризи, значного спаду промислового та сільськогосподарського виробництва велика увага в організаційній та структурній перебудові економіки приділяється комерційним банкам з метою здійснення реформування та становлення фінансово – кредитного механізму.

В той же час основними проблемами які склалися в банківській сфері є: теоретична недосконалість питання захисту інтересів кредитора від кредитних ризиків, незадовільний фінансово-господарський стан суб'єктів підприємницької діяльності. Це означає, що на даному етапі потрібно впроваджувати нові програми та технологій кредитування суб'єктів підприємництва. З початку 2011 року в системі “ПриватБанк” стартував “пілотний” проект кредитування, що являє собою інтеграцію кредиту в розрахунковий рахунок.

Встановлення кредитного ліміту на розрахунковий рахунок – це короткостроковий кредит, що надається клієнту на його поточний рахунок, та дає змогу поповнити оборотні кошти. Розмір кредитного ліміту залежить від оборотів по рахунку клієнта як у ПриватБанку, так і в інших банках. Якщо ж клієнт обслуговувався в іншому банку та отримував платежі і безготівкові перерахування з ПриватБанку, то такому клієнту відразу при відкритті встановлюється підвищений ліміт. Ліміти розраховуються за спеціальною методикою централізовано Головним Офісом, та можуть становити від 1 тисячі до 50 тисяч гривень на одного клієнта без застави.

Ліміти не встановлюються клієнтам, які мають STOP – фактори, а саме: знаходяться в списку шахраїв та мають прострочену заборгованість по кредитах більшої ніж 1 тисячі гривень.

Такий вид кредитування є необхідною банківською послугою для переважної більшості корпоративних клієнтів та невід'ємною властивістю розрахункового рахунку. Якщо ж клієнту кредитний ліміт потрібний через деякий час і він ним не користується, то, відповідно, нічого за це не сплачує. В разі виникнення певних фінансових труднощів, або ж “форс – мажорних” обставин, клієнт завжди зможе скористатися кредитним лімітом, який в даному випадку для нього буде “рятувальним” кругом. Більш того, кредитним лімітом можна скористатися необмежену кількість разів, потрібно лише вчасно сплачувати заборгованість.

“Кредитний ліміт” відрізняється від класичного “Овердрафту”:

1. простотою оформлення;
2. швидкістю отримання (до 5 хвилин);
3. наявністю пільгового (безвідсоткового) періоду (до 35 днів);
4. відсутністю застави;
5. гнучким управлінням кредитним лімітом дистанційно (через Інтернет та програмний комплекс Приват-24).

Даний вид кредитування може бути використаний насамперед для всіх підприємств і організацій, в яких гостро постала проблема вчасної виплати заробітної

---

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Непочатенко О.О.

плати та сплати податків. Наявність пільгового періоду дає змогу безкоштовно користуватися кредитом та повертати його у вказаний строк. При непогашенні в пільговий період, на суму боргу нараховується 2% в місяць (або 24% річних). В разі несплати більш ніж 3 місяці, нараховується на прострочену суму 4% на місяць (або 48% річних).

Самою головною перевагою серед інших видів кредитування є те, що за рахунок ліміту платежі проводяться без підтвердження цільового використання кредиту, що дозволяє клієнту здійснювати перерахунки на свій розсуд для забезпечення безперебійного фінансування бізнесу.

Таким чином, кредитний ліміт на розрахунковий рахунок може і повинен стати для клієнта вічним “двигуном” його бізнесу.

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЇХ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ

І.Ф. ЯСІНОВСЬКА, кандидат економічних наук
Львівська державна фінансова академія

Завданням аналізу результатів інвестиційної діяльності підприємств є визначення напрямів та цілей інвестиційної діяльності, виявлення впливу інвестиційної діяльності підприємства на інших учасників інвестиційного процесу та оцінка результату інвестиційної діяльності.

Результати інвестиційної діяльності суб'єкта господарювання є важливими як для самого підприємства, так і для акціонерів, вищестоящих установ. Для початку доцільно визначити результати, що можна кількісно виразити та їх оцінити. За допомогою експертної оцінки слід оцінити вплив якісних результатів.

Кожен напрям інвестування має свою мету, яка визначає результати інвестиційної діяльності підприємства. Так, метою виробничого інвестування є оновлення матеріальної бази підприємства, що сприятиме зростанню виробничих потужностей підприємства, покращенню умов праці, економії матеріальних ресурсів, покращенню якості продукції та її конкурентоспроможності, розширенню асортименту продукції, створенню нових видів продукції, зменшенню витрат робочого часу, створенню нових робочих місць тощо.

В свою чергу, комерційне інвестування спрямоване на здобуття нових ринків збуту продукції, товарів, робіт, послуг. Воно сприятиме росту виручки від реалізації продукції, прибутку підприємства, міри задоволення попиту. Досягнення зазначених результатів можливе за рахунок нарощування обсягів виробництва, покращення якості продукції та її конкурентоспроможності, розвитку мережі збуту продукції тощо.

Метою соціального інвестування є покращення соціального захисту працівників підприємства, зниження рівня травматизму на виробництві та рівня професійних захворювань, зростання продуктивності праці, як результат покращення умов праці. Досягти мети соціального інвестування можна шляхом будівництва об'єктів соціально-культурної сфери та житлових будинків, покращення умов праці.

Метою фінансового інвестування є одержання додаткових фінансових ресурсів (дивідендів, процентів). Досягнення даної мети можливе шляхом купівлі цінних паперів, надання інвестиційних кредитів. Інтелектуальне інвестування спрямоване на

вдосконалення техніки і технології виробництва.

Інвестиційна діяльність підприємства може супроводжуватися додатковими результатами, які можуть зацікавити до участі в інвестуванні державні органи (зростання задоволення попиту населення, створення додаткових робочих місць, додаткове поступлення податків до бюджету тощо).

Метою аналізу ефективності інвестицій є визначення з-поміж альтернативних інвестиційних проектів найбільш ефективного. В ході досягнення даної мети вирішуються наступні завдання: відбір інвестиційних проектів для порівняння; оцінка результатів реалізації інвестиційних проектів; оцінка загальної суми витрат, що необхідні для реалізації проекту; поділ витрат на капітальні і поточні; визначення способу інвестування (одноразове чи частинами протягом періоду); оцінка ефективності проекту загалом з метою визначення потенційної привабливості проекту; оцінка ефективності участі в проекті з метою перевірки втілення даного проекту та зацікавленості в нім учасників.

В основі оцінки ефективності інвестиційних проектів лежать наступні принципи: розгляд проекту впродовж всього розрахункового періоду; моделювання потоків та відтоків грошових коштів; зіставність умов порівняння різних проектів; принцип позитивності і максимуму ефекту; облік тільки майбутніх витрат і результатів; порівняння результатів при реалізації проекту та без нього; облік всіх найбільш вагомих результатів проекту; аналіз участі різних учасників проекту; врахування інфляційних процесів; аналіз та оцінка ризиків проекту.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕНЬ ДІАЛЕКТНОЇ ВАРІАТИВНОСТІ МОВИ

Т.В. БАЛАБАК, викладач

Уманський національний університет садівництва

Лінгвістична географія – один з розділів мовознавства, який збирає і картографічно фіксує розповсюдження тих або інших мовних явищ, показуючи тим самим їх просторову співвідносність; зіставляє і пояснює територіальні мовні особливості у зв'язку з історією народу і історією мови. Її основною одиницею стала ізоглоса, а основним об'єктом (одночасно об'єктом пошуку, створення і об'єктом вивчення) – діалектологічна карта. До середини ХХ сторіччя Великобританія стояла осторонь цього наукового процесу. Першим достовірно науковим лінгвогеографічним проектом у Великобританії став в 1938 р. "Лінгвістичний атлас Нової Англії" і додаток до нього "Лінгвістична географія Нової Англії". В подальші роки була усвідомлена необхідність в зборі матеріалу для укладення діалектного атласу Англії. Ідея створення такого атласу належала професору Цюріхського університету О.Діту. В 1946 р. він переконав свого британського колегу Г.Ортона, який опублікував на той час діалектологічне обстеження графства Дарем, в тому, щоб почати роботу по підготовці до польового діалектологічного обстеження території Англії.

Опитувальник Діта – Ортона включав понад 1300 питань. Основним об'єктом дослідження була лексика і так звані географічні синоніми. Лексиці присвячено 730 питань, 365 орієнтовано на інформацію про фонологічну варіативність, 62 – на дані з морфології та лише 41 присвячені синтаксису.

Матеріал був організований в 9 книгах за тематичним принципом. Тип інформанта був завжди один – місцевий житель, домінуючий осілий спосіб життя, малоосвічений, не молодший 60 років, переважно чоловік.

Таке обмеження свідчить про те, що Г.Ортон виключав з сфери дослідження чинник соціального варіювання.

Сучасні діалекти досліджуються головним чином шляхом опитування інформантів, що походять з різних ареалів обстежуваної території і неоднакових за статтю, віком та соціальною приналежністю.

Найпоказовішим способом спостереження і безпосереднього дослідження живого діалектного вживання в зв'язній мові слід визнати принцип, сформульований відомим американським лінгвістом В.Лабовим. Принцип цей свідчить: «Для того, щоб отримати дані, важливі для лінгвістичної теорії, слід спостерігати, як люди говорять, коли за ними не спостерігають».

Проте для отримання більш розчленованих діалектних характеристик найефективнішим методом є анкетування, тобто використання опитувальників, звернених до носіїв діалектів. В цих опитувальниках містяться питання про основні мовні засоби, що використовуються носіями діалектів. Питання, що задаються

інформантам, направлені також на з'ясування діалектних синонімів, відділення шару більш вживаних слів від менш вживаних, а також слів, що виходять або вже вийшли з вжитку, але ще не забуті носіями діалектів старшого покоління. Опитувальник, крім того, дає можливість виявити особливості вимови і граматики на тій або іншій території.

В 1966 р. В.Лабов заявив про необхідність «соціально реалістичної лінгвістики», під якою він розумів «опис, розподіл мовних відмінностей, що враховує вік, рівень освіти, професію та етнічну приналежність людей». Побудова такої «соціально реалістичної лінгвістичної картини» вимагала нових методів збору матеріалу. Найбільший успіх приніс метод занурення польового дослідника в мовне середовище досліджуваного соціуму, при якому проводився магнітофонний запис всього процесу комунікації.

Дослідникам доводилося одержувати дані із застосуванням всіляких засобів подолання «ефекту спостерігача». Так, інформантам пропонувалися для обговорення гаряче хвилюючі їх теми – останній футбольний матч, сварка в сім'ї або групі ровесників, яке-небудь екстраординарне переживання в житті інформанта.

Одним з найважливіших відкриттів дослідників мовної варіативності було, таким чином, виявлення кореляції мовних одиниць із зовнішніми чинниками.

Виявлені також основні типи чинників, що беруть участь в кореляції з мовними одиницями. До них відносяться:

- соціоекономічний;
- стилістичний (стиль мовної поведінки, ступінь невимушеності бесіди).

Всі ці чинники піддаються більш-менш обґрунтованому градуванню за тією або іншою шкалою. Найсталішими типами шкал стосовно англomовного соціуму є:

1) соціоекономічна, що складається з підрозділів: середній прошарок середнього класу, нижній прошарок середнього класу, верхній шар робочого класу, середній шар робочого класу, нижній прошарок робочого класу;

2) стилістична, яка включає формальний і невимушений стилі.

При вивченні варіативності на фонетико-фонологічному рівні звичайно бувають чотири розподіли: читання списку слів, читання тексту, інтерв'ю дослідника з інформантом і відносно розкута, невимушена бесіда.

Кількість чинників, з якими може корелювати та або інша мовна одиниця, велика. Ці чинники можуть бути по відношенню до мови зовнішніми і внутрішніми. До внутрішніх відносяться, наприклад, синтагматичні умови включення одиниці в мовний ряд. Із зовнішніх назвемо лише деякі: стать індивіда, його вік, місце його народження, його самооцінка відносно співрозмовника та ін.

Важливо враховувати, що один і той же такий чинник може по-різному впливати на мову індивіда в різні періоди його життя. Наприклад, в ранньому дитинстві люди піддаються впливові в першу чергу старших в сім'ї; в підлітковому віці – впливу ровесників і лідерів серед ровесників. Нарешті, в зрілому віці мова індивіда стає чутливою до впливу престижної форми мови, особливо якщо він проявляє прагнення до комфортного положення в соціумі.

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ДІАЛОГІЧНОГО ТА МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ

Л.В. БАНДУРКА

Уманський національний університет садівництва

Проблема навчання мовлення на всіх етапах вивчення іноземної мови є однією із найактуальніших проблем у методиці навчання іноземній мові. Формування навичок іноземномовного мовлення відбувається під час засвоєння цілеспрямованої діяльності. Говоріння як вид мовленнєвої діяльності існує у діалогічній і монологічній формах. Діалогічне мовлення значно переважає, оскільки у повсякденному спілкуванні люди користуються діалогом.

Діалогічне мовлення – це процес взаємодії двох або більше учасників спілкування. Тому в межах мовленнєвого акту кожен з учасників по черзі виступає як слухач, і як мовець.

Монолог – це організований вид мовлення, що передбачає тривале висловлювання однієї особи, що звертається до аудиторії.

Діалогічне мовлення, як і монологічне, характеризується зверненістю. Спілкування, як правило, проходить у безпосередньому контакті учасників, які добре обізнані з умовами, в яких відбувається комунікація. Діалог передбачає зорове сприйняття співрозмовника і певну незавершеність висловлювань, що доповнюються позамовними засобами спілкування (мімікою, жестами, контактом очей, позами співрозмовників).

Однією з найважливіших психологічних особливостей діалогічного мовлення є його ситуативність. Для монологу ж характерним є планування висловлювань. Він може бути підготовленим, продуманим. Діалогічне мовлення, на відміну від монологічного, неможливо спланувати заздалегідь.

Формування мовленнєвих умінь відбувається за допомогою послідовного переходу від простих мовленнєвих одиниць (слово, словосполучення, речення) до більш складних і великих (смісловий фрагмент, текст) та від елементарних операцій (наприклад, імітація) до більш складних. Вправи для навчання підготовленого діалогічного мовлення: відповіді на питання (короткі, повні і розгорнуті); постановка ситуативних і ключових питань; діалогізація прослуханого чи прочитаного монологічного тексту; складання (нового чи прочитаного) діалогу на задану тему та ін. Вправи для навчання непідготовленого діалогічного мовлення: складання аргументованих відповідей на питання; проведення комбінованих діалогів (з репліками і коментарями інших учнів); побудова без попередньої підготовки керованого діалогу (з опорами і без опор); проведення ігор чи вікторин; проведення дискусій.

Відомо, що колективна робота стимулює пізнавальну активність студентів. Сприяють цьому і елементи співпраці, спільної мети. Важливим засобом серед інших форм тренування є робота в парах. Усне мовлення забезпечує постійне тренування, керує мовленнєвою діяльністю партнерів.

Для організації праці над діалогами для всієї групи викладач складає відповідний текст розмови з таким розрахунком, щоб кожний учасник взяв у ньому участь. Для сильніших студентів мовна підтримка дається у вигляді ключових слів, мовних кліше тощо. Якщо заняття проходить з добре підготовленою групою, доцільно поділити групу на маленькі підгрупи по три студенти і дати завдання

скласти повідомлення. Роботу продовжує кожний з учасників, додаючи своє висловлювання.

Залежно від провідної комунікативної функції, яку виконує той чи інший діалог, розрізняють функціональні типи діалогів. Існує чотири основних типи: діалог-розпитування, діалог-домовленість, діалог-обмін враженнями (думками), діалог-обговорення (дискусія). Дуже важливе місце у процесі навчання діалогічного мовлення необхідно також відвести рольовій грі.

Система вправ для навчання діалогічного мовлення складається з трьох основних етапів: I етап – початковий, на якому відбувається презентація матеріалу; II етап – середній, на якому відбувається практика сформованих вмій та навичок діалогічного мовлення; III етап – креативний, на цьому етапі відбувається творча, самостійна робота учнів у процесі діалогічного мовлення.

Залежно від комунікативної функції та характеру логіко-синтаксичних зв'язків між реченнями розрізняють такі основні типи монологічних висловлювань: опис, розповідь і роздум (міркування).

Серед монологічного мовлення розрізняють монолог стилістично нейтральний і монолог розмовний. Монологічне мовлення може бути підготовленим і непідготовленим. Для навчання підготовленого монологічного мовлення використовуються такі вправи: відтворення зв'язних висловлень з деякою модифікацією; складання ситуації чи розповіді; опис малюнку чи серії малюнків; переказ; передання інформації декількома фразами; складання плану прослуханої розповіді тощо. Вправи для навчання непідготовленого монологічного мовлення: придумування заголовка та його обґрунтування; опис картини чи карикатур, не пов'язаних з темою, що вивчається; обґрунтування власного судження чи відношення до фактів; оцінка прослуханого чи прочитаного.

Робота над монологічним текстом повинна бути тематично спрямованою. Студентам пропонують ряд послідовно поставлених спеціальних запитань, відповіді на які складають зміст тексту. Можна також проводити і підготовчі вправи. Основною вимогою до них є забезпечення самостійності студента.

В методиці навчання іноземних мов виділяють три етапи формування монологічних вмій: I етап – навчити студентів об'єднувати зразки мовлення рівня фрази в одну понадфразову єдність; II етап – навчити студентів будувати висловлювання понадфразового рівня; III етап – навчити студентів створювати монологічні висловлювання текстового рівня різних функціонально-сміслових типів мовлення.

Монологічне і діалогічне мовлення мають взаємоперехідність: діалог може досить часто включати розгорнуті висловлювання і переходить в монологічне мовлення. А часом процес говоріння будується від діалогу до монологу.

МУЗИКА ЯК УНІВЕРСАЛЬНА МОВА ЛЮДСТВА

Л.Г. БЕЛЯЄВА, викладач

Уманський національний університет садівництва

Музика здавна привертала до себе увагу мислителів через свою здатність чинити найглибшу дію на людину. Але якщо раніше звучання музики було локалізоване в часі та просторі, то у сучасному світі музику можна почути коли і де завгодно. У епоху інформаційного суспільства не лише наука, але і звучання тих або

інших ритмів може виявитися геологічною силою, створюючи в ноосфері дисонанси або гармонійні співзвуччя. Глобалізація сприяє тому, що людина чує мелодії і ритми, які з'явилися в різних куточках Землі. Одні вона відчуває собі співзвучними, а інші ні. Але доки людина слухає ту або іншу музику, вона звучить разом з нею, невидимим чином входить в резонанс з іншими людьми, які в даний момент занурені в ті ж або схожі ритми. Меж вже немає. Тому людина все більше відчуває себе громадянином світу, а не громадянином тієї чи іншої держави.

У наш час нерідко кажуть про розрив між серйозною музикою і популярною, а також про зростаючу неоднорідність емоційного простору. Про музичне мистецтво говорять як про найбільш чуттєве серед мистецтв. Навіть якщо ми не слухаємо музику, уся наша фізична і емоційна істота відгукується на неї. В той же час музику визнають найбільш абстрактним мистецтвом, порівнюючи з філософією і математикою.

Дійсно, музика – це форма спілкування між людьми в соціальному просторі і часі. Це особливий спосіб розуміння інших і вираз себе. Музика – це частина нашого життя. Залежно від умов життя, часу і настрою вона може бути різноманітною. Зараз під час знайомства нерідко запитують: “А яку музику ти слухаєш?”. Навколо деяких музичних напрямів вже давно склалися стійкі співтовариства (субкультура). Люди співзвучні. Музика допомагає зрозуміти суть людини, вона об'єднує, але може виявити і глибинні відмінності між співтовариствами людей і великими соціальними групами усередині них.

Душа композитора, що живе в музиці, вступає у своєрідний діалог з душами слухачів, і таким чином, емоційний досвід минулих поколінь передається наступним. При цьому контекст музичного образу часто задається відносинами соціально-історичного характеру. Осмислене сприйняття музики, її розуміння і переживання можливі лише на основі певного кола слухацьких вражень, асоціацій, навиків. Всі вони складаються у людини під безпосередньою дією соціально-культурного середовища, в якому він живе і виховується. Правда, завдяки масовим засобам комунікації, в сучасному світі спостерігається зближення музичних культур і субкультури, а значить, і властивих їм типів сприйняття.

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ СИСТЕМ ЗНАЧЕНЬ АД'ЕКТИВІВ ТЕРМІЧНОЇ СЕМАНТИКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ, НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Я.В. БЕЧКО, викладач*

Уманський національний університет садівництва

Основним засобом вираження термічної ознаки серед прикметників англійської, німецької та української мов є ад'єктиви англ. *hot*, нім. *heiß* та укр. *гарячий*. Наскільки можна судити, семантика зазначених прикметників досі не була предметом спеціального вивчення у рамках дослідження лексико-фразеологічних підсистем окремих мов та їхніх угруповань. Крім того, ці лексеми є синонімічними у міжмовному плані (тобто є міжмовними кореспондентами-синонімами), що й обумовлює доцільність їх зіставного аналізу в тому чи іншому плані. Опрацювання лексикографічних відомостей в даному разі потребувало у низці випадків критики

---

* Науковий керівник – доктор філологічних наук Єрмоленко С.С.

джерел. Це, зокрема, було спричинено тим, що, приміром, у деяких із них у списку значень прикметника англ. *hot* подаються фразеологічно пов'язані семантими, тобто такі, що притаманні цьому слову лише тоді, коли воно виступає у фразеологічних сполуках.

Тлумачний словник сучасної англійської мови для просунутого етапу А. С. Горнбі подає таку систему значень прикметника англ. *hot*: 1. “той, що має високу температуру; 2. (коли мова йде про їжу) той, що вміщає гострі спеції чи перець, що спричиняє відчуття горіння, коли ви куштуєте таку страву; 3. запальний; пристрасний, енергійний; інтенсивний; скажений; нетерплячий (імпульсивний)” (одразу варто зауважити, подані тут окремі семантичні різновиди в межах спільного для них лексико-семантичного варіанту, пов'язаного з емоційно-афективною сферою, можна розглядати як позитивно (“пристрасний, енергійний; інтенсивний”), так і негативно “скажений; нетерплячий (імпульсивний)” конотованими в оцінному плані, або ж і як амбівалентні в цьому стосунку («запальний»)); 4. (у мисливстві) свіжий, гарячий (про слід); 5. сильно ритмічна й емоційна (про музику, особливо джаз); 6. (сленг) такий, якого важко позбутись, оскільки його легко можна впізнати (про вкрадені речі, що їх наполегливо розшукує поліція)”. Крім цих значень “Словник сучасної англійської мови” серії Лонгман, виділяє ще і інші семантичні нюанси прикметника англ. *hot*: “дуже популярний, модний; дуже добрий, висококваліфікований; щось чи хтось, що є сексуально привабливим чи збуджуючим; складний, небезпечний”.

Значно менший набір семантем має німецький синонім і когнат цього слова *heiß*. Так, Словник сучасної німецької мови у 6 тт. видавництва Akademie-Verlag виділяє лише такі значення цієї лексеми: “дуже, надмірно теплий; пристрасний, палкий, гарячий (про почуття і под.); збудливий, збуджений, схвильований, буйний (про настрої, поведінку, музику, атмосферу)”. Великий німецько-російський словник з загальної лексики також виділяє такі додаткові семантими зазначеної німецької лексеми: “той, що має високу ступінь радіоактивності; небезпечний”. Варто зауважити, що останні два значення подаються в словнику у складі фразем: *ein heißes Eisen* “небезпечна справа”. Систему значень цієї лексеми доповнюють семантими: гарячі сліди та украдений товар, якого важко позбутись. Однак, на відміну від англійських лексикографічних джерел, в яких ці семантими зазначались під окремим пунктом, відповідні німецькі семантими подаються як фразеологічно пов'язані.

Словник української мови в 11 т. подає такі дефініції лексеми укр. *гарячий*: 1. “Який має високу температуру; сильно нагрітий”, із відтінками: “а) (у значенні іменника) *гаряче* “гаряча страва, їжа (переважно мова йде про перші страви, а також про щойно приготовлену страву, напр.: гарячий борщ, гарячий обід, гаряча вечеря”); б) жаркий, палючий; в) (у *переносному значення*) про яскраву барву, відтінок; в) (у сфері металургії у сполученнях *гаряча обробка; гаряче штампування*) про метод виготовлення металевих виробів або заготовок до них при сильному нагріві. Іншими значеннями укр. *гарячий* є (перен.) 2. “сповнений енергії; енергійний, пристрасний; який виражає пристрасть, сильне почуття; 3. який легко збуджується; запальний; дуже жвавий, рухливий; баский (про коней). 4. надзвичайно напружений: доведений до граничного напруження; той, який потребує зосередження всіх сил (про час)”.

Отже, порівнявши системи лексико-семантичних значень лексем англ. *hot*, нім. *heiß* і укр. *гарячий*, можна зробити такий висновок, що більшість значень досліджуваних лексем трьох мов збігається: спільними є, крім їхнього вихідного значення, і такі переносні семантими, які стосуються емоційних станів і

характеристик, темпераменту (а саме, мова йде про запальний, пристрасний, енергійний темперамент) а також небезпеки, напруги, складності. Усі прикметники також уживаються щодо свіжого сліду переслідуваної тварини чи людини, однак в англійській мові це значення виділене окремим пунктом у списку, тоді як в німецькій та українській мовах ці випадки подаються як фразеологічно пов'язані значення, хоча, на нашу думку, відповідну семантему слід приписувати й німецькому та українському прикметникові. Однак тут є і певні відмінності, напр.: 1. спільним в англійській та українській мові є вживання прикметника у позначенні яскравої барви та відтінку, а також у сфері металургії для позначення процесу використання високої температури при роботі з металом; 2. як німецька так і українська лексеми вживаються для позначення палкого почуття; 3. специфічно англійськими є семантичні варіанти: “про гострі страви, з великим вмістом спецій”, “для позначення високої температури тіла як патогенної ознаки, а також щодо одягу, у якому надто жарко й через це незручно”, “популярний, модний”, “обізнана, висококваліфікована людина”, “хтось сексуально привабливий”, “нещодавні/свіжі новини”, “людина строга відносно певних питань”, “(в багатьох іграх) дуже близький до правильної відповіді”. Ми не зафіксували жодного значення притаманного виключно німецькій чи українській лексемам, всі вони, в той чи інший спосіб, пов'язані з відповідними семантемами в інших мовах, або доповнюють їх певним відтінком.

ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИКИ ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНИХ ПРЕФІКСІВ

А.В. ВЕРНІЦЬКА, викладач

Уманський національний університет садівництва

У лінгвістиці існує поняття «інтернаціоналізми» або «інтернаціональні слова». Вони мають однакове походження, зустрічаються у кількох неблизькоспоріднених мовах і зберігають спільність семантики та фонетико-морфологічної будови. За значенням виокремлюють наступні групи інтернаціональних слів:

1) слова важливі у сфері комунікації (telephone – англ., téléphone – франц., телефон – укр., телефон – рос.);

2) назви наук чи дисциплін (medicine – англ., médecine – франц., медицина – рос., медицина – укр.; biology – англ., biologie – франц., биология – рос., біологія – укр.);

3) терміни, пов'язані з мистецтвом (duet – англ., duo – франц., дуэт – рос., дует – укр.; opera – англ., opéra – франц., опера – рос., опера – укр.);

4) політичні терміни (revolution – англ., révolution – франц., революция – рос., революція – укр.; democracy – англ., démocratie – франц., демократия – рос., демократія – укр.);

5) терміни, що виникли в результаті науково-технічного прогресу (radio – англ., radio – франц., радио – рос., радіо укр.; television – англ., télévison – франц., телевидение – рос., телебачення – укр.);

6) деякі екзотичні слова (anaconda – англ., anaconda – франц., анаконда – рос., анаконда – укр.);

7) спортивна лексика (football – англ., football – франц., футбол – рос., футбол – укр.; tennis – англ., tennis – франц., теннис – рос., теніс – укр.);

8) слова, що називають одяг (pullover – англ., pull-over – франц., пуловер – рос., пуловер – укр.; sweater – англ., sweater – франц., свитер – рос., світер – укр.);

9) слова, пов'язані з їжею (*chocolate* – англ., *chocolat* – франц., шоколад – рос., шоколад – укр.; *mango* – англ., *mango* – франц., манго – рос., манго – укр.) тощо.

Інтернаціональними можуть бути не лише слова, а й префікси. Вони також зустрічаються у кількох мовах, мають спільне походження та семантичне забарвлення і однаковим чином впливають на значення слова, у складі якого знаходяться. Нижче пропонуємо перелік найпоширеніших інтернаціональних префіксів:

1) **a-** (*amoral* (англ.), *amoral* (франц.) – *аморальний*). Префікс **a-** надає негативного значення словам, має латинське походження. Також зустрічається в українській та російській мовах (*аполітичний*, *аномалія*).

2) префікс **amphi-**, що означає «на обох кінцях» ввійшов у кілька мов разом зі словом «амфітеатр»: *amphitheatre*, *amphithéâtre*, *амфітеатр*;

3) **anti-** зі значенням «проти»: *anti-war* – антивоєнний (англ.), *antisocial* – антисоціальний (франц.), *антисеміти* (укр.) тощо;

4) **arch-** зі значенням «головний»: *archbishop* – архієпископ (англ.), *archiduc* – ерцгерцог (франц.), *архієпископ* (укр.);

5) **bi-** зі значенням «два»: *bilingual* – двомовний (англ.), *bilingue* – двомовний (франц.), *білінгвізм* (укр.) тощо;

6) **contra-** «проти»: *contradiction* – протиріччя (англ.), *contraire* – протилежний (франц.), *контрреволюція* (укр.) тощо;

7) префікс **dis-** негативного значення: *dissimilar* – несхожий (англ.), *discordance* – незгода, невідповідність (франц.), *дисгармонія* (укр.), *дисгармония* (рос.) тощо;

8) **ex-** (колишній): *ex-president* (англ.), *екс-президент* (укр.) тощо;

9) префікс **poly-** грецького походження зі значенням «багато»: *polyglot* (англ.), *polygone* – багатокутник (франц.), *полігамія* (укр.) тощо;

10) **pre-** (*pre-Christian* – дохристиянський, *predict* – передбачати (англ.)); **prae-** (*prae-ambular* – йти попереду, *praecognoscere* – знати наперед (лат.)); **pré-** (*précéder* – йти попереду, *prédire* – пророкувати (франц.)); **pre(d)-** (*предмеча*, *предвидеть* (рос.)); **перед-** (*передбачати* (укр.)) – префікси зі значенням попередньої дії, латинського походження. Таке ж значення надає словам грецький інтернаціональний префікс **pro-** (*prostrate* (англ.), *пропрокувати* (укр.) тощо));

11) **vice-** зі значенням «другий за рангом»: *vice-president* – віце-президент (англ.), *vice-amiral* – віце-адмірал (франц.), *віце-прем'єр-міністр* (укр.) тощо.

Отже, опираючись на вищезазначене, слід констатувати, що у багатьох мовах існують не лише інтернаціональні слова, а й інтернаціональні префікси, які мають спільне походження та надають словам подібного семантичного значення.

МІНСЬКИЙ ПЕРІОД ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ С.С.РУБІНА (1900–1917)

О.П. ГАРБАР, здобувач*

Уманський національний університет садівництва

Симон Самійлович Рубін народився 16 лютого 1900 року в місті Родошковічі Мінської області в сім'ї вчителя. Батько Рубін Самуїл Хацкелевич – викладач двокласного училища, народився 1876 р. в місті Родошковічі Мінської області. Мати

---

* Науковий керівник – доктор історичних наук, професор Коцур А.П.

Рубіна Хася Генделевна – дівоче прізвище Рудерман – домогосподарка, народилася у 1878 році в місті Городок Мінської області. Крім старшого сина Симона в сім'ї Рубіних виховувались сестра Юдільф Самійлівна, яка народилася 1903 року в місті Городок Мінської області та брат Рубін Рахміль Самійлович 1915 року народження, який також народився в місті Городок Мінської області.

В інтелігентній родині були хороші взаємовідносини між батьками та дітьми. Дітям закладались найкращі людські якості: чесність, правдивість, ввічливість, інтелігентність, почуття обов'язку і відповідальності, вміння працювати і доводити почату справу до кінця. Все це в подальшому визначило долю майбутнього вченого.

Вихідцю із бідної родини не можна було і думати про одержання належної освіти в гімназії, реальному училищі або іншому хорошому навчальному закладі дореволюційного періоду. Він навчається в двокласному училищі повний курс якого не закінчив.

В 12 років С.С. Рубіна влаштували в нижчу сільськогосподарську школу, де вся увага приділялася трудовому навчанню. Сто десятин землі оброблялись виключно силами учнів. Вчителями були бригадири – "економи", як їх тоді називали в поміщицьких маєтках.

Учні все там робили своїми руками – орали, сіяли, доглядали за рослинами. І все це вручну. Прибирали, працювали в дворі для худоби, в кузні, в столярній майстерні, розвозили приватним замовникам свіже молоко в бідонах у місто (школа знаходилась біля великого міста). За словами С.С. Рубіна: "Воспоминания об этой школе у меня хорошие. В ней работали хорошие. полностью отдававшие делу преподаватели, которые привили мне любовь к сельскохозяйственному труду, обучили всем сельскохозяйственным работам, обхождению с лошадьми, уходу за рогатым скотом". Повний курс школи С.С. Рубін закінчив у 1915 році.

Після закінчення школи С.С. Рубін деякий час, з 1916 і частину 1917 року, працював техніком – садоводом, в передовому на той час поміщицькому господарстві. Один із викладачів школи був вихованцем Уманського середнього училища садівництва і землеробства. Викладач до С.С. Рубіна уважно відносився, багато спілкувався з ним, прививаючи навички до праці, зацікавленість працею. Рубін С.С. допомагав йому у науковій роботі. Це і визначило подальший життєвий шлях.

За його порадою С.С. Рубін приймає рішення про вступ в це училище. Про свій намір він пише лист в приймальну комісію училища. Відповідь прийшла дуже швидко. Прислали проспект у вигляді маленької книжечки з картинками, але з достатньо повною інформацією про училище, парк "Софіївку" і розклад іспитів. Однак вступити в училище було нелегко. В цьому С.С. Рубін впевнився при детальному вивченні програми вступних іспитів. Справа виявилась в тому, що нижчі сільськогосподарські школи не готували випускників до вступу в середні сільськогосподарські заклади.

Пізніше С.С. Рубін пояснив: "Все это было сделано для того, чтобы создать препятствия для получения среднего специального образования и стимулирования работы на производствах (в основном в помещичьих хозяйствах) выпускников, окончивших низшие сельскохозяйственные школы". Протягом весни і літа 1917 року С.С. Рубін посилено готується до складання вступних іспитів і в липні виїжджає із Мінська до Умані.

ПІДГРУНТЯ ФОРМУВАННЯ ТРАДИЦІЇ ПРИВАТНОГО ПРАВА В АНГЛІЇ

М.О. ГЕЙКО, старший викладач

Уманський національний університет садівництва

Приватне право Англії пройшло довгий час безупинного розвитку з XIV по XVII ст. Оцінюючи цей шлях, варто звернути увагу на подібність розвитку середньовічного загального права Англії до становлення римського права. Так, у Римі правовий захист надавався лише у тих випадках, якщо позивач одержував від магістрату (претора) спеціальну позовну формулу, тобто стандартну позовну заяву з визначеним текстом і рекомендаціями судді як вирішити справу. В Англії позивач отримував аналогічний позовний формуляр (припис) від канцлера, котрий теж був не суддею, а спеціальною посадовою особою. У той самий час як без формули у Римі, так і без припису у Англії розпочати судові слухання було неможливо.

Оскільки тенденції розвитку римського судочинства знайшли відображення у перебігу формування англійського «права справедливості», котре з часом стало концептуальною основою англійського судового процесу, варто згадати етапи розвитку судового процесу в Римі.

Протягом розвитку римського права судовий процес зазнав істотних змін. Його найдавнішою формою був легіксаційний процес. Цю форму назвали так тому, що вона була заснована на законі як противага застарілим формам саморозправи, котрі формально не ґрунтувалися на законі.

Легіксаційний процес відіграв у становленні римського права значну роль, оскільки за його допомогою громадяни привчилися до необхідності дотримання судової процедури, що мала певні формальності та ритуали.

Проте, з часом інтенсивний розвиток сільського господарства, ремесел, поживлення торгівлі привів до зростання майнових спорів, які потребували швидкого та ефективного розгляду. Тому були видані закони, якими до цивільного судочинства були внесені істотні зміни. Тепер позивач мав право викладати претору свої позовні вимоги вільно, без дотримання формальностей і ритуалів. Вислухавши пояснення сторін, їхні докази і заперечення, претор самостійно формулював юридичну сутність позову. Зміст спору він викладав в спеціальній записці судді, яка отримала назву «формула». Так виникла і назва нової процедури судочинства – формулярний процес.

Саме формулярний процес і вдале його поєднання з діяльністю преторів сприяв досягненню римським приватним правом неперевершених висот досконалості.

Подібність римської формули й англійського припису має істотний наслідок для формування традиції приватного права в Англії. Як відомо, римське приватне право називали системою позовів. Англійське право, збігаючись з римським правом у ставленні до механізму початку процесу, врешті почало збігатися з останнім і в інших якостях. Зокрема, англійці виявилися більше зацікавленими у вирішенні проблеми віднесення конкретних фактів тієї чи іншої справи до відповідного типу розпоряджень, ніж у створенні стрункої системи чинного права шляхом його ретельного вивчення і класифікації за допомогою раціональних методів. Тому англійське середньовічне загальне право (так само як право римське) знаходилося під сильним впливом «процесуального способу мислення». Як і в римському праві, норми матеріального права з'явилися в Англії набагато пізніше норм процесуального права.

І ще багато в чому історичний розвиток обох систем права, незважаючи на проміжок у 1000 років, відбувався рівнобіжними шляхами. Це дозволяє зробити висновок, що в той час, коли в континентальній Західній Європі глосатори і коментатори « ще тільки починали запозичати і видавати за свої останні результати історії римського права, Англія інтуїтивно відтворювала цю історію». На цьому тлі не здається дивним той факт, що юридична техніка римлян і англійців має набагато більше спільного, ніж правова техніка римлян і глосаторів. Як римський юрист, так і англійський уникають узагальнень і по можливості визначення понять. Їхній метод – казуїстика. Вони переходять від однієї конкретної справи до іншої, прагнучи створити не логічну систему, а справно діючий механізм регулювання для кожного випадку.

Зазначені обставини дають підстави для висновку про помилковість тверджень, що рецепції римського права в Англії не було і дає привід ще раз наголосити на тому, що справа не у відсутності рецепції римського права в Англії, а в тому, що вона відбувалась тут у інших формах, ніж у країнах континентальної Європи, створивши підґрунтя для формування традиції приватного права Англії.

ВПЛИВ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ НА НАДІЙНІСТЬ ВОДІЯ

М.Г. ГНАТЮК, викладач

Уманський національний університет садівництва

Сучасне суспільство неможливо уявити без автомобіля. Разом з багатьма позитивами автомобілізація має і негативні сторони – жертви на дорогах, руйнування матеріальних цінностей, забруднення повітря та придорожньої смуги.

Статистика свідчить, що в 60-80% випадках дорожньо-транспортні пригоди (ДТП) виникають з причини помилок водіїв. В інтенсивному транспортному потоці дії водія залежать не скільки від параметрів дороги, скільки від учасників руху, які повинні узгоджувати, прогнозувати свої дії з діями інших водіїв. Тому психологічні властивості водія безпосередньо впливають на безпеку руху. Помилки водіїв нерідко виникають з причини відмови техніки, її незадовільної ергономіки, незадовільної організації руху та багатьма іншими факторами, які важко передбачити.

В психофізіології праці професії поділяють на дві категорії відносні і абсолютні.

До відносних належать такі професії де може працювати кожна нормальна, відносно здорова людина (слюсар, маляр, бухгалтер і т.д.)

Абсолютні це такі професії де може успішно працювати не всякий, тому пристосування людини до умов праці здійснюється шляхом професійного відбору (монтажник-висотник, підводник, льотчик і т.д.). Професію водія теж можна віднести до абсолютних. До водіння автомобіля допускають людей без психічних порушень, відносно здорових – це медичний відбір, а необхідний ще й психологічний.

Психологічні якості визначають різну ступінь захисту людей від професійних небезпек. Серед них можна виділити такі стійкі якості людини, як темперамент, увага (об'єм, її розподіл і концентрація), координація рухів, емоційна стійкість.

Є спроби визначати у водіїв такий показник темпераменту, як рухливість нервової системи, тобто час реакції. Але швидка реакція це не завжди основний показник надійності. Досліди показали, що досвідчений водій в складних аварійних

ситуаціях як правило реагує навіть повільніше, ніж недосвідчений, розуміючи що слід діяти точно з мінімальною кількістю помилок. В аварійних ситуаціях не має часу для виправлення помилок. В той же час швидкі, поспішні, необдумані дії недосвідчених водіїв свідчать скоріше про їх активний захисний рефлекс тобто про паніку. Це призводить ускладнення і без того складної ситуації і робить її невідворотною.

З цієї причини швидка реакція не повинна розцінюватись, як найбільш вагома властивість необхідна для безпечного керування автомобілем. Не менш важливим тут є здатність людини швидко і повно сприймати і аналізувати складні і небезпечні дорожньо-транспортні ситуації, витримувати нервові збудження, яке при цьому виникає. Ця якість залежить від витривалості нервових клітин, тобто сили нервової системи.

Важливість даної якості нервової системи можна обґрунтувати наступним. Відомо, що водієві приходить діяти в різних дорожніх умовах та режимах роботи. Умовно режими роботи поділяють:

1. Мінімальний – керування автомобілем при неінтенсивному русі в хорошу погоду;
2. Оптимальний – водіння в умовах середньої складності, тобто при інтенсивному русі;
3. Екстремальний – раптове ускладнення дорожньої обстановки, відмова органів керування.

Водії з слабкою нервовою системою надійно працюють в мінімальному та оптимальному режимах і суттєво знижують надійність і безпеку праці в екстремальному режимі. Хоча слід визнати, що абсолютно надійного водія не буває. Так, якщо досвідчений водій з сильною нервовою системою здатний успішно справлятися з екстремальними задачами, то йому властиво допускати помилки в простих ситуаціях, до рішення яких у нього не має інтересу, атому і мотивації. Водій з слабкою нервовою системою добре справляється з простими задачами, але розгублюється в екстремальних ситуаціях, допускаючи небезпечні помилки.

В психологічних досліджах були виявлені і ряд інших психологічних властивостей, які негативно впливають на результати роботи водія з точки зору безпеки дорожнього руху, деякі з них є похідними від названих вище:

- неповага до норм і правил, прагнення до свободи поведінки;
- невпевненість в собі нерішучість;
- нестриманість, схильність до конфліктів;
- значна напруженість, збудливість;
- погані здібності до планування, самоконтролю, непрактичність;
- байдужість до суспільної думки;
- самовпевненість, неповага до оточуючих, безпечність, легковажність;
- погана здатність прогнозувати розвиток подій.

Отже слід констатувати, що за своїми індивідуальними властивостями люди не рівні перед небезпекою і з цієї точки зору для відповідальної роботи водієм транспортних засобів доцільно проводити більш жорсткий професійний відбір, враховуючи не тільки стан здоров'я, а й властивості нервової системи.

ЕКСКУРС В МЕТОДОЛОГІЮ: ІСТОРІЯ ТРАДИЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИМ МОВАМ

І.М.ГОЛОВАТА, викладач

Уманський національний університет садівництва

Вивчення іноземної мови потребує ефективного застосування продуктивних методів навчальної діяльності. Тому важливим питанням було і залишається вибір методів навчання. Науковці виділяють дві великі групи методів: традиційні та інноваційні. До традиційних відносять граматико-перекладний, прямий, аудіо-лінгвальний та аудіо-візуальний. Найпопулярніші серед сучасних методів – мовчазний метод (Silent Way), природний підхід (Natural Approach), метод повної фізичної реакції (Total Physical Response), TANDEM – метод, драма-педагогіка, ситуативний підхід (Situational Language Learning), метод проєктів та інші. Навчання з використанням традиційних методів відбувається від аудіювання через говоріння та читання до письма. Зовсім іншим є підхід при інноваційних методах: письмо-читання-говоріння-аудіювання.

В залежності від того, який аспект мови переважає у навчанні, метод має назву граматичного чи лексичного. Від того яку роль відіграє рідна мова у процесі навчання іноземної мови, методи можуть бути перекладні та безперекладні. За способом надходження іншомовної інформації: візуальний, аудіо-візуальний.

Кілька методів були названі іменами їх авторів – методи Пальмера, Ладо, Берліца. Відомі методи в яких зафіксовано фактор часу: короткочасний та інтенсивний, а відповідно до певних психологічних феноменів виділяють методи релаксопедії, гіпнопедії, сугестопедії. Також існує метод програмованого навчання та з використанням ЕОМ в залежності від допоміжних можливостей.

Історія методики навчання іноземних мов зорієнтована на пошуки найбільш раціонального методу навчання. Вважається, що найдавнішим був натуральний метод, згідно з яким іноземна мова засвоювалась так, як дитина засвоює рідну мову – шляхом наслідування готових зразків, багаторазового повторення та відтворення їх. Різні історичні періоди розвитку суспільства характеризувалися певними методами навчання: в період Відродження переважав граматико-перекладний метод, в період інтенсивного розвитку капіталізму і міжнародних зв'язків, починаючи з кінця ХІХ ст. — прямий та усний метод; у період виникнення технічних засобів навчання у ХХ ст. — аудіо-візуальний, метод програмованого навчання, з використанням ЕОМ і комп'ютерів та ін. Вибір методу залежав від соціального замовлення суспільства, яке впливало на мету і зміст навчання іноземних мов і навіть на вибір тієї чи іншої мови. Так, якщо в епоху гуманізму та Відродження класичні "мертві" мови (особливо латинська) відігравали роль засобу живого спілкування і використовувалися церквою, дипломатією, наукою. Зміни політичного, економічного, соціокультурного характеру призвели до витіснення "мертвих" мов сучасними західноєвропейськими мовами: французькою (ХVІІІ ст. – ХІХ ст.), німецькою (перша половина ХХ ст.) та англійською (ХХ ст.).

Граматико-перекладний метод був поширений у всіх країнах Європи, розквіт якого припадає на ХVІІІ – ХІХ ст. У царській Росії він був основним методом аж до 1917 року. Метою навчання відповідно до методу було навчання читанню та перекладу текстів на рідну мову. Досягненнями ж стали такі прийоми роботи з текстом, які використовуються і нині (аналіз та переклад важких елементів тексту, пошук у тексті вивченого граматичного та лексичного матеріалу).

Наприкінці ХІХ ст. в Європі змінилися соціально-економічні умови, що

призвело до потреби в людях, які б володіли іноземною мовою, насамперед усним мовленням. Тому з'явився новий метод – прямий. На розвиток цього методу вплинуло досягнення психології (експериментальна, порівняльна та гештальтпсихологія). Спільним у цих психологічних школах було твердження про те, що головну роль у мовленнєвій діяльності відіграє не мислення, а пам'ять та відчуття. Недоліком методу було повне виключення рідної мови при вивченні іноземної та повне заперечення ролі граматики перед лексикою.

Аудіо-лінгвальний метод (Ч. Фріз, Р. Ладло, 40-50-і рр ХХ ст.) надає великого значення звуковій системі мови та системі моделей побудови речень. Саме звукова система відрізняє одну мову від іншої і тому складає її основу. Початковий ступінь навчання присвячений розвитку усного мовлення, а до навчання читання слід переходити після того, як учні оволодіють мовою в усній формі. Основний зміст початкового ступеня складає грамика, яка подається у вигляді структур (моделей). Лексика в цей період відіграє допоміжну роль, її призначення — ілюструвати звуки та структури, що вивчаються.

Аудіо-візуальний (Франція, 50-і рр ХХ ст.) у чистому вигляді застосовується переважно для навчання іноземних мов дорослих у країні, мова якої вивчається. Новий матеріал сприймається учнем лише на слух ("аудіо"), а його значення розкривається за допомогою зорової невербальної наочності — діапозитивів, кінофільмів ("візуальний"). Завдання в галузі усного мовлення полягає в тому, щоб забезпечити учням можливість користуватись іноземною мовою у повсякденному спілкуванні. Цей метод зберігає всі основні принципи прямих методів, при цьому автори підкреслюють особливу важливість глобального сприймання мовного матеріалу на слух та створення безпосередніх асоціацій між звучанням та значенням в умовах повного виключення рідної мови з процесу навчання. Основними способами засвоєння є імітація, заучування напам'ять та утворення фраз за аналогією.

Проте, кожен метод має як свої переваги, так і недоліки. Тому доцільно поєднувати їх для отримання кінцевого результату – володіння іноземною мовою.

МОТИВАЦІЙНИЙ СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ ЛЕКСИКИ МИСЛИВСТВА

В.М. ГОНЧАРУК, викладач*

Уманський національний університет садівництва

У зв'язку з посиленням уваги до дослідження становлення терміносистем, появою нових слів та запозичень у цих терміносистемах, особливого значення набувають галузеві словники. Останні є об'єктом дослідження термінологічної лексикографії, або термінографії як науки про теорію та практику створення термінологічних словників.

Мотиваційний словник – словник суто лінгвістичний, є базою для створення галузевих словників. Особливістю цього окремого типу словників є те, що вони передбачають лексикографічний опис мотиваційних відношень у лексиці. Саме тому вбачаємо за необхідне підготувати мотиваційний словник лексики мисливства української мови як основу для укладання тлумачного словника лексики мисливства.

У лінгвістиці описано методику проведення мотиваційного аналізу (А.Д. Аділова, О.О. Штейнгатт, О.І.Блінова, О.О. Селіванова, Н.А. Цимбал та ін.).

У нашому дослідженні використано таку схему мотиваційного аналізу лексики

---

* Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Цимбал Н.А.

мисливства: вокабула (описувана лексична одиниця з тлумаченням) у називному відмінку та її мотиваційна характеристика:

- мотиваційна ознака: компонент похідної номінативної одиниці, який є вербальним виразником її внутрішньої форми;
- лексичний мотиватор: слово-мотиватор, яке є виразником лексичної мотивованості;
- структурний мотиватор: слово-мотиватор, яке є виразником структурної мотивованості;
- аналіз мотиваційної ознаки: мотиваційна форма та мотиваційне значення;
- мотив номінації (субстантивні, ад'єктивні, процесуальні мотиваційні ознаки);
- типи мотивованості (абсолютна / відносна, фонетична / морфологічна / семантична, повна / часткова);
- типи внутрішньої форми слова (метафорична / неметафорична, лексикалізована / нелексикалізована, варіантна / неваріантна);
- зумовленість вибору мотиваційної ознаки.

Словникова стаття пропонованого мотиваційного словника української лексики мисливства містить такі скорочення:

- ПМ – повністю мотивована назва;
- ЧМ – частково мотивована назва;
- НМ – немотивована назва;
- МО – мотиваційна ознака;
- ЛМ – лексичний мотиватор;
- СМ – структурний мотиватор;
- МФ – мотиваційна форма;
- МЗ – мотиваційне значення;
- ВФС – внутрішня форма слова.

Лексему *мишкувати* описуємо як приклад словникової статті:

ЧМ *Мишкувати* – добування мишей і полівок лисицею з-під снігу.

МО: об'єкт > процес.

МФ: МИШК/УВАТИ; МЗ: 'полювати на мишей'.

ЛМ: *миша* 'невелика тварина ряду гризунів, переважно сірого кольору, з гострою мордочкою і довгим тонким хвостом'.

Мотив номінації – функція.

Мотивованість – відносна, морфологічна, часткова.

ВФС – неметафорична, нелексикалізована, неваріантна, жива.

Зумовленість вибору МО – мовні, ментально-психологічні чинники.

Таким чином, створюваний мотиваційний словник лексики мисливства української мови має на меті зафіксувати мотиваційні відношення у лексиці мисливства з метою її систематизації та унормуванню цього шару лексики.

ПРОБЛЕМА «КАНОНІЧНОСТІ» В УКРАЇНСЬКОМУ ПРАВОСЛАВ'І

В.В. ГОРДІЄНКО, кандидат історичних наук

Уманський національний університет садівництва

Важливим чинником напруження і конфліктів в українському православ'ї упродовж ХХ – поч. ХХІ ст.ст. було і залишається питання «канонічності». Цей козир часто використовували представники однієї православної конфесії задля підризу авторитету іншої церковно-православної інституції серед віруючих.

Специфічною рисою організації східного християнства – православ'я є соборність. Світове православ'я, на відміну від католицизму, є сукупністю самостійних, помісних, автокефальних церков. Єдність між ними – суто духовна. Частина православних церков виникла в результаті відокремлення від Константинопольського патріархату. Унезалежнення нових православних конфесій відбувалися, переважно шляхом затяжних конфліктів

Загальний канонічний кодекс Східної християнської церкви складається зі Святого Письма, Святого Переказу, творів Апостолів, канонів (правил) семи Вселенських соборів, десяти Помісних соборів і правил Отців церкви. Всі вони поділяються на дві групи: канони догматичні і канони адміністративно-юридичні (організаційно-правні). Догматичні канони є непорушними і втілені в Дванадцять Членів Символу Віри. Відхилення від догматичних канонів однозначно тлумачиться як ересь. Догматичні канони залишаються незмінними в християнстві східного обряду від часів семи Вселенських соборів (IV – VIII стст.). Адміністративно-юридичні канони упродовж двох тисяч років зазнавали постійних змін, оскільки ці норми суттєво залежать від характеру соціального життя. Деякі з них неможливо виконати, оскільки вони безповоротно відстали від сучасності. Серед адміністративно-юридичних канонів особливе місце займають правила організації церковного життя на території окремої держави, правила встановлення відповідних стосунків з державною владою.

34-е Апостольське правило, 17-е і 38-е правила IV Вселенського собору проголошують право кожного народу на свою окрему православну церкву. Адміністративний устрій православної церкви повинен відповідати адміністративному устрою держави. Однак механізм відособлення церковно-православної інституції залишився неврегульованим. Загальними умовами автокефалії є такі. Перша умова – незалежність і суверенітет держави, на території якої опинився адміністративний підрозділ Церкви-матері. Друга умова – єдність єпископів цього підрозділу в прагненні до незалежності церкви. На своєму соборі вони повинні ухвалити окреме рішення про автокефалію і звернутися з документом-проханням до патріарха Церкви-матері про надання автокефалії. Третя умова автокефалії – це згода Церкви-матері.

Як правило, Церква-матір зволікає з наданням самостійності своїй колишній частині. Адже надати автокефалію означає втратити вагому частку свого впливу, як духовного, так і суто світського (політичного). Погодитись на самостійність своєї колишньої частини, означає відмовитись і від значної частини матеріальних цінностей (храмів, монастирів, земель, коштів, коштовних церковно-історичних артефактів тощо). Церковна історія містить немало конфліктів з цього приводу. Так, в 1448 р. Московська митрополія без дозволу Константинопольського патріархату обрала свого митрополита, що фактично означало проголошення автокефалії. Константинопольський патріархат не визнавав автокефалії православної церкви Великого Московського князівства упродовж 141 року. Тобто, 141 рік Московська церква східно-християнською спільнотою вважалась «неканонічною».

Після здобуття Україною незалежності у 1991 р. перед керівництвом православною церквою в Україні (частиною Руської православної церкви) постало питання організаційно-адміністративного устрою. Серед українського єпископату з цього приводу не було єдиної думки. В процес організаційно-адміністративного упорядкування православної церкви в Україні втрутилися політики. В результаті відбувся розкол єдиної церковно-православної організації на три конфесії: УПЦ – Київського патріархату, УПЦ – Московського патріархату і УАПЦ.

Всі наші православні конфесії не відступають від догматичних церковних канонів і основ православного культу. УПЦ – КП і УАПЦ на відміну від УПЦ – МП здійснюють богослужіння українською мовою. Однак це не є порушенням канонів. УПЦ – КП і УАПЦ залишаються невизнаними у православному світі, оскільки у процесі їх формування не було дотримано таких правил: єдність усіх єпископів у прагненні до автокефалії і отримання згоди Церкви-матері (РПЦ). Відсутність єдності серед православного єпископату і жорстке протистояння автокефалії українського православ'я з боку Московського патріархату значною мірою зумовлюють церковний розкол в Україні.

У процесі становлення всі українські православні конфесії не дотримались вищевказаних правил. УПЦ – КП і УАПЦ виникли в результаті відокремлення тієї частини єпископів колишнього екзархату РПЦ, яка вважала, що виникнення незалежної держави Україна є вагомою підставою для автокефалії. До них належав і екзарх РПЦ в Україні, митрополит Філарет (Денисенко). У листопаді 1991 р. на Архієрейському соборі в Києві одноголосно всі єпископи екзархату ухвалили рішення про автокефалію. Згодом, з'ясувалося, що переважна більшість єпископів через низку обставин не поділяли такої позиції. Вони вирішили залишитися в юрисдикції Московського патріархату і створили УПЦ – МП, яка незабаром стала використовувати у своїй боротьбі з УПЦ (КП) жупел «неканонічності». Ці архієреї ухвалили рішення про створення нової конфесії у травні 1992 р. без свого безпосереднього керівника – митрополита Філарета. Тобто, їх дії підпадають під означення «розкол». Порушивши таким чином 34-е Апостольське правило, єпископи обрали своїм главою митрополита Володимира (Сабодана).

Отож, православні конфесії в Україні у процесі становлення тією чи іншою мірою відступали від належних адміністративно-юридичних правил. Але при цьому вони зберігали вірність головним – догматичним канонам східно-християнської церкви.

ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ XVII ст.

В.В. ГОРДІЄНКО, кандидат історичних наук, **Г.М. ГОРДІЄНКО**, викладач
Уманський національний університет садівництва

Західнохристиянський світ з початком XVII ст. вступив на шлях індустріалізації та урбанізації. Європейське суспільство в цей період утворює нові цінності індивідуалізму, прагматичного утилітаризму, промислового ринкового капіталізму. Західний світ в епоху Нового Часу набуває якості провідної сили людства, навколо якої починає формуватися сучасна глобальна цивілізаційна система. Це період посилення зовнішньої експансії європейців, які швидко й інтенсивно освоюють раніш незвідані ділянки планети.

Європейці, освоюючи нові землі, забезпечили значне поширення християнства. В результаті формується Макрохристиянський світ з такими регіонально-конфесійними компонентами: Західноєвропейсько-Північноамериканський (протестантсько-католицький Північноатлантичний Захід); Латиноамериканський (католицький) і Східноєвропейсько-Євразійський (православний з елементами ісламу, буддизму, язичництва). Економічна інтеграція Макрохристиянського світу зумовлювалася зростанням міського населення, чисельністю військових,

поширенням престижного споживання вищих класів. Ці обставини спричинили різкий стрибок попиту на благородні метали, предмети розкоші, плантаційну та традиційну сільськогосподарську продукцію і сировину.

Через падіння Візантії – основного експортера хліба в Західну Європу, Польща поступово втягується в загальноєвропейський ринок збіжжя. Країни Балтійського басейну і Англія потребували все більше продуктів сільського господарства, стимулюючи зацікавленість польських землевласників до підвищення продуктивності свої господарств. Внаслідок цього, в Польщі відбувається зростання фільварково-панщинної системи і початок закріпачення селянства. Після Люблінської унії до загальноєвропейського ринку хліба залучаються й українські землі. Напередодні Української національної революції XVII ст. через Гданськ до Європи вивозили близько 200 тис. тонн збіжжя. Значна частина цього багатства надходила до Гданська з українських земель. Селянство Середнього Подніпров'я також стало об'єктом закріпачення. Звиклі до особистої свободи українські селяни масово стали втікати до Дикого Поля. Чисельність запорозького козацтва значно зросла, авторитет Запорозької Січі суттєво піднявся, що спричинило посилення опору соціальній, релігійній і культурній експансії польської шляхти.

Польський панівний клас – шляхта не визнавала специфіки соціально-політичного і релігійного устрою українських земель, які опинилися в складі Речі Посполитої не через завоювання. Особливо уперто шляхта не бажала визнавати унікального місця українського козацтва. Відчуваючи силу і державну підтримку, католицька церква в Польщі не рахувалася з інтересами християн східного обряду. До православних у Речі Посполитій утвердилось ставлення як до людей другого сорту. З другої пол. XVI ст. православна церква зазнає утисків. Особливо вони посилились після Брестської унії 1596 р.

Культура Речі Посполитої відкрила для української вищої суспільної верстви нові перспективи. Упродовж кількох десятиліть за невеликим винятком всі українські феодала перейшли до католицизму і ополячилися. Українській аристократії це давало можливість уподібнитися за якістю життя до високих стандартів західноєвропейської панівної верстви. Водночас, перебування у складі Речі Посполитої сприяло ознайомленню козацько-міщанської верхівки з європейськими соціальними, політичними і юридичними нормами, що у подальшому забезпечило інтелектуальний ґрунт для розробки проектів національно-державного устрою.

Епоха Нового Часу дала людству феномен бароко – унікальний художній стиль, світогляд і світовідчуття. Релігійно-церковна діяльність Петра Могили мала своїм наслідком залучення української освіченої верстви – духовенства до надбань європейського бароко. Це дало змогу не тільки зберегти православну церкву, а й забезпечити її розквіт. Ця позитивна взаємодія західно-християнського і східно-християнського культурних потоків сформувала явище українського бароко, яке визначило зміст соціо-культурного життя України на століття вперед.

Слід визнати суттєву перевагу Західнохристиянсько-Новоєвропейської цивілізації над Східнохристиянською. Через занепад Візантії і Київської Русі Східнохристиянська цивілізація переживала гостру кризу. Звідси й політична та релігійна активність Заходу і, відповідно, пасивність і стан оборони Сходу Європи. Через це Україна опинилася в становищі православної периферії Новоєвропейської цивілізації в рамках Макрохристиянського світу.

Водночас українське суспільство знаходилося на межі зі світом ісламу, який також виявляв тенденцію до експансії. Необхідно було вести боротьбу на два фронти, що стимулювало войовничість і організованість козацької верстви.

Таким чином, складні цивілізаційні зрушення в межах Західнохристиянського світу, пограничний характер українського суспільства стали глобальними причинами Української національної революції 1648 – 1676 рр.

ПОЧАТОК ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ – ТРАГІЧНА СТОРІНКА УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ

Г.М. ГОРДІЄНКО, викладач

Уманський національний університет садівництва

Майже сімдесят років тому в ніч з 21 на 22 червня фашистська Німеччина напала на Радянський Союз. Ця трагічна сторінка української історії змушує дослідників знову й знову повертатися до тих подій. Сьогодні серед вітчизняних істориків точаться гострі дискусії з проблем Великої Вітчизняної війни. Потребують подальших роздумів і наукових досліджень питання готовності Радянського Союзу до війни, ціни перемоги: матеріальних втрат і людських жертв.

Дослідження істориків радянського періоду були спрямовані на прославлення сталінського керівництва та народного героїзму. Влада повністю контролювала дослідження істориків цього періоду. Саме тому, практично, забороненими були документи про трагічний, надзвичайно кровопролитний характер війни, прорахунки й помилки воєначальників, причини поразки 1941-1942 рр. Недослідженими залишаються питання морально-психологічного стану населення України, солдатів, що їх визволяли, діяльність воїнів ОУН-УПА, трагедія військовополонених, інвалідів Вітчизняної війни.

Напередодні війни складну ситуацію погіршили прорахунки і помилки сталінського керівництва. Радянські люди вірили, що уряд СРСР робить все можливе, щоб уникнути війни. Сприяла цьому й офіційна пропаганда, яка надмірно переоцінювала можливості Червоної армії. Антифашистську пропаганду було повністю відмінено.

Й.Сталін та його оточення організували кривавий терор проти керівних військових кадрів. Некомпетентність багатьох командирів негативно позначилось на боєздатності Червоної армії. На початку 1941р. лише 7% командно-начальницького складу мали вищу освіту, а 37% взагалі не мали відповідної освіти. На одній з військових нарад німецького командування А.Гітлер заявив: «Червона армія обезголовлена. 80% командних кадрів знищено. Вона послаблена, як ніколи. Це основний фактор мого рішення. Потрібно воювати, доки кадри не вирости знову».

Однією з причин невдач на початковому етапі війни був прорахунок радянського керівництва в оцінці воєнно-політичної ситуації та самовпевненість Й.Сталіна. Навіть, отримуючи об'єктивну інформацію від радянських розвідників про підготовку нацистської агресії, він не вживав заходів для підготовки армії до оборони країни. Командири були позбавлені права на самостійне ухвалення рішень з важливих питань і вимушені були чекати особистих вказівок вищого керівництва. Лише пізно ввечері 22 червня 1941 року було дано дозвіл на відкриття вогню.

Червона Армія виявилась неготовою до стійкої оборони. Згідно з військовою доктриною, СРСР намірявся воювати на чужій території. Саме тому значна частина радянської військової техніки була зосереджена поблизу західного кордону. Легкою здобиччю ворога стали склади військових запасів: зброї, боєприпасів, обмундирування, техніки, пального.

Активно діяла німецька розвідка, яка перед початком воєнних дій дала повну і

точну картину розташування всіх радянських військ у прикордонних округах. Раптовість дозволила ворогу захопити ініціативу, через це підрозділи Червоної армії зазнали значних втрат у живій силі й техніці. Вже в перші дні війни німці знищили 1200 радянських літаків, з них 800 – на землі.

Співвідношення між радянськими і німецькими військами на українському відрізку фронту було таким: особовий склад – 1 до 1,4, артилерія – 1,3 до 1, танки – 4,9 до 1, літаки – 2,4 до 1. У зв'язку з перенесенням кордонів після 1939 р., недобудованими залишалися нові укріплені райони – «лінія Молотова».

В перші місяці війни нищівної поразки зазнали понад 100 радянських дивізій. До ворога потрапила половина складів, розміщених у прикордонних округах. У перших боях гвинтівкою був озброєний кожен третій – п'ятий. На складах нацисти захопили 5 млн. 400 тис. із 7 млн. 600 тис. гвинтівок, 191 з 240 тис. кулеметів. На день активних боїв солдатам видавали лише по півтори обойми набоїв, по чотири снаряди на гармату, чого було недостатньо навіть для відбиття однієї атаки ворога.

Розгубленість керівництва країни в перші дні війни деморалізуюче вплинула на армію і радянський народ. За перші три тижні війни Червона армія втратила до 3500 літаків, понад 6 тисяч танків, 20 тисяч гармат і мінометів. Найтрагічнішим наслідком військових прорахунків стала загибель 850 тисяч солдатів і командирів особового складу Червоної армії. Водночас німецькі бойові втрати в живій силі в цей період були в 10 разів меншими.

А.Гітлер розраховував на швидке захоплення території України. Адже німецька армія окупувала Норвегію за 63 дні, Францію – 44, Польщу – 35, Бельгію – 19, Нідерланди – 5, Данію всього за один день. З перших днів війни ворог зустрів на українській землі відчайдушний опір, який зруйнував гітлерівський план блискавичної війни. На тиждень затримали наступ німецької армії танкові підрозділи Червоної армії в битві під Бродами. На початку серпня 1941р. 6-та і 12-та радянські армії потрапили в оточення біля Умані. Тисячі червоноармійців загинули, у полон потрапили 103 тисячі бійців.

Більше ніж на два місяці радянські війська затримали просування німецьких військ під час оборони Одеси та Києва. Військам вермахту вдалося оточити основні сили Червоної армії біля Києва через заборону Сталіна відвести війська на лівий берег Дніпра. В результаті, понад 650 тис. бійців було приречено на загибель і полон. Подібної поразки Червона армія зазнала наприкінці травня 1942 року під Харковом. Внаслідок прорахунків командування в полон потрапило 240 тисяч бійців та командирів Червоної армії.

Отже, перші поразки Червоної армії були зумовлені невірною оцінкою сталінським керівництвом можливостей і намірів нацистської Німеччини, відсталою військовою доктриною, низьким рівнем підготовки командирів усіх рівнів, злочинною політикою комуністичного режиму напередодні війни.

ВИКОРИСТАННЯ ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КОМУНІКАТИВНОГО ПІДХОДУ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Л.Л. ГОТМАН

Уманський національний університет садівництва

Сьогодні у всіх вищих навчальних закладах України навчають іноземним мовам та різним формам комунікації. І це не лише тому, що для більшості спеціальностей

вивчення норм, правил та стилів комунікації є обов'язковим відповідно до нормативних документів. Необхідність оволодіння знаннями й навичками міжкультурної комунікації диктується насамперед практичними потребами сучасного життя. Відкритість і доступність останніх досягнень світової науки і культури, процеси глобалізації, широке використання мережі Інтернет дозволяють нам дізнатись багато нового, раніше недоступного.

У методиці навчання іноземних мов велике значення надається розкриттю виховного потенціалу комунікативного підходу. Сучасні принципи організації навчального процесу з іноземної мови, прийоми і засоби навчання іншомовного спілкування сприяють вирішенню завдань морального, культурного, естетичного, трудового й інтернаціонального виховання студентів.

Комунікативний підхід передбачає органічне поєднання свідомих і підсвідомих компонентів у процесі навчання іноземної мови, тобто засвоєння правил оперування іншомовними моделями відбувається одночасно з оволодінням їх комунікативно-мовленнєвою функцією. Комунікативний підхід в найбільшій мірі відбиває специфіку іноземної мови як предмета. Його реалізація у навчальному процесі з іноземної мови означає, що формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь відбувається шляхом і завдяки здійсненню студентами іншомовної мовленнєвої діяльності. Оволодіння умінням говоріння, аудіювання, читання та письма здійснюється шляхом реалізації цих видів мовленнєвої діяльності у процесі навчання в умовах, що моделюють ситуації реального спілкування. Уміння студентів в аудіюванні, говорінні, читанні та письмі розвиваються й удосконалюються на базі широкого спектра комунікативних ситуацій. Так, студенти вчать, як презентувати себе і когось, як виявити ввічливість і радість при зустрічі, звернутись з проханням зателефонувати чи домовитись про щось, зробити замовлення і таке інше. Основне завдання викладача при цьому полягає у формуванні й вихованні сучасного мовного етикету, культури слухання, адекватного реагування та вміння стимулювати співрозмовника до висловлювання.

Організація парної та групової роботи, а також використання таких форм роботи як дискусії, конференції, рольові ігри тощо є способом реалізації комунікативного підходу до вивчення іноземної мови. Усі ці форми навчальної діяльності підвищують мотивацію студентів, дозволяють практикувати говоріння у невимушеному контакті. При такій організації навчального процесу акцент зміщується на студента, саме він з його бажаннями, сподіваннями та амбіціями стоїть у центрі інтерактивного процесу, між учасниками якого створюються взаємовідносини толерантності, доброзичливості та співпраці.

При інтерактивному навчанні студенти навчаються уважно слухати й розуміти співрозмовника, бачити світ очима інших людей, коректно висловлювати думку і не боятися зробити помилку. Вони навчаються спілкуванню шляхом спілкування. Таке спілкування формує чутливість і сприйняття емоційного стану інших, стимулює пошук компромісів.

Великі виховні можливості закладені у змісті навчального матеріалу підручників як вітчизняних, так і європейських видавництв, за якими навчаються студенти. Їх визначальною рисою є автентичність, що сприяє створенню реальних ситуацій, мотивує спілкування і дає можливість нашим студентам розмовляти сучасною іноземною мовою. З навчальних текстів студенти можуть отримати цікаву і корисну інформацію з різних галузей знань: історії, медицини, астрономії, біології, психології та багатьох інших. Читаючи їх, вони зацікавлено обговорюють прочитане і

відчувають себе відповідальними за вирішення тих глобальних соціальних, політичних та екологічних проблем, які стоять перед людством сьогодні.

Так, підручники *Headway*, за якими навчаються студенти на курсах поглибленого вивчення іноземних мов нашого університету, мають широкий спектр автентичних матеріалів – це фрагменти художніх творів, вірші, пісні, економічні статті, розповіді про видатних людей, прогресивні громадські організації та про навчання, працю і дозвілля молоді в різних країнах світу.

Навчання діалогічного мовлення проходить на базі різноманітних ситуацій, наприклад: “В офісі”, “Розмова по телефону”, “В магазині”, “На діловій співбесіді”, які прослуховуються у звукозапису у виконанні носіїв мови. Студенти спілкуються з опорою на аудіо- та відеозаписи, що мають високий виховний потенціал щодо культури ділового спілкування у сучасному світі. Наприклад, у розділі *A world Guide to Good Manners* вправи спрямовані на виховання етикету й поведінки під час спілкування з діловими партнерами із зарубіжних країн. Студенти читають статтю *How not to behave badly abroad* про правила поведінки ділових людей і виконують ряд вправ.

Ex. 1 Read the article *How not to behave badly abroad*. These lines have been taken out of the article. Where do they go?

- a. many people prefer not to discuss business while eating
- b. some businesses close in the early afternoon for a couple of hours
- c. for greeting, eating or drinking
- d. the deeper you should bow
- e. should wear long-sleeved blouses and skirts below the knee

Ex. 2 Answer the questions.

1. What are the two differences between the American and the Japanese greeting?
2. In which countries do they prefer not to discuss business during meals?
3. What are some of the rules about business cards?
4. Why is it not a good idea to say to your Japanese colleagues, “I don’t feel like staying out late tonight.”?

ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Н. В. ГРИЦЬКОВА, аспірантка*

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

Дослідження мобільності у майбутніх фахівців витікає з соціально-економічних і політичних змін, що відбуваються в Україні. В умовах реформування вищої педагогічної освіти, переходу на ступеневу підготовку педагогічних кадрів особливої актуальності набуває проблема формування мобільності фахівців на ринку інтелектуальної праці.

Ринок педагогічної праці сьогодні розбалансований. Попит на педагогічні кадри, тобто потреба освітніх установ у фахівцях різного профілю педагогічної діяльності і кваліфікації, задовольняється недостатньо. Більшість українських вчителів не зовсім готова до діяльності в умовах конкуренції, що народжується в сучасному суспільстві.

---

* Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Черв’якова Н. І.

Актуальність формування мобільності вчителя полягає в тому, що ринок праці, який розвивається, і «ринок особистостей» висувають до майбутнього фахівця високі вимоги.

Перші положення про професійну мобільність як невід'ємну складову суспільного життя були викладені у працях Б. Барбера, Ю. Веніга, Е. Гідденса, П. Сорокіна. Історичному аспекту виникнення проблеми професійної мобільності в науці та освіті присвячені роботи таких вчених, як І. Вишнеградський, Б. Гершунський, Б. Мітіна, І. Янжул та інших. Проблеми соціальної, виховної, академічної та інших видів мобільності розкриваються у дослідженнях Н. Броньова, Т. Дегтярьової, С. Кугеля, М. Таланчука, Л. Хахуліної. У роботах зарубіжних вчених Х. Гуна, Ш. Фитцпатрика розкрито взаємозв'язок освіти, кар'єри та соціальної мобільності молодого спеціаліста.

У всіх сферах діяльності все більшого значення набувають такі якості, як соціальна відповідальність, адекватне сприйняття і мобільне реагування на нові чинники, самостійність і оперативність в ухваленні рішень, готовність до демократичного спілкування, соціально активній дії, включаючи захист своїх прав, здатність швидко адаптуватися до нових умов і інші якості, що визначають мобільність спеціаліста. Такі ж вимоги висуваються й до вчителя середнього закладу освіти. В зв'язку з цим ще актуальнішим стає завдання посилення спрямованості освітнього простору вищого навчального закладу на формування соціально-професійної мобільності педагогічного фахівця.

Одночасно з теоретичними склалися освітньо-політичні і організаційно-практичні передумови, які сприяли розробці проблеми. До них слід віднести прийняття Національної доктрини розвитку освіти, державного стандарту вищої педагогічної освіти; інтеграцію освітніх установ в єдині педагогічні комплекси, розповсюдження інноваційних процесів педагогічної і загальної освіти; прагнення установ до підвищення кваліфікації, методичних і психологічних служб загальної і професійної освіти до створення програм професійно-особистого розвитку педагога. Поява таких передумов вимагає теоретичного осмислення їх ролі в процесі формування соціально-професійної мобільності майбутнього вчителя.

Концепція формування соціально-професійної мобільності майбутнього вчителя включає мету, принципи, зміст. Досягнення мети формування мобільності здійснюється в навчальній діяльності, яка характеризується свободою вибору освітніх траєкторій і шляхів вирішення завдань професійного становлення; спільною діяльністю викладача і студента, що дозволяє створити та інтегрувати максимально сприятливі умови для саморозвитку професійних компетенцій й особистісних якостей студентів, рефлексією, становленням індивідуального стилю діяльності, творчістю.

Принципи спрямованості освітнього простору вишів на формування соціально-професійної мобільності майбутнього вчителя включають цілісність освітнього процесу, управління розвитком особистості майбутнього вчителя через включення його в базову культуру, педагогічну взаємодію, забезпечення суб'єктної позиції студента в освітньому процесі, інноваційно-випереджаюче навчання студентів. Інтегративності забезпечують результативність процесу формування мобільності майбутнього вчителя в університеті і додають цілісність освітньому процесу.

У визначенні змісту формування мобільності у педагогів вихідними, концептуальними положеннями є ціннісно-цільові орієнтири, спрямовані на розвиток когнітивної, мотиваційної, етично-естетичної і діяльнісно-практичної сфер особистості майбутнього вчителя; специфіка функціонування психологічних

механізмів мобільної поведінки.

Таким чином, якість професійної підготовки вчителів в умовах освітнього простору вишів повинна бути здатною забезпечити вимоги ринку праці та вимоги особистості в отриманні твердих знань. Рівень сформованості мобільності залежить від багатьох факторів: ресурсів вишу, освітніх технологій, викладацького складу, оптимального управління і т. ін.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПИТАННЯ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ І ПРОБЛЕМА ГУМАНІТАРИЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В.І. ДОМОРОСЛИЙ, кандидат історичних наук

Уманський національний університет садівництва

Ідеологія державотворення складається на підґрунті державно-правового досвіду народу. Як свідчить історія, в основі українського державотворення були конструктивні й конкретно виправдані ідеї та ідеали. Вони не передбачали створення світової імперії, супердержави і не являли собою моделі чи наміру створити моделі для інших держав. Пріоритетною була ідея створення (поновлення, відродження) своєї, власної, української держави як прояву політичного самовизначення української нації і засобу утвердження її самостійності, незалежності і досягнення єдності, соборності. Отже формування національного самоусвідомлення українців відбулося на основі демократичних традицій, суверенності, значного потенціалу відродження, сприйняття спільності власного історичного та культурного розвитку з загальноєвропейським. Якщо виходити з розуміння впливу питомої ваги існування національної державності та політичну самосвідомість етносу, то, на думку В. Бебика «Дедалі більшої популярності набувають соціальні установки стосовно того, що Україна майже 850 років все-таки мала свою державність у різних її формах».

Історія українського державотворення не потребує прикрас. Вивчення історичного досвіду народу дає можливість досягнути як значну спадщину минулих поколінь, так і усвідомити реалії сьогодення.

Виявом волі нації були пошуки форм найвищої влади у час Київської держави: концепції сеньйорату Ярослава Мудрого, досвід сумісних форм (тріумвірат, дуумвірат) правління Руссю, зв'язаний з діяльністю Володимира Мономаха, і пізніше – ідеї абсолютної влади в концепціях того ж Мономаха або Романа Мстиславовича (Галицького).

Державотворча воля українського народу втілилася в збереженні політичної наповненості власної етнічної назви «Русь» як єдиної усвідомленої цілісності протягом тривалого часу, до середини ХУІІ ст., попри силоміць перерваний різними завойовниками, природний процес творення власної державності і культури.

Державотворча воля українського народу виявилася у формуванні Запорізької Січі – протидержавного об'єднання на республікансько-демократичних засадах. Маючи певну підтримку і досвід Запорізької Січі, Богдан Хмельницький – який будував централізовану державу, в якій пріоритетними залишалися республікансько-демократичні традиції, що стали ідеологічним підґрунтям Гадяцького трактату Івана Виговського та Юрія Немирича, Конституції Пилипа Орлика, були теоретично розвинені Кирило-Мефодіївським товариством, мислителями доби національного відродження.

Відновлення української державності на початку ХХ ст. (Українська Народна Республіка, Західно-Українська Народна Республіка) увібрало уставлені часом і

теоретично виважені ідеї демократії, соборності, суверенності, гуманістичні й просвітительські традиції національного відродження.

Виявлення державотворчої волі українського народу сталося з моменту прийняття Акта проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р., що був підтверджений 1 грудня того ж року всенародним референдумом.

Ідеологія державотворення була і є важливим чинником національної ідеї. Усвідомлення змісту поняття «Українська національна ідея» суспільством, студентською аудиторією, зокрема, стає важливим складником здійснення актуальних завдань державотворення, розбудови нової України як демократично розвиненої цивілізованої держави у сучасному світі. Під національною ідеєю мається на увазі дія спрямована на реалізацію загальнолюдських цінностей, що притаманні природним прагненням і свідомості кожного народу. Це також боротьба за збереження і розвиток національної мови, культури, літератури, за створення національної школи, національної інтелігенції. Послідовне відстоювання незалежності, національної само ідентифікації. Українська ідея – це передусім патріотизм і національна гордість, самоповага і одночасно заперечення шовінізму, у якій би формі він не проявлявся. Сучасна українська національна ідея не може формуватися на рівні побутового мислення. Оскільки воно, як правило, не в змозі розібратися у суті проблеми. Тут повинен діяти науковий підхід, заснований на глибокому вивченні та аналізі історичних фактів, реаліях сьогодення, науково обґрунтованих прогнозах, науковому передбаченні. Формування сучасної української національної ідеї ніяк не пов'язується з диктатурою, нав'язуванням ідеології, яка є чужою нашій ментальності. Але для того щоб створити ідеологію притаманну для всіх, необхідно відшукати елементи консенсусу, які б допомогли вийти з сьогодення скрути.

У контексті зростаючої акумуляції знання, наукової думки і розвитку політико-правової культури суспільства практичне втілення національної ідеології та реалізація конституційних основ державотворення висувають на перший план завдання формування на науковій основі історичного, правового, соціально-політичного світогляду покоління на засадах демократії, толерантності, загальнолюдських цінностей. Важливим є усвідомлення глибокого змісту самого поняття «Україна» як історична земля всього народу, вітчизна, батьківщина – отча земля, рідний край. У цьому аспекті методологічну роль відіграють навчальні дисципліни гуманітарного циклу: історичні, правознавчі, філософські, політичні, соціологічні, ідеологічна і теоретична функція яких зосереджується у проблематиці історії держави, конституційного процесу, національно-державного і культурного відродження.

ПРИНЦИПИ ТА ФУНКЦІЇ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

С.А. ЗАКОРЧЕВНА, викладач

Уманський національний університет садівництва

Система навчання у вищій школі – багатогранний процес, який складається з цілого ряду взаємопов'язаних елементів. Серед них важливе місце посідає контроль знань, тобто організація зворотного зв'язку як засобу управління навчально-виховним процесом. Ця проблема особливо актуальна у наш час у зв'язку з тим, що вся система

вищої освіти в Україні підлягає повній організаційній перебудові. Посилення уваги до проблеми контролю занять викликано не тільки бажанням визначити ступінь підготовленості студентів, але і потягом до удосконалення всієї системи навчання.

Основними принципами контролю знань студентів є об'єктивність, систематичність і своєчасність, цілеспрямованість, тематичність. Об'єктивність це правильне визначення знань, умінь і навичок студентів і оцінка цих знань. Тільки об'єктивна оцінка дає студентам глибоке моральне задоволення та є дієвим стимулюючим фактором у навчанні, має велике виховне значення. Систематичність, як принцип контролю полягає в регулярному виявленні знань, умінь і навичок, органічно поєднуючись, з навчальним процесом та впливаючи на його хід. Цілеспрямованість встановлює визначений підхід до добору матеріалу, який підлягає перевірці, згідно з вибором форм і методів перевірки та оцінювання знань, результатами навчання, врахуванням індивідуальних особливостей студентів. Принцип тематичності контролю забезпечується під час перевірки знань основних понять кожної теми, які мають бути глибше засвоєні студентами. Не слід ототожнювати принцип тематичності з своєчасністю (регулярністю) перевірки. Якщо перший сприяє сконцентрувати увагу на чітко виражених питаннях програми, на конкретних дозах навчального матеріалу, то інший зв'язаний з рівномірною перевіркою в часі. Отже, принцип тематичності, направлений на виявлення, оцінку і результат навчальних досягнень студентів з визначених суттєвих питань теми, на встановлення зв'язків між темами, а також міжпредметних зв'язків.

Перевірка і оцінка знань виконують, принаймні, шість функцій: діагностичну, навчальну, виховну, контролюючу, стимулюючу і методичну.

1) Діагностична функція перевірки навчальних досягнень студентів, полягає у тому, що через визначену систему завдань викладач визначає можливості подальшого просування кожного студента а також діагностує ефективність методів і прийомів навчання, використаних ним. Процес вивчення має форму концентричної спіралі. Якщо на нижчих рівнях вивчення траплялися прогалини, то буде порушено закономірність його спіралевидної структури. Тому так важливо виявити своєчасно ці прогалини, працювати над їх усуненням і лише потім рухатися вперед.

2) Навчальна функція направлена на підбір таких завдань для студента, які сприяють узагальненню, поглибленню і систематизації знань, розвитку логічного мислення. Перевірку можна зробити такою, щоб вона не була даремно витраченим часом, а стала продовженням процесу навчання, його особливою формою. Перевірка використовується для повторення, уточнення знань, підготовки студентів до сприйняття нового матеріалу. ....Необхідно, щоб студенти, які повністю або частково не справились з виконанням завдань, визначили помилку і зуміли її пояснити. На практиці же часто зустрічаємося з фактами, коли письмові роботи різного характеру викладачі проводять тільки з метою виставлення бала. Помилки при цьому не аналізують, не проводять додаткових робіт з метою їх усунення. Інколи студенти навіть не знають, за що їм поставили відповідний бал.

3) Виховна функція контролю і перевірки виявляється в методиці проведення викладачем, у наступному коментуванні й оцінюванні робіт. Акт перевірки і оцінки знань – перший і самий важливий вид громадської оцінки студента. Результати його індивідуальних зусиль з опанування знань у цьому випадку стають предметом громадської думки і оцінки, що завжди глибоко торкає емоційну сферу особистості. Тому перевірка і оцінка знань завжди являють собою хвилюючий момент у житті студента і залишають глибокий слід у його психіці. Діючи на моральний стан

студента, правильно поставлена перевірка і оцінка є потужним засобом виробки суспільне цінних якостей особистості: чесного ставлення до праці, почуття відповідальності за результати своєї навчальної праці і дисципліну праці, волю, характер. Таким чином, виконуючи контрольну і освітню функції, перевірка і оцінка знань одночасно є найважливішим засобом виховання, важливим фактором морального виховання.

4) Контролююча функція передбачає встановлення рівня навчальних досягнень окремих студентів і групи в цілому; вона дає викладачеві змогу судити про якість засвоєння теми, своєчасно планувати коригуючу роботу й методику вивчення наступного матеріалу.

Розглянемо основні функції контролю, які передбачені системою аналізу та оцінки знань, умінь та навиків учнів: навчальна, стимулююча, діагностична, виховна та оціночна.

5) Стимулююча функція контролю та оцінки навчальної діяльності студентів зумовлюється психологічними особливостями людини, що проявляється в бажанні кожної особистості отримати оцінку результатів певної діяльності, зокрема навчальної.

6) Методична функція. Процес перевірки і оцінки знань студентів і його результати дуже важливі для самого викладача, для його подальшої роботи, оскільки у процесі контролю викладач одночасно оцінює свою методику викладання і зміст лекцій, семінарів і практичних занять. Кожному викладачеві необхідно напрацювати таку систему контролю знань, щоб у цілому вона найкращим чином слугувала виконанню всіх його функцій.

МОВНІ ТРУДНОЩІ НІМЕЦЬКИХ ТЕКСТІВ ДЛЯ АУДІЮВАННЯ

М.Ю. ЗАМАХОВСЬКА, старший викладач

Уманський національний університет садівництва

Аудіювання є одним з найважливіших видів мовленевої діяльності, зокрема при навчанні діалогічного мовлення. При навчанні аудіюванню викладач зустрічається з низкою труднощів, які можна і потрібно долати.

Одна з труднощів складного процесу аудіювання полягає у сприйманні формальної сторони тексту, його структурної завершеності та граматичного оформлення. Усвідомлене сприймання структурної та граматичної оформленості повідомлення допомагає студентам зрозуміти його смисловий зміст.

Текст, який сприймається на слух, не є простою арифметичною сумою елементів, з яких він складається, однак будь-яке мовне висловлювання складається з окремих компонентів, об'єднаних спільною темою, смисловим змістом.

Окремі слова – найдрібніші значимі компоненти тексту, кожний з яких має своє лексичне значення. Суттєвою для розуміння є довжина слова, особливо це стосується німецької мови, для якої характерна велика кількість складних, багатокореневих слів.

Найбільш складними для слухового сприймання є багатозначні слова. Особливо це стосується прийменників. Деякі з них мають до десяти і більше значень. Наприклад, прийменник **an** має одинадцять значень, прийменник **nach** – дев'ять, **um** – сім значень і т.д.

Багатозначними також є іменники, наприклад: **Decke** – простирadlo, скатерка, ковдра,стеля; **Leiter** – драбина,керівник; **Futter** – корм, підкладка; **Unterlage** –

документ, підставка, основа, підщепа.

Важкими для сприйняття на слух є також омофони і омоніми.

Омоніми – слова, зовнішня структура яких повністю співпадає. Наприклад: **ein schöner Junge i er ist schöner als du**.

Омофони – слова, звуковий ряд яких повністю співпадає. Наприклад: Er isst (теперішній час від дієслова **essen**) і **er ist** (теперішній час від дієслова **sein**); **weiß** (прикметник) і **weiß** (теперішній час від дієслова **wissen**), **arm** (прикметник) і **Arm** (іменник).

Особливу трудність при аудіюванні створюють пароніми – зовсім різні за значенням, за графічною формою слова, але схожі за звучанням, що є причиною неправильного розуміння їх при слуховому сприйманні. Часто плутають при аудіюванні такі слова, як **Freude i Freunde, können i kennen, vier i wir, es schneit i es scheint, Tür i Tier, Stadt i Staat** і ін.

Процес аудіювання складається не лише з сприймання значень окремих слів. Визначаючими факторами є усвідомлення смислових відношень, у які вступають дані слова, об'єднуючись граматично в єдину синтаксичну структуру. Враховуючи, що можливості короткотермінової пам'яті обмежені, важливою для розуміння є довжина фрази: складні речення, особливо складнопідрядні, сприймаються важче, ніж прості. Важко сприймати речення зі складними синтаксичними конструкціями: інфінітивними зворотами, поширеними означеннями, модальними конструкціями.

При аудіюванні німецьких текстів особливо складно сприймаються рамочні конструкції, оскільки їхня логічна структура не співпадає з граматичною. До того ж вони не мають еквівалента в українській мові

(перфект, футурум I, дієслова з відокремлюваними префіксами, пасивний стан дієслів.)

Текст для аудіювання не повинен бути перевантажений синтаксичними структурами, важкими для слухового сприймання.

Рамочні конструкції важкі для сприймання на слух тим, що вони не мають відповідного аналога в українській мові. Особливо важкими є рамочні конструкції, у яких «початок» і «кінець» рамки розташовані на значній відстані один від одного. В цьому випадку студенту доводиться деякий час утримувати в пам'яті інформативно значимі компоненти синтаксичної структури, поки не відбудеться розуміння всього речення в цілому. Чим більша відстань між «початком» і «кінцем» рамки, тим трудніше для студентів зрозуміти дану синтаксичну структуру на слух. Якщо ж дистантні пари настільки віддалені одна від одної, що дистантна відстань перевищує об'єм короткотермінової пам'яті аудитора, то безпосереднього розуміння речення взагалі не відбувається. Такі рамочні конструкції не рекомендується включати в тексти для аудіювання.

Значну кількість помилок допускають студенти при відтворенні змісту текстів, що аудіюються, в яких присудок виражений дієсловом з відокремлюваним префіксом або складним дієсловом. Важкими для сприймання на слух є безособові і неозначено-особові речення.

Таким чином, слід пам'ятати, що при аудіюванні німецьких текстів студенти зустрічаються з комплексом труднощів лексичного і синтаксичного характеру. При підборі текстів для аудіювання слід враховувати ці труднощі та їх вплив на розуміння іншомовного тексту і при можливості спрощувати текст, зменшувати наявність в ньому складних для сприймання елементів, що забезпечить досягнення головної мети аудіювання – якомога повне розуміння змісту прослуханого повідомлення.

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИЧНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ З АНГЛІЙСЬКОЇ В УКРАЇНСЬКУ МОВУ

К.В. КАЦАЛАПЕНКО

Уманський національний університет садівництва

Вивчення запозичення англіцизмів особливо активізувалося в українському мовознавстві протягом останнього десятиріччя і торкалося переважно виявлення тематичних груп досліджуваної лексики, головним чином термінологічної (О.Махньова, Ю.Безрукава, С.Федоровець, С.Руденко, А.Наумовець, О.СТИШОВ, Л.Кислюк та ін.). Тому складні лексико-семантичні процеси, спричинені сучасними мовними контактами, а також їх можливі наслідки заслуговують найпильнішої уваги.

Процес запозичення з англійської мови в українську починає активізуватися з другої половини ХІХ ст., як наслідок позамовних факторів.

Англіцизми розглядають як вияв контактів української мови безпосередньо з англійською, а їх склад характеризують як слова, що позначають поняття й предмети техніки, мореплавства та військової справи, економіки та фінансів, спорту, мистецтва.

Освоєння запозичень відбувається на різних рівнях мовної системи, серед яких лексико-семантичний і словотвірний є вищими ступенями асиміляції лексичних запозичень, а графічна, фонетична й морфемна освоєність становлять їх підґрунтя.

За структурою новітні англіцизми неоднорідні. Найбільш універсальними засобами словотворення для української та англійської мов є афіксація (*менеджер*, *байер*) та словоскладання (*ньюс-мейкер*, *бізнесвумен*, *єврокомісія*). Структурний аналіз свідчить про те, що більшість з них це композити, хоча у їх складі наявні також і абрєвіатури (*vip*, *piar*), однослівні назви (*блеклістинг*) і словосполучення (*ток-ринг*). Також виявлено чимало найменувань, представлених словосполученнями, що одержали в українській мові однослівні відповідники, які мають написання: через дефіс (*грин-кард*), разом (*фрїстайл*), інколи – окремо. Відмінність в оформленні пов'язана з аналітичним характером англійської мови й синтетичним – української. Серед новітніх англіцизмів представлена переважна більшість повнозначних частин мови.

У процесі дослідження новітніх запозичень з англійської мови в українську нами було встановлено, що проаналізовані новітні англіцизми представляють такі основні тематичні групи лексики: економіка, банківська справа і фінанси; культура: кіно, телебачення, музика, розваги; комп'ютерна техніка і технологія; спорт; побутова техніка й сервіс; політика й суспільство; страви та напої; тварини; медицина; одяг і тканини; канцелярське приладдя та офісна техніка.

Більшість новітніх запозичень з англійської мови називають нові явища в різних сферах життя.

Переважним способом запозичання нових англіцизмів у систему української мови сьогодні є пряме, безпосереднє запозичення.

Однією з найактивніших сфер залучення до української мови нової іншомовної лексики є реклама й засоби масової інформації.

Але дотепер все ще залишається невирішеною проблема правопису нових англійських запозичень, адже англіцизми, часто незрозумілі пересічним мовцям, залишаються поза лексикографічною фіксацією, словники не встигають за навалом англомовних запозичень.

Отже, у сучасній українській мові відбуваються об'єктивні зміни в лексичному складі, пов'язані, зокрема, із новітніми англійськими запозиченнями (новими лексемами або новими значеннями) та їх засвоєнням. І це закономірно одержує неоднозначні оцінки мовознавців, що зумовлює потребу у неодноразовому зверненні до цієї проблеми та більш докладному її розгляді.

РОЗВИТОК НАВИЧОК УСНОЇ МОВИ

А.В. КЛИМЮК, старший викладач
Уманський національний університет садівництва

Сьогодні вільне володіння іноземною мовою це вже не розкіш, а необхідність, ознака високого інтелектуального рівня і класного фахівця. Одним з основних завдань навчання усної мови є розвиток навичок усної мови.

Чим визначається та велика увага, яку приділяють навчанню усної іноземної мови? Відповідаючи на це запитання, слід зазначити, що вміння розуміти усну мову та висловлювати нею свої думки стає практично необхідною для багатьох студентів; це покращання навичок активного мовного спілкування в межах побутової та фахової тематики, підвищення рівня мовної підготовки студентів для проходження виробничої практики на сільськогосподарських підприємствах за кордоном, залучення студентів до участі в міжнародних конференціях, наукових та інших спільних програмах та проектах.

Щоб правильно орієнтуватися в практичних і теоретичних питаннях навчання усної мови, треба чітко уявляти зміст таких понять, як усні вправи, розмовні вправи, вправи з усної мови.

Ознакою усних вправ є те, що при їх виконанні мовний матеріал відтворюється в усній формі. Це можуть бути лексичні вправи, граматичні, а також вправи з мовлення як такого. Наведемо опис однієї усної вправи. Викладач запитує студента про його навчання в університеті, і студент відповідає на це запитання, повідомляючи про реальні обставини свого навчання в університеті. Це усна вправа, але це вправа з мовлення. Вправи з мовлення мають на меті прищепити студентам навички безпосереднього висловлювання думок іноземною мовою та розуміння усної мови співрозмовника; отже, до цих вправ належать ті, що вчать діалогічної, монологічної мови, розуміння усної мови, що максимально наближена до природної мовної комунікації.

У викладанні іноземної мови значне місце посідає робота над діалогами. Ми розрізняємо вправи, що організуються на основі вже готових діалогів, і вправи, при виконанні яких студенти самі складають діалоги. Для виконання поставленої мети ми використовуємо різні вправи, а саме відтворюємо всі питальні речення вивченого діалогу, виділяємо слова, словосполучення, речення специфічні саме для даної теми, відтворення діалогу за ролями та розширення діалогу введенням нових епізодів.

Групування мовного матеріалу навколо певних розмовних тем сприяє запам'ятовуванню та відтворенню його. Явища, відображені в словах та реченнях, об'єднаних певною темою, об'єктивно зв'язані між собою. Тому і в свідомості студентів виникають численні й різноманітні асоціації між відповідними мовними одиницями.

Існує цілий ряд прийомів роботи над тематично згрупованими мовними

матеріалом. Студентам пропонується швидко відтворити відомі їм слова, словосполучення, вислови, які можна вживати в розмові на певну тему. Роботу над реченнями і зв'язаними контекстом треба обов'язково доповнювати вправами і окремими лексичними одиницями. У такий спосіб ми навчаємо студентів пізнавати та вживати слова в різних контекстах. Успішне проведення розмови іноземною мовою у значній мірі залежить від того, чи зможемо ми швидко мобілізувати лексико-фразеологічний матеріал, що відноситься до теми розмови.

Часто можна спостерігати, що студенти не розуміють зв'язної мови іноземця, навіть коли в ній вживаються слова і граматичні явища, які студент вивчав і якими користувався в усній мові. Це пояснюється відсутністю в процесі навчання спеціальних вправ на розвиток навичок розуміння зв'язної мови. Бажано, щоб студенти частіше слухали людину, для якої ця мова є рідною.

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Н.О. КОМІСАРЕНКО, кандидат педагогічних наук
Уманський національний університет садівництва

Професійне самовизначення у контексті цілісного життя особистості може виступати як проблема духовна або соціально-психологічна. Духовна сторона проблеми полягає в актах вибору, самопізнання й виявлення свого призначення, які є головними рушійними силами, що спрямовують розвиток особистості й визначають її долю. Психічна ж сторона самовизначення висвітлюється через складний комплекс відчуттів людини, особливості сприймання нею дійсності й системи відносин, які формуються в індивідуальному досвіді особистості й істотно впливають на її стосунки, дії, вчинки та рішення. Соціально-психологічна сторона проблеми професійного самовизначення особистості виявляється в потребі визначення свого місця в людській діяльності і людських стосунках. Таким чином, професійне самовизначення – це багатокomпонентний процес, що здійснюється протягом досить тривалого періоду життя особистості і спрямовується внутрішніми чинниками.

Самореалізація – це ствердження себе як неповторної особистості, втілення в життя індивідуальних цінностей, досягнення свідомої мети, реалізація й розвиток здібностей, що відбувається у взаємодії особистості з навколишнім світом. Професійна діяльність – основа індивідуальної самореалізації особистості. Реалізаційна спрямованість відбувається в ієрархічній структурі мотиваційної сфери особистості, виявляється в цілеспрямованих вчинках і поведінці, переживається на емоційному рівні як інтерес, захоплення, відчуття перспективи. Усвідомлення потреби в самоактуалізації виникає лише на певному рівні розвитку індивідуальності і пов'язано з досить високим рівнем її саморозуміння, внутрішньої інтегрованості та диференційності сприймання світу. Можемо також стверджувати, що незалежно від рівня усвідомлення цінностей кожна людина у вчинках і поведінці виходить саме з них, втілюючи в цих цінностях частку себе. Розширюючи знання про навколишній світ і про себе, набуваючи досвіду взаємин з ним, людина реалізує свій потенціал розвитку навіть тоді, коли не має змоги передбачити або спланувати великі перспективи цих процесів.

Індивідуальна самореалізація особистості, як правило, має дві сторони: інтервальну й екстервальну. Під інтервальною ми розуміємо внутрішній процес

усвідомлення й розвитку особистості як інтеграцію досвіду й „розгортання” її духовних та інтелектуальних потенціалів; а під екстернальною – самоактуалізацію особистості, тобто втілення нею в життя певних внутрішніх змістів і творчу активність. Відомо, що вікові особливості особистості виступають у формі індивідуальних варіантів, а це неминуче передбачає відмінні рівні їх прояву в конкретних людях. Усі якісно нові особливості особистості, які проявляються на певному етапі онтогенезу, пов'язані не стільки з формуванням окремих психічних функцій, скільки з кардинальними змінами в самій структурі і змісті особистості студента.

Період реалістичного вибору після 17 років включає 3 стадії: а) дослідницьку; б) стадію кристалізації, коли проводиться оцінка багатьох факторів, які впливають на вибір; в) стадію деталізації, уточнення вибору.

Відомі наступні основні типи самовизначення особистості: життєве самовизначення (де професійне самовизначення є найважливішою складовою частиною); особистісне самовизначення (як вищий рівень життєвого самовизначення). Поняття „кар'єра” включає в себе послідовність і комбінацію ролей, котрі людина виконує впродовж усього життя. Отже, власне професійне самовизначення є частиною кар'єри.

Звісно, життєве самовизначення припускає значно більш високу ступінь свободи вибору. Однак людина може просто жити, змінювати і освоювати різноманітні соціальні ролі чи навіть виконувати декілька ролей паралельно, діючи при цьому внутрішньо пасивно, за визначеним зразком („як всі нормальні люди”), а може виступати справжнім творцем свого життя, повноцінним суб'єктом самовизначення.

Кардинальна відмінність процесу соціалізації ролей в ході онтогенезу від свідомого вибору особистістю соціальної ролі полягає в тому, що в першому випадку роль оволодіває особистістю, а в іншому випадку особистість оволодіває роллю, використовуючи роль, як інструмент, як засіб для перебудови своєї поведінки в різноманітних ситуаціях. Говорячи про життєве самовизначення, можна відмітити не тільки вибір і реалізацію людиною тих чи інших соціальних ролей, але і соціальних стереотипів, вибір життєвого стилю і самого образу життя. У цьому випадку сама професія чи певні соціальні ролі можуть виступати як засоби для реалізації того чи іншого образу життя, того чи іншого стереотипу. Принциповою відмінністю особистісного самовизначення від життєвого самовизначення є те, що людина не тільки оволодіває роллю, а створює нові ролі і в певному сенсі навіть займається соціально-психологічною нормативністю, коли оточуючі можуть сказати про неї не тільки як хорошого „сім'янина” або „керівника”, а як людину, яку не можна просто співвідносити з будь-якою соціальною роллю чи професією, так як вона унікальна і неповторна сама по собі, а її життя є цілою подією в очах людей.

Особистісна самосвідомість – це надходження самобутнього „образу Я”, постійний розвиток цього образу і ствердження його серед оточуючих людей. Професійне самовизначення у порівнянні з особистим припускає часто більш конкретну діяльність, яка визначається специфічним предметом, умовами, засобами праці, а також специфікою міжособистісних відносин і відповідальністю за певну роботу, що пов'язана з самим визначенням професії як обмеженого виду діяльності.

ВИЗНАЧНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ВЧЕНИЙ АГРОНОМ, БОТАНІК – ЯНАТА ОЛЕКСАНДР АЛОЇЗОВИЧ

М. В. КОСТЮК, кандидат історичних наук
Уманський національний університет садівництва

Яната Олександр Алоїзович – вчений-ботанік, фітобіолог, агроном, педагог, автор понад 250 праць з флористики, фауністики, охорони природи, українознавства, організатор біологічної й сільськогосподарської науки, який своєю діяльністю сприяв формуванню і розвитку кількох наукових напрямів, зокрема в галузі фенологічних досліджень, насінництва, селекції, боротьби зі шкідниками сільськогосподарських культур, розробці української ботанічної термінології. Засновник біологічної (лучної) станції на Ай-Петрі.

Олександр Яната народився 28 травня 1888 року в м. Миколаєві в родині садівника. Початкову освіту отримав у приватній підготовчій школі й реальному училищі. В 1905 році вступив до Ново-Олександрівського інституту сільського господарства і лісівництва в Пулавах (тепер територія Польщі). Водночас навчався на агрономічному відділенні Київського політехнічного інституту, де слухав лекції прославлених професорів Г.Ф. Вагнера, М.М.Воскобойнікова, В.В. Заленського, С.Г. Навашина, І.І. Шмальгаузена. В 1907 році очолив освітнє молодіжне товариство „Гурток натуралістів” при Київському політехнічному інституті, брав активну участь у створенні Миколаївського товариства аматорів природи (1908). В студентські роки опублікував першу наукову статтю в „Записках Киевского общества естествоиспытателей”.

В 1910 році одружився з Наталкою Осадчою, дочкою українського письменника Тихона Осадчого й відомої на Півдні України діячки РСДРП – Марії Осадчої. Упродовж 23 років Олександр і Наталія Янати в житті й науці йшли разом.

Після закінчення інституту переїхав до м. Сімферополя, де виконував обов'язки консерватора в Природничо-Історичному музеї Таврійського губернського земства, вивчав флору північної Таврії, створив на Ай-Петрі дослідну біологічну (лучну) станцію (1914), розробив наукову програму дослідження флори Кримської Яйли. Під час флористичних досліджень О. Яната зібрав багаті гербарії, які зберігаються в Інституті ботаніки ім. М. Холодного НАН України (Київ), Нікітському ботанічному саду УААН (Ялта), Ботанічному інституті ім. В. Комарова РАН (Петербург). За його зборами описано нові для науки види рослин.

Наукова, організаційна, громадська, педагогічна, ботанічна, аграрна діяльність О.А. Янати була дуже різноманітною й активною, проявлялась у багатьох організаціях і наукових товариствах України і, в першу чергу, природознавчого характеру, що сприяло розвитку природничо-наукової справи в Україні. Його цікавили різні проблеми сільськогосподарської науки і практики: розбудова мережі дослідних станцій, організація сільськогосподарської освіти, охорона природи, питання насінництва, боротьба з бур'янами, розробка української наукової термінології.

Значний внесок О. Яната зробив у становлення та розвиток контрольно-насіневої справи. У 1913 році він обраний керівником контрольно-насіневої станції Харківського сільськогосподарського товариства. Вчений публікує серію повідомлень стосовно завдань та діяльності станції. Влітку 1914 року він організував обласну нараду представників контрольних насінневих станцій Півдня Росії,

протоколи якої вчений упорядкував і надрукував у першому томі „Известий” станції за 1914 рік. Займався опрацюванням і застосуванням нових методик обстеження посівного матеріалу, швидкого визначення його схожості. Велику увагу приділяв організації насінневого контролю в Україні. О. Яната – один з фундаторів та керівників Сільськогосподарського Наукового Комітету України (1918), редактор „Вісника сільськогосподарської науки”, активний діяч Природничої секції Українського Наукового Товариства в Києві, голова Термінологічної комісії.

В 1918 році заснував Ботанічну секцію Українського Наукового Товариства, яка згодом входить до системи академічних установ, створює й починає редагувати її науковий орган „Український ботанічний журнал”. В цьому ж році ввійшов до складу новоствореного Наукового Комітету міністерства земельних справ України. Був організатором і учасником Першого з'їзду природознавців України (Київ). Очолив кафедру ботаніки в Українському державному університеті. Наказом Міністра народної освіти М. Василенка його було призначено приват-доцентом кафедри ботаніки Київського державного українського університету. З 1919 року О. Яната один з фундаторів та керівників Сільськогосподарського Наукового Комітету України при Народному Комісаріаті земельних справ. Був засновником і головою Ботанічної секції в Українському Науковому Товаристві у Києві та ВУАН, головою Ботанічної секції при Сільськогосподарському Науковому Комітеті України, завідувачем кафедри ботаніки в Українському педагогічному інституті ім. М. Драгоманова. З 1924 по 1933 рік працював у Харківському сільськогосподарському інституті. Підготував науково обґрунтовані рекомендації щодо поліпшення заповідної справи в Асканії-Новій у складі комісії Президента АН УРСР академіка В.І.Липського, проводив наполегливу планомірну роботу з організації дослідної сільськогосподарської справи, видавництва наукової літератури та розповсюдження сільськогосподарських знань.

Важливим аспектом діяльності О. Янати була популяризація науки. Вчений поєднував різноманітні форми просвітницької діяльності: читання науково-популярних лекцій, видання популярної літератури, проведення ботанічних освітніх екскурсій тощо. Олександр Яната був послідовним подвижником на терені охорони природи, заповідної справи. Він добивається створення заповідників: Приморський, Конча-Заспа під Києвом, Степовий в Асканії-Новій. Пропонує створити цілинні заповідники, зберігати дикі рослини, багато з яких через ботанічну неосвіченість звали „бур'янами”. Вчений застерігав від надмірного розорювання земель Донбасу, ухилу на масове вівчарство. Багато уваги приділяв збереженню флори Кримської Яйли. Він автор декрету „Про охорону пам'яток культури та природи” (1926), ініціатор скликання природоохоронних з'їздів.

У 1933 році його було заарештовано за фальшивими звинуваченнями і засуджено. З червня 1938 року помер у таборі на Соловках. Місце поховання невідоме. В 1964 році справу О. Янати переглянув військовий трибунал Київського військового округу та припинив її за відсутністю складу злочину.

Учений залишив після себе великий науковий доробок. Написав понад 300 наукових і науково-популярних праць, у тому числі кілька монографічних робіт.

Неординарна особистість, талановитий дослідник і педагог, невтомний організатор науки й громадського життя О. Яната зробив вагомий внесок у фітобіологічну й агрономічну науки, в етноботаніку й наукову ботанічну термінологію, у справу охорони природи та в історію науки.

ЗНАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ – ЦЕ НАГАЛЬНА НЕОБХІДНІСТЬ ЧАСУ

О.В. ЛАЗАРЄВ, викладач

Уманський національний університет садівництва

Сьогодні знання іноземної мови — пріоритетне завдання не тільки для учнів, студентів, учителів, викладачів, але й для політиків і службовців, лікарів і науковців, підприємців і мандрівників — кожного, хто вважає себе освіченою людиною. «Скільки мов ти знаєш, стільки разів ти людина», — стверджує народна мудрість, і це правда. Україна — частина Європи. Ми прагнемо вступити до Європейського Союзу, що дасть нам можливість вільного пересування, подорожей, нові робочі перспективи. Це неможливо без маленького нюансу — знання хоча б однієї іноземної мови. Чому це так нагально? Чому без цього не можна обійтись?

Якщо ми акцентуємо увагу на різних функціях мови: державна, іноземна, рідна мова, мова національних меншин, то у світі починається тяжіння до загального поняття мови. Сьогодні Рада Європи та Європейський Союз звертають увагу на важливість вивчення мови взагалі, незалежно від того, рідна це мова чи іноземна, на вироблення спільних підходів і розуміння того, наскільки важлива мова в навчальному процесі.

Сьогодні ніхто не піддає сумніву рівні володіння мовою, на які орієнтується вся Європа, важливість комунікативної компетенції та її складових, проте існує потреба в перегляді поглядів на те, що ми вважаємо мовою, загальних підходів до вивчення мови і, що найбільш важливо, роль мови в житті суспільства.

Мова зараз розглядається не лише як засіб спілкування між собою, а також і з представниками інших культур, тому важливе знання не тільки мови, але й культури і традицій тієї чи іншої країни.

Варто звернути увагу саме на вивчення мови як засобу спілкування і досягнення поставленої мети. Знання мови — це необхідність у сучасному суспільстві. Педагоги мають стати прагматиками, бо наші студенти зараз прагматичніші: для них мова — це не мета, а засіб набуття чогось. Викладач повинен зрозуміти, що перед тим, як навчити чомусь студента, він повинен пояснити, що це дасть йому для його майбутньої кар'єри, для чого це йому необхідно в подальшому житті.

Зараз і в Європейського Союзу, і в Ради Європи, до якої входять 49 країн, у тому числі й Україна, підходи та очікування однакові. Мова — це засіб входження в Європейський Союз, оскільки мобільність студентів, викладачів та інших громадян забезпечується знанням мови. Але, зважаючи на те, що Європа — плуралінгвальна, не можна обмежитись вивченням однієї мови.

Англійська найбільш поширена — це мова Інтернету, наукових досліджень, спорту та інших галузей. Ми досить близькі щодо її вивчення до Європи — там цю мову знають приблизно 80% населення, у нас же вивчають англійську 82% людей. Проте не виключається знання інших іноземних мов: французької, німецької, іспанської тощо для того, щоб бути конкурентоспроможним серед студентів та викладачів інших країн.

Існує багато різноманітних програм для викладачів і не тільки іноземної мови, та студентів, проте є обмеження щодо участі — знання мови.

Знання хоча б однієї іноземної мови відкриває новий світ, нові можливості, горизонти та перспективи. Це шлях до конкурентоспроможності та обізнаності. Знання мови — це не примха, а необхідність часу, і це треба прийняти до уваги.

ОГЛЯД АУГМЕНТАТИВІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Л.А. ЛЕГАНЬКОВА

Уманський національний університет садівництва

Емоційно-оцінне дериваційне значення афіксів є похідним від параметрично-оцінного. У сучасній українській мові існують такі різновиди евалюативних іменників: параметрично-оцінні, тобто демінутиви і аугментативи (у статті розглядаються як вияв об'єктивної оцінки); емоційно-оцінні, тобто емотиви, серед яких є гіпокористики та пейоративи, параметрично-емоційні (власне евалюативи) і експресиви.

Аугментативність – це лінгвістична категорія об'єктивно-мисленнєвого та кваліфікативно-оцінного характеру. Подана категорія складна, багатогранна та недостатньо вивчена. В межах данної категорії виділяють ряд питань, з'ясування яких є необхідним та важливим для всебічного розкриття проблем аугментативності.

Емоційна оцінка тісно пов'язана з почуттями, оскільки виражає авторське ставлення до предмета висловлювання. На думку Л. А. Кисельової, така оцінка є "позитивним чи негативним емоційним оцінюванням, визначенням суб'єктом емоційно-оцінного статусу кого-, чого-небудь, вираженням емоційної переваги (схвалення тощо) чи не переваги (несхвалення тощо) певних подій, явищ, предметів". Серед мовних засобів її вираження найбільш поширеними у мові є лексичні та словотвірні одиниці. Як слушно зауважує О. Л. Безсонова, "суфіксальні оцінні назви більш продуктивні в українській мові порівняно з англійською, французькою, навіть з російською мовою і мають у цілому емоційний характер, що пов'язано зі значною кількістю оцінних суфіксів та їхнім емоційним забарвленням у структурі цієї мови. В англійській та французькій мовах суфіксальні утворення мають насамперед раціональний характер, оскільки ці суфікси позбавлені самостійного одного значення".

В.Р. Товстенко зазначає, що для українського розмовного мовлення характерне широке використання іменникових дериватів, утворених за допомогою суфіксів зі словотвірним значенням об'єктивної збільшеності – аугментативності.

Збільшувальні іменники властиві усному мовленню, трапляються у фольклорі, їх використовують у художньому стилі як елемент розмовної мови. Аугментативи – це похідні іменники, що виражають значення збільшеності, яке часто супроводжує відтінок зневажливості, лайливості. Рідше такі іменники передають позитивну характеристику осіб, предметів: *трудяга, дружище*.

Таким чином, іменники на позначення збільшеної ознаки є носіями негативного, суб'єктивного ставлення до особи, предмета тощо, і саме тому вони характерні для розмовної лексики.

Подальші наукові розвідки можуть бути присвячені виявленню основних способів словотвору аугментативів, з'ясуванню їх емоційно-оцінного потенціалу в українській мові.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ФОРМИ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ

С. В. ЛЕЩЕНКО, викладач

Уманський національний університет садівництва

За прогнозами фахівців, розвиток світу у третьому тисячолітті характеризується подальшим зростанням частки інтелектуальної праці в усіх галузях виробництва. Вимагатиме він і кардинальних змін у підготовці фахівців аграрної галузі. Аграрний сектор є життєво важливою сферою матеріального забезпечення і соціального розвитку суспільства. Він характеризується специфічними умовами праці, наявністю різноманітних форм власності. Перспективи розвитку цього сектору відповідно до вимог ринкової економіки залежать від рівня технологічної, технічної та економічної підготовки фахівців. Що в свою чергу залежить від їх математичної підготовки. Математичні знання необхідні в агрономії, плодоовочівництві, технології зберігання та переробки продукції сільського господарства, садово-парковому господарстві, менеджменті та маркетингу, агрохімії, геодезії, агрометеорології, генетичних дослідженнях, механізації та електрифікації сільського виробництва та ін.

Тому необхідність формування висококваліфікованих фахівців в аграрній сфері, які вміють творчо працювати, знаходити вихід з різних складних ситуацій та передбачати наперед можливі наслідки діяльності, диктує потребу у поліпшенні змісту та методик навчання, впровадженні в навчальний процес досконаліших форм та методів навчання, нових педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Саме тому вкрай необхідним є пошук шляхів підвищення ефективності процесу навчання математики студентів вищих аграрних закладів освіти, що спирається як на розробку нових підходів, так і на розширення можливостей вже відомих, традиційних форм і методів роботи.

Активізувати навчальну діяльність – це підвищити рівень самостійності студентів, досягти того, щоб навчальна діяльність сприймалась не як необхідність, а як внутрішня потреба. Це вимагає нових підходів щодо організації різних форм навчання студентів математики, методики їх проведення, а також методики проведення поточного, рубіжного (модульного) та підсумкового контролю знань, що дозволяє організувати систематичну активну самостійну роботу студентів, підвищити якість засвоєння вивченого матеріалу.

Будь-яке навчання, де і коли б воно не здійснювалось, спонтанно набуває певної організаційної форми. Під формою організації навчальної діяльності розуміють характер зв'язку між викладачем і студентами на занятті, групування студентів і характер їхньої діяльності, а також місце заняття і режим його проведення.

У навчальній діяльності з математики важливо, щоб студенти не тільки працювати за зразком, а самі, самостійно, могли добувати знання, важливо наскільки самостійний студент у засвоєнні знань і формуванні умінь. А цьому сприяє добра організована індивідуальна навчальна діяльність.

Індивідуальна форма навчання – це модель організації навчального процесу, при якій: 1) викладач взаємодіє лише з одним студентом; 2) один студент взаємодіє лише з засобами навчання (підручник, конспект лекцій, комп'ютер тощо). Серед індивідуальних форм навчання математики, які спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності студентів, важливу роль відіграють різні форми самостійних

робіт, робота з індивідуальними картками, індивідуальні домашні завдання, індивідуальні розрахункові роботи, програмоване навчання.

Всі організаційні форми індивідуальної навчальної діяльності ґрунтуються на принципі самостійності. Він передбачає максимально незалежне набуття кожним суб'єктом учіння необхідних знань, практичних навичок та вмінь. Самостійність є обов'язковою умовою для продуктивних (конструктивних) процесів мислення, її можна вважати показником активності особистості, її здібностей до пізнання. Вона визначається умінням студента побачити проблему і самостійно її розв'язати.

Індивідуальні форми навчання необхідно розглядати як обов'язкові компоненти, невід'ємні частини різнотипного за змістом і формами процесу навчання, а запровадження кредитно-модульної системи покликане стати важливим чинником стимулювання самоосвітньої діяльності студента.

Головною перевагою індивідуальних форм навчання математики є те, що вони дозволяють повністю адаптувати зміст, методи і темпи учбової діяльності студента до його особливостей, слідкувати за кожною його дією і операцією при вирішенні конкретних задач; слідкувати за його пересуванням від незнання до знань; вносити своєчасно необхідні корективи в діяльність як студента, так і викладача, пристосовувати їх до ситуацій, що постійно змінюються, але контролюються з боку викладача та з боку студента. Все це дозволяє студентові працювати економно, постійно контролювати витрати своїх сил, працювати в оптимальний для себе час, що, звичайно, дозволяє досягти пристойних результатів у навчанні.

До основного недоліку індивідуальних форм навчання математики слід віднести значні затрати часу і зусиль викладача.

Значення індивідуальних форм навчання математики полягає в тому, що вони найбільшою мірою допомагають врахувати особливості роботи кожного студента, його підготовленість і забезпечують більш диференційовану постановку завдань, контроль та оцінку результатів. Діяльність студента при цьому стає відносно самостійною.

Ефективна організація індивідуальних форм навчання математики по засвоєнню знань вимагає наявності всіх компонентів її структури: позитивної мотивації, постановку учбових задач, організації учбових дій, контролю, що переходить у самоконтроль, і оцінки, що переходить у самооцінку.

ЩОДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ – АГРАРНИКА

Л.В. ЛІСОВА, викладач

Уманський національний університет садівництва

За роки незалежності в Україні визначено пріоритетні напрями розвитку вищої освіти, створено сучасну її нормативно-правову базу, здійснюється практичне реформування з орієнтацією на світові та європейські освітні традиції й стандарти, на гуманістичну філософію освіти тощо. Водночас темпи й глибина цих перетворень не задовольняють потреби суспільства, держави та особистості. В Україні має забезпечуватися її прискорений, випереджувальний інноваційний розвиток, а також умови для всебічного розвитку, самоствердження і самореалізації особистості протягом усього життя на основі реалізації принципу «освіта протягом життя».

Слід зазначити, що психологічні проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців у вітчизняній психології досліджувалися у зв'язку з аналізом професіоналізації особистості в межах теорії діяльності (Ю.М.Забродін, О.А.Конопкін, О.М.Леонтьєв, Б.Ф.Ломов, В.Д.Шадриков та ін.); психологічних концепцій професійного становлення та професійного розвитку особистості в рамках особистісно-розвиваючого (Г.О.Балл, Є.О.Климов, А.К.Маркова, Л.М. Мітіна, Б.О.Федоришин та ін.) та акмеологічного підходу (А.А.Деркач, Н.В.Кузьміна, В.А.Семиченко, А.П.Ситников, Т.А.Ясюкова та ін.), психологічної готовності до здійснення професійної діяльності (Г.О.Балл, О.І.Бондарчук, Л.М.Карамушка, Н.Л.Коломінський, С.Д.Максименко, Ю.І.Машбиць, В.О.Моляко, В.А.Симиченко, Т.С.Яценко та інші).

Крім того, загально психологічний аналіз понять, концепцій, напрямів та ідей, пов'язаних з психологічною проблемою самоактуалізації досить глибоко представлено в роботах багатьох авторів у різні гуманістичного (Х.Когут, А.Маслоу, Дж.Олпорт, К.Роджерс, В.Франкл, Е.Шостром), глибинного (А.Адлер, Е.Берн, Е.Еріксон, В.Райх, К.Юнг та ін.), біхевіористичного (Б.Скіннер, Д.Уотсон та ін.) напрямів. Особливості самоактуалізації особистості в процесі професійної підготовки й діяльності висвітлювались в роботах О.О.Бодальова, Л.М.Мітіної, Л.М.Ожигової, А.О.Реана та ін., в тому числі самоактуалізації менеджерів комерційних організацій (М.Г.Ткалич, Л.М.Карамушка). Що стосується фахівців аграрного сектору, то тут слід назвати окремі роботи, в яких висвітлювались проблеми управління аграрними формуваннями (А.Ф.Бурик, Л.П.Мельник, Г.М.Чорний та ін.), в тому числі питання формування психологічної готовності керівників аграрного сектору до управлінської діяльності (Л.А.Осадча).

Важливе місце займають ціннісні орієнтири у професійній підготовці фахівців аграрної галузі.

Українське суспільство сьогодні як ніколи потребує пошуку нових знань, стереотипів мислення на засадах національної історико-культурної спадщини. Ці обставини актуалізують проблему ціннісних орієнтацій у професійній підготовці фахівців аграрної галузі.

У сучасних умовах вищі аграрні навчальні заклади мають взяти на себе повноваження і створити такі умови для навчально-виховного процесу, які б сприяли зростанню значення ціннісних відносин і ціннісних орієнтацій у житті майбутнього фахівця аграрної галузі.

Український психолог Г. Костюк зазначає, що особливість студентської молоді як соціальної групи полягає в тому, що на відміну від інших соціальних груп вона не залучена до виробничої праці і формування її інтересів, установок, цінностей здійснюється при спрямовуючій ролі педагогів у навчально-виховному процесі.

Дослідження професійних цінностей студентської молоді аграрних університетів передбачає визначення поняття «цінності».

Спрямованість інтересів людини до професійної діяльності поступово складається на основі оцінок та ціннісних уявлень, які вона має. Саме тому проблема цінностей у сучасний період набуває такої вагомості.

Аграрно-професійні цінності мають свою підструктуру, яка узгоджується із загальною класифікацією цінностей:

- матеріально-життєві цінності (природні ресурси, знаряддя праці, продукти харчування, кліматичні умови, фізичний стан людини тощо);
- соціально-політичні цінності (національна ідея, статус аграрної держави, престиж аграрної професії, свобода тощо);

- духовно-національні цінності (традиції, звичаї, обряди, моральні принципи і норми, ідеали, закладені народом протягом історичного розвитку аграрного сектору держави тощо).

Життєвий проект особистості залежить від соціально-педагогічних умов, у яких ця особистість формується; від правильного визначення ціннісних орієнтацій і шляхів їх формування у професійній підготовці.

Основні чинники, які впливають на формування ціннісних орієнтирів фахівців-аграрників: загальнолюдські цінності, національно-культурні і релігійно-культурні стереотипи, ціннісно-мотиваційне ставлення до професійної діяльності.

У процесі освоєння професії відбувається розвиток і трансформація мотиваційної сфери особистості. Ефективність професійної діяльності визначається особистісним ставленням людини до цієї діяльності, а точніше – мотивацією.

Формування ціннісних орієнтирів буде ефективнішим, якщо оновлення аграрної освіти буде відбуватися з урахуванням не лише реалій і перспектив соціально-економічного розвитку країни, освітнього досвіду розвинутих держав, а й власної історико-культурної спадщини.

Пріоритетним напрямом навчально-виховного процесу в аграрних університетах має стати українознавство як форма інтегративних знань про Україну, як основний ціннісний орієнтир формування майбутнього фахівця-аграрника.

Отже, ціннісно-смилова сфера особистості займає суттєве місце у процесі формування професіоналізму майбутнього фахівця-аграрника.

ТЕОРЕТИЧНІ УМОВИ МОТИВАЦІЇ

О.М. МАРАХІВСЬКА, викладач

Уманський національний університет садівництва

З самого початку треба відповісти на питання: що ж таке мотивація?

Мотивація – це процес спонукування кожного студента і колективу до активної діяльності для задоволення своїх потреб і для досягнення цілей навчання.

Основні задачі мотивації:

- формування в кожного розуміння сутності і значення мотивації в процесі навчання ;
- навчання психологічним основам внутрішнього спілкування;

Однак, для рішення цих задач необхідний аналіз таких явищ:

- процесу мотивації в колективі
- індивідуальної і групової мотивації, якщо така є в залежності між ними
- змін, що відбуваються в мотивації діяльності людини при переході до ринкових відносин.

Для рішення зазначених задач застосовуються різні методи мотивації, сутність яких розглянемо нижче.

З підвищенням ролі людського чинника з'явилися психологічні методи мотивації. У основі цих методів лежить твердження, що основним чинником, що модифікує, є не тільки матеріальні стимули, але і нематеріальні мотиви, такі, як самоповага, визнання з боку навколишніх членів колективу, моральне задоволення роботою і гордість своєю фірмою. Такі методи мотивації базуються на вивченні

потреб людини, тобто усвідомленого відчуття нестачі в чим-небудь. Відчуття нестачі в чим-небудь має цілком визначену ціль, що і служить засобом задоволення потреб.

Вивчення потреб людини привело до появи двох глобальних теорій мотивації: змістовної теорії і процесуальної,

Мотивація, розглянута як процес, теоретично може бути подана у виді шести наступних одна за іншою стадій.

Природно, такий розгляд процесу носить досить умовний характер, тому що в реальному житті немає настільки чіткого розмежування стадій і немає відособлених процесів мотивації. Однак для з'ясування того, як розвертається процес мотивації, яка його логіка і складові частини, може бути корисна така модель.

Перша стадія – виникнення потреб. Потреба виявляється у виді того, що людина починає відчувати, що йому чогось не вистачає. Виявляється вона в конкретний час і починає “вимагати” від людини, щоб він знайшов можливість і почав кроки для її усунення. Потреби можуть бути самими різними. Умовно можна розбити на три групи:

1. Фізіологічні
2. Психологічні
3. Соціальні

Друга стадія – пошук шляхів усунення потреби.

Разом потреба виникнула і створює проблеми для студента, то він починає шукати можливості усунути її: задовольнити, придушити, не зауважувати. Виникає необхідність щось зробити, щось почати.

Третя стадія – визначення цілей. Студент фіксує, що і якими засобами він повинен робити, чого домогтися, що одержати для того, щоб усунути потребу.

На даній стадії відбувається ув'язування чотирьох моментів:

1. що я повинний одержати, щоб усунути потребу;
2. що я повинний зробити, щоб одержати те, що бажаю;
3. якою мірою я можу домогтися того, чого бажаю;
4. наскільки те, що я можу одержати, може усунути потребу.

Четверта стадія – здійснення дії. На цій стадії студент затрачає зусилля для того, щоб здійснити дію, що у кінцевому рахунку повинні дати йому можливість одержання чогось, щоб усунути потребу. Тому що процес роботи робить зворотний вплив на мотивацію, то на цій стадії може відбуватися коригування цілей.

П'ята стадія – одержання винагороди за здійснення дії. Проробивши визначену роботу, студент або безпосередньо одержує те, що він може використовувати для усунення потреби, або те, що він може обміняти на бажаний для нього об'єкт. На даній стадії з'ясовується те, наскільки виконання дій дало бажаний результат. У залежності від цього відбувається або ослаблення, або зберігання, або ж посилення мотивації до дії.

Отже, вирішальну роль у навчальному процесі відіграє навчальна мотивація, яка найбільше залежить від організації цього процесу, від якості навчальних матеріалів, майстерності викладача та інших чинників.

ПРАВОВА ДІЯЛЬНІСТЬ КРЕДИТНИХ СПІЛОК В КРИЗОВИХ УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Л.В. МАШКОВСЬКА, викладач

Уманський національний університет садівництва

На сучасному етапі економічного розвитку України спостерігається спад промислового виробництва, девальвація національної валюти, втрата і зменшення робочих місць та цілком, загальне зниження рівня життя населення. Головна причина – світова економічна криза. Всі фінансові інститути світу, які виконували банківські операції з цінними паперами, іноземною валютою, фінансували житлове будівництво зазнали великих втрат від кризи. Найбільш розповсюдженими організаціями в Україні, які здійснюють вище згадані операції, є комерційні банки. Саме тому в нашій країні відчутно постраждав банківський сектор. Відповідно, більшість людей розпочали звертатися до кредитних спілок, оскільки вони залишаються єдиним фінансовим інститутом, який продовжує кредитувати населення.

Після прийняття Закону України "Про кредитні спілки" ці установи набули юридичний статус кредитних спілок, однак питання неприбуткової соціально-економічної природи цих організацій залишилось недостатньо розкритим. Законом кредитні спілки були перетворені із «громадської організації» у "фінансову установу". Одним із важливих досягнень для кредитних союзів є розробка 8 жовтня 2008 р. проекту Закону України "Про Фонд гарантування вкладів членів кредитних спілок". Прийняття даного проекту дозволило запровадити механізм відшкодування втрат членів кредитних спілок у разі настання обставин, що не дозволяють союзам виконати свої зобов'язання за договорами внесків (вкладів) на депозитні рахунки, сприяє фінансовій стабільності системи взаємного кредитування, підвищенню рівня захисту найбільш уразливих верств населення від втрати ними своїх грошових заощаджень, і, тому позитивно впливає на рівень соціальної стабільності в державі.

В Україні зустрічаються і певні ризиковані для громадян спілки. Нині ще існують проблемні кредитні союзи, що можуть завдавати фінансової шкоди громадянам. Із 800 наявних спілок, сумнівних фінансових установ близько десяти. Однак із-за суспільного резонансу, який викликає позбавлення спілок ліцензії, спостерігається чітка тенденція недовіри до всіх спілок. Але вони залишаються одним із фінансових інститутів, який продовжує кредитувати населення.

Досвід європейських країн показав, що в кризовій ситуації, коли банківська система і фондовий ринок не спроможні функціонувати, саме кредитні спілки можуть узяти на себе функцію кредитування населення, у тому числі реалізацію соціальних програм, нівелюючи негативні наслідки зростаючого безробіття, зниження доходів громадян, зростання цін і т.д. Так сталося, наприклад, під час Великої депресії в США: коли банківська система стала недієздатною, американський уряд ухвалив Закон "Про кредитні союзи", надав їм фінансову підтримку і це дало можливість розвиватися і кредитувати населення. Зараз необхідно підтримати людей, які опинилися на вулиці, втратили роботу, були відправлені до вимушених відпусток. Це можна було б зробити через спеціалізовані цільові кредитні програми. Проте політичної волі для реалізації такого проекту сьогодні немає.

Кредитні спілки можуть задовольнити потребу в заощадженнях для різних категорій населення, хоча легше працювати з 10 вкладниками, які зробили вклад по 10 тис. грн., ніж зі 100 вкладниками, які вклали по 1 тис. грн.

Кредитним спілкам потрібно запровадити програми із залучення внесків (вкладів) членів кредитної спілки на депозитні рахунки, спрямовані на широке коло населення, показати на прикладах, скільки членів кредитної спілки зможе заощадити при внесенні певної суми кожного місяця. Переважна більшість населення ніколи не могла розраховувати на заощадження. Кредитна спілка відкриває дорогу в майбутнє тим людям, які оберуть дану програму (навчання дітей, купівля побутових товарів тощо).

Програму потрібно якомога детальніше розписати, ставлячи в такі умови вкладника, щоб йому було не вигідно розірвати договір вкладу раніше терміну, показати, що він втрачає при розірванні у грошовому еквіваленті. Вкладник повинен бачити суму грошей, яку він отримає після закінчення дії договору вкладу. Якщо кредитна спілка зможе довести до своїх членів дану програму, то, розширюючи доступ до депозитних програм різноманітних соціальних груп населення, зможе залучити нових членів, які до цього не розглядалися як потенційні позичальники.

Таким чином, за наявності державної підтримки, кредитні спілки могли б надати кредити набагато більшій кількості населення, а також фермерам, для яких настали важкі часи, і тим самим підвищити якість сільськогосподарської продукції. За рахунок цього відбулося б зростання експорту і збільшилися надходження до державного бюджету.

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ПРОЦЕСИ В ЛЕКСИЦІ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Г.В. МЕЛЬНИК, викладач

Уманський національний університет садівництва

В англійській мові початку ХХІ століття утворення неологізмів зумовлене перш за все когнітивним фактором, тобто яскраво вираженою пізнавальною діяльністю людини, спрямованою на адекватне відображення навколишнього середовища й усвідомлення свого місця в ньому, необхідністю назвати нові об'єкти та явища, які осмислив і виокремив у своїй картині світу її носій. Акти номінативної діяльності органічно пов'язані з концептуальною картиною світу людини, що представляє собою систему когнітивних категорій, які поступово виникають в її свідомості у процесі активної взаємодії з реальним світом.

Когнітивний підхід до семантики слова передбачає комплексний аналіз знань про те, що позначається, незважаючи на ступінь відбиття цих знань у мові. У значення слова входять не тільки ті ознаки, які є необхідними та достатніми для визначення предмета, явища, поняття, що отримує найменування, але й ті, які складають додаткову інформацію про досвід певного мовного співтовариства. Таким чином, ми маємо справу із сукупністю інтра- та екстралінгвальної інформації у слові.

Науковці пов'язують семантичні зміни в структурі слова з функціональною варіативністю, із взаємодією спеціальних мов із загальноновживаною, а тому виділяють три основні напрями функціонально-семантичного розвитку лексики: 1) термінологізацію (використання слів загальноновживаної мови у вузькоспеціальних значеннях), 2) транстермінологізацію (зміна значення внаслідок перенесення слів з однієї терміносистеми в іншу), 3) детермінологізацію (перехід термінів у загальноновживані слова).

Численні семантичні неологізми виникли внаслідок термінологізації слів загальнонавчальної мови й надходженням їх до лексики економічної сфери. У фінансовому секторі, наприклад, з'являються такі інновації, як *derivative* – дериватив, похідний фінансовий контракт, який базується на ризиковому факторі, *basket* – набір валют, на основі якого робиться перегляд валютних паритетів і курсів, *stick* – неможливість банком реалізувати частину випуску акцій, яка залишається в нього, *bogey* – база оцінки роботи фінансового менеджера.

Процес транстермінологізації теж виявився активним у творенні семантичних неологізмів сфери економіки. Наприклад, *hysteresis* – економічна тенденція довгострокових періодів високого рівня безробіття, яка не призводить до зменшення рівня заробітків (вихідне значення цього слова пов'язане зі сферою магнетизму); *switch* – комп'ютеризований зв'язок між фінансовою установою та місцем продажу, який дозволяє сплачувати за товари дебетовими/ кредитними картками (в телекомунікаційній індустрії це слово позначало “маршрутизатор”).

У сфері маркетингу це такі неологізми, як *presence* – активність компанії на певному ринку, *opt in*, *opt out* – підписуватися чи не підписуватися на розсилку рекламної пошти, переважно електронної, *touch* – звертатися, входити в будь-який контакт з діловим підприємством, *niche* – прибуткова частина ринку:

Зазначимо, що транстермінологізація – типове явище для науково-технічних термінів, наприклад, *fine-tuning* – регулювання короткострокових коливань виробництва, інфляційних тенденцій, платіжного балансу за допомогою інструментів фінансово-кредитної і фіскальної політики; *boiler-room* – дилерська організація з продажу цінних паперів, яка використовує неетичні, а інколи й нелегальні методи тиску на клієнтів; *daisy-chain* – торгівля між брокерами з метою створення видимої активності ринку, *free-fall* – різке падіння цін на фінансовому ринку або погіршення стану економіки, *rocket-scientist* – службовець банку, брокерської контори, який займається операціями на фінансовому ринку, використовуючи сучасні методи комп'ютерного аналізу; *firewall* – стійке розділення різних видів банківської діяльності, коштів клієнта та самого банку для запобігання конфлікту інтересів; *circuit-breaker* (*circuit-breaking*) – форма контролю, яка запобігає раптовій та надмірній зміні цін акцій:

Нерідко транстермінологізації піддаються неологізми науково-технічної сфери, які з'явилися в досліджуваній період. Наприклад, термін ядерної енергетики *meltdown* зі значенням “розплавлення ядра атомного реактора” почав функціонувати у сфері економіки. Як економічний термін, він позначає “руйнування, крах, розвал (економіки, галузі бізнесу, організації)”.

Своєрідну інтерпретацію у сфері економіки отримують поняття медицини: *immunization* – інвестування фінансових ресурсів таким чином, щоб захистити існуючий бізнес інвестора від змін процентних ставок та інших цінових ризиків, *spine* – шкала заробітної платні, *hiccup* – невелика зміна кон'юнктури, *shock-therapy* (*shock-treatment*) – радикальні економічні реформи, *bloodletting* та *haemorrhage* – звільнення робітників і службовців:

Слід також зазначити, що міграція слів відбувається і в іншому напрямку – від термінів економіки до термінів інших галузей, а також загальнонавчальних слів; в останньому випадку мова йде про детермінологізацію. Наприклад, фінансовий термін *rollover* зі значенням “подовження кредиту” починає вживатися в загальній мові – “перенесення джекпоту Національної лотереї (Великобританія) на наступний тиждень”, а також у комп'ютерному сленгу зі значенням “перебір, одночасне натискання декількох клавіш”.

Отже, під семантичною деривацією ми розуміємо еволюцію семантичної структури слова, появу в ньому нових лексико-семантичних варіантів. Виділяють три основні напрями функціонально-семантичного розвитку лексики: 1) термінологізацію, 2) транстермінологізацію, 3) детермінологізацію.

АГРОФІЗИЧНА КОМПОНЕНТА ЗМІСТУ ДИСЦИПЛІНИ “ФІЗИКА З ОСНОВАМИ БІОФІЗИКИ”

М.Н. МИКОЛАЙЧУК, кандидат педагогічних наук
Уманський національний університет садівництва

Аналіз галузевого стандарту підготовки фахівців за напрямом “Агрономія” показав, що навчальна дисципліна “Фізика з основами біофізики”, яка недавно включена в ОПП підготовки спеціалістів і магістрів, є базовим навчальним курсом, що лежить в основі успішного засвоєння багатьох фахових дисциплін (рослинництво, землеробство, ґрунтознавство, агрометеорологія, агрохімія, технологія зберігання та переробки зерна, продукції овочівництва і плодівництва, механізація та електрифікація сільського господарства та ін.). Вивчення фізики з основами біофізики має забезпечити майбутніх фахівців знаннями загальних наукових основ ведення аграрного виробництва, конструювання машин і механізмів, впровадження сучасних виробничих технологій, методів дослідження, розширення загального світогляду, розвиток креативного мислення. У студентів на заняттях і у процесі самостійної навчальної роботи має бути сформоване розуміння: фізичних механізмів та фізико-хімічних процесів, що лежать в основі життєдіяльності рослинних об’єктів на різних рівнях їх організації; значення різноманітних фізичних чинників (тепло, вологість, газообмін, світло та ін.) у землеробстві і рослинництві та створення наукових основ напрямленого їх регулювання у відповідності з потребами виробництва; роль різних фізичних методів впливу на насіння, рослини, повітря, воду з метою підвищення врожайності. Майбутній фахівець має навчитися пояснювати фізичні і біофізичні процеси, що становлять основу життєдіяльності рослин, біологічних об’єктів, що відбуваються у ґрунті; проводити спостереження фізичних явищ, здійснювати фізичний і біофізичний експерименти; вимірювати різні фізичні величини, робити математичну обробку результатів вимірювань; аналізувати здобуті дані і робити практичні висновки; застосувати на практиці технічні засоби і прилади для діагностики стану рослин та ґрунту; оцінювати різні фізичні і біофізичні параметри, використовувати їх для прогнозу поведінки сільськогосподарських об’єктів у залежності від зовнішніх умов; кількісно описувати складні біологічні явища на основі точних фізичних і здобутих експериментальних даних та ін.

Вирішити вказану сукупність завдань із студентами першого курсу можна лише за умови повного і якісного визначення змістово-інструментальної, методично-організаційної та контрольної-оцінювальної компонент фізично-біологічної професійної підготовки майбутнього фахівця. Впродовж п’яти років нами за цим напрямом здійснювалося педагогічне дослідження щодо змісту і технологій реалізації фундаментальної та практичної складових змісту курсу фізики та основ біофізики у процесі кредитно-модульної організації навчального процесу у межах відведеного на вивчення дисципліни часу. Зроблено висновок, що вирішення завдань професійної спрямованості вивчення дисципліни може бути досягнуте, якщо важливою

компонентою змісту дисципліни буде агрофізична складова. Теоретичний аналіз дав змогу визначити агрофізичну фундаментальну і практичну складову дисципліни, місце елементів цієї складової у дидактичних і змістових модулях дисципліни. Результати аналізу знайшли своє відображення у робочій навчальній програмі, укладеному у відповідності з програмою на паперових і електронних носіях навчально-методичному комплексі (НМК) дисципліни (підручник теоретико-інформаційних матеріалів дисципліни, з лабораторного практикуму, збірник задач і тестів, методики самостійної роботи для студентів даної та заочної і дистанційної форм навчання.

Вже у вступному розділі, розкриваючи предмет фізики і біофізики, розкривається суть агрофізичних явищ, характеристика базових агрофізичних величин, вводиться поняття агрофізики як науки про фізичні процеси в ґрунті та рослинах, використання методів і засобів, які забезпечують фізичні умови життя сільськогосподарських культур (температурний режим ґрунту та атмосфери, освітленість, вологість та ін.), які прискорюють дозрівання та збільшують врожайність, забезпечують збереження сільськогосподарської продукції. У першому дидактичному модулі дисципліни “Механіка” (після вивчення кінематики і динаміки механічних процесів, роботи і енергії, основ гідродинаміки, змістового модуля “Біофізика. Механічні закономірності у світі рослин і тварин”) вивчається змістовий модуль “Агрофізика. Механічні властивості ґрунту”. У цьому модулі розкриваються питання: агрофізичні процеси; ґрунт і його значення; тверда фаза, фізичні показники ґрунту; вода у ґрунті; повітря у ґрунті; теплові властивості і теплові режими ґрунту.

У інших дидактичних і змістових модулях, на лабораторних заняттях відомості з цих питань доповнюються і поглиблюються. Наприклад, при вивченні газових законів знову повертаємося до відмінностей між атмосферним і ґрунтовим повітрям і значенні ґрунтового повітря для рослин; при вивченні явищ переносу в газах і виконанні спеціально поставленої лабораторної роботи з визначення коефіцієнта теплопровідності ґрунту – детально аналізуються шляхи забезпечення збереження врожаю, будівництва овочесховищ та ін. Всебічно аналізуються агрофізичні питання при вивченні змістових модулів, де розглядаються акустики, питання температури і її вимірювання, аерації ґрунту і при збереженні врожаю, капілярності і осмосу, метаболізму, вологості повітря і теплових режимів, застосування начал термодинаміки до живих організмів, біопотенціалів і рослинної електрики, лінійної і квантової оптики, біологічної дії радіоактивного випромінювання, застосування радіоактивних ізотопів та ін. У тестах модульних та підсумкового контролю, перевірки залишкових знань до 15-20% питань відводиться перевірка засвоєння агрофізичного та біофізичного змісту програмового матеріалу дисципліни.

ВЛАСНІ ІМЕНА У ФУНКЦІЇ ЗВЕРТАННЯ

О.М. МУЛ, викладач

Уманський національний університет садівництва

Антропоніми (ім'я та прізвище) є особливою ланкою, яка поєднує людину із безпосереднім оточенням та суспільством в цілому. Є. С. Азнаурова пише: „Власні імена – це клас імен, які виконують функцію репрезентації поодиноких предметів і виражають денотативне значення. Власні імена характеризуються відсутністю соціально-закріпленої інформації”.

Власні імена у функції звертання слугують не тільки для номінації, але й указують на об'єктивно-суб'єктивне ставлення мовця до співрозмовника, привертають увагу адресата і передають йому різну інформацію.

Явище переходу власних імен у загальні і навпаки, спроможність висловлювати поняття про особу до якої звертаються, говорить про те, що цим мовним одиницям властиві лексичне значення і вони можуть передавати деяку інформацію.

Функціонально-семантичний зміст антропонімів дозволяє виділити такі підгрупи:

- 1). Повне особове ім'я
- 2). Зменшувальна форма особистого імені
- 3). Повна форма прізвища
- 4). Звертання за прізвищем
- 5). Прізвиська.

Найбільш характерною формою номінації особи в позиції звертання є власне ім'я. Ця категорія обслуговує міжособистісні стосунки і виконує в процесі комунікації регулятивну номінацію.

Сучасні англійські власні імена „прийшли” в основному з французької мови, в тому числі навіть ті, які мають в кінцевому результаті германське походження.

З морфологічної точки зору власні імена, як правило, є однокореневими словами.

Американські власні імена іноді являють собою злиття в єдину форму імен обох батьків, чи двох частолюбимих бабусь і дідусів.

У ролі звертання можуть виступати і так звані середні імена, які за своєю структурою можуть біти односкладними і двоскладними.

Зменшувальна форма особового імені вживається при фамільярно – пестливому звертанні. Вона характеризується емоційністю. Зменшувальні форми можуть виражати різні відтінки цього емоційного відтінку від пестливого до приниженого.

Деякі зменшувальні форми, інколи з цілком різними основами, можуть біти варіантами одного і того ж особового імені. Зменшувальні форми особового імені можуть бути структурно описані як скорочення повних власних імен, наприклад:

Емоційний відтінок можна викликати за допомогою спеціального зменшувально-пестливого суфікса [i], в орфографії (ei, e, u, oe, eu).

Виникнення зменшувальної форми інколи супроводжується чергуванням голосного в основі слова.

У випадку, коли у ролі звертання використовується прізвище, власне ім'я виконує соціально-регулюючу функцію, встановлює певний розподіл ролей між учасниками мовленнєвого спілкування, виконує релятивно-регулятивну номінацію. Використання прізвища можливе в колективах з ієрархічною структурою (в армії, трудових та навчальних колективах). Стосунки між членами колективу можуть бути симетричними, якщо співбесідники мають однакове звання в армії, соціальне становище та інше, а також асиметричними переважно „верху до низу”, наприклад: при зверненні студента до викладача.

Відповідно до характеру вихідних прізвиськ англійські прізвища можна розподілити на чотири групи:

- 1). Патронімічні
- 2). Професійні
- 3). Описові
- 4). Місцеві

Приналежність до певного прізвища виражалась суфіксами – son, sen, s.

В сучасній практиці патронімічні прізвища зустрічаються чи в своїй повній формі, чи вираженими іменами, чи є видозміненою формою імені.

Серед англійських прізвищ багато словоскладань.

В сучасній практиці зустрічається абрєвіатурна форма власного імені і прізвища в ролі звертання.

Прізвиська отримують за зовнішнім виглядом певну рису характеру, особливості поведінки, вимову, звички. Часто прізвисько повністю заміняє власне ім'я і служить єдиною формою звертання до даної особи.

Власні іменники можуть вживатися метафорично, тобто певні духовні і фізичні риси людини переносяться на всіх носіїв даної риси. В такому випадку антропоніми перетворюються на апелютиви.

Charing Cross – один із самих жвавих перехресть Лондона, в переносному значенні – невгамовна, неспокійна людина.

Проведений семантичний аналіз показує, що власні імена, які виступають у ролі звертання в мові, мають певні морфологічні (суфіксація, скорочення складів, абрєвіація) і синтаксичні ознаки.

Тому ми виділяємо 4 групи в класи власних імен: прізвище, повне власне ім'я, зменшувальна форма власного імені і прізвиська.

Всі власні імена, за винятком прізвищ, займають центральне місце в системі форм звертання.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ ВНЗ

Р.В. НЕНЬКА, викладач

Уманський національний університет садівництва

Навчально-методичний комплекс (НМК) – це певна, чітко визначена сукупність навчально-методичних документів, що являють собою модель освітнього процесу, яку згодом буде реалізовано на практиці.

Як відомо, призначення НМК дисципліни полягає в тому, щоб забезпечити цілісний навчальний процес з певної дисципліни в єдності цілей навчання, змісту, дидактичного процесу й організаційних форм навчання. Лише при дотриманні цієї умови НМК буде являти собою комплекс у повному розумінні цього слова – сукупність різних засобів навчання, що складають одне ціле. Традиційний НМК звичайно складається з двох частин: 1) матеріали з планування вивчення дисципліни; 2) матеріали з організації і проведення навчального процесу. Перша частина включає робочу програму, теми і плани лекцій, плани практичних занять, тематику ділових ігор і ситуаційних задач, завдання для самостійної роботи, тести об'єктивного контролю знань, питання до іспиту. До другої частини відносяться методичні матеріали, підручники або тексти лекцій, інструктивно-методичні матеріали до практичних занять, до проведення ділових ігор і розв'язання ситуаційних задач, до самостійної роботи, до роботи з тестами, щодо підготовки до іспитів.

Проте, як показує досвід, виникає проблема невідповідності між призначенням НМК і їхнім реальним станом.

Шлях розв'язання зазначеної проблеми вбачається нами у використанні таких

підходів до створення навчально-методичного комплексу, які забезпечували б реалізацію принципу цілісності проекрованої педагогічної системи, що відбиває єдність основних її елементів. У викладача з'являється можливість упроваджувати в практику роботи активні форми навчання. А однією з головних умов ефективного застосування такої організації навчального процесу є модульне навчання, яке ґрунтується на інтеграції принципів модульності, самоорганізації і контекстності, що може забезпечити гарантію формування високого рівня професійної компетентності майбутніх фахівців. Модульне навчання, з якої б дисципліни воно не здійснювалося, передбачає використання навчально-методичних посібників комплексного типу. А створення ефективного НМК з вищої математики вимагає застосування модульної технології навчання.

Перехід вищих навчальних закладів на кредитно-модульну систему організації навчального процесу веде до зростання ролі самостійної роботи студентів на тлі зниження загальної аудиторної роботи. Тому оновлюючи зміст математичної освіти в умовах КМСОНП, доцільно брати до уваги МПЗ математики з іншими дисциплінами наукової та професійної спрямованості.

Проте ще й сьогодні основною проблемою підготовки фахівців у цих навчальних закладах є значний розрив між фундаментальними і професійно-зорієнтованими дисциплінами. Це зумовлено, насамперед, тим, що недостатньо використовується теоретико-понятійний апарат фундаментальних наук для вивчення предметів спеціалізації. Базові знання, уміння, навички не знаходять широкого застосування в практичній професійній діяльності. А між тим, вивчення фізико-математичних дисциплін забезпечує необхідну базу знань, умінь та навичок для ефективного засвоєння предметів спеціалізації і тому повинно бути спрямоване на формування високого рівня професіоналізму аграріїв.

При проектуванні МПЗ в умовах КМСОНП слід врахувати, що кредитно-модульна система на відміну від традиційної, має переваги, які сприяють реалізації міжпредметних зв'язків.

Створення цілісного освітнього простору фізико-математичних дисциплін передбачає розроблення моделі МПЗ для підготовки фахівців аграрного профілю, та визначення педагогічних умов їх реалізації.

Конструюючи інтегрований зміст навчальної дисципліни ми користуємось модульним принципом. У кожному із змістовних модулів виділено два блоки: базовий і професійно зорієнтований. Перший містить головні логічні елементи математичної теорії. Другий орієнтовано на формування конкретних функцій практичної діяльності студентів. При розв'язуванні задач фізичного, агрофізичного, біофізичного та прикладного змісту студентам доводиться шукати приклади теоретичного зв'язку в підручниках із фізики, геодезії та інших навчальних дисциплін, здійснюючи таким чином міжпредметні зв'язки.

Згідно з модульним підходом до побудови навчально-методичного комплексу з вищої математики матеріали щодо планування навчального процесу (робоча програма, тести об'єктивного контролю знань, питання до іспиту) і матеріали з організації і проведення навчального процесу (тексти лекцій і інструктивно-методичні матеріали до практичних і семінарських занять, лабораторних робіт, самостійної роботи й ін.) розділяються на визначену кількість змістових модулів. Поділ змісту навчального курсу на змістові модулі має відповідати загальній меті вивчення курсу і його логічній побудові.

Таке структурування навчально-методичного комплексу дозволяє чітко

вбудувати технологію навчання, що дає можливість брати адекватні їй методи і засоби навчання. А студенти одержують можливість перед вивченням модуля ознайомитись із переліком понять, навичок і умінь, які вони мають засвоїти, а також з кількісною мірою оцінки якості засвоєння програмового матеріалу. Завершується вивчення кожного модуля проведенням тестового контролю і корекцією навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Використання розробленої нами технології забезпечує високу зацікавленість студентів до процесу навчання, яка досягається за рахунок того, що модулі гарантують формування професійної компетентності, потрібної в подальшому на робочому місці. Використання модулів дозволяє ефективно реалізувати навчальні плани, розробляти навчальні і дидактичні матеріали і посібники, оптимізувати управління навчальним процесом, оскільки взаємини між учасниками педагогічного процесу набувають характеру співробітництва.

НІМЕЦЬКІ ЕМОЦІЙНО – ЕКСПРЕСИВНІ (МОДАЛЬНІ) ЧАСТКИ В СИСТЕМІ ЧАСТИН МОВИ

М.В. ПАЄВСЬКА, викладач

Уманський національний університет садівництва

Модальні частки стали об'єктом дослідження лише у другій половині минулого століття. До того часу вважалося, що вони лише засоряють мову, тому в тогочасній термінології ці частки іменувалися *Flickwörter* – “слова-латки” або *Füllwörter* – “слова-наповнювачі”. Модальні або емоційно-експресивні частки не мають у німецькій лінгвістиці єдиного загально визнаного найменування, хоча дослідники останнім часом здебільшого надають перевагу терміну *modale Partickeln* або *Modalpartickeln*. Також можна зустріти терміни *Abtönungspartickeln* та *Würzwörter*.

В традиційній німецькій граматиці терміном “частки” (*Partickeln*) позначали всі морфологічно незмінні слова: прислівники, сполучники, прийменники і частки, причому частки не виділялися зі складу прислівників. Але ряд германістів (Іскоз А.М., Адмоні В.Г., Шендельс Е.І. та інші) довели, що частки слід трактувати як окремі частини мови.

В свою чергу, за своїми лексико-граматичними ознаками частки є дуже неоднорідними. В цьому класі слів можна виділити три групи часток.

Перша група – це частки, які виконують чисто граматичні функції: *zu* (*begann zu singen*), *am* (*am schönsten*). До цієї ж групи належать частка *nicht* (єдина частка в цій групі, що зберегла семантику) і частка *es* (в реченнях типу *Es weht der Wind*).

Друга група – це частки з лексичними функціями в реченні: *aber, auch, erst, noch, nur, sogar* і т.д. – всього 43 частки. Вони називаються логічними або логіко-змістовними.

Третя група – модальні частки. На відміну від логічних часток, вони відносяться не до окремого слова або словосполучення, а до речення в цілому. В реченні вони відіграють велику комунікативну роль, надаючи висловлюванню відтінки суб'єктивної модальності. Модальні частки допомагають зрозуміти мету і намір співрозмовника, його емоційну оцінку подій, його очікування, які він пов'язує зі своїм партнером по комунікації. Наприклад, модальна частка *doch* може передавати найрізноманітніші емоції: подив, змішаний з обуренням (*Das ist doch nicht zu*

glauben!), жалкування за нездійсненим бажанням (*Hätte ich doch auf dich gehört!*), сумніви (*Das ist doch nicht wahr!*) дружню пораду (*Sei doch nicht dumm!*) і т.д. Мовознавець В.Шнейдер нараховує 17 таких відтінків.

Слід зазначити, що всі модальні частки представлені в системі частин мови декількома лексико-граматичними варіантами. Так, слово **wohl** може бути прислівником, частиною сполучника і модальною часткою:

Er fühlte sich wohl. (прислівник)

Es gibt wohl Zeugen, aber sie schweigen. (сполучник)

“Mama ist wohl nicht ganz einverstanden?” (модальна частка, що означає припущення, яке межує з впевненістю).

Модальна частка **auch** виступає в мові також як логічна частка і як частина сполучника:

Die Straße ist leer, der Hof auch. (логічна частка)

Er spricht nicht nur Deutsch, sondern auch Englisch. (частина сполучника)

“Dein Charakter muß mich auch immer ärgern!” (модальна частка, яка висловлює докір або досаду).

Як видно з наведених вище прикладів, лексичні значення одного й того ж слова часто дуже відрізняються в залежності від того, яке місце воно займає у системі частин мови. Від цього головним чином залежить його переклад. Слід пам'ятати, що володіння німецькою розмовною мовою обов'язково передбачає використання модальних часток. Лише знаючи їх лексичне значення, можна у повній мірі зрозуміти співрозмовника і зробити правильний переклад його висловлювання.

КУЛЬТУРНО – ЦІННІСНІ АСПЕКТИ ПОДОЛАННЯ КРИЗИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА

В.Г.ПОГРІБНЯК, викладач

Уманський національний університет садівництва

Проблеми, пов'язані з руйнуванням українського села, знаходяться сьогодні у центрі дослідницької уваги. Наукова думка намагається дати відповідь на питання, що привело українське село до кризового стану і які існують шляхи виходу з нього. У наукових розробках аналізується переважно дія соціальних, економічних та політичних чинників. Проте, останнім часом, помітно зріс інтерес до дослідження духовних і культурних процесів та їх впливу на вирішення проблем розвитку українського села. Науковий інтерес викликають розробки таких сучасних дослідників як П.Гнатенко, О.Донченко, В.Хромова, Т.Єфременко. При всій різноманітності поглядів дослідники однак в одному – констатують занепад духовності і культури в українському селі.

Досить негативними наслідками в культурному відношенні обернулася для села аграрна реформа. За результатами соціологічних досліджень, одержаних ІС НАН України в межах проекту „Соціологічна діагностика аграрної реформи в Україні” серед фермерів та селян переважає негативна оцінка соціальних та культурних наслідків.(1, с.141)

Негативні тенденції проявляють себе насамперед у галузі освіти про що свідчить скорочення кількості освітянських закладів. Наприклад у Черкаській області у 1999 році у сільській місцевості нараховувалось 599 дошкільних навчальних закладів, а в

2007 – 514, в них місць відповідно – у 1999 році – 30272 та 17532 у 2007 році (2, с.444). Зменшується також кількість загальноосвітніх навчальних закладів у 1995/1996 р.р. їх кількість у області складала 724, а у 2007/2008 р.р. – 699 (2, с.443). У першу чергу таке скорочення відбувається за рахунок скорочення сільських загальноосвітніх шкіл. Наведені дані відображають ситуацію по країні в цілому. До цього слід додати зменшення кількості закладів культури: бібліотек, клубів, будинків культури. Показовими в цьому відношенні є дані по певних районах області. Так, у Корсунь-Шевченківському районі на 52 сільських населених пункти припадає 40 закладів культури клубного типу, у Христинівському на 33 сільських населених пункти – 21 заклад, у Канівському на 60 – 47, (2,с.29,490), бібліотек відповідно – 37,28 та 37. Це збіднює духовне життя сільського населення, обмежує доступ до духовних цінностей, можливості духовного зростання та розвитку.

Українське селянство стало таким же заручником бездуховності, як і все українське суспільство. Його духовно-культурний розвиток деформується під натиском низькопробних сурогатів світового та вітчизняного маскульту, примітивних ціннісних орієнтирів.

Культура повинна стати дієвим фактором розвитку сучасного українського села. Щоб реалізувати цю соціальну функцію, вона повинна виконати такі завдання:

- відродити духовність та повернути українського селянина до споконвічних морально-духовних підвалин людського буття;
- забезпечити модернізацію українського села та формування ринкових відносин;
- сформувати свідомого і культурного господаря, сільськогосподарського працівника нового типу, здатного самостійно знаходити раціональні рішення і засоби для їх реалізації.

Духовне відродження українського села передбачає ефективне використання гуманістичної традиції, накопиченої українським народом протягом історичного розвитку.

Традиція – це стійка сторона культури, завдяки якій відбувається накопичення і трансляція людського досвіду і кожне нове покоління людей може актуалізувати цей досвід, спираючись у своїй діяльності на створене попередніми поколіннями. У цьому відношенні неоцінене значення має духовний досвід українського народу, носієм якого є насамперед етнокультура. Саме вона є ядром тих цінностей в яких відображується духовне здоров'я народу, його характер, світосприйняття. Ціннісне ставлення до світу, притаманне народній культурі, здатне подолати утилітарне світорозуміння, варварське ставлення до природи, психологію руйнівника. Прикладом може бути ставлення до землі в українській народній культурі: вона ніколи не зводилась тільки до джерела добробуту, а розглядалась як святиня. Це прослідковується в різних жанрах усної народної творчості, де образ землі частіше всього поєднується з образом матері. На сьогоднішній день ця традиція багато в чому втрачена. Принцип ринкової доцільності, який панує в сфері економічної свідомості посприяв формуванню споживацького ставлення до землі. Земля все в більшій мірі перетворюється на засіб збагачення, одержання матеріальної вигоди.

Невід'ємним елементом народної культури є звичаї, обряди, ритуали. З давніх давен вони були непорушним законом буття наших предків, його духовною і моральною основою. Відображаючи найрізноманітніші сторони людського життя, вони супроводжували людину протягом усього життєвого шляху. Визначальність обрядового дійства мала своїм джерелом святу віру наших предків у те, що від нього

залежить доля не тільки існуючих поколінь, а й прийдешніх, їхніх дітей, онуків та правнуків. Таким чином, в обрядових та ритуальних діях усвідомлювалась рядова належність людини, відповідальність за збереження роду, його долю. Це, мабуть, і є те чого бракує більшості з нас в умовах сучасного цивільного буття, коли ставиться питання про можливість нашого виживання в майбутньому.

Глибокий духовний зміст несуть у собі символи і образи, що виступають невід'ємним елементом української обрядовості. Вони ніколи не були випадковістю, навпаки впливають із світоглядних орієнтацій наших пращурів, їхніх поглядів на природу, із особливостей народної психіки, рис характеру. Наприклад, хліб, він чи не найчастіше використовується в усіх наших звичаях та обрядах. Він – символ єднання людської праці і доброго сприяння сил природи. Тож з давніх давен народна мудрість засуджувала неповагу до хліба, розцінювала її як моральне зубожіння, що приводить до руйнування роду. Отже, символи і образи української культури є історично виробленими народом формами збереження, відтворення та передачі вищих духовних цінностей, які лежать в основі людської духовності. Але при всій цінності культурної традиції щодо процесів відродження та збереження духовності, вона не може в повній мірі бути фактором соціального розвитку. Традиція завжди домінує над творчістю. Творчість у межах традиції полягає в тому, що людина формує себе як суб'єкт культури, що постає як певний набір готових стереотипних програм (звичайв, ритуалів, навиків) діяльності з матеріальними та ідеальними об'єктами. Зміни ж у самих програмах відбуваються досить повільно. До того ж, традиція спрямовує свідомість її носіїв у минуле, а не в майбутнє, робить її в значній мірі „закритою” до сприйняття нового, не стимулює креативні її потенції. Тому необхідно відмовитись від ідеології гіпертрофованої традиційності яка тривалий час пропагувалася в Україні. Необхідні більш сучасні підходи до визначення місця культури в трансформаційних процесах, що відбуваються в українському суспільстві взагалі і в українському селі зокрема. Вагоме місце в них належить тим елементам культури, які максимально сприяють розвитку людини та суспільства.

Для того, щоб українське село стало по справжньому сучасним, а український селянин сучасним цивілізованим виробником, необхідні зміни консервативних ментальних структур (3, с.108). Їх подолання можливе під впливом сучасних культурних новацій і вимагає розвитку інтелекту, здібностей, індивідуального творчого потенціалу. Провідна роль у цьому належить прогресивним знанням, технічним, технологічним і організаційним інноваціям.

У зв'язку з цим підсилюється роль освіти. Насамперед освіта розвиває в людині здатність до сприйняття нових наукових ідей, технічних розробок, форм діяльності. Вона сприяє активації та розвитку ділових якостей та підприємливості, формує інтелект, здатність до прийняття ефективних рішень.

САМОСТІЙНІСТЬ У НАВЧАННІ – ЦЕ АКТУАЛЬНО

Н.М.ПОЛЩУК, старший викладач

Уманський національний університет садівництва

Наша держава потребує активних і творчих спеціалістів, які, по-перше, мали б ґрунтовну теоретичну і практичну підготовку з обраного фаху, по-друге, могли б самостійно приймати рішення, пов'язані з професійною діяльністю. Крім того,

кожний молодий спеціаліст має усвідомлювати, що з отриманням диплома про освіту його навчання не закінчується – він повинен бути готовим до безперервної самоосвіти, до постійного оновлення своїх знань, уміти адаптуватися до змін і навіть коректувати свою професійну діяльність.

Щоб виконати завдання, які постали перед вищою школою, потрібно вдосконалювати навчально-виховний процес, розробляти нові методи і форми взаємодії викладача і студента, стимулювати самостійну навчальну діяльність молодих, бо саме життя довело, що тільки ті знання, яких людина набула самостійно, завдяки власному досвіду, стають справді її здобутком.

Та чи завжди легко це зробити? Чи завжди готовий учорашній учень до цього?

Багато років спостерігаючи за першокурсниками нашого університету, я помітила, що їхня успішність залежить від того, наскільки розвинені в них основні компоненти культури навчальної діяльності. Це підтверджують і результати опитування першокурсників про суб'єктивні труднощі у навчанні в університеті. З одного боку, студенти стверджують існуючу відмінність між навчаннями у школі й університеті, що виявляється насамперед у більшій самостійності навчання. А з іншого, серед труднощів адаптації до умов навчання в університеті більшість студентів ставлять на перше місце саме ті, які обумовлені недостатнім розвитком у них ще у школі раціональних прийомів розумової і навчальної діяльності, необхідних для подальшого успішного навчання, організації їх самостійної роботи.

Поняття « культура навчальної роботи » охоплює культуру розумової праці, організацію самостійної роботи з навчальною і спеціальною літературою. Насамперед, на мою думку, потрібно навчити першокурсників готувати реферати за програмою з української мови. Виконуючи під керівництвом викладача подібне завдання, вони поглиблюють теоретичні знання з предмета, краще осмислюють навчальний матеріал, зосереджують увагу на найважливіших питаннях курсу української мови, дістають додаткову наукову і пізнавальну інформацію, бо, як правило, пропонується матеріал, що виходить за межі програми. Завдяки реферуванню можна швидко виявити здібних і обдарованих студентів, аби залучити їх до науково – дослідницької роботи.

Робота, пов'язана з написанням рефератів, умовно поділяється на три етапи:

- підготовчий (організаційний);
- творчий (самостійно – пошуковий);
- заключний (оформлення і захист роботи).

Більшою самостійністю і творчістю відзначається час пошуку і відбору потрібної наукової літератури. Щоб реферат був змістовним, необхідно вдало дібрати фактичний матеріал. А для цього бажано використати не одне джерело, а кілька. Робота з науковими джерелами розвиває навички наукового мислення, аналізу, формує здатність критично сприймати і осмислювати матеріал. Водночас це і є активною самостійною навчальною діяльністю.

Після цього студенти пишуть і оформляють реферат, який складається з трьох частин. Під час захисту рефератів студенти повідомляють про наслідки своїх досліджень. Успіх захисту значною мірою залежить від того, як студент підготується до виступу на практичному занятті, наскільки переконливо, дохідливо, цікаво пояснить головні положення реферату, доведе цінність, актуальність зібраного матеріалу. Захист написаних рефератів дає кожному можливість побувати в ролі і доповідача, й опонента, розвиває вміння передавати навчальну інформацію.

Отже, завдяки реферуванню підвищується інтерес студентів до самостійної роботи із джерелами наукової інформації; розширюється їхній кругозір. Це добра підготовка до написання у майбутньому курсових і дипломних робіт.

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

О.А. ПОЛЩУК, викладач

Уманський національний університет садівництва

Правова культура особистості – сукупність правових знань та дій у відповідності до них. З правової культури особистостей складається правова культура суспільства, яка показує рівень правосвідомості та правової активності суспільства, ступінь прогресивності юридичних норм і юридичної діяльності.

На сучасному етапі становлення України правове виховання дитини повинно здійснюватися ще з дошкільного закладу та бути частиною виховання у сім'ї. Для вирішення цієї проблеми необхідною умовою є видання серії підручників з правового виховання дітей дошкільного віку, розроблених під чітким контролем Міністерства освіти і науки України та провідних дитячих психологів. Ця література може складатися з наглядних картинок, коміксів, повчальних історій, які впливають на дитячу свідомість і приводять дитину до висновку про необхідність виконання норм права і моралі, поваги до інших людей, бережного ставлення до природи тощо.

При подальшому розвитку молодого особистості необхідний крок –вивчення правознавства, що має починатися з ранніх початкових класів і тим чи іншим чином викладатися протягом усього періоду навчання у школі. Однак, слід зазначити, що учні повинні розуміти важливість своїх знань і вміти застосовувати їх у повсякденному житті. Такий підхід дозволить створити систему безперервного правового виховання і, певною мірою, контролювати процеси психологічного розвитку та становлення школярів.

Наступний етап – правове виховання студентів у вищих навчальних закладах. Ці дії мають бути організованими на дуже високому рівні, що є продовженням виховання, розпочатого у сім'ях, дошкільних закладах і школах. Випускники ВНЗ – люди віком 21-23 рр., які вже повинні вміти впевнено й чітко використовувати норми базових нормативно-правових актів і механізми поведінки (певну послідовність дій) у значній кількості ситуацій, що мають юридичне значення. Серед них: влаштування на роботу і захист своїх трудових прав, купівля-продаж і оренда нерухомості та земельних ділянок, відносини з правоохоронними органами та судом (у ролі затриманого, підозрюваного, свідка, позивача, відповідача тощо).

Зважаючи на необхідність розповсюдження правового виховання населення на всі вікові та соціальні категорії, важливим є формування та розвиток правової культури працюючої частини населення. Потрібною ця діяльність є не лише тому, що вказана частина населення забезпечує стабільність функціонування і розвиток окремих галузей та країни в цілому, але й тому, що велика кількість працюючих жителів України має дітей і від якості їхнього виховання великою мірою залежить розвиток підростаючого покоління. На місцях роботи людей мають бути особи, що проводили б курс підвищення правових знань працівників (юрисконсульти або інші особи, які можуть виконувати такі заняття з періодичністю 1-2 рази на місяць по 1,5-2 години). Завдяки такому підходу робітники зможуть отримувати нові юридичні знання, відновлювати у пам'яті знання, що були отримані ними раніше, та разом з лектором знаходити відповіді на свої питання. Крім того, лектор як знавець правознавства матиме можливість давати батькам поради щодо створення та покращення системи правового виховання їхніх дітей. На телебаченні та у пресі мають бути створені спеціальні передачі та рубрики, в яких кваліфіковані юристи

роз'яснювали б певні принципи права та положення нормативних актів, роблячи їх зрозумілими для пересічних громадян, роз'яснювали б, як саме люди мають поводитися у тих чи інших ситуаціях. Такі передачі та рубрики аж ніяк не замінюватимуть собою приватні консультації юристів, які мають повне право на отримання грошової або іншої винагороди за свою роботу. Вони мають бути спрямовані на підвищення рівня правової культури кожного жителя України шляхом роз'яснення механізмів поведження у типових ситуаціях, в які потрапляють люди, і ознайомлення з найбільш розповсюдженими нормативно-правовими актами. Вказані передачі та рубрики мають бути окремими для різних вікових категорій глядачів (читачів, слухачів): для дітей, молоді, дорослих. Телевізійні передачі для дітей можуть бути у вигляді показу мультфільмів, розповіді повчальних історій аналогічно тому, про що йде мова раніше стосовно підручників з правового виховання для дітей дошкільного віку.

На основі вище вказаного можна сформулювати визначення поняття „правове виховання населення України”. Правове виховання населення України — послідовна, цілеспрямована та систематична, юридично і педагогічно грамотна діяльність керівників та працівників державних і місцевих органів влади, політиків, юристів, журналістів, членів сім'ї, вихователів, учителів і викладачів, активних дорослих членів суспільства та активної молоді з формування і постійного активного розвитку правової культури осіб всіх вікових та соціальних категорій, а також діяльність осіб з формування і постійного активного розвитку їхньої власної правової культури шляхом самовиховання.

ФОРМУВАННЯ ВИХОВНОГО ІДЕАЛУ У ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

О.А. СИВИК, аспірант*

Дрогобицький Державний педагогічний університет імені Івана Франка

Кожен народ має свої ідеали, свою ідеальну систему цінностей. У стабільних суспільствах ідеали не змінюються. Вони лише обережно і виважено удосконалюються. Визначившись з ідеалами, суспільство зберігає і вдосконалює себе. У цьому – вічне і основоположне значення ідеалів, стійкість суспільної функції виховання, прямих і обернених зв'язків між суспільством і вихованням. Виховний ідеал української людини криється в історичному минулому, у звичаях українського народу, в його літературі та мистецтві. Український народ у виховній роботі керується тим ідеалом, у якому збігається дух нації, сила національної ідеї – віковична боротьба за своє існування, права бути вільними на своїй землі. Виховати дітей на ідеалах вільнолюбства можна лише формуючи національну свідомість, любов до рідного народу, відданість Україні.

Українська література є власне національною навчально-виховною системою, що сформувалася завдяки поєднанню національного і загальнолюдського, через зв'язки минулого з сучасним і майбутнім в історії нашого народу. Художня література відображає не тільки процеси трудової діяльності, але й красу людини-трудівника. Праці сучасної літератури, показуючи людину в праці, освічуючи

---

* Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор Ковальчук В. Ю.

сьогоднішні науково-технічні досягнення, розкривають сьогоденний образ життя. Увага школярів повинна бути сконцентрована на художніх творах, які розкривають красу людини, яка пізнала радість творчої праці. Проблема аналізу художнього твору в школі передбачає насамперед пояснення взаємозв'язків між розумом і почуттями.

Науковий підхід до аналізу твору в школі здійснюється на основі набутого людством досвіду пізнавальної діяльності. Засвоєння літератури як виду мистецтва залежить насамперед від індивідуальної здатності відтворювати в уяві основні образні компоненти тексту, пояснювати їх зміст і значення. Пізнавальне значення художнього твору передбачає і його естетичну цінність, яка полягає в тому, що художні картини, зображені письменником, викликають у школярів високі переживання й духовне піднесення.

Педагогічні та публіцистичні твори Бориса Грінченка («Перед широким світом», «Якої нам треба школи»), епістолярні матеріали Лесі Українки та її художні твори («На руїнах») засвідчують, що виховний ідеал сформовано з таких цінностей як рідна мова та толерантність. Історичну пам'ять, патріотизм, благородство підтверджують твори Б. Грінченка («Олеся», «Байда»), Лесі Українки («На руїнах»). Такі складові виховного ідеалу як волелюбність та гуманність пронизують знову ж таки лірику Лесі Українки («Як дитиною бувало», «Мрії», «Вечірня година»). Працьовитість, доброта, щирість, великодушність знаходимо у творах М. Коцюбинського («Харитя», «Ялинка», «Вечір», «Наша хатка»), оповіданнях Лесі Українки («Над морем», «Приязнь»). Аналіз педагогічної творчості С. Русової показав, що її виховний ідеал – це виховання гармонійно розвиненої людини на засадах любові й пошани до кращих національних традицій. В основу виховання письменниці ставила національні та загальнолюдські вартості, виплекані народом упродовж віків: культ своєї нації і Батьківщини; християнську мораль; побудову вільної незалежної держави; служіння абсолютній правді, красі, справедливості й любові.

Ефективними засобами навчання на уроках літератури визначаються теоретико-літературні відомості, які допомагають учням виразно уявляти художні картини і відтворювати образні деталі тексту, змальовані письменником, готують читачів до глибшого аналізу твору. Необхідно домогтися й усвідомлення учнями таїни художнього творення, закономірностей розвитку літературного процесу та специфіки літератури загалом.

Оволодіння учнями комплексом знань про художню літературу, її теорію та історію, а також літературно-творчими вміннями, досвідом і способами діяльності передбачає формування загальної читацької компетентності, яка включає: загальнокультурну літературну — сприймання літератури як невід'ємної частини національної культури, розуміння її специфіки як мистецтва слова, знання особливостей історико-літературного процесу та вміння оцінювати художній твір у широкому літературному й соціокультурному контексті; власне читацьку — знання теорії, здатність ефективно взаємодіяти з художнім твором, розуміти його підтекст, вміння вести діалог з письменником, давати особистісну оцінку прочитаному на основі читацьких вражень та авторської позиції; ціннісно-світоглядну — розуміння світоглядних категорій, що знайшли художнє відображення в літературних творах, вміння визначати й аргументувати оцінне ставлення до них; комунікативно-мовленнєву — розуміння специфіки мови художнього твору, володіння основними видами мовленнєвої діяльності, здатність до написання письмових робіт різного жанру; інформаційну — оволодіння вміннями самостійно і продуктивно працювати з

різноманітними друкованими й електронними джерелами інформації. Отже, виховний ідеал – це система цінностей, які є актуальними в певний період історичного розвитку народу і впливають на особистість. Виховний ідеал є важливою складовою духовності людини.

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧІВ ТА СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Т.В. СОЛЬСЬКА, викладач

О.С. СОЛЬСЬКИЙ, викладач

Уманський національний університет садівництва

В наш час практично не можна назвати сферу людської діяльності, яка не зазнала б залежності від ринку інформації і не мала б потреби у використанні новітніх інформаційних технологій. Все це в значній мірі змінює уявлення, погляди, поведінку, спосіб життя і мислення сучасної людини і ставить до неї нові вимоги, найважливішою серед яких є опанування інформаційною грамотністю, інформаційною культурою.

Під інформаційною культурою треба розуміти такий рівень інформаційної підготовки, який дозволяє людині не тільки вільно орієнтуватися в потрібному інформаційному середовищі, а й брати участь у його формуванні та перетворенні, сприяти інформаційним контактам.

Процес формування інформаційної культури викладача потребує диференційованого підходу, підбору методик і програм навчання з урахуванням професійної спеціалізації викладачів, рівня їх інформаційних потреб та інформаційної підготовки, наявними навичками володіння комп'ютерною технікою.

Одним із головних завдань освіти сьогодні є підготовка студентів до швидкого сприйняття й опрацювання великих обсягів інформації, озброїти їх сучасними засобами та технологіями роботи, сформувати в них інформаційну культуру. Цим має займатись кожен викладач, а не лише викладач інформатики. Викладач повинен розуміти ту роль, яку він може відігравати у формуванні особистості студента, особистості інформаційної цивілізації. Щоби сформувати інформаційну культуру в студентів, викладач і сам мусить володіти такою культурою.

Для освітніх закладів організація інформаційної освіти та підвищення інформаційної культури особистості є проблемою першорядної важливості, а самі викладачі та бібліотекарі стають ключовими постатями, від яких у першу чергу залежить справа реального підвищення рівня інформаційної культури молоді, котра навчається.

Важливою складовою інформаційної культури особистості є культура її мовлення. Тому завдання сучасної вищої школи – формувати особистість, яка б не тільки сама сприймала ідеї, але й уміла бути гідним захисником цих ідей, була спроможна презентувати їх.

Сьогодні важливо не стільки володіти певним обсягом інформації, скільки вміти самостійно набувати нові знання, використовуючи всю різноманітність інформаційних ресурсів, зокрема друковане слово, аудіо- та відеоматеріали, електронні мережі.

Сучасні комп'ютерні технології дозволяють внести зміни в навчальний процес.

Одні – зробити подачу матеріалу більш наочною й індивідуальною. Інші – відкрити доступ до необмеженого обсягу інформації через бази даних, банки знань, глобальні комп’ютерні мережі. Одним із таких засобів є комп’ютерні презентації, які сьогодні тільки починають використовуватися при проведенні занять. Робота студента з такою презентацією нагадує роботу з підручником. Але презентація може мати багато переваг. Це — й дискретизація інформаційного матеріалу, що спрощує його засвоєння, й оформлення інформації елементами якісної графіки, і супроводження звуком, і використання відеоматеріалу, і розвантаження викладача, зняття з нього функцій подання матеріалу й надання функцій керівника процесу роботи з презентацією. За таких умов з’являється можливість для додаткової індивідуальної роботи з кращими студентами, що забезпечує індивідуальний підхід у навчанні.

Недоліком, на наш погляд, є відсутність емоційного контакту між студентами та викладачем під час вивчення нового матеріалу. Щоправда, цей контакт виникає на стадії обговорення та підбиття підсумків.

Розвиваючи презентаційний спосіб навчання, у перспективі можна очікувати створення взаємопов’язаних навчальних пакетів із різних навчальних предметів, що забезпечують також міжпредметні зв’язки, систематизацію й узагальнення існуючих засобів викладання, можливість проведення нестандартних занять.

Важливими компонентами комп’ютерної грамотності є знання про використання ПЕОМ у різних сферах виробництва, культури, освіти, а також про зміни в діяльності людини, які з цим пов’язані; знання принципової побудови та функціональних можливостей комп’ютерної техніки; володіння сучасними програмними засобами. У процесі опанування комп’ютерної грамотності формуються вміння використовувати комп’ютер під час написання та редагування тексту, пошуку інформації, малювання тощо.

Велике значення має сучасна бібліотека – місце, де моменти, що потребують втручання бібліотекаря як педагога, настають досить часто. Дослідницькі інтереси студентів ускладнюються, що зумовлює потребу в активному використанні всіх інформаційних ресурсів. На відміну від традиційних форм бібліотечно-бібліографічного навчання, орієнтованого на те, щоб студент відразу відповідав на запитання, які, можливо, виникнуть у нього в майбутньому, завдяки сприятливому для навчання моменту бібліотекар озброює студента прив’язаними до конкретної інформаційної потреби знаннями та навичками, у корисності яких він переконується одразу.

Насамкінець хотілося б сказати, що проблема навчання студентів раціонально працювати з інформацією, формування їхньої інформаційної культури повинна хвилювати весь науково-педагогічний колектив сучасного вищого навчального закладу, мета якого – дати суспільству всебічно розвинену, інформовану, освічену людину, яка має жити в ХХІ ст. і працювати на його користь.

ВИВЧЕННЯ ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ СТУДЕНТАМИ –САДІВНИКАМИ

Т. І. ТРУШ, викладач

Уманський національний університет садівництва

Входження вищої школи України до Болонського процесу поставило перед аграрними університетами низку актуальних науково-технічних та освітніх проблем.

Сучасна аграрна освіта не забезпечує повною мірою потрібної якості підготовки випускників, їх конкурентоспроможності на вітчизняному та Європейському ринках праці. Це зобов'язує більш глибоко аналізувати стан підготовки, оцінювати відповідність засобів та технологій освіти в аграрних університетах вимогам щодо інтегрування вищої системи освіти України в Європейський науковий та освітній простір.

Проблема побудови цілісної науково обґрунтованої методичної системи активізації пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів, виступаючи складною й недостатньо розробленою у загально методичному плані, набуває особливої гостроти у зв'язку з об'єктивними й суб'єктивними чинниками, що перешкоджають організації ефективного навчання математики у ВНЗ сільськогосподарського профілю.

Зокрема, негативно впливають на якість засвоєння курсу вищої математики такі суб'єктивні чинники:

- абітурієнти, що вступають до вузів сільськогосподарського профілю, нерідко мають недостатню математичну підготовку зі школи;

- утруднення, що виникають у студентів під час вивчення перших тем курсу вищої математики, підсилюють їх невпевненість у власних силах і провокують їх до проявів так званої поведінкової активності, коли навчально-пізнавальна діяльність лише імітується, а не здійснюється;

- внаслідок частої відмови студентів, що мають утруднення, від напруженої самостійної роботи, нові прогалини у їх знаннях нарощуються за принципом „снігової грудки”;

- студенти-першокурсники здебільшого не вміють організувати свою навчальну роботу, мають недостатній досвід самостійної діяльності при вивченні математичних дисциплін;

- надто важко і довго першокурсники адаптуються до нових умов навчання і побуту.

До об'єктивних чинників можна віднести наступні:

- малий термін часу для повноцінного засвоєння курсу вищої математики (один семестр – для агрономічних спеціальностей і менеджменту; два семестри – для економічних спеціальностей і харчових технологій);

- денне перевантаження студентів (зокрема, студентам періодично читаються факультативні курси з іноземної мови та ін., тому аудиторне навантаження в деякі дні є більшим за три пари);

- велика кількість часу відводиться на сільськогосподарську роботу (як правило, восени студенти беруть участь у збиранні сільськогосподарської продукції).

Психолого-педагогічною наукою стверджується (А. Н. Леонт'єв, В. О. Якунін, З. І. Слепкань та ін.), що навчальний процес у вищій школі необхідно організувати так, щоб студент виступав не пасивним об'єктом педагогічного впливу, який є лише накопичувачем знань, що передаються. Студент має стати суб'єктом пізнавальної діяльності, який своєю активністю значною мірою визначатиме результати свого навчання і розвитку.

З цієї метою діяльність викладача необхідно будувати на засадах системного, комплексного й діяльнісного підходів до планування й організації навчального процесу.

Доцільно, щоб викладач спрямовував свою роботу на розробку такого змісту, форм, методів, прийомів і засобів навчання, які, по-перше, сприяють підвищенню

пізнавального інтересу, активності, творчої самостійності студентів у засвоєнні математичних знань. По-друге, забезпечується формування у студентів широкого спектру навичок і вмінь, цілеспрямовано збагачується досвід практичного застосування математичних знань. По-третє, закладається підґрунтя для самопізнання, самовдосконалення і самореалізації особистості майбутнього спеціаліста у процесі навчання математики.

Реалізації зазначеного може сприяти:

- прикладна спрямованість викладання матеріалу;
- професійна спрямованість навчання математики;
- залучення сучасних інформаційно комунікаційних технологій;
- забезпечення студентів дидактично досконалою навчально-методичною літературою;
- розробкою диференційованих і особистісно орієнтованих завдань для самостійної роботи студентів;
- впровадження прогресивних методів контролю та заохочення студентів;
- надання своєчасної допомоги студентам.

Реалізуючи вище зазначені положення, важливо відмітити, що при вивченні курсу «Вищої математики» завдяки мотивації, змісту та методичному забезпеченню навчальної діяльності студента-садовода, а також завдяки формування професійних якостей майбутнього спеціаліста.

ДОСВІД ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У ФІНАНСУВАННІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

О.О.ХОДАКІВСЬКА, викладач

Уманський національний університет садівництва

Цікавим для України є досвід фінансування освіти Великобританії, уряд якої покладається на проміжні управлінські агенції, керовані професійними менеджерами. Загальне керівництво навчальною діяльністю здійснює Департамент Освіти, а функціональне управління й фінансування – Ради Підприємств і Навчання.

Усього створено 82 таких рад у країні, в них переважають місцеві приватні підприємці. За кожною Радою закріплена певна територія (як правило, кількість населення в ній варіює від 200 тис. до 2 млн. чоловік), за яку вона несе відповідальність. Штат членів Рад від 50 до 140 чоловік, внутрішня організація може бути різною, тому що вони всі – незалежні організації. Ради вирішують, з якими приватними фірмами укладати контракти, в яких галузях проводити навчання тощо.

Із державного бюджету витрати ВНЗ покриваються на 80%, при цьому розмір субсидії залежить від того, якою мірою університет виконує рекомендації державних органів, перш за все, Міністерства освіти і науки. Іншим джерелом фінансування є дослідницькі ради, які фінансують навчання і дослідження, що проводять викладачі і студенти. Заохочуються дослідження, спільні з підприємствами, і гранти різних фондів, які приносять університету прибуток. Певна частка бюджету – це оплата праці (більше 50%), 10–15% складає оплата комунальних послуг. Співвідношення витрат факультетів та інших структур, що забезпечують діяльність ВНЗ, приблизно на 50%.

Як правило, професори класичних університетів отримують додатковий заробіток до базової заробітної плати із різних наукових фондів, а професори

технічних університетів – від виконаних прикладних робіт для промисловості.

Більш значну роль відіграє плата за навчання, користування лабораторіями, бібліотеками (кожна книжка, що видається, має ліміт часу, перевищення якого карається значним штрафом), проживання в гуртожитку. Друкування матеріалів, інформації з комп'ютера дозволяється в рамках, дозволених студенту невеликих лімітів, перевищення їх вимагає додаткової плати. Частина плати за навчання складає близько 20% бюджету ВНЗ. Розмір плати за навчання для громадян Великої Британії регламентується урядом. Цим пояснюється активна робота ВНЗ із залучення іноземних громадян. У Великій Британії ВНЗ орієнтовані на залучення студентів з Індії, Китаю, Греції, країн Азії. Державні фонди, підтримуючи цю діяльність, виділяють кошти під програми розвитку міжнародної кооперації вищих навчальних закладів.

Державне фінансування освіти на основі результатів діяльності не гарантується, якщо навчальні заклади не досягнуть певного рівня успішності своєї роботи та досягнутого випуску. Ті, які фінансуються, можуть мати повну або майже повну свободу у використанні отриманих фінансових ресурсів. Таким чином, навчальні заклади потрапляють у ринкові умови, тому що вимушені конкурувати за чисельність і продукувати кращі досягнення своїх учнів для того, щоб отримувати фінансування.

Зовнішня експертиза ВНЗ здійснюється державною радою при фінансуванні вищої освіти, яка формально не залежить від міністерства освіти. Його експерти один раз у п'ять років відвідують ВНЗ і шляхом опитування студентів і викладачів (за формальною методикою), а також шляхом перевірки конкурентних результатів навчальної, наукової роботи, виносять свої рекомендації. Формою зовнішньої експертизи є також експертні ради роботодавців.

Державних стандартів у галузі освіти, затверджених на урядовому рівні, в Англії не існує. Зміст освіти визначається потребами роботодавців. ВНЗ самі приймають рішення про зміст освіти і несуть за нього відповідальність. Зміст однієї освіти може відрізнитися в різних ВНЗ. Проте існує загальна система зовнішньої рейтингової оцінки якості викладання основних предметів у ВНЗ Великої Британії.

Однією із важливих сторін оцінки якості ВНЗ є отримання ним акредитації з боку професійного співтовариства або асоціації за напрямками підготовки спеціалістів. Отримання акредитації ВНЗ є обов'язковою умовою при працевлаштуванні його випускників.

Отже, особливою рисою британської моделі управління освітою є велика кількість і різноманітність спеціалізованих агентств-посередників, які виконують функції вивчення, координації й оцінки діяльності вищих навчальних закладів, реалізують політику зближення двох сегментів системи вищої освіти – університетської й неуніверситетської. Велика Британія не має державних стандартів у галузі освіти, затверджених на урядовому рівні, а зміст освіти визначається потребами роботодавців. ВНЗ самі приймають рішення про зміст освіти й несуть за нього відповідальність. Уряд Великої Британії у фінансуванні й функціональному управлінні покладається на управлінські агенції, керовані професійними менеджерами (Рада Підприємств і Навчання). Держава покриває 80% витрат ВНЗ за умови досягнення належного рівня успішності роботи.

ЗАОЧНА ОСВІТА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

І.І.ЧУЧМІЙ, здобувач*

Уманський національний університет садівництва.

Можливо, не всі серйозно розглядають заочну освіту як спосіб здобуття ступеня або високої професійної кваліфікації. Однак така форма освіти, як більш популярна, прогресивна та доступна, стрімко розвивається у Великій Британії. Заочні навчальні програми пропонують ефективний, вигідний та зручний метод підвищення рівня освіти.

В основі програм заочного навчання Великої Британії є принцип самостійності. Заочна програма при Лондонському університеті дозволяє студентам будувати навчання на власний розсуд. Навчальні програми інших вищих шкіл, таких як Відкритий університет, гнучкі та добре структуровані. Зазвичай студент навчається вдома, користуючись цілим рядом спеціально розроблених навчальних пакетів. Співпраця студентів та викладачів здійснюється за допомогою звичайної або електронної пошти та інших засобів комунікації: телебачення, відео, Інтернету. Слід зазначити, що не на всіх курсах готують до здобуття кваліфікацій, що відповідають національним та міжнародним стандартам, тому студентам іноземцям варто заздалегідь з'ясувати чи буде набута ними кваліфікація визнана в їхній країні. Деякі заочні навчальні заклади все ж вимагають від студентів іноземців хоч би короткої попередньої підготовки в університеті або іншому навчальному центрі Великої Британії.

Понад 50 університетів пропонують заочні програми післядипломної освіти. Найбільшим попитом користуються курси комерції, права, медицини, природничих та технічних наук. У Британській Раді можна отримати необхідну інформацію про навчальні заклади системи заочної освіти, навчальні програми та методи, тривалість навчання та розміри оплати. Щодо курсів післядипломної освіти вступні вимоги в різних навчальних закладах різні, але, як правило, необхідний ступінь бакалавра або його еквівалент.

Необхідно перевірити, чи має певний курс заочного навчання акредитацію Ради з контролю якості відкритої та заочної освіти (ODLQC – Open Distance Learning Quality Council). Перелік акредитованих Радою навчальних закладів, що пропонують заочні курси навчання (з зазначенням дисциплін, що там вивчаються), можна отримати у відділеннях Британської Ради.

Заочна програма *Лондонського університету* забезпечує високі стандарти навчання та пропонує підготовчі та післядипломні курси. Диплом можна здобути мінімум за три роки, максимум – за шість. Післядипломне навчання триває протягом двох – п'яти років. Цей університет не пропонує чітко встановленої програми. Система листування та консультацій, на відміну від Відкритого університету не практикується. Користуючись наданими навчальними матеріалами, студенти організують свої заняття на власний розсуд. Деякі готуються до іспитів самостійно, інші дотримуються навчальних програм, розроблених Лондонським університетом або іншими коледжами та університетами.

Національний коледж подальшої освіти пропонує понад 150 курсів для набуття вчених ступенів, "A-levels", середньої та професійної освіти. Ці курси дуже популярні

---

* Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Кочубей Т.Д.

серед іноземних студентів. Стати слухачами цих курсів можна в будь-який час, індивідуальна консультаційна допомога надається протягом всього терміну навчання.

Відкритий університет Великої Британії (British Open University), заснований 1969 року, був названий так, щоб показати доступність за рахунок невисокої ціни і відсутності необхідності часто відвідувати аудиторні заняття. Він став піонером дистанційної освіти, прототипом відкритих університетів та центром поширення сучасних технологій, що надають змогу отримувати високоякісну освіту людям без відвідування університетських кампусів, які до цього часу залишаються одним зі світових лідерів у цій галузі. Відкритий університет на сьогодні – найбільший університет Великої Британії, де одночасно навчається біля 200 тисяч студентів. Він має велику розгалужену мережу підрозділів та консультаційних пунктів. Особлива увага приділяється управлінню освітнім процесом, створенню умов для ефективних контактів (викладач – студент, студент – студент), диференціації форм, методів і засобів навчання, що дає можливість студентам вибирати свій шлях навчання. Відкритий університет Великої Британії визнаний у всьому світі завдяки високому рівню підготовки та ефективності заочних методів навчання.

Сьогодні така форма навчання практикується багатьма провідними навчальними закладами системи подальшої та заочної освіти а також професійними об'єднаннями, що забезпечує набуття кваліфікаційної підготовки підвищеного рівня. Здебільш на таких курсах вчать іноземні студенти, але деякі курси доступні лише представникам окремих зарубіжних шкіл, з якими з цього приводу існує домовленість.

Розвинута в Європі мережа Open Universities дозволяє студентам для вивчення обрати будь-які навчальні предмети у визначених університетах і отримати сертифікат про вищу освіту. Студент має змогу вибирати університет для вивчення окремо взятої дисципліни, виходячи з бажаних форм та часу навчання. Основне завдання мережі Open Universities – це узгодження та взаємна акредитація навчальних дисциплін при збереженні кожним університетом свободи вибору форм навчання та змісту матеріалу. Британські вищі школи пропонують велику кількість навчальних програм.

Особливе поєднання традицій та сучасності – запорука унікальних можливостей навчання, якими можуть користуватись студенти з різних країн. Вчені ступені, що надаються у Великій Британії, високо цінуються у всьому світі, а навчання у цій країні дає чудову можливість вдосконалити англійську мову та познайомитись з британською культурою.

ВИХОВАННЯ ОБДАРОВАНОЇ МОЛОДІ

О.Б. ШЕВЕЛЬОВА, викладач

Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т.Г. Шевченка

Проблема виховання обдарованої молоді існує стільки, скільки існує педагогіка. Сучасне суспільство породжує попит на обдаровану особистість, яка нестандартно мислить, наділена сильною волею, працездатністю, довготривалим запам'ятовуванням матеріалу, швидкістю реакції. Тому виховання обдарованої молоді розробляли безпосередньо всі педагоги і психологи різних часів. Але сьогодні відсутні чіткі практичні рекомендації з виховання обдарованої молоді.

Традиційні прийоми виховання згубно діють на обдарованого студента. В такому випадку необхідна індивідуалізація у навчанні та вихованні.

Обдарованість – це уроджена схильність до успішного освоєння певної людської діяльності. Відповідно, обдарованою є людина, яка має гарні задатки до певного виду діяльності. Потрібно відзначити, що бути обдарованим – не означає бути здатним до виконання відповідної діяльності. Це лише означає, що людина легко може освоїти відповідний вид діяльності і домогтися в ньому значних успіхів. Як правило, обдаровані студенти є талановитими. А талант – це володіння вже розвинутими здібностями, а не тільки задатками. При визначенні поняття «талант» підкреслюється його вроджений характер. Талант визначається як дарування до чого-небудь, а дарування як здатність, дана Богом. Іншими словами, талант – це вроджені здібності, що забезпечують високі успіхи в діяльності. У словнику іноземних слів також підкреслюється, що талант (гр. talanton) – видатна вроджена якість, особливі природні здібності. Обдарованість розглядається, як стан таланта, як ступінь його виразності.

Обдарованою може бути людина, що тільки приступає до освоєння відповідної діяльності, а талановитою – як правило, доросла людина, учений, письменник, художник і будь-хто інший, хто своєю працею довів свою талановитість на ділі.

Обдарованість сьогодні визначають тестами. В Україні широко використовують тести Д. Векслера, Л. Занкова, Г. Айзенга та ін.

Необхідно створювати умови для активної навчальної діяльності, збільшення її обсягу і інтенсивності з тим, щоб навчання сприяло розвитку навчальних можливостей молоді, а не стримувало цей процес через недостатню їх завантаженість.

Обдаровані мимоволі привертають увагу викладачів. Посилена увага, коли студенту необхідні невтручання і незалежність, шкодять обдарованій молоді. А. Дістерверг застерігав проти насильства над дитячою природою. Існує кілька типів індивідуальної обдарованості:

- раціонально-мислительний – необхідний ученим, політикам, економістам;
- образно-художній – дизайнерам, конструкторам, художникам, письменникам;
- раціонально-образний – історикам, філософам, учителям;
- емоційно-почуттєвий – режисерам, літераторам.

У роботі з обдарованими треба дбати про розвиток здібностей студентів, задоволення їх запитів у поглибленому вивченні предметів, розвиток пізнавальних інтересів і творчості. Таких студентів потрібно залучати допомагати своїм однокурсникам. З обдарованими студентами ефективно групові та індивідуальні заняття, відвідування гуртків, участь у масових заходах, вечорах, конкурсах. Однією з індивідуальних форм роботи з обдарованими є проведення олімпіад.

Педагоги і батьки повинні керуватись твердженням В.О. Сухомлинського про те, що у природі немає дитини безталанної, ні на що не здатної.

Закон України «Про освіту» передбачає, що для розвитку здібностей, обдарування і таланту створюються різні типи навчально-вихованих колективів, об'єднань. Найобдарованішій молоді держава надає підтримку і заохочує стипендіями, навчанням і стажуванням у провідних вітчизняних і зарубіжних освітніх і культурних центрах.

В сучасних умовах важливо залучати молодь до науково-пошукової діяльності, приймати участь у науково-практичних конференціях, писати курсові і дипломні роботи. Завдання для самостійної роботи для студентів повинні носити диференційований характер. Науково-дослідна робота є однією з форм роботи з

обдарованою молоддю – це системна навчальна і позанавчальна діяльність теоретичного і прикладного напрямів в галузі науки, яка за формою та змістом відповідає творчому рівню навчальних досягнень. Це найвища форма прояву творчого рівня навчальних досягнень студентів. У кожного студента важливо сформувані навички самовдосконалення, наполегливість у досягненні мети, виробляти риси характеру, які цьому сприятимуть: активність, ініціативність, наполегливість.

У роботі з обдарованою молоддю мають бути пріоритетними такі напрями:

- робота студентського наукового товариства;
- широкий олімпійський рух;
- участь в інтелектуальних конкурсах, турнірах, змаганнях;
- робота в телекомунікаційних проектах;
- рейтингова система оцінювання студентів.

Отже, індивідуальний підхід у навчанні, гнучкість навчального процесу, використання найсучасніших технічних засобів у навчальному процесі, комп'ютерів, дослідницьких та проблемних методів навчання, організація конкурсів та олімпіад – умова виховання обдарованості.

ПЕРІОДИЗАЦІЯ ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ В УМОВАХ ІММІГРАЦІЇ

Н.В.ШУЛЬГА, аспірант*

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Питання імміграції населення в умовах світових глобалізаційних процесів набуває особливого значення та потребує детального вивчення у сучасній педагогіці.

Аналіз джерел і публікацій присвячених проблемі полікультурної освіти Великої Британії показує, що процеси імміграції здійснили значний вплив на формування фундаментальних засад полікультурної освіти в країні.

На етапі формування Сполученого Королівства Великобританії і Північної Ірландії у 1922 році рівень міграції населення в країні значно збільшується. Серед іммігрантів вихідці із Ірландії і колишніх колоній Британської імперії, таких як Індія, Бангладеш, Пакистан, Карибські острови, Південна Африка, Кенія і Гонконг, а також біженці, які шукали захисту в Сполученому Королівстві. Однією з причин імміграції населення із вищезгаданих країн є колоніальна політика Великої Британії в минулому.

Етнічну картину британського суспільства відображають дані переписів населення країни в різні роки. Аналіз цих переписів показав, що якісний та кількісний склад населення острівної держави постійно змінювався, що призвело до виникнення значної кількості етнічних груп за рахунок іммігрантів та потреби введення полікультурного виховання і освіти у британську систему навчання.

Таким чином виділяють наступні періоди полікультурної освіти у Великій Британії:

Період «Пасивного споглядання»

В цей ранній післявоєнний період британське суспільство фактично не зіштовхувалось з очевидними труднощами в шкільному навчальному процесі. Діти

---

* Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор Побірченко Н.С.

іммігрантів легко ставали англomовними членами суспільства та цілком наслідували англійські культурні традиції. В історії педагогіки Великої Британії цей період став періодом ігнорування та недбання культурної спадщини етнічних меншин, та разом із тим, прихованою дискримінацією зі сторони англomовних доміантних груп та уряду, що очікували суспільної асиміляції. Очікування від асиміляції були побудовані на факті, що система залишалася незмінною і не апелювала до зростаючого плюралізму суспільства.

Іммігранти не проявляли очевидної загрози для політичного та соціального порядку, як наслідок, в освітній системі не використовувались жодні спеціальні навчальні стратегії для етнічних груп населення.

Період дефіциту освіти для меншин. Цей перехідний етап охарактеризувалася зростаючим усвідомленням легальних, соціальних і шкільних проблем етнічних меншин, з'явилися перші інтеграційні технології розвитку народної полікультурної освіти. Змінилося суспільне відношення на підтвердження існування альтернативних, легальних та потужних культур. Проте, робився наголос на стилі життя, самооцінці та ідентичності етнічних груп більше ніж на їх навчанні та структурному розрізненні.

Період імміграції починається із 60-х років ХХ століття. Його характеристика така: через соціальний тиск та неспокій піднялася хвиля поступово зростаючих, але переважно пасивних спроб асиміляції, за якої були зроблені перші зусилля залучити дітей іммігрантів до освітньої системи школи. Стратегії шкільної системи базувалися на вивченні англійської як другої мови, велася політика розмежування в спеціальній освіті дітей етнічних меншин. Цей період тривав до середини 70-х років ХХ ст.

Полікультурний період – це власне період становлення полікультурної освіти як такої. Наприкінці 70 рр. ХХ ст. полікультурна освіта Великої Британії увійшла до суттєво відмінної фази свого розвитку – постановки питання про розробку навчальних програм, включаючи оцінювання, педагогічні стратегії і систематичні реформи для етнічних меншин, які бачилися як складові розвитку гармонійного, проте культурно гетерогенного суспільства. Цей культурно плюралістичний період розвивається та продовжується і сьогодні.

Період анти-расизму. Період анти-расизму перетинається із полікультурним періодом, адже питання расизму, набуття і зменшення упередження поступово ставало центральним в інтересах навчальних закладів та їх навчальних програм. Цей період охарактеризувався зростанням політизації та критики полікультурної освіти з позитивної і негативної точок зору.

Отже, будь-яка імміграція людей з країн, де існують низькі стандарти життя та доходу до більш розвинених країн, створює класову нерівність між людьми, виникнення негативних упереджень та стереотипів по відношенню до інших культур, відчуження та неповагу до культурних традицій та надбань етнічних меншин.

Саме таку політику по відношенні до власних етнічних меншин до недавнього часу проводило і Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії. Проте, з часом постала пряма необхідність у вирішенні проблеми співіснування меншин та доміантного англomовного суспільства. Полікультурна освіта стала вирішенням цього складного питання. Передумовами її становлення та розвитку стали такі періоди як період пасивного споглядання», імміграції, дефіциту освіти для меншин, власне полікультурний період та період анти-расизму.

ФОРМУВАННЯ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Л.П. АЛЬОШКІНА, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Корпоративна культура на сьогодні є атрибутом підприємства, яке піклується про свій імідж, ділову репутацію, як всередині, так і за її межами. На сьогодні процес формування корпоративної культури ще не скінчено, тому що динаміка змін в економіці держави суттєво впливає на її становлення та розвиток. Наявність великої кількості інтерпретацій щодо понятійного апарату та безліч підходів до побудови методів, способів, принципів та правил щодо формування корпоративної культури, говорить про недостатню вивченість цього питання. А тому дослідження даного питання є актуальним і своєчасним.

В умовах світової фінансової кризи і без того жорстка конкуренція загострилася ще більшою мірою. Перед підприємствами та організаціями, галузями та навіть цілими державами постають завдання виживання. В даних умовах, щоб залишитись на ринку, розширити географічні зв'язки підприємства з різними країнами світу необхідно працювати максимально ефективно, оптимізувавши всі свої бізнес-процеси.

Процес формування корпоративної культури може відбуватись як під впливом свідомих дій керівництва організації, так і хаотично – за умови відсутності або неефективності таких дій. Ми переконані у доцільності обрання першого шляху, тобто цілеспрямованого управління процесом формування культури.

Слід відмітити, що корпоративна культура окрім впливу на такі фактори, як базові цінності фірми, ефективність організації роботи, координація та інтеграція, процес прийняття рішень, мотивація та лояльність персоналу, готовність до ризику та інновацій, моральний клімат у колективі, здійснює суттєвий вплив на імідж фірми.

Світовий досвід переконливо свідчить, що результати діяльності будь-якого сучасного підприємства визначальною мірою залежать від якості трудового потенціалу персоналу, його знань, умінь, прагнень до всебічного розвитку та ефективної праці. Тим часом учені констатують, що на підприємствах, де сформована розвинена корпоративна культура, панують позитивні корпоративні цінності, значно легше розв'язують проблеми виживання підприємства й одночасно – проблеми збереження та розвитку трудового потенціалу.

Корпоративна культура в значній мірі впливає на ставлення контрагентів до компанії в цілому. Наскільки швидко та оперативно приймаються рішення, наскільки цінуються клієнти та партнери, наскільки соціально відповідальною є компанія – все це риси саме корпоративної культури.

Окрім цього базові цінності компанії, які є основою корпоративної культури, транслиуються у зовнішнє середовище за допомогою таких інструментів, як реклама та зв'язки із громадськістю, знову таки формуючи її імідж.

Прямий вплив на співробітників здійснюється через систему мотивації, що діє в компанії, організацію процесу праці і відпочинку, соціальні гарантії, стиль

керівництва, корпоративні заходи, систему навчання, можливість розвитку в даній компанії, відомість бренду.

Для партнерів важливу роль відіграє відповідальність компанії, виконання нею своїх зобов'язань, здатність йти на компроміс, пропонувати вигідні умови контрактів.

Інвесторів цікавить стабільність та прибутковість ведення бізнесу, ефективність роботи менеджменту, відсутність конфліктів як всередині компанії, так і із зовнішнім середовищем, розвиток і виживання у довгостроковій перспективі.

Клієнтам важлива якість продукції, відомість та престижність бренду, ставлення до компанії у суспільстві, значний вплив на них здійснюється через рекламні звернення та PR-кампанії.

Для державних органів важливим є виконання компанією своїх податкових зобов'язань та зобов'язань перед трудовим колективом, соціальна відповідальність.

Формування корпоративної культури лежить у площині відповідальності керівництва організації. Якщо даним питанням не займаються цілеспрямовано – культура формується колективом. У такому випадку немає гарантій, що культура буде відповідати цілям та стратегії організації, що може призвести до негативних наслідків та погіршення іміджу фірми. Тому вважаємо за необхідне здійснювати управління процесом формування корпоративної культури.

Управління корпоративною культурою здійснюється за допомогою таких заходів: контроль за її станом з боку менеджерів; пропаганда і навчання персоналу необхідним навичкам; підбір кадрів, відповідних даній культурі, та усунення тих, хто в неї не вписується, широке використання символіки, обрядів, ритуалів, вдосконалення управлінської етики тощо. До невдалих дій у цьому напрямі відносять: здійснення поверхових перетворень, коли насправді все залишається на попередньому рівні, особливо у вищому керівництві; спроби змінити всю корпоративну культуру відразу; перевага короткострокових цілей; дії заради самих дій, які не призводять до певного результату тощо.

Корпоративна культура в Україні розвивається шляхом інтеграції норм і правил, що склалися в результаті власної практики, а також практики взаємодії з партнерами з економічно розвинутих країн. Постійне вдосконалення національної моделі в напрямку аналізу світового досвіду і прийнятих міжнародних стандартів створює узагальнені правила у сфері етики бізнесу і ведення господарської діяльності.

МАТЕРІАЛЬНІ РЕСУРСИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Д. О. БЕЗСМЕРТНИЙ, магістрант*

Уманський національний університет садівництва

Сьогодні на мікроекономічному рівні важлива роль приділяється різним аспектам оптимального споживання ресурсів. Вирішення цієї проблеми вимагає від системи управління нових підходів щодо організації внутрішніх потоків інформації про рух матеріальних ресурсів, які формуються функцією контролю задля задоволення різноманітних потреб користувачів. За таких обставин, необхідна більш оперативна, гнучка, пристосована до ринкових умов, надійна система менеджменту,

---

* Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент Петренко Н.О.

яка б стала фундаментом оновленого управління матеріальним забезпеченням.

Питання удосконалення управління матеріальними ресурсами завжди розглядалися багатьма вченими, різноманітним їх аспектам присвячені праці: І. А. Белобжецького, В. В. Виноградова, Ю. Т. Воротнікова, І. В. Герасимової, З. В. Гуцайлюка, В. А. Єрофєєвої, Л. В. Жилкіної, А. М. Кашаєва, З. В. Кірьянової, В. С. Левіна, Л. В. Лібермана, І. С. Лурьє, В. Д. Новодворського, А. В. Озеран, Н. О. Русак, І. О. Сингаївського, В. В. Сопка, В. Г. Швеця й багатьох інших авторів.

Проте, ряд методологічно-організаційних аспектів управління матеріальними ресурсами продовжують залишатися дискусійними й потребують подальшого дослідження.

У результаті опрацювання літературних джерел ми дійшли до логічного твердження, що термін “матеріальні ресурси” об’єднують предмети праці, засоби праці, готову продукцію, тобто все, що є цінністю підприємства і має матеріальну форму. Предмети праці – це сировина та основні матеріали, комплектуючі вироби, напівфабрикати, паливо, незавершене виробництво, запасні частини, відходи виробництва та ін. Відповідно, виробничі запаси – це лише частина предметів праці, які складають основу продукції, що виготовляється, або надають їй необхідної якості. Своєрідним за змістом є поняття “матеріальний потік”, яке виникло внаслідок широкого запровадження на зарубіжних підприємствах логістичних систем управління матеріальними ресурсами. Під матеріальним потоком слід розуміти сукупність сировини, матеріалів і напівфабрикатів, що рухаються від постачальників, як предмети праці надходять у виробничі підрозділи і, перетворюючись у готову продукцію, через систему збуту доводяться до споживачів. До матеріальних ресурсів, окрім основних засобів і виробничих запасів, необхідно віднести енергію (електричну, теплову) та воду, які теж є ресурсами, але не перебувають у запасах. Поняття “матеріальні сировинні ресурси” підприємства вужче, ніж попередні категорії, воно складається з тих ресурсів, які безпосередньо є компонентами для виготовлення продукції. Матеріальні ресурси аграрного виробництва поділяються на первинні (ті, що використовуються у виробничому процесі вперше) та вторинні (ті, що утворюються як відходи в результаті виготовлення певного виду готової продукції і можуть бути основою чи допоміжним ресурсом для іншої продукції).

Внаслідок переходу від планової економіки до ринкових відносин суттєво змінилися умови та пріоритети постачальницької та виробничої діяльності підприємств, що зумовило зміну методів управління. Важливим чинником, який впливає на ефективність системи управління виробничою діяльністю, є формування достатньої інформаційної бази.

Завдання, що стоять перед управлінням матеріальними ресурсами, повинні, на нашу думку, вирішуватися на основі створення повної та якісної інформації про об’єкт і тісної взаємодії з такими функціями на підприємстві, як планування, контроль, регулювання, аналіз. Оптимальну організацію інформаційних потоків, що відображає рух матеріальних ресурсів в рамках управління підприємствами поданий нами на рис.

Отже, основним завданням діяльності будь-якого підприємства є оптимізація його матеріальних ресурсів, у зв’язку з цим постійно існує потреба в удосконаленні існуючих і запровадженні принципово нових підходів до управління матеріальними ресурсами.

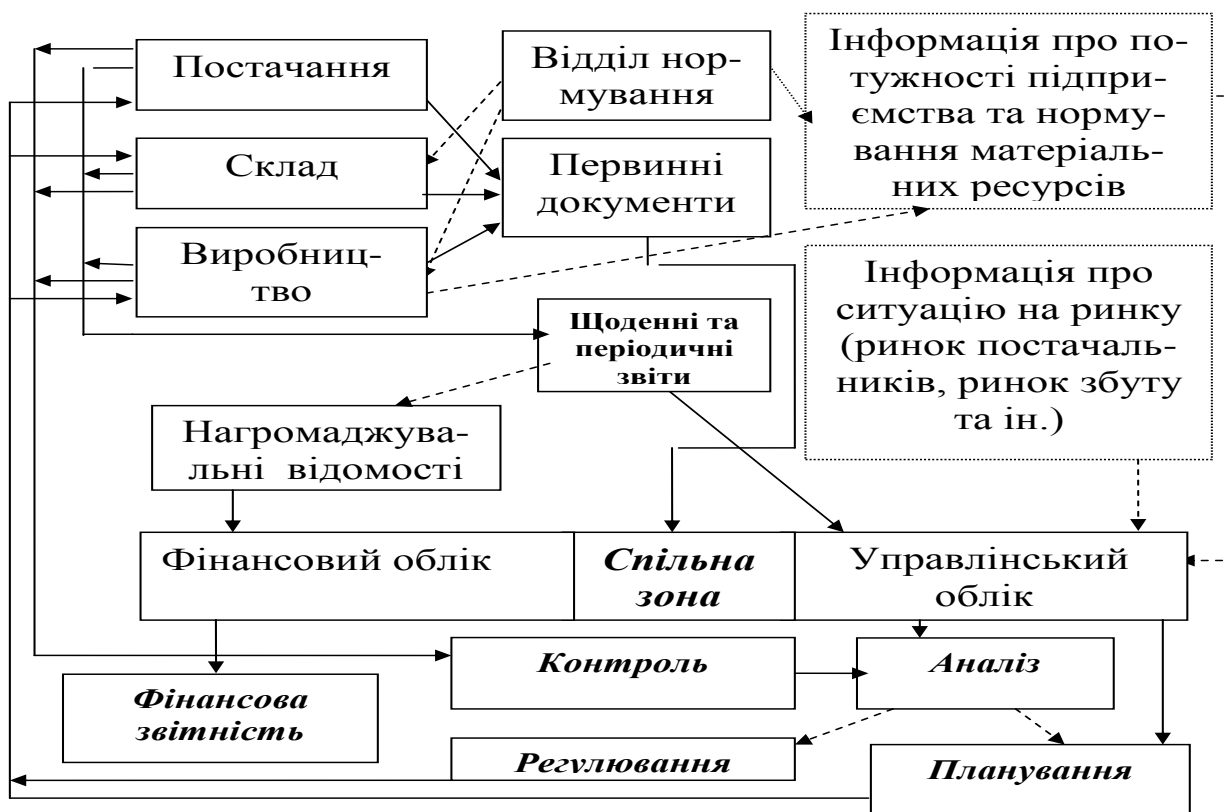

Рис. Організація інформаційних потоків щодо руху матеріальних ресурсів у системі управління підприємствами

ЗАПРОВАДЖЕННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ ЯК НАПРЯМОК ОСВОЄННЯ ЗОВНІШНІХ РИНКІВ

О.О. БЕРЕЗНЮК, студент*

Уманський національний університет садівництва

Нині проблемою будь-якого підприємства, що працює на світових ринках є виживання і забезпечення безупинного розвитку. Ефективне вирішення цієї проблеми полягає у створенні й реалізації конкурентних переваг, що значною мірою можуть бути досягнуті на основі розробленої маркетингової стратегії розвитку підприємства.

За дослідженнями праць вітчизняних та іноземних науковців стратегію підприємства можна визначити як систематичний план потенційної поведінки в умовах неповноти інформації про майбутній розвиток середовища та підприємництва, що включає формування місії, довгострокових цілей, а також шляхів і правил прийняття рішень для найбільш ефективного використання стратегічних ресурсів, сильних сторін і можливостей, усунення слабких сторін та захисту від загроз зовнішнього середовища задля майбутньої прибутковості.

Основне завдання підприємства це його місія. Її вибір залежить від зовнішнього середовища та чинників існування конкретного господарського суб'єкта. Від їх

* Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент Новак І.М.

характеру буде залежати реальність та ефективність вибраної стратегії підприємства. Якщо стратегічні цілі будуть конкретними, вимірюваними, чітко орієнтовані в часі, досяжними, збалансованими, взаємопідтримуючими та ресурсно-забезпеченими, то і стратегія товариства буде визначена правильно та ефективно.

Місія ДП «Уманське лісове господарство» – ведення охоронного лісового господарства, захист, раціональне використання та відтворення лісів, а також державного мисливського фонду. Виходячи з вище зазначеної місії та орієнтирами діяльності на зовнішній ринок, основними стратегічними цілями досліджуваного підприємства можна визначити:

- повне задоволення потреб покупців як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках, розширення ринків збуту;
- покращення іміджу та репутації на світових ринках;
- підвищення якості продукції до рівня вимог іноземних контрагентів;
- зниження витрат по відношенню до основних конкурентів;
- розширення асортименту продукції.

Нині найпоширенішим методом маркетингового дослідження при формуванні стратегічних напрямів діяльності господарюючого суб'єкта є SWOT-аналіз. Даний метод аналізу має широке застосування і може успішно використовуватися при визначенні перспектив компаній та побудови стратегій у найрізноманітніших галузях діяльності.

Провівши SWOT – аналіз ДП «Уманське лісове господарство», можна зробити висновок, що підприємству варто направити свої зусилля на модернізацію виробництва, впровадження нових технологій, та нової маркетингової стратегії. На нашу думку найбільш прийнятною для досліджуваного господарського суб'єкта є стратегія глибокого проникнення на ринок, яка означає збільшення обсягів збуту та ринкової частки без зміни його товарних-ринкових позицій за рахунок існуючих товарів на існуючих ринках. Вона може бути реалізована за двома напрямками:

- 1) підвищення обсягів збуту для існуючих споживачів, запевнити споживача, збільшити обсяг споживання товару (оптові знижки на товар);
- 2) залучення до товарів підприємства нових споживачів, які користуються товарами конкурентів.

Дані заходи дозволять покращити фінансово-господарські показники ДП «Уманське лісове господарство», адже за умов використання сучасного технологічного обладнання будуть освоєні нові зовнішні ринки збуту.

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В ПЕРЕРОБНІЙ ГАЛУЗІ АПК В АСПЕКТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

М.Л. ВАРЛАМОВА, здобувач*

Вінницький національний аграрний університет

Однією з найважливіших ланок АПК є переробна галузь, що забезпечує населення країни широким асортиментом харчових продуктів. Харчова та переробна промисловість у своїй взаємодії завершують технологічний ланцюг, доводять сільськогосподарську продукцію до кінцевого споживання та в багатьох аспектах

---

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Прутська О.О.

визначають ефективність усього агропромислового комплексу України. На даний момент переробні підприємства АПК відносять до найрентабельніших, а, отже, й інвестиційно привабливих виробництв.

У зв'язку з цим, все більшої актуальності набувають інвестиційно-інноваційні процеси в розвитку підприємств переробної галузі АПК.

Мета даної статі – дослідження ролі інвестиційно-інноваційних процесів в переробній галузі АПК в розвитку України.

Об'єкт дослідження – інвестиційно-інноваційні процеси в переробних галузях АПК, предмет – роль інвестування в інноваційну діяльність підприємств переробної галузі АПК.

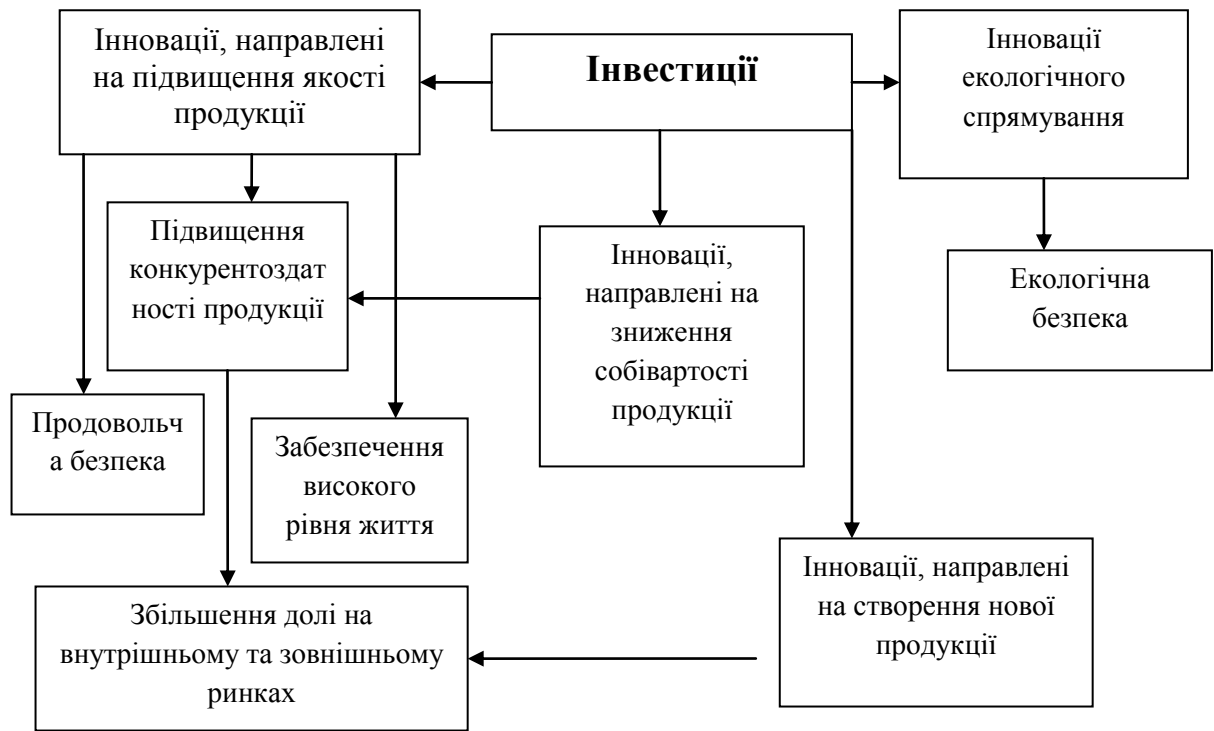
Наукова новизна: систематизовані данні щодо ролі інвестиційно-інноваційних процесів переробної галузі АПК в розвитку України на мікро- та макрорівнях; запропонована класифікація інновацій у переробній галузі системи АПК.

Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року саме передбачає збільшення виробництва валової продукції галузі в 2015 р. порівняно з 2006 р. у 1,6 рази на основі впровадження інвестиційно-інноваційної моделі розвитку. Переведення аграрного сектору на інноваційний шлях розвитку задекларовано і в інших нормативно-правових документах, серед яких «Стратегія економічного і соціального розвитку України на 2004-2015 роки», Закони України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», «Про основні засади державної аграрної політики до 2015 року»

Таким чином, в Україні питання інноваційної діяльності в АПК є досить актуальним. Проте, незважаючи на кроки щодо прискорення інноваційних процесів, на даний момент Україна в цілому відстає від провідних розвинутих країн за показниками ефективності виробництва. Особливої уваги потребує переробна галузь АПК. Через низький рівень науково-технічного забезпечення та фінансування технологій українській продукції важко витримати конкуренцію на світовому ринку, продукція поступається якістю імпортованим аналогам, перспективні нетрадиційні методи комплексної переробки сільськогосподарської продукції не розвинені на належному рівні. Отже, вкрай доцільним виявляється інвестування інноваційної діяльності в переробній галузі АПК.

Автором пропонується класифікація інновацій на підприємствах переробної галузі в залежності від цільового спрямування: інновації, направлені на підвищення якості продукції; інновації, направлені на зниження собівартості продукції; інновації, направлені на створення нової продукції; інновації екологічного спрямування. Ефективне інвестування в будь-яку із зазначених груп інновацій здійснює певний вплив як на економічний розвиток інвестованого підприємства, так і на розвиток держави в цілому. Роль інвестиційно-інноваційних процесів переробної галузі АПК на основі запропонованої класифікації в загальнодержавному розвитку України зображена схематично на рис.

Таким чином, розвиток інноваційних процесів у переробних галузях АПК дозволить вирішити актуальні завдання підвищення ефективності вітчизняного виробництва, зниження витрат і комплексної переробки сільськогосподарської сировини, забезпечення конкурентоздатності вітчизняної продукції на світових ринках. Отже, інвестування в інноваційну діяльність підприємств переробної галузі відіграє суттєву роль в сталому розвитку України.

Рис. Роль інвестиційно-інноваційних процесів переробної галузі АПК в розвитку України

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ ЦУКРОБУРЯКОВОГО ПІД КОМПЛЕКСУ

Н.О. ВЕРНЮК, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Формування конкурентного середовища в економіці України суттєво змінює акценти у системі відносин “виробник-споживач”, відводячи провідну роль споживачу. Зростання значення споживача, його потреб та інтересів на фоні інтенсивної глобалізації економіки стимулює вітчизняних виробників товарів та послуг до переходу на маркетингову концепцію управління. Разом з тим об’єктивною реальністю вітчизняної економіки є функціонування у її системі товарних ринків, господарські відносини на яких характеризуються домінуванням виробника або продавця над споживачем. До них, зокрема, можна віднести деякі ринки сільськогосподарської продукції, в тому числі цукрових буряків, на яких спостерігається конкурентна боротьба між покупцями за обмежену кількість сировинних ресурсів. Зважаючи на наявність ознак конкуренції, господарюючим суб’єктам на таких ринках свою діяльність доцільно здійснювати на засадах маркетингу.

Специфіка маркетингової діяльності у цукробуряковому виробництві відбивається у складності самого ринку, який формується трьома складовими: сільське господарство, переробні підприємства і торгівля. Зазначимо, що кожна із трьох складових ринку цукру має свої особливості.

Так, сільськогосподарське виробництво цукрових буряків як сировини має ряд специфічних особливостей, які впливають на ринкову ситуацію, поведінку суб’єктів, функціонування сировинного ринку й суміжних галузей. Ці особливості виражаються

в наступному: сезонність виробництва, тривалість операційного та фінансового циклів, переплетення виробничо-економічних процесів із природно-біологічними процесами, використання інструментів державного регулювання, існування великої кількості товаровиробників різних організаційно-правових форм господарювання, які поставляють на ринок сировину, висока кореляція між якістю сировини та термінами й умовами збирання, зберігання і транспортування.

Маркетингова діяльність підприємств переробної сфери цукробурякового підкомплексу характеризується такими особливостями як наявність дефіциту сировини, значна частка імпорту цукрової тростини, широкий діапазон цін тощо. Отже, дефіцит сировини змушує переробні підприємства вести конкурентну боротьбу за її постачальників. У зв'язку з цим, традиційний маркетинг трансформується у ресурсний маркетинг, яким змушені займатися перебуваючи в умовах ринку продавця цукрові заводи, відчуваючи нестачу цукрових буряків для виготовлення своєї продукції.

У цілому ресурсний маркетинг розглядають як вид маркетингу, орієнтований на комплексне задоволення потреб підприємства у виробничих ресурсах на основі дослідження і прогнозування ресурсних ринків, які мають ознаки ринків продавця, і застосування засобів та інструментів впливу на їх суб'єктів з метою забезпечення стійких конкурентних переваг.

Потреба у застосуванні ресурсного маркетингу найбільш помітна на підприємствах, які здійснюють переробку сільськогосподарської продукції, зокрема цукрових буряків, оскільки ефективність їх роботи значною мірою визначається станом сировинного забезпечення. Досить часто, не надаючи належного значення цій об'єктивній залежності, вони формують такі умови закупівлі, що роблять виробництво цукрових буряків збитковим. Відсутність економічного інтересу у сільськогосподарських товаровиробників змушує їх відмовитися від випуску збиткових товарів, або принаймні зменшити його обсяги. За цих умов втрат зазнають і переробні підприємства, оскільки зниження рівня завантаження виробничих потужностей негативно впливає на конкурентоспроможність їх продукції і часто є причиною призупинення роботи та банкрутства.

Необхідність розробки теоретико-прикладних засад планування і організації маркетингової діяльності на ринках обмеженої кількості сировинних ресурсів зумовлює необхідність розробки інтегрованого плану маркетингу та формування маркетингових служб, які, на відміну від існуючих, враховують наявність у системі маркетингової діяльності підприємства підсистеми ресурсного маркетингу.

Оскільки покупці за таких умов змушені у своїй діяльності орієнтуватися на потреби та інтереси продавців, то вивчення та врахування інтересів сільськогосподарських товаровиробників дасть змогу переробним підприємствам сформуванню ефективні економічні стимули для закупівлі сировини, що сприятиме зростанню товарної пропозиції на ринках та їх збалансуванню.

Крім того, важливого значення набуває оцінка конкурентної привабливості цукрових заводів та планування шляхів розвитку їх конкурентних переваг на ринках заготівлі цукрових буряків. Одним із інструментів забезпечення зростання стабільності й ефективності роботи цукрових заводів і послаблення протиріч інтересів різних учасників цукробурякового підкомплексу є розвиток інтеграційних зв'язків між ними. Зокрема, формування договірних агропромислових маркетингових систем у формі асоціацій, корпорацій або господарських товариств агропромислового спрямування сприятиме, на нашу думку, послабленню протиріч інтересів між учасниками кооперації: бурякосіючими господарствами, цукровими заводами,

торговими посередниками і промисловими споживачами, а також створенню сприятливих умов для їх виходу з конкурентоспроможною продукцією на внутрішній і зовнішній ринки.

Таким чином ресурсний маркетинг, використання методологічних засад якого у господарській практиці сприятиме комплексному задоволенню потреб підприємств у виробничих ресурсах на основі дослідження і прогнозування ресурсних ринків і застосування засобів та інструментів впливу на їх суб'єктів з метою забезпечення стійких конкурентних переваг.

СИСТЕМА МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ

І.Є. ВОЙНОВА, аспірантка*

Національний університет біоресурсів і природокористування України

У сучасному світі функціонування будь-якого підприємства, його стійке становище на ринку товарів і послуг визначаються рівнем конкурентоспроможності. У свою чергу конкурентоспроможність пов'язана з двома показниками – рівнем ціни та рівнем якості продукції. Причому другий фактор поступово виходить на перше місце. Продуктивність праці, економія всіх видів ресурсів поступаються місцем якості продукції.

Якість – це авторитет фірми, збільшення прибутку, зростання процвітання, і робота з управління якістю на фірмі – альфа і омега для всього персоналу, від керівника до конкретного виконавця. У наш час запорука успішної діяльності будь-якого підприємства – це грамотно розроблена система керування чи менеджменту якості.

Система менеджменту якості – це система, створена на підприємстві для постійного формування політики та цілей у сфері якості, а також для досягнення цих цілей з метою постійного поліпшення якості виробленої продукції або надання послуг. Система менеджменту якості покликана забезпечувати якість продукції або послуг підприємства. Якість продукції, що випускається на підприємстві – важливий чинник діяльності в умовах ринку, який забезпечує розширення сегментів ринку, процвітання підприємства, зростання прибутку. Грамотне управління якістю продукції, продуманий менеджмент, може стати «другим диханням» для підприємства, дорогою виходу на принципово новий рівень, тією дорогою, яка безперечно веде до успіху.

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР В «ЗАТ ЗЕРНОПРОДУКТ МХП» ФІЛІЯ «ЗОЛОТА НИВА» ГАЙСИНЬСЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ. С. НОСІВЦІ

І. В. ВОЙТЕНКО, магістрант*

Уманський національний університет садівництва

Зерновиробництво є однією з стратегічних галузей агропромислового комплексу України, оскільки зерно і продукти його переробки – життєво необхідні види

---

* Науковий керівник – доктор технічних наук, професор Хомічак Л.М.

* Науковий керівник – кандидат економічних наук, професор Гаврилюк Л. А.

продукції, від яких в значній мірі залежить добробут громадян, економічний, соціальний та політичний клімат суспільства, внутрішнє й зовнішнє становище держави, ступень її участі в міжнародному співробітництві.

Вивченню проблем організації та ефективного функціонування зерновиробництва присвячені праці відомих вчених-економістів: С.С. Бакая, О.Г. Білозерцева, Ю.Д. Білика, В.І. Бойка, П.І. Гайдуцького, В.А. Кадієвського, М.Ю. Коденської, М.Г. Лобаса, П.М. Макаренка, П.Т. Саблука, В.Ф. Сайка, В.П. Ситника, Л.М. Худолій, О.М. Шпичака та ін.

Об'єктом дослідження виступають процеси формування економічної ефективності виробництва зерна в «ЗАТ Зернопродукт МХП» філія «Золота Нива» Гайсинського району, Вінницької області, с. Носівці. У користуванні господарства знаходиться 1271,8 га с/г угідь з них 1210,05 га рілля. На підприємстві працюють 100 працівників, з них 54 чоловік задіяні у рослинництві, 46 чоловік у тваринництві. Напрямок господарства зерновий з розвинутим скотарством.

Для роботи над науковим дослідженням використано річний звіт підприємства та статистичну інформацію, опубліковану в статистичних щорічниках.

Економічна ефективність виробництва зернових культур має вирішальне значення для виведення підприємств із кризового стану та забезпечення їх конкурентоспроможності як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках. Саме тому одним із найвідповідальніших етапів виробничого процесу є аналіз реального стану підприємства.

Виходячи з даних аналізу ми бачимо, що вартість валової продукції на 100 га с/г угідь збільшилася на 2011 рік на 174,4 тис. грн. і становить 221,6 тис. грн.. Помітно що урожайність зернових культур на 2011 рік у порівнянні з 2009 роком збільшилась на 31,9 ц/га і становить 61,2 ц/га. Рівень рентабельності зріс на 2,9% і становить у 2011 році 33,7%.

Аналізуючи сучасний стан господарства, не можна не звернути увагу на ряд чинників, які значно впливають на ефективність зерновиробництва. До них належать у першу чергу: матеріально-технічне забезпечення виробництва (достатня кількість машинно-технічних засобів, що відповідають стандартам нових технологій); постачання високоврожайних, цінних у продовольчому і кормовому відношенні сортів посівного матеріалу; достатнє внесення мінеральних та органічних добрив; впровадження науково обґрунтованих сівозмін з оптимальним насиченням і раціональним розміщенням посівів зернових культур.

Таким чином, для забезпечення раціонального рівня механізованого виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції потрібно довести кількісний та якісний склад машинно-тракторного парку до науково обґрунтованої технологічної потреби, за якої всі операції виконуватимуться в найкращі агротехнічні строки з високою якістю та низькими витратами коштів і матеріально-технічних ресурсів.

Ефективність зерновиробництва, а саме врожайність сільськогосподарських культур, також в першу чергу залежить від якості ґрунтів, внесення мінеральних та органічних добрив. Науково обґрунтоване використання добрив дозволяє одержувати біологічно цінну рослинницьку продукцію, яка придатна навіть для дитячого та лікувального харчування. Удобрення беззаперечно впливає на родючість ґрунту. Наприклад, органічні добрива підвищують вміст гумусу, застосування їх у поєднанні з мінеральними поліпшує агрофізичні, фізико-хімічні та біологічні властивості ґрунту.

Необхідно налагодити забезпечення вирощування зернових культур високо репродуктивним насінням.

Впровадження високо інтенсивних сортів і повноцінного насіння належить до найбільш ефективних засобів підвищення врожайності та поліпшення якості зерна. Це – економічно вигідний шлях нарощування валових зборів та зниження собівартості виробництва зерна.

ВИКОРИСТАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ МОДЕЛЕЙ У РЕГУЛЮВАННІ ПРОЦЕСУ СЕГМЕНТАЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

М.А. ВУЙЧЕНКО, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

В умовах переходу України до нового типу господарювання ринок праці слід розглядати як систему соціально-трудових відносин, що будуються на принципах ринкової економіки. Ринок праці виконує дві основні соціально-економічні функції: розподіл трудових ресурсів по активних видах зайнятості (професіям, галузям, підприємствам, територіям) і розподіл доходів у формі окладів, заробітної плати як стимулу і як винагороди за працю.

На розподіл трудових ресурсів між регіонами безпосередньо впливають такі чинники, як рух трудових ресурсів, функціонування економіки регіонів, взаємозв'язки з ринками благ та капіталу.

З метою регулювання потоку трудових ресурсів між регіонами нами розроблено модель, яка дозволяє визначити ціну праці в кожному регіоні України, узгодити інтереси роботодавців і найманих робітників. Кваліфікаційні коефіцієнти, що використовуються в моделі, дають змогу застосувати її для визначення трудового потенціалу різних сегментів ринку праці.

Не менш важливим питанням є збереження підприємствами свого кадрового потенціалу, який формують переважно кваліфіковані працівники підприємств. Нами розроблено модель розрахунку заходів заохочення кваліфікованих працівників до праці в аграрних підприємствах, зменшення негативних наслідків поглиблення сегментації ринку праці за критерієм «положення працівників на підприємстві». Використовуючи дану модель, підприємство має змогу визначити своє рейтингове місце серед інших роботодавців щодо здатності залучати, утримувати і мотивувати працівників відповідної кваліфікації.

Важливим критерієм сегментації ринку праці є вік працівників. В цьому аспекті найвразливіший сегмент формують молоді спеціалісти, які тільки-но вступили на ринок праці. До них приєднуються й молоді люди, що приїхали з інших регіонів, й молоді жінки, що вийшли з декретної відпустки. Нами розроблено модель розрахунку можливостей працевлаштування молодих спеціалістів в аграрних підприємствах. В моделі використовується інформація про стан ринку праці (потреба у молодих спеціалістах), а також інформація про ринок освітніх послуг (випуск спеціалістів). За допомогою методів статистики та експертних оцінок в моделі підібрано значення коефіцієнтів, які є індивідуальними для представників різних професій аграрної сфери.

НЕОБХІДНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ SWOT-АНАЛІЗУ В СТРАТЕГІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ (НА ПРИКЛАДІ ВАТ "ЗАПЛАЗСЬКЕ ХПП")

О.Ю. ГАЙВОРОНСЬКА, магістрантка*

Уманський національний університет садівництва

На сьогоднішній день стан кожного підприємства чи то фірми залежить від того наскільки воно здатне реагувати на зміни зовнішнього середовища, а саме конкурентів, попит, пропозицію, інновації тощо. Тому, для успішного виживання і функціонування підприємства, підвищення якості і конкурентоспроможності її продукції, треба вміти передбачати майбутні труднощі і нові можливості, які можуть відкритися для неї. Саме за допомогою SWOT-аналізу можна визначити перспективні напрямки розвитку, розробляти і змінювати стратегію розвитку підприємства.

SWOT – аналіз припускає визначення сильних і слабких сторін в діяльності фірми, потенційних зовнішніх загроз і сприятливих можливостей і їх оцінку відносно стратегічно важливих конкурентів. SWOT – аналіз дозволяє визначити причини ефективної або неефективної роботи підприємства на ринку, це стислий аналіз маркетингової інформації на підставі якого робиться висновок про те, в якому напрямі організація повинна розвивати свій бізнес і зрештою визначається розподіл ресурсів.

Проблемами використання методу SWOT-аналізу та побудови матриці рішень займалися багато вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як Дж.Вествуд, С.Дибб, П.Дойль, Н.В.Куденко, Г.В.Завгородня, В.М.Терещенко, Л.В.Балабанова. В працях цих вчених зазначається, що SWOT-аналіз дає основу для оцінки ефективних сторін діяльності і можливостей коректування її слабких сторін, тобто визначає як зовнішні, так і внутрішні фактори.

Головною метою проведення SWOT-аналізу є отримання достовірних даних про можливості компанії і загрози просування її на ринку товарів і послуг.

Методика SWOT-аналізу ґрунтується на підході, який дає змогу вивчати разом зовнішнє і внутрішнє середовище підприємства. За допомогою цієї методики можна встановити взаємозв'язки між силою та слабкістю, які властиві підприємству, і зовнішніми загрозами і можливостями. Спершу виявляють сильні і слабкі сторони, а також загрози та можливості, після цього встановлюють взаємозв'язки між ними, що може бути використано для розробки стратегії підприємства.

Для проведення SWOT-аналізу нами був обраний об'єкт дослідження ВАТ "Заплазське ХПП" Любашівського району Одеської області.

На основі отриманої інформації, про діяльність даного підприємства, ми сформуваємо основні показники внутрішнього (сильні та слабкі сторони) і зовнішнього (можливості та загрози) середовища. Далі для зіставлення можливостей підприємства умовам ринку і узагальнення результатів SWOT-аналізу застосовується матриця SWOT.

Для більш точного аналізу діяльності будь-якого підприємства необхідно брати якомога більше показників сильних і слабких сторін, а також можливостей і загроз. Це дасть змогу визначити перспективні напрямки розвитку підприємства, як це було зроблено на прикладі ВАТ "Заплазського ХПП", і ефективніше здійснювати стратегічне управління.

---

* Науковий керівник – кандидат сільськогосподарських наук, професор Роечко А.В.

ПРОБЛЕМИ ЗБЕРІГАННЯ ЗЕРНА НА ВІТЧИЗНЯНИХ ХЛІБОПРИЙМАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ (НА ПРИКЛАДІ ВАТ ”ЗАПЛАЗСЬКЕ ХПП” ЛЮБАШІВСЬКОГО РАЙОНУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

О.Ю. ГАЙВОРОНСЬКА, магістрантка*
Уманський національний університет садівництва

Україна є одним із найбільших у світі виробників зерна і яка має великі можливості для нарощування його виробництва, що все більше є затребуваним. На сьогоднішній день існує дефіцит зерна на міжнародному ринку і постійно зростають ціни. Свідченням цього є значне підвищення цін в 2010 році. За даними Держкомстату та Держмит служби на вересень 2010 року ціна на пшеницю коливається в межах 1800 – 2900 грн./т., що в порівнянні з 2005 роком на 1080 – 2180 грн./т вища. Тому нарощування виробництва і експорт зерна є одним із важливих факторів виходу країни з економічної кризи і подальшого її розвитку. В той же час, в Україні все ще дуже гострою залишається проблема зберігання зерна. Це стосується зберігання зерна як у самих виробників так і у вітчизняних елеваторах. Їхні виробничі потужності, МТБ, технології, які застовуються, просто не витримують конкуренції.

У зв'язку з цим, проблема зберігання зерна на вітчизняних хлібоприймальних підприємствах Україні стає більш актуальною. Значний внесок у вирішення проблем зберігання зерна в Україні зробили Деркач Т.А., Кузнєцова І.А., Лузан Ю., Каніболоцький В.Л. та багато інших вчених, які своїми дослідженнями дозволили вирішити ряд поставлених завдань щодо поліпшення вітчизняних елеваторів

Як свідчать статистичні дані більше 60 відсотків всіх елеваторів України побудовані ще за часів існування Радянського Союзу. До таких підприємств відноситься і досліджуване нами ВАТ ”Заплазське ХПП”, яке розташоване в с.Солтанівка Любашівського району Одеської області, що було створене в 1932 році як державне підприємство, а в 1998 році перетворене у відкрите акціонерне товариство. Розташоване на площі 7,8 га. На території підприємства знаходяться лабораторія з пробовідбірником, склади напільного зберігання загальною місткістю 44 000 тонн, бункер тимчасового зберігання, три зерноочисні вежі, потокова лінія, вагове господарство, пожежне і залізничне ДЕПО, адмінбудинок та інші побутові споруди. Для надання відповідних послуг, підприємство використовує таке обладнання: норії; сепаратори; зерносушарки шахтного типу, автомобілерозвантажувачі; транспортери, які з'єднують все обладнання з механізованими складами.

Основними зонами постачання зерна на елеватор є Любашівський, Савранський та Балтський райони. Окремі партнери знаходяться і на більшій відстані (Київська та Миколаївська області).

Аналізуючи діяльність підприємства, ми бачимо що найбільшу виручку і прибуток від основної діяльності підприємство одержало в 2008 році. Це зумовлено отриманим високим врожаєм в регіоні і бажанням виробників по швидше продати збіжжя за найвигоднішими умовами. Відповідно і рентабельність в цьому році найвища -9,0%, що у тричі більша за попередній рік, а у 2009 році взагалі підприємство отримало збиток. Причиною цього є проведення підприємством капітального ремонту однієї з сушилок (ЗОВ №3).

---

* Науковий керівник – кандидат сільськогосподарських наук, професор Роечко А.В.

Оскільки об'єм наданих послуг підприємством залежить від якісної роботи обладнання, то ВАТ "Заплазське ХПП" варто придбати нове більш продуктивне і енергозберігаюче устаткування. Так, як на сьогоднішній день на українському ринку представлена велика кількість різноманітного елеваторного обладнання і зарубіжних ("MERU" (Італія); "Sukup" (США) та ін.) і вітчизняних (ВАТ "Бриг" й ін.) виробників. Тому, для підвищення конкурентоздатності послуг очищення, підприємству необхідно придбати сепаратор типу А1-БЛС-150 вітчизняного виробника ВАТ "Бриг". Що за своєю технічною характеристикою випереджає над використовуваним підприємством сепаратор А1-БЛС-100. Продуктивність сепаратора А1-БЛС-150 при очищенні пшениці вологістю 15% і засміченістю до 3% становить 150 т/год., що в 0,5 рази більша за А1-БЛС-100 при однаковому розмірі витрат електроенергії (1,9 кВт/год.).

На нашу думку, до вирішення проблеми зберігання зерна на вітчизняних елеваторах повинна залучатися і держава. Вона повинна встановлювати так звані "податкові канікули". Щоб елеватори мали змогу не лише нарощувати обсяг фінансових ресурсів, а й ефективно їх використовувати з метою зростання обсягів виробництва та підвищення якості наданих послуг, а це можливо зробити лише при використанні високопродуктивного та енергозберігаючого обладнання.

РАЦІОНАЛІЗАЦІЯ РОЗПОДІЛУ ФУНКЦІЙ УПРАВЛІННЯ В АГРАРНИХ ФОРМУВАННЯХ

М.О. ГОМЕНЮК, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Раціональний розподіл функцій між керівником і спеціалістами є основою підвищення ефективності управлінської праці на сільськогосподарських підприємствах.

Конкретні форми розподілу праці визначаються технологічними особливостями, характером і ступенем спеціалізації, концентрації виробництва, рівнем централізації управління. Проте є ряд принципів, яких необхідно дотримуватися для ефективного розподілу функцій. До них відносяться:

- чітке розмежування обов'язків і функцій між окремими службами і конкретними виконавцями;
- визначення відповідальності та прав кожного працівника за результати і наслідки діяльності;
- забезпечення можливості всім лінійним і функціональним керівникам самостійно приймати рішення у межах встановлених прав та усувати недоліки на тому рівні управління, де вони виникають;
- створення надійної взаємодії в роботі між підрозділами (службами) і окремими виконавцями.

Ці принципи на підприємствах закріплюються Положеннями про підрозділи і Посадовими інструкціями.

На основі аналізу робочих процесів управління, керівник господарства визначає, яку роботу і хто буде виконувати. При цьому великий обсяг роботи по управлінню він передає своїм безпосереднім підлеглим, зберігаючи за собою вирішальні управлінські питання. Працівники, які безпосередньо підпорядковані керівнику,

діють аналогічним чином на своїх місцях. У результаті на кожному рівні управління залишається такий обсяг робіт, який відповідає можливостям кожного виконавця.

Основна складність оптимального розподілу функцій між керівником і спеціалістами полягає у знаходженні найбільш доцільної для господарства межі централізації управління. Це означає, що спеціалісти повинні одержувати від керівника всі необхідні їм повноваження шляхом делегування (уповноваження).

У результаті делегування здійснюється розподіл праці у системі управління. За кожним працівником закріплюється конкретна робота і визначається її зміст. Виконання цієї вимоги залежить від особистих якостей керівника, від його розуміння необхідності делегування обов'язків, а також від рівня професіоналізму спеціалістів.

Але делегування обов'язків не може бути ефективним, якщо воно не буде підкріплено делегуванням повноважень. Делегування повноважень означає передачу підлеглим тих прав, які їм необхідні для прийняття рішень у процесі виконання конкретної роботи. Разом з тим, делегування не означає, що керівник зовсім відмовляється від прав і обов'язків вирішувати делеговані питання. Він несе повну відповідальність за всі дії спеціалістів, яким він делегував свої повноваження. Спеціаліст у свою чергу повністю відповідає перед керівником як за якість рішень, так і за затримки у рішенні делегованих йому питань.

Делегування повноважень може бути функціональним і федеративним. В більшості аграрних підприємств перевага надається функціональному делегуванню, коли передаються повноваження, які відносяться до якоїсь окремої функції. А при федеративному делегуванні і в усіх галузях його діяльності.

Для здійснення успішного делегування доручень і відповідальності керівники повинні:

– Не вважати себе незамінними і підбирати собі надійних і кваліфікованих працівників; розвивати свої власні знання і уміння, одночасно турбуватись про розвиток компетентності співробітників, навчати їх брати на себе виконання більш складних питань і відповідальність.

– Вірно вибирати час видачі доручень, визначати методи виконання.

– Не жалкувати часу і засобів на навчання персоналу виконання доручень, які не входять у коло їх прямих обов'язків.

– Знайомити виконавця з правилами контролю та оцінки виконання завдання.

– При видачі завдання довіряти підлеглому і надавати йому визначену свободу дій і право на ініціативу.

– Оцінювати результати виконаної роботи.

– Заохочувати успішне виконання доручення, надавати право на помилку, послідовне поліпшення результатів.

Отже, делегування забезпечує керівнику можливість самостійно вирішувати найбільш важливі проблеми своєї сфери діяльності й передавати повноваження на прийняття рішень іншим особам.

Раціональне делегування обов'язків і повноважень у сільськогосподарських підприємствах забезпечує:

- швидке і своєчасне прийняття рішень;
- скорочення витрат часу і засобів на інформаційне забезпечення рішень;
- розширення можливостей більш повного прояву працівниками своїх здібностей, залучення в управління безпосередніх виконавців;
- звільнення керівника від необхідності витрачати час на рішення дрібних питань з метою збільшення можливостей для кваліфікованої розробки загальних

проблем, що мають особливо важливе значення для поточного і стратегічного розвитку організації.

Таким чином, раціональний розподіл функцій між керівником і спеціалістами підвищує результативність роботи підрозділів, мотивацію і виконавців, і керівника.

ФІНАНСОВА САНАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

А.М. ДЕРКАЧ, магістрант*

Уманський національний університет садівництва

Для здійснення підприємством прибуткової зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), одним із важливих інструментів антикризового управління фінансами, засобом подолання фінансової кризи та запобігання банкрутству, є санація.

У широкому розумінні санація – це сукупність усіх можливих заходів, спрямованих на фінансове оздоровлення суб'єкта господарювання. Вона включає систему фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових та соціальних заходів, спрямованих на досягнення чи відновлення платоспроможності, ліквідності, прибутковості та конкурентоспроможності підприємства-боржника в довгостроковому періоді.

Санація підприємства, суб'єкта ЗЕД це – комплекс послідовних, взаємопов'язаних заходів фінансово-економічного, виробничо-технічного, організаційного, соціального характеру, спрямованих на виведення суб'єкта господарювання з кризи і відновлення або досягнення його прибутковості та конкурентоспроможності в довгостроковому періоді.

На першому етапі пропонованої моделі є виявлення та аналіз причин кризових явищ, наслідком яких є незадовільна платоспроможність та ліквідність підприємств, що здійснюють ЗЕД, їх збитковість та конкурентоспроможність.

На другому етапі управління санацією необхідно спочатку скласти перелік санаційних заходів з поділом останніх на оперативні, тактичні та стратегічні. Далі здійснюється пошук та мобілізація фінансових ресурсів, необхідних для проведення таких заходів. Подальша робота враховує власне управління санаційною процедурою: планування, організацію та контроль за її здійсненням. Значну увагу слід приділити проведенню контролю, який враховуватиме виявлення та аналіз відхилень контрольних показників та надаватиме інформацію керівництву для своєчасного коригування процесу здійснення санації.

Етап досягнення цілей санації передбачає подолання як причин кризи так і її симптомів.

Метою фінансової санації підприємств, що здійснюють свою діяльність, як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках, є покриття поточних збитків на усунення причин їх виникнення, поновлення або збереження ліквідності та платоспроможності підприємств, скорочення

всіх видів заборгованості, поліпшення структури капіталу та мобілізація фінансових ресурсів, необхідних для проведення санаційних заходів виробничо-технічного та організаційного характеру.

---

* Науковий керівник – кандидат економічних наук Приліпко С.М.

Для підприємств, діяльність яких виходить за межі внутрішніх кордонів, джерелами фінансування санації можуть бути кошти, залучені на умовах позики чи на умовах власності; на поворотній або безповоротній основі.

Виділяють такі основні типи санаційних заходів:

- ✓ фінансово-економічні;
- ✓ організаційно-правові;
- ✓ соціальні;
- ✓ виробничо-технічні.

Фінансово-економічні заходи відображають фінансові відносини, які виникають у процесі використання внутрішніх і зовнішніх фінансових джерел оздоровлення підприємства і мобілізації. Ці методи повинні бути направлені на покриття поточних збитків, усунення причин їх виникнення, покращання всіх видів заборгованості, покращання обігового капіталу і формування фондів фінансових ресурсів.

Організаційно-правові заходи вдосконалюють організаційну структуру підприємства, звільнюючи підприємства від непродуктивних виробничих структур.

Соціальні заходи спрямовані на фінансування системи перепідготовки кадрів, пошук та створення нових робочих місць, додаткові соціальні виплати.

Виробничо-технічні пов'язані з модернізацією та оновленням виробничих фондів зі зменшенням простоїв і підвищенням ритмічності виробництва, скороченням технологічного часу, покращанням якості продукції та зниженням її собівартості, удосконаленням асортименту продукції.

Законом України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом передбачено, що рішення про фінансову санацію підприємства, суб'єкта ЗЕД, може прийматися: у досудовому порядку та у рамках судових процедур.

Головним критерієм прийняття рішення щодо санації чи ліквідації підприємства є його санаційна спроможність. Санаційна спроможність – це наявність у підприємства, що перебуває у фінансовій кризі, фінансових, організаційно-технічних та правових можливостей, які визначають здатність до успішного проведення його фінансової санації.

Якість антикризового менеджменту значною мірою визначається своєчасністю та обґрунтованістю рішення щодо санації підприємства, що здійснює ЗЕД. Мета санації вважається досягнутою, якщо з допомогою зовнішніх та внутрішніх фінансових джерел, проведення організаційних та виробничо-технічних удосконалень підприємство, що здійснює ЗЕД виходить з кризи і забезпечує свою прибутковість та конкурентоспроможність у довгостроковому періоді.

АКВАКУЛЬТУРА, ЇЇ ВНЕСОК І ПЕРСПЕКТИВИ

О.В. ЗАГОРОДНЮК, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

В Україні більше 120 підприємств та організацій різних форм власності займаються розведенням та вирощуванням риби. Поруч з виробництвом товарної продукції, традиційно розвинута селекційна робота: 12 спеціалізованих підприємств з відтворення різних видів риб для зариблення природних водойм.

---

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Коденська М. Ю.

Прісноводна аквакультура дає щорічно 20-30 тис.т товарної риби (120 підприємств, 20 тис.осіб, які забезпечують біля 80% попиту населення в прісноводних видах риб), а також молодь для зариблення.

Морська аквакультура, так звана марікультура, сьогодні в Україні має невеликі результати. Можна говорити лише про товарне виробництво мідій обсягом декількох (десятьків) т/рік.

Вилів риби у внутрішніх водоймах включає три складові: вилов за використанням квот, вилов у водних об'єктах, які використовуються у режимі спеціальних товарних рибних господарств та рибництво у ставах та садкових лініях.

Всього станом на 01.01.2010 в Режимі спеціальних товарних рибних господарств (СТРГ) працювало 382 господарства, загальною площею 194,8 тис. га, у т.ч. мідійних – 15, загальною площею 2,6 тис. га.

Загальний вилов водних живих ресурсів користувачами СТРГ у 2009 році склав 6,4 тис. т., що на 992 т. більше показника у минулого року, при цьому планові показники виконані тільки на 46,4%.

Нажаль, стан рибницьких господарств сьогодні не дозволяє говорити про їх розвиток, а навіть навпаки. Сьогоднішня середня продуктивність ставів по Україні за 2009 рік – 6 ц/га товарної риби, дуже замала і не відповідає ані можливостям господарств, ані потребі населення країни.

Разом з тим, є поодинокі господарства, в яких рибопродуктивність досягла 15-18 ц/га (Суми, Чернігів) а в окремих ставах вона досягає 24 ц/га.

Сприятливі географічні і кліматичні умови, в яких знаходиться Україна та низка інших національних особливостей і факторів, зокрема, наявність штучних водойм, теплих вод біля індустріальних об'єктів, визнаного наукового потенціалу, кваліфікованих фахівців, значний попит з боку населення на продукцію галузі дає можливість стверджувати, що держава має значні перспективи розвитку аквакультури.

Для відновлення та розвитку українського прісноводного рибництва, необхідні суттєві інвестиційні вкладення, застосування нових технологій та забезпечення Урядом сприятливих умов для ведення бізнесу. Вкрай необхідним є побудова вітчизняного комбікормового заводу для виробництва недорогих та поживних кормів для рибництва.

СУЧАСНІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АПК

Т.В. ЗАФТОНОВА, студентка*

Уманський національний університет садівництва

Продукція аграрного сектору має різноманітні споживчі властивості залежно від призначення. Важливим показником є якість агропромислової продукції, яка визначається сукупністю її корисних властивостей, що задовольняють конкретні потреби споживачів на зовнішніх ринках. Суспільно необхідний рівень якості сільськогосподарської продукції, в якому б зберігалися вимоги виробників і споживачів, досягається системним регулюванням споживчих властивостей і

---

* Науковий керівник – кандидат економічних наук Тимчук С.В.

характеристик продукції з оцінкою їх на кожній стадії проектування виробництва, зберігання, транспортування і переробки у системі менеджменту зовнішньоекономічної діяльності.

Розширення торговельних відносин актуалізує питання підвищення якості продукції АПК, без чого неможливе завоювання іноземних ринків і стабілізація на внутрішньому. Важливою умовою конкурентоспроможності стає впровадження на підприємствах системи управління якістю на базі міжнародних стандартів ISO серії 9000.

Головною умовою підвищення конкурентоспроможності продукції при виході на іноземний ринок є забезпечення її відповідної якості. Донедавна основну роль у підвищенні якості продукції відігравала фізична праця. Нині ця проблема не може бути вирішена без участі науковців, менеджерів, інженерів.

Великий внесок у розробку теорії управління якістю продукції зробили вітчизняні та іноземні вчені. Так, роботи американського науковця-економіста А.Демінга стали теоретичною основою загального менеджменту якості, а А.Фейгенбаум став автором концепції комплексного управління якістю, яка нині є еталоном системи менеджменту якості на підприємстві та лежить в основі міжнародних стандартів ISO.

Серед вітчизняних вчених, які присвятили свої роботи цьому питанню, можна виділити О.Б. Чернегу, С.М. Коваленко, В. О. Мозолук., П.Я. Калита, С.К. Фомічов, М.І. Шаповал та інших. В аграрній галузі досліджуються різні аспекти якості (економічні, екологічні, організаційні) спеціалістами відповідних напрямів. Економічним проблемам якості сільськогосподарської продукції присвячені праці Т.Г. Дударя, Н.Ф. Прокопенка; організаційні основи якості агропромислового виробництва розглянуто в роботах Й.С. Завадського.

В наш час ринкові умови дозволяють споживачеві вибирати продукцію певного виду, порівнюючи її за показниками якості серед товарів підприємств-конкурентів, які функціонують на зовнішньому ринку. Підприємства АПК переорієнтовуються на задоволення потреб і вимог споживача продукції; ринок виробника перетворюється на ринок споживача.

Сьогодні ефективність агропромислового виробника та успіх підприємницької діяльності залежить від швидкості та ефективності реакції виробника продукції на вимоги споживача. Швидкість визначається часом практичної реалізації правильно прийнятої концепції якості на підприємстві, яка забезпечує оптимальні витрати виробника високоякісної продукції і, як наслідок, мінімальну її ціну для споживача.

Оперативність реагування на зміни споживчого ринку і виробництво якісної аграрної продукції, що задовольняє очікуванням споживача, можливі лише за умов управління якістю як процесом взаємодії двох сторін: замовника (споживача) і постачальника (виробника) продукції.

Комплексні системи управління якістю характеризують чітке визначення змісту управління якістю продукції через встановлений склад функцій управління, широке використання стандартизації, введення оціночних норм і нормативів, що сприяє науково-технічному розвитку підприємств і підвищенню якості їх продукції.

Сучасний підхід щодо управління якістю викладено в міжнародних стандартах ISO серії 9000, остання редакція цих стандартів 2000 року прийнята в Україні як національна. Управління якістю як скоординована діяльність підприємства щодо якості базується на політиці і цілях підприємства у сфері якості і охоплює планування якості, контроль якості, забезпечення якості і поліпшення якості.

Міжнародні стандарти на системи якості ISO серії 9000 набули в наш час такої популярності у світі, яка, на думку спеціалістів, не мала прецедентів в історії управління якістю. Більшість компаній, на яких впроваджено систему якості за ISO 9000, доповідають про значне зростання ефективності своєї роботи внаслідок зменшення дефектів і краще задоволення замовника. Компанії, які впровадили систему якості за ISO 9000, зменшили кількість дефектів на 40%, а повернення від замовників – на 54%, це призвело до скорочення накладних витрат підприємства на 53%.

Тож, на світовому рівні визнано, що стандарти ISO серії 9000 на системи якості є основним інструментом для досягнення головної мети фірм в умовах ринку – задоволення споживача. Розвитком міжнародного підходу до управління підприємством, що орієнтоване на якість, є концепція загального управління якістю. Концепція загального управління якістю вносить у процес управління якістю довгострокову спрямованість глобального (тотального) керівництва та участь усіх співробітників підприємства в інтересах організації, споживачів і суспільства в цілому.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ПЕРСОНАЛУ НА ПРИКЛАДІ ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «БЕЄВЕ» ЛИПОВОДОЛИНСЬКОГО РАЙОНУ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Г. І. КАЩА, магістрантка*

Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва

Менеджмент персоналу як сфера професійної діяльності нині має велике практичне значення. Зростає роль людського чинника на виробництві, поступово ускладнюються функції керівників трудовими колективами.

Перехід до ринкових відносин, формування багатокладної економіки в агропромисловому комплексі та розвиток різних форм господарювання вимагають відповідного кадрового забезпечення і суттєвих змін у підготовці працівників для роботи в цих умовах. Проте у формуванні кадрового потенціалу сільськогосподарського виробництва мають місце проблеми і суттєві прорахунки. Намітилась негативна тенденція відтоку фахівців із сільського господарства. Тільки за останні 5 років по Україні їх кількість зменшилась на 100 тис. осіб. Плинність кадрів серед зазначеної категорії працівників сягнула 31%. Гострою залишається проблема закріплення молодих спеціалістів.

Раніше проблема формування кадрів була не так актуальна, тому що країна знаходилася в умовах командної авторитарної системи. Сьогодні вирішення її необхідне для того, щоб озброїти сучасних керівників і фахівців необхідними знаннями щодо роботи з людьми й організації ефективної системи управління персоналом.

Управління персоналом є одним з найефективніших методів управління підприємством. Тому менеджмент приділяє персоналу особливу увагу.

Найважливішою сферою діяльності підприємства залишається працевзабезпеченість, тобто залучення робочої сили, необхідної підготовки, створення

---

* Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент Гуторова О. О.

умов для раціонального використання. При цьому виникає необхідність у постійному управлінському впливі на структуру робочих місць, чисельність і склад працівників.

Проблему удосконалення менеджменту персоналу розглянемо на прикладі товариства з обмеженою відповідальністю «Беєве» Липоводолинського району Сумської області. Середньооблікова чисельність працівників, зайнятих в сільськогосподарському виробництві, становить 192 чол., з яких у галузі рослинництва 68 зайнято чол., у тваринництві – 124чол. Ефективність сільськогосподарського виробництва значною мірою залежить від рівня забезпеченості його трудовими ресурсами, рівномірного і раціонального їх використання. Середньорічна чисельність працівників у 2009 р. порівняно з 2007 р. зменшилася на 80 чол., або на 29,4%. Це відбулося за рахунок зменшення працівників як у галузі рослинництва, так і тваринництва. При цьому середньорічна чисельність працівників з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь за 2007 р. складала 5 чол. з них 2 чол. в рослинництві і 3 в тваринництві, за 2009 р. – 4 чол., відповідно з них у рослинництві 1 чол., та в тваринництві 3. Для поліпшення забезпеченості сільського господарства трудовими ресурсами та підвищення ефективності їх використання необхідно активізувати заходи по зниженню темпів скорочення трудового потенціалу села шляхом реалізації соціальних перетворень, закріплення молодих кадрів у сільській місцевості.

Основними причинами і мотивами плинності кадрів у ТОВ «Беєве» є: низький рівень зарплати окремих працівників у зв'язку з поганою організацією праці; відсутність ритмічності виробництва, систематична робота в понадурочні години і вихідні; невідповідальність виконуваних робіт рівню кваліфікації і основної професії, невизначеність перспектив професійного росту; важкі і шкідливі умови праці, погані взаємовідносини у виробничому колективі, з адміністрацією; незадоволеність професією та ін.

Отже, одним із заходів поліпшення менеджменту досліджуваного господарства є стабілізація та покращення ситуації по відношенню до формування і розвитку кадрового потенціалу. Головними передумовами вирішення даного завдання повинні стати:

- підвищення кваліфікації кадрів, необхідність якої визначається виходячи з оцінки наявних на підприємстві технічних засобів і особливостей технології, а також системи організації виробничих процесів. Стимулом до підвищення кваліфікації має виступати можливість отримання більш високої винагороди за виконану роботу, а саме, підвищеної до рівня прожиткового мінімуму оплати праці, а також просування по службі;

- перепідготовка персоналу за рахунок коштів роботодавця, а також залучення молодих спеціалістів, що повинно стати пріоритетом кадрової політики адміністрації;

- створення відповідних соціально-економічних умов праці на підприємстві, дотримання принципу взаємної відповідальності сторін у відносинах роботодавць-працівник;

- широке застосування планування кадрового потенціалу, враховуючи особливості технології виробництва, стан матеріально-технічної бази, а головне – соціально-економічний стан та фінансові можливості підприємства стосовно їх спроможності виділяти кошти на навчання і перепідготовку працівників;

- перехід від старої системи залучення кадрів керівної ланки і спеціалістів, при якій першочерговою умовою була наявність диплому, до залучення через практичну оцінку професійно-кваліфікаційних здібностей кандидатів на заміщення посад.

Узагальнюючи викладене слід зазначити, що запропоновані заходи сприятимуть збереженню та покращенню, а в довгостроковому періоді й стабілізації кадрового потенціалу в товаристві з обмеженою відповідальністю «Беєве» Липоводолинського району Сумської області.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

М.В. КІЗЛИК, магістрант*

Уманський національний університет садівництва

Економічна ефективність діяльності підприємств, забезпечення високих темпів їх розвитку, підвищення конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках визначають рівень їх інвестиційної діяльності. Інвестиції є основою відтворення виробничого потенціалу аграрного сектору економіки.

На жаль, нині сільське господарство не є привабливою для інвесторів галуззю. Основними причинами цього є сезонність виробництва, тривалість періоду обігу капіталу, велика залежність від ґрунтових і погодних умов. Також, в останній рік, негативним наслідком для інвестиційного клімату є поглиблення світової економічної кризи.

Вивченню питань, інвестиційної діяльності, залучення інвестицій в аграрний сектор України, сучасного стану інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств, що має велике значення для забезпечення ефективності вкладення капіталу, присвячені праці багатьох вчених, серед яких: з іноземних – Г. Александр, В.І. Волков, Л. Гітман, Б.А. Колтинюк, А. Маркус, У. Шарп; з вітчизняних – В.Г. Андрійчук, А.Г. Бидик, Н.М. Давиденко, М.І. Кісіль, П.Т. Саблук, В.К. Савчук, М.І. Кареба, В. Шеремет, Л.В. Смолій, І.В. Якимов, М.А. Однорог, Т.А. Комашенко.

По суті, інвестиції – це вкладення капіталу з метою його збільшення в майбутньому.

В Законі України "Про інвестиційну діяльність" визначено, що інвестиції – всі види майнових та інтелектуальних цінностей, які вкладаються в об'єкти підприємницької й інших видів діяльності, в результаті якої створюються прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект.

З метою забезпечення життєздатності сільського господарства, його конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках, а отже, й підвищення інвестиційної привабливості, у вересні 2007 року Кабінетом Міністрів України затверджено Державну цільову програму розвитку українського села на період до 2015 року. За рахунок здійснення заходів, спрямованих на формування інвестиційно-іноваційної моделі розвитку сільського господарства, до 2015 року передбачається надходження в галузь близько 20 млрд. грн. інвестицій.

Сьогодні напрямки інвестування – це вкладення коштів у рухоме і нерухоме майно (будівництво виробничих будівель, споруд, об'єктів соціальної сфери, придбання техніки, обладнання, устаткування тощо); придбання акцій, облігацій, інших цінних паперів; цільові грошові вклади; придбання або створення нематеріальних активів; придбання часток у капіталі інших підприємств і цілісних майнових комплексів(дочірні підприємства, інших господарських одиниць).

---

* Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент Петренко Н.О.

В нашій країні до основних заходів, за допомогою яких здійснюється регулювання інвестиційних потоків, належать наступні:

- видача інвесторам податкового кредиту із сплати податку на прибуток підприємств: а) у розмірі витрат на облаштування доріг у сільській місцевості; б) у розмірі 50% витрат на створення або придбання очисних споруд;
- надання безпроцентної позики терміном до одного року на придбання оборотних активів при реалізації інноваційних проектів;
- відстрочення сплати податку на додану вартість терміном до двох років для інвесторів, які здійснюють вкладення у розбудову соціальної сфери села;
- надання інвесторам, які вкладають кошти у розвиток регіонів з підвищеним рівнем безробіття, податкових пільг по оплаті праці.

Аграрні підприємства, незалежно від форм власності, змушені пристосовуватися до нових умов інвестиційного процесу, не маючи достатнього досвіду, вчитися вступати в економічні відносини з новими суб'єктами, які надають інвестиційні ресурси, і суттєво відрізняються від звичних державних структур, діють виключно на ринкових принципах, висувають жорсткі вимоги до форм надання інвестицій і умов повернення вкладених коштів.

Аналізуючи стан інвестиційної діяльності у сільському господарстві України можна сформулювати такі основні проблеми, що перешкоджають створенню позитивного інвестиційного клімату:

- недосконалість податкової системи;
- низький платоспроможний попит суб'єктів аграрної економічної діяльності;
- значні обсяги заборгованості аграрних підприємств державним і недержавним фінансовим інститутам;
- нерозривність механізму кредитування аграрного сектора економіки;
- відсутність надійних гарантів захисту іноземного капіталу;
- відсутність банків, що спеціалізуються на кредитуванні аграрного бізнесу;
- низька довіра населення до банківської системи.

Отже, для їх вирішення необхідно створити сприятливий клімат як для вітчизняних, так і для іноземних інвесторів, що включає застосування ефективних важелів економічної політики; удосконалення законодавчої бази, особливо системи оподаткування та приватизації; удосконалення механізму створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон; зміцнення банківської системи; розвиток фондового ринку; системи захисту й державних гарантій щодо інвестицій.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ РИЗИКІВ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Ю.І. КОРСУН, магістрант*

Уманський національний університет садівництва

В умовах інтеграції економіки України у світове співтовариство та посилення конкуренції на вітчизняному ринку між суб'єктами господарювання підвищується вплив ризиків на ефективність діяльності. Це пов'язано зі зміною концептуальної ролі держави в управлінні економікою, яка за сучасних умов не бере на себе ризики, а

---

* Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент Пітель Н.Я.

виступає лише регулятором та контролером відносин між господарюючими суб'єктами. За цих умов підвищується значення врахування ризиків, які стають постійними супутниками підприємництва і, за відповідального підходу до управління ними, виступають чинниками розвитку економічної системи в цілому та кожного конкретного підприємства зокрема.

У процесі своєї зовнішньоекономічної діяльності аграрні підприємства, як і підприємства інших сфер економіки, стикаються із проблемами, пов'язаними з ризиком, який є невід'ємною ознакою економічного процесу. Важливою складовою сфери матеріального виробництва АПК є сільське господарство, від рівня розвитку якого залежить стан забезпеченості населення важливими продуктами харчування. Аграрний сектор економіки значною мірою визначає соціально-економічне становище держави, гарантує продовольчу безпеку.

Управління ризиками на сьогодні – це один з видів професійної діяльності в сфері менеджменту, що динамічно розвивається. В штаті багатьох західних фірм є посада менеджера з ризиків (ризик-менеджер), в обов'язки якого входить забезпечення зниження всіх видів ризику. Ризик-менеджер бере участь разом із відповідними фахівцями в прийнятті ризикових рішень і ділить з ними відповідальність за наслідки. Однак господарські рішення, пов'язані з ризиком, передбачають і можливість одержання додаткових доходів. Ще в часи В.Даля ризик визначався, з одного боку, як можлива загроза чого-небудь, а з іншого — як дія навмання, яка потребує сміливості в надії на позитивний результат. Тобто, ризик дає шанс одержати додатковий дохід і водночас допускає ймовірність опинитися в прогаші.

Джерелом небажаних обставин можуть бути всі стадії відтворення, починаючи із придбання необхідних засобів виробництва (насіння, садивний матеріал, добрива, агрохімікати, корми) і завершуючи виробництвом продукції, просуванням та реалізацією як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Звідси можна зробити висновок, що ризик — це спосіб ведення бізнесу в умовах невизначеності. У зовнішньоекономічній діяльності рівень ризикованості підвищується через відмінності в конкурентному середовищі суб'єктів бізнесу різних країн, їх специфіку в економічній, правовій, культурній сферах.

Особливістю аграрного виробництва є те, що воно здійснюється під впливом природного фактора, сезонності, залежності галузі від природних, регіональних, економічних, транспортних, майнових та інших чинників. Водночас, коли природні сили в будь-якій іншій галузі розглядаються лише з погляду стихійного лиха і заподіяння збитків, то сільське господарство в цьому відношенні є винятком. Враховуючи, що в рослинництві сонячна енергія та волога є факторами виробництва, дія природних факторів може приносити не лише збитки, а й додатковий дохід. Інша особливість прояву ризику – тривалий період аграрного виробництва. Рішення щодо виробництва продукції приймаються за рік, а то й більше до моменту реалізації. За цей час ринкова ситуація може значно змінитися в несприятливий для підприємства бік.

Нині реальне економічне становище більшості сільських товаровиробників нестійке. Ступінь ризику вкладів у виробництво дуже великий, політичне становище нестабільне, здатність державних структур піти на ризик і дати потенційним інвесторам необхідні гарантії низька. Сільське господарство є неперспективним об'єктом інвестування. Інвестиційний клімат може бути охарактеризований як украй незадовільний. Все це робить агропромислове виробництво сферою, по суті,

закритою для зовнішніх інвестицій. Створюється враження, що АПК знаходиться мовби поза зоною економічного розвитку, відбувається консервація збиткових підприємств і робочих місць, зниження мотивації до праці, зростання прихованого безробіття, погіршення реальних доходів формально зайнятого населення. Якщо тенденція продовжуватиметься, то в Україні може бути знищений вітчизняний товаровиробник і ще більше посиляться економічна й виробнича залежність від зарубіжних держав.

Економічна діяльність аграрних формувань має певний елемент невизначеності, оскільки внутрішнє і зовнішнє середовище постійно змінюються. Відтак, можна прогнозувати лише вірогідні результати здійснення окремих робіт чи явищ, а для ринкової економіки лише очікувані економічні показники – прибуток чи збиток. Певна вірогідність настання негативних наслідків діяльності, як і небезпека невиконання запланованих результатів, свідчать про ситуацію ризику.

Сільське господарство – це галузь економіки, яка переважно займається виробництвом, а нині таке підприємництво є найбільш ризиковим видом діяльності. Адже процес виробництва включає в себе кілька стадій (наприклад, у галузі рослинництва це оранка, підготовка ґрунту до сівби, сівба, догляд за посівами, збір урожаю і т.д.), на кожній з яких аграрний товаровиробник може зазнати збитків. За таких умов успішне підприємництво потребує розробки дієвих механізмів контролю за ризиками, пошуку шляхів їх мінімізації або уникнення. Адже збут продукції на зовнішньому ринку передбачає ще більшу кількість потенційних ризикових ситуацій, які потрібно спрогнозувати і визначити варіанти найменших фінансових втрат для всіх контрагентів.

РОЛЬ ІНТЕРНЕТ – ТЕХНОЛОГІЙ У МАРКЕТИНГУ ПІДПРИЄМСТВ – СУБ'ЄКТІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

І.О. КОСЕНКО, магістрант*

Уманський національний університет садівництва

В сучасних умовах глобалізації і технологічної інформатизації важливим фактором прибуткового функціонування та подальшого успішного розвитку багатьох підприємств – суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), є створення нових комплексних інформаційних баз. Із їх допомогою підприємство може отримати всю необхідну бізнес-інформацію для роботи на зовнішньому ринку.

Впровадження комплексного інформаційного забезпечення ЗЕД є дуже важливим і обумовлюється ключовою роллю інформації в усіх напрямках діяльності підприємства. Інформаційні технології мають всюдипроникаючий характер, тому безпосередньо сприяють розвитку суб'єкта ЗЕД.

За останні роки бурхливий розвиток інформаційних технологій дозволив сформувати віртуальне середовище зі специфічними рисами: можливістю динамічного ведення бізнесу, відсутністю територіальних і політичних кордонів, обмежень у просторі і часі. Ці властивості Інтернет – середовища трансформують і динамічно розвивають сучасні бізнес – процеси, дають додаткові можливості в їх оптимізації і підвищенні ефективності, створюють передумови для «перетікання»

---

* Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент Пітель Н.Я.

частини бізнесу, а подекуди і цілком у віртуальне середовище.

Інтернет – найсучасніший засіб маркетингових комунікацій. Всесвітня електронна мережа налічує мільйони користувачів різного віку, поглядів, віросповідання та потреб. Згідно з визначенням Американської асоціації маркетингу (АМА, American Marketing Association) Інтернет – маркетинг – це маркетингова діяльність, що ґрунтується на принципах Інтернету й електронної пошти та охоплює рекламу за допомогою банерів, електронної пошти, оптимізації у пошукових системах, електронної комерції та іншого інструментарію. Використання Інтернету також передбачає можливість здійснення зовнішньоторговельних операцій купівлі-продажу товарів, послуг, капіталу і проведення міжнародних розрахунків. Це глобальний електронний ринок.

За останні роки глобальна мережа Інтернет перетворилася в явище світового масштабу. Мережа, що донедавна використовувалася обмеженим колом учених, державних службовців і працівників освітніх установ у професійній діяльності, стала доступною для великих корпорацій, малих підприємств і навіть для індивідуальних користувачів. Глобальні масштаби мережі Інтернет є основою її активного використання учасниками ЗЕД.

Основними перевагами електронного бізнесу є: оперативність отримання інформації, особливо при міжнародних операціях; зниження невиробничих витрат (торгових витрат, витрат на рекламу, витрат, пов'язаних із сервісним обслуговуванням та інформаційною підтримкою споживачів); зникає потреба повторного підтвердження інформації і знижується вірогідність помилок при введенні інформації; зменшуються затрати, пов'язані з обміном інформацією, за рахунок використання більш дешевих засобів телекомунікації; більша відкритість компаній для споживачів.

Маркетологи зацікавилися використанням мережі, насамперед, через можливість диференціації та сегментації цільової аудиторії. Користувачі – це, передусім, платоспроможні люди зрілого віку.

Інтернет дає нові можливості для реклами підприємства, що працює на зовнішньому ринку. Реклама в Інтернеті може бути подана у двох видах: на сайті і зовнішня реклама. Сайтом називають сукупність веб-сторінок, об'єднаних за змістом, що навігаційно і фізично знаходяться на одному сервері. Банерна реклама передбачає розміщення банеру – це прямокутне графічне зображення, розташоване на веб-сторінці, яке містить гіперпосилання на сайт рекламованого підприємства. Для розсилання інформації різного виду використовують електронну пошту. Важливим засобом зовнішньої реклами в Інтернеті є використання конференцій.

Дієвим інструментом Інтернет – маркетингу виступає організація і проведення віртуальних виставок. Це умовно необмежений у часі і просторі захід, що реалізується за рахунок Інтернет – ресурсів. У рамках таких виставок організатор надає можливість учасникам на платних або безоплатних засадах розмістити у мережі на сайті виставки текстову інформацію, графічне, аудіо- або відеозображення експонатів. Такі дані розповідають потенційним контрагентам і зацікавленим відвідувачам про учасника віртуальної виставки, специфіку його діяльності, товари, послуги та технології. Це надає можливість відвідувачам виставки безкоштовно ознайомитися з інформацією та експонатами, наданими учасниками у вигляді віртуального стенду.

Використання Інтернету додає нові особливості й переваги порівняно з маркетингом, що ґрунтується на традиційних технологіях. Ось деякі з них:

– перехід ключової ролі від виробників до споживачів. Інтернет зробив для компаній реальною можливість привернути увагу нового клієнта лише за десятки секунд;

– глобалізація діяльності та зниження трансакційних витрат. Інтернет є глобальним засобом комунікації, що не має територіальних обмежень. Електронна комерція дозволяє навіть найдрібнішим постачальникам досягти глобальної присутності та займатися бізнесом у світовому масштабі;

– використовуючи засоби електронної взаємодії, компанії можуть отримувати докладну інформацію про запити кожного індивідуального замовника й автоматично надавати продукти та послуги, що відповідають індивідуальним вимогам.

Таким чином, Інтернет є невід’ємним інструментом маркетингової політики у пошуку і здобутті інформації та створенні нових, повних та сучасних інформаційних баз для підприємств – суб’єктів ЗЕД.

УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Л.О. КУСТРИЧ, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

Одним з головних показників ефективності діяльності підприємства є рентабельність. Вона певною мірою є синонімом поняття «ефективність». Досягнення ефективності підприємства (капіталу) в цілому та її окремих складових, а також її підвищення є головними завданнями фінансового менеджменту. Тому показник рентабельності відноситься до критеріїв прийняття управлінських рішень.

Управління формуванням рентабельності включає в себе управління підвищенням рентабельності, профілактику її зниження, планування рентабельності, облік факторів рентабельності та ін.

Якщо управління рентабельністю представити як систему, то її підсистемами будуть управління прибутком, з одного боку, і управління витратами підприємства – з іншого боку. В процесі управління рентабельністю, прибутком підприємства використовується леверидж (важіль). Це елемент фінансового менеджменту, що дозволяє максимізувати рентабельність і прибуток, варіюючи співвідношення власних і позикових частин капіталу (фінансовий леверидж) чи співвідношення постійних і змінних витрат (операційний леверидж).

В управлінні рентабельністю важливе співвідношення дохідності власних операцій і ціни залучення позикових коштів. Якщо позикові кошти приносять більше прибутку, ніж сума сплачуваних відсотків на позиковий капітал, то різниця буде «працювати» на підвищення рентабельності власного капіталу. Але якщо співвідношення протилежне, то залучення позикових коштів погіршить показник рентабельності, і тому допустиме тільки як екстрений захід.

Суть операційного левериджу полягає в такому управлінні відношенням між постійними (не змінюються чи змінюються незначним чином при зміні обсягу виробництва продукції) і змінними (змінюються пропорційно обсягу виробництва) витратами, коли не тільки оптимізуються останні, але й максимізується валовий прибуток. При однакових величинах витрат і валового прибутку підприємства, що мають більш низьку частку постійних витрат, раніше досягають точки беззбитковості, ніж їх конкуренти. Це має особливе значення для виживання

новостворених підприємств. У той же час при подальшому збільшенні обсягів збуту перевагу (більшу частку прибутку в прирості продукції) будуть мати підприємства, які мають більш низьку частку змінних витрат. При зниженні частки змінних витрат (зростанні частки постійних витрат) ефект операційного левериджу підвищується. Зі зростанням операційного важеля підвищується операційний ризик.

Профілактика зниження рентабельності є складовим елементом антикризового управління фінансами підприємства; попередженням його потенційної збитковості. Такою профілактикою є підтримання на належному рівні основних фінансово-економічних параметрів та показників, які визначають рентабельність, в першу чергу обсягу виручки, прибутку, активів підприємства. Рентабельність є синтетичним поняттям, а багато її факторів парними показниками, взаємопов'язаними між собою. Тому при погіршенні одного фактора рентабельність можна «виправити» за рахунок іншого. Наприклад, при зниженні прибутку зменшують витрати.

Важливе значення для забезпечення ефективної діяльності підприємства має якість планування прибутку і рентабельності. Цей складний етап включає в себе глибокий економічний аналіз процесу управління рентабельністю як в попередньому, так і в звітному періоді. Аналіз рентабельності – це, в першу чергу, аналіз впливу на рентабельність різних зовнішніх та внутрішніх факторів: технологічних нововведень, особливо сучасних форм автоматизації та інформаційних технологій, якості виробленої продукції, ділових якостей працівників, мотиваційного механізму, сприятливого соціального мікроклімату в трудовому колективі, організації діяльності, методів роботи, стилю управління, змін прибутку, цін, собівартості, виручки від реалізації продукції, середньорічної вартості основного капіталу, матеріальних оборотних коштів, державної економічної і соціальної політики, інституціональних механізмів, інфраструктури, структурних змін в суспільстві та ін. При цьому обов'язковість врахування зовнішніх факторів не є такою жорсткою, як внутрішніх. Аналіз рентабельності є інтегруючим по відношенню до інших показників ефективності.

У плануванні використовують різні показники рентабельності, які є відносними характеристиками фінансових результатів і в сукупності всебічно відбивають ефективність виробничої (операційної), інвестиційної та фінансової діяльності підприємства. В розвинених країнах рентабельність власного капіталу вважають найважливішим підсумковим показником, де фокусуються результати всіх напрямків діяльності підприємства. У плануванні прибутку і рентабельності мають брати участь всі виробничі і функціональні підрозділи підприємства за умови організаційної відповідальності за цю справу фінансової служби. Лише в такому разі план зможе правильно відображувати внутрішньогосподарські резерви виробництва на базі більш раціонального використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів.

В умовах ринку і конкуренції всебічне підвищення рентабельності є одним з найбільш поширених стратегічних курсів підприємств. У той же час в українських умовах воно носить досить формальний характер, так як основним завданням більшості підприємств стає досягнення прийняттого рівня рентабельності. Кожне підприємство встановлює свою «планку» в цій галузі. У зв'язку з цим виникає необхідність конкретизації напрямків дії та використання внутрішніх і зовнішніх факторів підвищення прибутку і рентабельності підприємства.

РОЗРОБКА СТРАТЕГІЧНОЇ МАРКЕТИНГОВОЇ ПРОГРАМИ В ТОВ «АГРАРІЙ СВПП» УМАНСЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

О.І. ЛАВРЕНЮК, магістрант*

Уманський національний університет садівництва

Світовий досвід свідчить, що маркетинг є засобом перспективного розвитку підприємств. В основі ефективного ведення сільськогосподарського виробництва лежать сучасні підходи і методи господарювання, тому неможливо успішно працювати в ринкових умовах без добре налагодженої маркетингової служби по всіх напрямках господарської діяльності. Сільське господарство характеризується значним рівнем ризику, який можна знизити за допомогою організованих належним чином маркетингових заходів.

Маркетинг у сільськогосподарському виробництві – це організація та виконання усіх процесів і напрямів роботи, що належать до потоку товарів і послуг від моменту первинного виробництва до моменту реалізації і додержання їх конкретними споживачами.

Удосконалення агромаркетингу виробництва продукції рослинництва в ТОВ «Аграрій СВПП» є на сьогодні однією із найактуальніших проблем. Керівникам і спеціалістам підприємства варто здійснити ряд заходів по покращенню організації виробничих процесів які зможуть у найближчому майбутньому принести позитивні зрушення в усіх галузях і, зокрема, в рослинництві.

На нашу думку, на даний період, основними резервами збільшення валової продукції рослинництва можуть бути:

- 1) поліпшення сільськогосподарських угідь та вдосконалення структури посівних площ;
- 2) підвищення урожайності сільськогосподарських культур;
- 3) перетворення екстенсивних угідь в інтенсивні, щоб з одиниці площі мати максимальну кількість продукції.

Маркетингову діяльність в господарстві доцільно розпочинати з формулювання маркетингової стратегії, оскільки вона забезпечує обґрунтування ринкової спрямованості підприємства.

У плані маркетингу прогноуються можливі прибутки і збитки, розраховується швидкість обігу капіталовкладень, рух наявних коштів, маса прибутку. Відповідно до прийнятих стратегій визначаються шляхи реалізації поставлених цілей: яка структура виробничої програми, хто цим буде займатися, з якими витратами це пов'язано. Серед розроблених заходів чільне місце займають питання вдосконалення ціноутворення.

Даний план дає змогу передбачити, яка і коли має бути одержана грошова виручка. Йдеться не просто про кошти, потрібні для виконання зобов'язань перед державою, а про додаткові кошти, необхідні, щоб погасити проценти за кредити і повернення самих кредитів, сплату дивідендів, створення оборотного капіталу для фінансування закупівель сировини, сплату заробітної плати, покриття накладних витрат тощо.

Завданням стимулювання збуту є спонукання покупців до наступних покупок, регулярних комерційних зв'язків з продавцем товару, який гарантує знижки, регулярність, кредит тощо. Стимулювання збуту орієнтоване на посередників, має на

---

* Науковий керівник – кандидат сільськогосподарських наук, професор Гаврилюк Л.А.

меті підвищити інтерес до товарів підприємства з підвищеною якістю, що сприятиме розширенню кола потенційних покупців.

Важливим завданням виробництва сільськогосподарської продукції у ТОВ «Аграрій СВПП» є всебічне збільшення споживчих властивостей і водночас підвищення ступеня корисності, яка втілена в якості. Високий рівень якості продукції є передумовою високого рівня її конкурентоспроможності.

Одним із найважливіших напрямів конкурентоспроможності продукції є її цінова перевага, для забезпечення якої собівартість, як базова величина ціни, повинна формуватися за низьковитратним принципом, що досягається за рахунок удосконалення структури суб'єктів господарювання, науково обґрунтованої спеціалізації, підвищення продуктивності праці, ефективного використання ресурсів і виробничого потенціалу та врахування вимог ринку.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ДП «ІЛЛІЧ – АГРО УМАНЬ»

К.О. ЛАЙТАРНЮК, магістр*

Уманський національний університет садівництва

Міжнародна організація „Європейський форум із проблем управління" поняття конкурентоспроможності підприємств визначає як „реальну й потенційну можливість фірм в існуючих умовах проектувати, виготовляти й збувати товари, які за ціновими і неціновими характеристиками більше привабливі для споживачів, ніж товари їхніх конкурентів". Визначення конкурентоспроможності підприємства повинно включати оцінку й порівняння наступних основних факторів: стан конкурентного середовища, інноваційного й виробничого потенціалів підприємства, комерційних характеристик товарів, ефективності товаропровідних мереж і фінансової стабільності аналізованого підприємства й підприємств-конкурентів. Дочірнє підприємство мариупольського металургійного комбінату «ММК імені Ілліча» – ДП «Ілліч-Агро Умань», складається з чотирьох агроцехів, які розташовані в центральній та північній частині України: агроцех №1 (с. Гереженівка) та агроцех № 2 (с. Томашівка і с. Максимівка) знаходяться в Уманському районі Черкаської області; агроцех №3 (с. Городок, с. Княжики та с. Сахни) розташований в Ружинському районі Житомирської області; агроцех №4 (с. Синиця) – Христинівський район Черкаської області.

Агроцех № 1 знаходиться на відстані приблизно 14 кілометрів від міста Умань. Спеціалізуючись на вирощенні великої рогатої худоби молочного напрямку, а також свиней м'ясних та м'ясо-сальних порід. Молоко закупають підприємства, що займаються виробництвом молокопродуктів (як Уманського так й інших районів); м'ясо м'ясокомбінати, а також приватні підприємства, які займаються торгівлею або переробкою м'яса.

Розглянемо вплив основних факторів на конкурентоспроможність сільської продукції в Агроцеху №1 ДП «Ілліч-Агро Умань»: 1. Ґрунтово-кліматичні умови. Підприємство розташоване у сприятливій для сільськогосподарського виробництва зоні і ґрунтово-кліматичних умовах. Клімат в районі розташування досліджуваного

---

* Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент Дудін В.І

підприємства помірно-континентальний і характеризується спекотливим літом та відносно м'якою зимою. Середньорічна температура повітря +7°C. Господарство знаходиться в зоні нестійкого зволоження, річна кількість опадів складає 480-550 мм.

Ґрунти, які найбільш поширені в господарстві (чорноземи опідзолені та слабо реградовані), є універсальними, тобто придатними для посіву та вирощування зернових, технічних, кормових та овочевих культур, плодоягідних насаджень. 2. Інноваційний і виробничий потенціал підприємств. Підприємство вирощує нові сорти рапсу, пшениці, соняшнику, кукурудзи. В найближчий час ДП «Іллі-Агро Умань» планує вирощувати кондитерський соняшник. Це зовсім нова культура для України, яка ще достатньо нерозповсюджена, а попит на неї зростає, особливо в країнах Європи. Також пріоритетним є вирощення нових сортів рапсу, які змогли б дати хороший урожай і були б менш вибагливими.

В тваринництві перевага надається відгодівлі свиней голландських м'ясних порід, що дають досить непогані результати, та великої рогатої худоби м'якого та молочного напрямку. Крім того підприємство працює в селекційному напрямі і має надії вивести нову породу корів, яка змогла б шести тисяч кілограм молока за рік. В тваринництві використовуються нові технології утримання та відгодівлі тварин. Худоба утримується безприв'язним методом. Годують тварин за допомогою технології «шведський стіл», з автоматичною подачею кормів, німецького виробництва. 3. Стан конкурентного середовища. Оцінка стану конкурентного середовища включає аналіз особливостей державної галузевої політики, визначення характеру впливу споживачів, постачальників на інтенсивність конкуренції, рівень конкуренції в галузі. Держава визначила ДП "Ілліч-Агро Умань" як підприємство "Лідер галузі 2010". Це зафіксовано державними органами статистики України на підставі статистичної звітності. Національний бізнес-рейтинг, побудований на офіційних даних державних органів статистики України, упродовж шести років ранжирує понад 300 000 підприємств країни усіх форм власності за чотирима критеріями: обсяг реалізованої продукції; чистий прибуток; заробітна плата; продуктивність праці. 4. Конкурентоспроможність товару. Поліпшується якість зерна, за показником урожайності пшениці регіон посідав 1 місце, за показником урожайності зернових культур в сільськогосподарських підприємствах – 3 місце. Однак за ціною на продукцію тваринництва підприємства галузі виявляються неконкурентоспроможні в порівнянні з більш дешевими імпортними продуктами. 5. Ефективність товаропровідних мереж. В Уманському районі відсутня організована торгівля на ринку сільськогосподарської продукції, практично не проводяться державні інтервенції, державні закупівлі незначні. 6. Фінансова стабільність підприємств. ДП «Ілліч – Агро» є фінансово міцним, ліквідним, та рентабельним та стабільно працюючим сільськогосподарським підприємства.

Отже провівши оцінку конкурентоспроможності за впливом основних факторів можна зазначити, що «Ілліч-Агро Умань» є досить конкурентоспроможним підприємством в Уманському районі, та в Черкаському регіоні взагалі. Підтвердженням цьому є визначення ДП "Ілліч-Агро Умань" як підприємство "Лідер галузі 2010".

МАРКЕТИНГОВИЙ АНАЛІЗ – ЗАПОРУКА УСПІШНОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ

Л.І. ЛЮТА, магістрантка*

Уманський національний університет садівництва

Значення маркетингової діяльності для будь-якої організації, що діє в умовах ринкової економіки, важко переоцінити, оскільки від рішення життєво важливої проблеми – забезпечення ефективної маркетингової політики – залежить попит та збут продукції.

Оскільки в ринковій економіці найскладнішою проблемою для підприємства є не виробництво, а продаж продукції, маркетинг являє собою одну з найважливіших областей забезпечення бізнесу. Звідси випливає, що детальний аналіз маркетингової діяльності з метою усунення недоліків та підвищення її ефективності, є головним завданням для керівництва підприємства. Звідси випливає, що детальний аналіз маркетингової діяльності з метою усунення недоліків та підвищення її ефективності, є головним завданням для керівництва підприємств.

Теоретичні та практичні аспекти маркетингового аналізу знайшли відображення у наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів: А.Войчак, В.Немцов, А.Павленко, І.Березіна, В.Войленка, В.Карпова, Т.Рижової С.Нікітіна, Т.Дерев'яно, А.Ковальова, Д.Костюхіна та інших. Проте, питання використання їх доробок на практиці залишається проблемним.

Відомо, що підприємства агропромислового комплексу здійснюють маркетингову діяльність не ізольовано, а в комплексі, який включає мікросередовище та навколишнє бізнес-середовище функціонування організації.

Аналіз навколишнього середовища є базою макроекономічних, соціально-політичних, виробничих і технологічних прогнозів, служить для оцінювання довгострокових можливостей організації в умовах передбаченого розвитку відповідних процесів. Передбачення загроз і сприятливих можливостей є передумовою своєчасної розробки ситуативних планів на випадок їх виникнення, що полегшує формулювання стратегії, яка дозволяла б організації досягти цілі її розвитку і перетворити несприятливі обставини у вигідні умови функціонування.

В умовах розширення зовнішньої торгівлі для українських організацій істотно зростає значення аналізу міжнародних чинників. Підприємства, що працюють чи збираються працювати на світовому ринку, повинні приділяти першорядну увагу соціальним і політичним процесам, що відбуваються в реально існуючих і потенційних країнах-експортерах і імпортерах.

Підприємства – суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності проводять комплексний аналіз всіх чинників, які впливають на їх діяльність, використовуючи різну методологію. Аналіз макросередовища здійснюється за допомогою SPACE-аналізу, PEST- та SWOT-аналізу. А вивчення внутрішніх чинників функціонування підприємства реалізується за рахунок методів портфельного аналізу бізнесу, а саме: матриці Бостонської консультативної групи «зростання – частка ринку», матриця «привабливість – конкурентоспроможність» («McKincey» – «General Electric»), модель портфельного аналізу методом «Shell» – DPM, матриці фірми Arthur D. Little (ADL/LC) Матриця Ансоффа та тримірної схеми Абеля Діловий комплексний аналіз (PIMS).

---

* Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент Новак І.М.

Вказані методи допоможуть розподіли напрямки виробництва за ринками товарів або сегментами; порівняти стратегічні цінності різних сфер діяльності підприємства; встановити зв'язок між стратегічними положеннями організації, її економічними і фінансовими показниками.

Отже, аналіз зовнішнього і внутрішнього середовища служить інструментом пошуку "вузьких місць" і відносних переваг підприємства, приведення в дію резервів підвищення ефективності виробництва, а застосування пропонованої методології і методики дослідження дозволить провести належний системно-діагностичний, комплексний аналіз проблем розвитку маркетингу підприємств.

МОДЕЛЮВАННЯ КОНКУРЕНТНОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

В.В. МАКСИМЧУК, магістрант*

Уманський національний університет садівництва

Глобалізація та інтернаціоналізація бізнесу, лібералізація імпорту, проникнення на український ринок іноземних компаній – усе це значно ускладнило ринкову ситуацію, посилило конкуренцію в усіх сферах господарської діяльності та виявило необхідність у застосуванні стратегічних підходів з метою утримання конкурентних позицій на вітчизняному ринку і завоювання міжнародного ринку.

Стратегія – це комплексний план роботи суб'єкта бізнесу, що розробляється на основі творчого науково обґрунтованого підходу і призначений для досягнення довгострокових глобальних цілей. На сучасному етапі розвитку міжнародної економіки для українських підприємств загострюється необхідність стратегічного управління.

Розробку стратегії виходу на зовнішній ринок не можна сприймати як простий механізм проектування, адже намічена й впроваджена стратегії можуть істотно відрізнятись. Тому кожна компанія потребує індивідуально розробленої стратегії, адаптованої для умов існування та визначених пріоритетів розвитку. Жоден з окремо взятих процесів управління стратегією чи стратегічними можливостями не забезпечить сталої конкурентної переваги.

Для досягнення та утримання комерційної успіху підприємства змушені динамічно пристосовуватись до вимог мінливого бізнес-середовища, невпинно коригуючи свою стратегію і можливості. Перспективна конкурентна стратегія не може бути побудована на стратегіях, які успішно використовувались у минулому. Успішні компанії – це ті, які фокусуються на нових концепціях, творчості та впровадженні прогресивних технологій. Підприємство може залишатися конкурентним лише у випадку, якщо воно досягає балансу між усіма факторами, що впливають на його конкурентоспроможність. Такий підхід вимагає залучення висококваліфікованих фахівців, формування стратегічних знань та застосування підходу системного мислення під час розробки і впровадження стратегії.

Компанія здатна швидко змінити стратегічний напрямок розвитку у відповідності до змін конкурентного середовища, за умови, що вона спроможна моделювати значну кількість стратегічних альтернатив шляхом комбінації уявних спонукальних процесів. Для швидкого впровадження необхідна комбінація процесів

---

* Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент Пітель Н.Я.

вертикальної, горизонтальної та перехресної перевірки, це дає можливість переконатись у правильності загальних дій та стратегій. Опанування зазначених складових вимагає від компанії застосування структурованої схеми розробки та впровадження зовнішньоекономічної стратегії й надає можливість:

- 1) визначати та обговорювати цілі розвитку компанії;
- 2) поширювати та застосовувати знання як в компанії, так і за її межами;
- 3) формулювати стратегії у найбільш оптимальному для компанії розрізі, де існують стратегічні знання;
- 4) оперувати показниками оцінки діяльності, індикаторами ведення бізнесу, які регулярно оновлюються у відповідності до системи цінностей підприємства та його цілей;
- 5) коригувати стратегії з метою усунення або пом'якшення конфлікту цілей між структурними підрозділами;
- 6) мінімізувати збіг стратегій та марнування зусиль при виході на міжнародний ринок.

Ретельний аналіз середовища міжнародного маркетингу є основою успішного моделювання конкурентної стратегії при розробці програми виходу фірми на зовнішні ринки. При цьому необхідно вивчити інформацію щодо рівня економічного розвитку країни, яка приваблює фірму з її товаром, концепцію регулювання зовнішньоекономічної діяльності, політичну систему, культурні та релігійні традиції, мову спілкування, географічні особливості тощо.

Отже, в умовах інтеграції економіки України до світового господарства найважливішим завданням підприємства є постійне удосконалення методів адаптації виробничо-технологічної й організаційно-структурної політики, моделювання ефективної конкурентної стратегії, а також пошук новітніх маркетингових підходів до сучасних умов міжнародного бізнесу.

ВПЛИВ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ НА ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Л.М. МАЛЮГА, викладач*

Уманський національний університет садівництва

У сучасному світі людські ресурси підприємства є основою його технологічного могутності і найважливішим чинником конкурентоспроможності. Більш того, світовий досвід показує, що освіта, наука і засновані на них інноваційні технології завжди були ключем до всіх економічних успіхів підприємства і фундаментом сталого розвитку будь-якої країни.*

Формування сучасної теорії людського капіталу відноситься до 1960-х р.р., коли в американських економічних виданнях було опубліковано ряд статей з даної проблеми. Основні положення теорії сформульовані такими економістами, як Г. Беккер, Е. Денісон, Л. Туроу, Т.Шульц та ін. Зробили свій внесок у дослідження даної проблеми і вітчизняні вчені-економісти: Радаєв В., Шарин Л., Добринін А., Курганський С. та ін.

---

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Музиченко А.С.

Людський капітал – це сформований у результаті інвестицій і накопичений конкретною людиною певний запас здоров'я, знань, навиків, здібностей, мотивацій, які доцільно використовуються в тій чи іншій сфері суспільного відтворення. Одночасно з цим потрібно зауважити, що людський капітал означає не тільки властивий людині запас знань і виробничих навичок, а й здатність і надана йому державою або фірмою можливість безперервно вчитися і вдосконалюватися. Саме тому багато дослідників розглядають інвестиції в сферу освіти як важливий вид капіталовкладень і один з головних факторів зростання конкурентоспроможності підприємства. Внесок освіти у підвищення конкурентоспроможності може виявлятися у різних формах: підвищується продуктивність праці, поліпшуються підприємницькі здібності людини, прискорюється науковий і технічний пошук.

В Україні негативно сформоване становище пояснюється, перш за все, тим, що при реформуванні вітчизняної економіки в минулому десятилітті держава не приділяла належної уваги формуванню людського капіталу. Як у бюджетних галузях, так і у сфері реального виробництва превалювала тенденція примітивної економії ресурсів на людині. Такі галузі, як освіта, культура, наука, охорона здоров'я – не отримували необхідного розвитку, більше того їх стан погіршився. Вони перебували на периферії державної політики і часто розглядалися не як основа переозброєння галузей і підвищення конкурентоспроможності підприємств, а як галузі споживання матеріальних засобів.

Потенційні можливості людини українською економікою використовуються вкрай обмежено. Тут, на наш погляд, рельєфно позначилося протиріччя між прагненням роботодавця скоротити собівартість продукції за рахунок заробітної плати та положенням працівника на виробництві, його інтересами. У багатьох випадках кадри на виробництві розглядаються виключно як об'єкт дешевої робочої сили, з виробництва «вимиваються» висококваліфіковані спеціалісти і робітники, не створюється умов для їх професійного і культурного зростання, для притоку молодих фахівців.

Для розвитку людського капіталу необхідні значні витрати і різні види ресурсів як з боку індивіда, так і з боку суспільства (державних установ, приватних фірм, сім'ї і т.д.). Навички та здібності, куплені індивідом, накопичуються у вигляді запасу. Людський капітал, як і будь-який фізичний капітал, може фізично зношуватися, втрачати свою вартість економічно і амортизуватися.

Інвестування в людський капітал припускає переслідування для інвестора якихось вигод, як для себе безпосередньо, так і для третіх осіб. Так, для працівника – це підвищення рівня доходів, більше задоволення від роботи, поліпшення умов праці, зростання самоповаги. Для роботодавця – підвищення продуктивності, скорочення втрат робочого часу і ефективності праці, що в кінцевому результаті сприяє підвищенню конкурентоспроможності фірми. Для держави – підвищення добробуту громадян, зростання валового доходу, підвищення громадянської активності.

Вкладення коштів у людський капітал дозволить зберегти багато видів цінних ресурсів у вітчизняній економіці, а також зробити значний прорив в економіці за допомогою зростання конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. У той час як недоінвестування вплине на зниження конкурентоспроможності товаровиробників і безпосередньо на майбутнє нашої країни.

Таким чином, можна зробити висновок, що людський капітал України аж до теперішнього часу не є основоположним чинником підвищення конкурентоспроможності підприємств. Недооцінка цієї обставини може сильно

уповільнити темпи економічного розвитку і вельми знизити конкурентоспроможність вітчизняної економіки. У зв'язку з цим необхідна не лише чітка системна політика державного регулювання у цій сфері, а й перетворення фірм в систему, що самонавчається і використовує свої підприємства в якості лабораторії передового досвіду і залучає в процес пошуку і відкриттів весь колектив (knowledge management), оскільки від якості і структури людського капіталу залежать перспективи переходу вітчизняних товаровиробників на постійну індустріальну стадію розвитку.

ЗНАЧЕННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ У РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Л. В. МАТВИЄНКО, студентка*

Уманський національний університет садівництва

Тенденції у сфері зовнішньоекономічної діяльності останніх років дають підстави стверджувати, що Україна має можливості для поліпшення своїх позицій на світовому ринку, однак досягти цього можна лише за умови проведення обґрунтованої національної політики, щодо формування експортного потенціалу, а відтак і нарощування експорту.

Подальший розвиток експортного потенціалу країни та окремих регіонів нині набуває особливої актуальності, як фактор підтримки багатьох галузей виробництва, основне джерело надходження валюти для вирішення численних виробничих і соціальних потреб, забезпечення економічної та продовольчої безпеки.

У сучасній економічній теорії науковцями було проведено багато досліджень та сформовано визначення поняття – експортний потенціал. У той же час постійні економічно-соціальні зміни у суспільстві, вимагають оновлення методологічного і методичного інструментарію наукових досліджень, переосмислення окремих фундаментальних категорій і понять. Відповідно, адаптація окремих наукових положень до вимог сьогодення дозволить точніше обґрунтувати зміст поняття «експортний потенціал», правильно визначити його складові елементи та дослідити ресурсну базу його розвитку [Жук М. В. Та ін., 2002].

Різні теоретико-методологічні і прикладні аспекти оцінки, формування й активізації використання експортного потенціалу країни знайшли своє відображення в роботах таких вчених, як Б.М.Шурін, М.Г.Чумаченко, О.Л.Устенко, І.Л.Єрухимовича, Н. М. Пирця, С. М. Кваші, О. М. Кириченка, В. В. Коломійця, Л. А. Петренко та інші.

Виходячи з дефініції «потенціал», слід визначити суть категорії «експортний потенціал». На думку науковців у широкому розумінні він може бути представлений як невід'ємна частина економічного потенціалу країни, спрямованого на розвиток експорту, і містити в собі певну систему параметрів, які забезпечують можливість цього розвитку [Коровайченко Н. Ю. та ін., 2004].

Інші вчені трактують дане поняття як можливість виробництва необхідної кількості товарів з метою експортної реалізації, які відповідають за своїми якостями і конкурентоспроможністю потребам міжнародного ринку [Козак Ю. Г. та ін., 2006].

Чумаченко М.Г. вважає, що експортний потенціал визначається обсягами

---

* Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент Новак І. М.

наукомістких товарів і послуг, які можуть бути вироблені в економічній і соціальній сферах і реалізовані на світовому ринку з максимальною користю для країни [Чумаченко М. Г. та ін., 2003].

В загальному, об'єднавши більшість визначень, можна стверджувати, що експортний потенціал – це потенційна спроможність підприємства (країни) експортувати наявні або вироблені товари (послуги) за умови, що ці товари (послуги) за ціною та якістю є конкурентоспроможними на світовому ринку, здатні на високому рівні задовольняти потреби споживачів та водночас забезпечувати максимально можливу матеріальну вигоду експортерів [Березюк Ю.Б. та ін., 2011].

Економічний і експортний потенціал країни – взаємозалежні сторони суспільного виробництва. Динамічна й ефективна, з досконалою структурою, національна економіка є запорукою високого рівня експортного потенціалу. В свою чергу, високі обсяги експорту створюють можливості для збільшення імпорту, зокрема високих технологій і устаткування, що сприяє розвитку економіки в цілому [Бураковський І. та ін., 1996].

Від рівня експортного потенціалу країни значною мірою залежить її місце в системі світового господарства, вплив на загальноосвітні процеси, що визначає не лише економічну, а й політичну вагомість країни, авторитет і місце держави в міжнародних відносинах. Отже, якщо країна хоче посісти гідне місце в сучасному світі, вона повинна приділяти дуже серйозну увагу розвитку світового експортного потенціалу.

Отже, якщо країна хоче займати гідне місце в сучасному світі, вона повинна приділяти належну увагу розвитку власного експортного потенціалу. Для цього необхідно формування сприятливих економічних, організаційних, правових та інших умов у країні, а також забезпечення ефективної роботи механізму державної фінансової, податкової, інформаційно – консультативної, маркетингової, дипломатичної та іншої допомоги вітчизняним експортерам.

МОТИВАЦІЯ ПРАЦІ В УМОВАХ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТЕПЛИЧНОГО БІЗНЕСУ

М.Б.МУДРИЦЬКА, студентка*

Уманський національний університет садівництва

В умовах, що склалися в Україні на нинішньому етапі її розвитку, проблема мотивації особистості набула важливого значення, оскільки вирішення задач, які стоять перед суспільством, можливе лише за умови створення належної мотиваційної основи, здатної спонукати персонал підприємств до ефективної діяльності, особливо у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Важливим є застосування таких форм і методів стимулювання особистості, які б сприяли високій результативності її роботи у підприємствах АПК.

На сьогодні матеріальне стимулювання працівників тепличних підприємств, як основна складова частина загальної системи мотивації, перейняло здебільшого риси, притаманні попередній адміністративно-командній системі господарювання. Проте відсутність прямої залежності розміру премії від конкретних результатів роботи

---

* Науковий керівник – кандидат економічних наук Тимчук С.В.

працівників структурних підрозділів малого підприємства, вона перестала виконувати свою головну функцію – стимулюючу, і перетворилась в просту надбавку до посадового окладу.

Відсутність науково-обґрунтованої системи планування, організації, мотивації та контролю діяльності малого підприємства, а також виважених критеріїв роботи працівників його структурних підрозділів інколи призводить до «зрівнялівки» в системі преміювання. А відсутність висококваліфікованих кадрів, спроможних забезпечити належну організацію і функціонування підприємства за ринкових умов, зводять практично нанівець всі спроби розробки, а тим більше – впровадження високоефективної системи цільового управління, в якій чільне місце належить системі мотивації. Подальше послаблення мотивації праці неминуче призведе до загострення негативних соціально-економічних процесів які мають місце в нашій державі.

Звідси виникає об'єктивна необхідність створення науково обґрунтованого механізму мотивації праці персоналу тепличних підприємств, який би зміг за допомогою дійових важелів і стимулів підвищити зацікавленість працівників продуктивно і якісно працювати, сприяти піднесенню їх конкурентоспроможності, забезпечити якісне оновлення трудового менталітету. Необхідний і інструментарій мотиваційного механізму, здатного поєднати в єдиний вузол цілі і результати діяльності персоналу, щоб на практиці реалізувати цілеорієнтовану мотивацію його високопродуктивної праці.

Значний вклад в розробку проблем мотивації до високорезультативної праці внесли такі українські науковці, як: В. Абрамов, З. Авідзба, В. Андрієнко, А. Афонін, С. Бандур, Д. Богиня, О. Бугуцький, І. Бондарь, Л. Бунтовська, З. Варналій, Н. Ветрова, В. Врублевський, П. Гайдуцький, М. Долішній, І. Лукінов, А. Чухно та інші.

Слід зазначити, що наукових праць, присвячених проблемам мотивації праці саме на підприємствах тепличної сфери у вітчизняній літературі, ще замало, що обумовлює необхідність їх подальшого дослідження з огляду на трансформацію соціально-економічних відносин та особливість їх здійснення в Україні в умовах зовнішньоекономічної діяльності.

Мотивація сприяє досягненню прийняттого і стимульованого рівнів індивідуальної результативності праці, а звідси – і піднесенню професійного рівня працівника пов'язаних із сферою зовнішньоекономічної діяльності тепличного підприємства. Якщо у працівників в мотиваційній сфері переважають мотиви постійного професійного зростання, то досягти стимульованого рівня результативності праці не є складною проблемою. Важливо тільки організувати так трудовий процес, який вимагав би не механічного виконання трудових операцій, а відповідальної роботи по виробленню, розширенню й удосконаленню трудових навичок.

Однією з основних умов підвищення ефективності мотивації праці є забезпечення відповідності структури стимулюючих засобів (економічних, престижних, задоволеність роботою) структурі мотивації праці персоналу малого підприємства (мотивів забезпечення важливих благ для життя, достойного заробітку, зручних умов праці, престижу праці в галузі, на підприємстві, мотивів самореалізації: професійних, інтелектуальних та ін.).

При формуванні механізму мотивації праці у сфері зовнішньоекономічної діяльності персоналу тепличних підприємств слід враховувати й те, що на підприємстві повинна бути спеціальна програма переходу до нових форм організації

праці, яка б враховувала особливості трансформаційного періоду до ринкової економіки. Підвищенню мотивації оплати праці сприяють різноманітні форми розподілу прибутку, які в кінцевому рахунку відображають фактори покращення господарської діяльності підприємства, такі як: зростання продуктивності, підвищення якості, економія ресурсів та інші.

На підприємстві повинні бути чіткі загальні характеристики ефективної системи стимулювання і участі в прибутках. Преміальна система, як і заробітна плата, повинні періодично переглядатись як керівництвом так і трудовим колективом. Всі працівники підприємства, а також зайняті у сфері зовнішньоекономічної діяльності, повинні знати, за які результати їх діяльності повинна виплачуватись грошова чи інша винагорода. Комплексний підхід до створення ефективного мотиваційного механізму праці на тепличних підприємствах передбачає в умовах сучасних ринкових відносин розвиток нових принципів управління персоналом та функціонування нових процедур по роботі з кадрами зайнятими у сфері зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОПЕРАЦІЙНОГО УПРАВЛІННЯ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

І.О. МУЗИЧЕНКО, магістрант*

Уманський національний університет садівництва

Підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності продукції – одне із головних завдань економіки на сучасному етапі розвитку незалежної України. Необхідною умовою його вирішення є удосконалення процесу прийняття управлінських рішень, в першу чергу економічно обґрунтованих. Це означає, що формування виробничих стратегій підприємства повинно відбуватись із врахуванням принципів, функцій та методів операційного менеджменту.

Фундаментальними дослідженнями з питань операційного менеджменту у підприємствах присвячені праці здебільшого зарубіжних авторів: Л.Геллова, М.Мескона, В.Дж.Стівенсона, М.Ханна, М.Альберта Ф.Хедоурі, Р.Чейза, Р.Дж. Шредера. В Україні дослідженнями цієї складової менеджменту займалися Й.С.Завадський, В.М.Нелеп, Г.В.Осовська, О.С.Курочкін та ін. Однак, питання використання прикладних аспектів операційного менеджменту в сільському господарстві все ще залишається недостатньо дослідженим та потребують адаптації до конкретних виробничих умов.

Операційний менеджмент – це діяльність пов'язана з управлінням процесом придбання матеріалів, їх перетворення у готову продукцію і постачанням цієї продукції покупцеві.

У системі операційного менеджменту управлінське рішення є результатом вибору суб'єктом управління способу дій, спрямованих на вирішення поставленого завдання в існуючій чи спроектованій ситуації. Тобто, необхідно знайти найбільш ефективні шляхи та методи досягнення мети, що потребує визначення засобів, що забезпечують досягнення цілей управління, тобто методів управління.

Методи управління покликані забезпечити високу ефективність діяльності

---

* Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент Вернюк Н.О.

колективів, їх злагоджену роботу, сприяти максимальній мобілізації творчої активності кожного члена. Цим методи управління відрізняються від усіх інших технічних та технологічних методів, які використовуються у ході вирішення комплексних виробничо-господарських завдань.

Відповідно до мотиваційної характеристики у складі загальних методів управління виробничим процесом виділяють чотири групи: організаційні, економічні, організаційно-розпорядчі, соціальні.

Організаційні – перед початком власної діяльності, необхідно все правильно організувати: встановити регламенти, норми, правила. Тобто спочатку потрібно створити підприємство, розставити по місцях людей, дати їм завдання, показати, що потрібно робити, й уже після цього управляти ними.

Економічні методи управління передбачають непрямий вплив на об'єкт керування. За їх допомогою здійснюється вплив на економічні інтереси колективів і окремих працівників. Цей вплив здійснюється матеріальним стимулюванням окремих працівників і колективів у цілому.

Організаційно-розпорядчі методи спрямовані на використання таких мотивів трудової діяльності, як почуття обов'язку, відповідальності, у тому числі адміністративної. Умовою застосування таких методів є безальтернативність виконання поставлених завдань, мінімальна самостійність виконавців.

Соціальні методи ґрунтуються на використанні соціального механізму, що діє у колективі (неформальні групи, роль і статус особистості, система взаємовідносин у колективі, соціальні потреби та ін.). Вони допомагають формувати сприятливий морально-психологічний клімат у колективі, виявляють і розвивають індивідуальні здібності кожного працівника.

Крім того виділяють такі специфічні методи операційного менеджменту:

- метод послідовного опису операцій – складається план послідовного виконання робіт, у якому кожна з них описується з необхідним ступенем деталізації, в ньому вказуються цілі, аналізуються техніко-економічні показники, здійснюється їх обґрунтування, погоджуються позиції співучасників заходу;

- графіки виконання – передбачають, що, коли і ким має бути зроблене у межах певних строків виконання;

- метод сітьового планування і управління полягає у побудові таблиць робіт, у яких вказуються параметри, що характеризують тривалість їх, та сітьового графіка, де зазначено послідовність робіт;

- метод робочого календаря – складається план роботи керівника чи фахівця на певний період у якому вказується конкретний час та завдання, дії, роботи, цілі, а також фіксація виконаного чи невиконаного.

Так, у випадку коли підприємство лише розпочинає власну діяльність пропонується застосовувати організаційні методи управління, що дозволять регламентувати виробничі функції кожного підрозділу та окремих виконавців.

З метою підвищення продуктивності праці пропонується розробляти систему мотиваційних факторів, що передбачає застосування економічних та організаційно-розпорядчих методів управління.

Безпосередньо оперативно-календарне планування виробничої діяльності в розрізі окремих технологічних процесів та операцій пропонується шляхом послідовного опису операцій, побудови графіків виконання, розробки сітьових (мережних) графіків тощо. Для вдосконалення роботи керівника та головних спеціалістів пропонується розробляти робочі календарі, що дозволять регламентувати їх виробничі та управлінські функції.

Отже, система виробничих відносин в аграрних підприємствах потребує застосування комплексу загальних та специфічних методів впливу на колектив і окремих його членів. А раціональне поєднання цих методів є запорукою ефективної діяльності підприємств.

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ КОНТРОЛІНГУ

Д.В. НАГЕРНЮК, викладач

Уманський національний університет садівництва

Сучасним механізмом по оптимізації співвідношення «витрати – результат» і тим самим забезпечення досягнення поставленої мети підприємства, перш за все, бажаного прибутку є контролінг.

Слово «контролінг» походить від англійського «to control» і означає передусім «управляти», «регулювати» і лише потім «контролювати». В свою чергу англійське «to control» походить з латинських слів «contra» та «rotulus», що в перекладі означає «зустрічна роль», або «координація діяльності».

Першою спробою вирішувати завдання управління за допомогою ідей контролінгу вважають введення у XV ст. при дворі англійського короля посади «countrollour». Контролери стежили за надходженням та витрачанням грошей і товарів двору.

Контролінг, як система підтримки управлінських рішень, був вперше запроваджений на підприємствах США. У 1892 році компанія «General Electric Company» першою з промислових підприємств ввела посаду контролера. Більшість зарубіжних фахівців дотримуються думки, що основною причиною появи контролінгу, стало насамперед бурхливе промислове зростання та ускладнення виробничої структури в США в кінці XIX – на початку XX ст. На цьому етапі розвитку контролінг розглядався в «історично-бухгалтерському» аспекті, основне його призначення вбачали у веденні управлінського обліку і ревізії господарських операцій, що вже відбулись, а контролер був головним бухгалтером. Контролінг був орієнтований на минуле.

Важливий поштовх до розвитку контролінгу надала «велика депресія» 1929-1932 років. Менеджери зрозуміли, що в умовах кризи більше шансів вижити мають підприємства, що використовують передові і перспективні методи управління. Починається інтенсивне впровадження принципів і ідей контролінгу на підприємствах різних сфер економіки, як об'єктивної необхідності.

В цей період з'явилася перша професійна організація контролерів – Інститут контролерів Америки (1931р.), був заснований журнал «Контролер» (1934р.), створений науково-дослідний інститут у сфері контролінгу (1944р.). За класифікацією Інституту контролерів Америки до завдань контролінгу відносилися: планування, складання звітів для зовнішніх і внутрішніх споживачів, консультування, розробка податкової політики підприємства, забезпечення збереження майна підприємства.

З середини 1950-х років ідеї контролінгу із США починають активно проникати в деякі європейські країни, особливо до Німеччини. Окремі науковці вважають, що основні підходи до контролінгу прийшли у німецькі компанії з практики його застосування дочірніми підприємствами американських корпорацій. Контролінг як

система управління була випробувана на німецьких підприємствах та виявила свою ефективність, у результаті чого, розпочалось теоретичне обґрунтування його концепції.

Такий активний розвиток контролінгу пов'язують, передусім, з характерним для того часу процесом децентралізації управління на великих підприємствах. Внаслідок цього, на підприємствах формувалися центри відповідальності, які були, по суті, відособленими в плані обліку, планування і управління, підрозділами підприємства. Необхідність координації діяльності цих відособлених центрів відповідальності і обумовила потребу впровадження контролінгу на великих підприємствах.

На початку 90-х років контролінг отримав свій розвиток у Росії, а згодом в Україні.

Таким чином, виникнення контролінгу обумовлене наступними причинами:

- нестійкістю умов і характеристик зовнішнього середовища;
- зростанням об'єму інформації і значущості інформаційного забезпечення поточних оперативних і стратегічних (перспективних) рішень;
- ускладненням системи управління;
- підвищенням інтернаціоналізації ринкових відносин і підприємницької діяльності;
- потребою практики в комплексній методичній і інструментальній базі для підтримки основних функцій менеджменту;
- посиленням функції координації в процесі підготовки, ухвалення і реалізації підприємницької діяльності.

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ ЗЕРНА

І.М. НОВАК, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

Україна належить до провідних держав – зерновиробників світу. Даний сектор України є стратегічною галуззю економіки держави, що впливає на обсяги та вартість основних видів продовольства для населення країни.

Світовий ринок зерна представляє собою систему правових відносин, які виникають між суб'єктами різних країн світу в процесі виробництва зерна, його зберіганні, торгівлі та використанні на засадах вільної конкуренції, вільного вибору напрямків реалізації та визначення цін, а також міждержавного контролю за якістю, зберіганням та раціональним використанням. Його умовно можна розподілити на ринок пшениці, грубого зерна та рису. Саме ці групи становлять основу світового виробництва та торгівлі.

Найбільші площі під зерновими, зокрема пшеницею, зайняті в Індії (понад 26 млн. га), Росії, Китаї, ЄС та США (близько 20 млн. га). Урожайність в цих країнах не найкраща в світі, проте саме вони входять у п'ятірку найбільших світових виробників. Україна не увійшла у десятку найбільших виробників в світі, у той же час її частка у загальному обсязі виробництва склала 2,4%.

Стосовно споживання зерна, то головним імпортером зернових у світі, а саме пшениці, є Єгипет. Дана країна за рік завозить 6–8 млн. тонн. До числа значних імпортерів пшениці відноситься Японія, Бразилія, Алжир, Іран, Індонезія. Іншими основними продуцентами пшениці вважаються Росія, країни ЄС (особливо Франція), США, Індія, Канада, Австралія, Аргентина, Пакистан, Туреччина і Казахстан.

Разом з виробництвом у світі зростає й споживання пшениці. Її витрачання підвищується в середньому на 5-8% на рік. Це спричинено збільшенням використання пшениці на фуражні цілі в США і Європі, й виробництвом біопалива в Європі, Канаді та інших країнах.

Збільшення споживання пшениці призвело до підвищення світової торговельної активності. Пшениця займає майже 50% у світовій структурі експорту зерна. Коливання обсягів торгівлі пшеницею невеликі, проте майже щороку спостерігається незначне, але стабільне їх зростання. Так, за 2009–2010 рр. обсяги торгівлі зерном на світовому ринку збільшилися на 12,27 млн. т, тобто перевищили рівень попереднього сезону на 10,4%. За дослідженнями FAO дане збільшення вплине на підвищення експортної конкуренції, що в свою чергу позначиться на зростанні рівня світових цін. Дана динаміка суттєвого зростання цін на зерно зумовлена зростанням світових цін на нафтопродукти, витрати на які в структурі собівартості деяких сільськогосподарських культур сягають 20%.

За даними вчених тенденції дорожчання зерна на світовому ринку спостерігатимуться й надалі. Адже зростання чисельності населення випереджає динаміку виробництва продовольства, окрім того, з розвитком багатьох країн змінюється структура споживання. Але головний чинник це зростання обсягів виробництва біопалива, сировиною для якого, зокрема, є і зерно.

Специфіка України як зернового експортера в тому, що вітчизняне зерно, як правило, фуражного класу. Ціни на нього невисокі, особливо на початку сезону. Тому за останні роки майже не змінився круг компаній – експортерів українського зерна. Найбільше його екпортували – компанії «Нібулон», «Сарна», «Луї Дрейфус Україна Лтд», «Бунге Україна», група компаній «Кернел».

Виходячи із вище зазначеного, конкурентоспроможність українського зерна необхідно підвищувати орієнтуючись на реалізацію невикористаних конкурентних переваг вітчизняної агропродукції, а саме поклавши в основу такі принципи:

- системний розвиток всіх параметрів конкурентоспроможності зернових культур, а не домінування окремих складових (зокрема, економічних);
- збалансування різноспрямованих економічних інтересів виробників, експортерів та держави в процесі забезпечення та використання конкурентного потенціалу українського зернового ринку;
- реалізація певних конкурентних переваг українського зерна на світовому ринку не повинна знижувати конкурентоспроможність вітчизняних зерновиробників та їх продукції на внутрішньому ринку.

Таким чином, проведене дослідження розвитку світового ринку зерна та вітчизняної продукції на ньому, дозволило визначити низку проблем у реалізації конкурентних переваг даного товару. До них слід віднести, занижені експортні ціни вітчизняного зерна, посередню якість та завищені тарифи на зернозберігаючі та фумігаційні послуги, високі інфраструктурні витрати зерноекспортерів, недосконалість діючих національних стандартів якості зернових культур, нерозвиненість внутрішнього ринку органічної агропродукції, систем стратегічного маркетингу і логістики тощо.

Для підвищення рівня вітчизняної зернової продукції на світових ринках доречним буде запровадження наступних заходів: вдосконалення системи управління якістю зерна в аграрному, переробному та інфраструктурному секторах ринку, становлення рівноправних економічних відносин між суб'єктами даних секторів,

підвищення ефективності механізму державного регулювання та управління внутрішнім зерновим ринком, стимулювання органічного зерновиробництва в Україні.

ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Н.О. ПЕТРЕНКО, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Сучасний стан економіки сільського господарства України характеризується динамічністю, що проявляється у збільшенні обсягів виробництва продукції та підвищенні прибутковості. Але продовження зростання в галузі, а також прискорене оновлення матеріально-технічної бази значною мірою залежать від інвестицій, залучених до неї, економічна природа яких зумовлена закономірностями розширеного відтворення. Активна інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств дозволяє прискорити темпи відтворення засобів виробництва. У свою чергу цей процес залежить від прийняття інвестиційних рішень суб'єктів підприємництва, які ґрунтуються на інформації про привабливість об'єктів інвестування. Все це переконливо свідчить про необхідність посилення уваги до розробки теоретико-методичних підходів щодо активізації інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Вагомий внесок в теорію інвестиційної діяльності, оцінки ефективності інвестицій та інвестиційної привабливості підприємств, а також в управління фінансовим забезпеченням інвестиційного процесу зробили вітчизняні науковці: В.П. Галушко, О.І. Гуторов, М.С. Герасимчук, С.О. Гуткевич, М.І. Кісіль, П.А. Лайко, І.І. Лукінов, Т.В. Майорова, А.С. Музиченко, Б.Й. Пасхавер, Г.М. Підлісецький, А.А. Пересада, П.Т. Саблук, П.А. Стецюк, В.П. Савчук, А.М. Третяк, А.В. Чупіс та інші вчені-економісти.

У процесі вивчення різних думок щодо визначення сутності інвестицій, як економічної категорії, розглянуто значну їх кількість, які доповнюють або заперечують одна одну. В основі цього, на нашу думку, лежить розуміння інвестицій з точки зору макро- та мікроекономіки. Тому нами запропоновано трактувати категорію «інвестиції» саме з цих позицій:

– з точки зору макроекономіки – інвестиції є всі види ресурсів у вигляді відшкодованих витрат на раніше здійснені вкладення та частина приросту доданої вартості, які у сукупності забезпечують безперервність процесу розширеного відтворення;

– з точки зору мікроекономіки – інвестиції це вкладення фінансового, матеріального та нематеріального капіталу в об'єкти підприємницької діяльності з метою його примноження та/або отримання соціального ефекту.

Такий підхід дасть змогу зменшити неточності й розбіжності, що присутні в існуючих трактуваннях категорії «інвестиції», та найбільш повною мірою відобразити всі її складові елементи.

За результатами дослідження сутності інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств і методів її оцінки встановлено, що оцінка ефективності інвестиційної діяльності здійснюється, як правило, за економічним

ефектом і майже не враховуються її соціальні наслідки. При дослідження інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств особлива увага приділялася фінансовому забезпеченню, зокрема джерелам її фінансування, що дозволило доповнити їх класифікацію ще одною групою, а саме безкоштовними (контрольованими) фінансовими ресурсами. До неї пропонується відносити ті фінансові ресурси, які надаються сільськогосподарським підприємствам державними органами, комерційними та іншими структурами з метою цільового інвестування і не підлягають поверненню (рис.1).

Рис. 1. Класифікація джерел фінансування інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств

Отже, для активізації управління інвестиційною діяльністю сільськогосподарських підприємств необхідно розробити систему напрямів державного впливу, а саме: відповідну законодавчу базу; запровадити інформаційно-методичне забезпечення здійснення інвестиційної діяльності; вирішити проблему забезпечення сільського господарства кваліфікованими кадрами; створити ефективну структуру аграрного ринку.

СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ У РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

Н.Я. ШТЕЛЬ, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Міжнародний бізнес – це ділова взаємодія приватних фірм або їх підрозділів, що знаходяться у різних країнах з метою одержання прибутку та економічного ефекту. Це сфера практичної реалізації економічних відносин, здійснення глобальних виробничих, будівельних, торговельних, сервісних програм та іншої діяльності господарськими суб'єктами двох або більше країн з метою взаємовигідної співпраці для досягнення економічного прибутку та міцних позицій на світовому ринку.

Забезпечити довготривалий успіх можна лише завдяки детально розробленій міжнародній стратегії, яка передбачає скоординовані дії, спрямовані на основний напрям діяльності організації, її місце у світовому поділі праці та шляхи реалізації всього комплексу її міжнародних цілей. У процесі розробки такої стратегії для фірми-суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) найскладнішою є проблема поєднання глибокого і детального знання національних особливостей з вимогами, властивими глобальній корпоративній стратегії, що задає напрямки міжнародних операцій компанії.

Формування стратегії міжнародного бізнесу передбачає ретельний розгляд всіх альтернативних варіантів у сфері ЗЕД, що належать до довгострокових цілей і їх обґрунтування для прийняття рішень. Крім конкретизації цілей необхідно сформулювати і найбільш ефективні способи їх досягнення. Зокрема, це можуть бути наступні: постачання товарів і послуг на ринок країни із розгортанням торговельно-збутової мережі фірми; прямі капіталовкладення в економіку країни з метою будівництва нових підприємств і подальшого виробництва продукції, товарів і послуг; придбання вже існуючих підприємств, що потерпають від фінансових труднощів, з метою нарощування обсягів випуску товарів; організація спільних підприємств; спільне використання торговельної марки та ін.

При аналізі альтернативних варіантів, що належать до довгострокових цілей, виникає необхідність прийняття стратегічних інвестиційних рішень, що передбачають попередній аналіз таких проблем як рівень і причини незадоволення попиту на конкретні види продукції; конкурентні переваги альтернативної продукції у зазначеній господарській зоні; причини відсутності ініціатив національних фірм щодо взаємодії з іноземними фірмами у сфері виробництва конкретної продукції.

Розробка стратегії ЗЕД підприємства передбачає дослідження світового ринку, визначення глобальної і локальної цілей, вибір кращих зон господарювання (сегментів, ніш), де ця діяльність дозволить більш ефективно досягти обраних цілей, вибір партнерів. Основною метою при цьому є досягнення стратегічної відповідності між цілями фірми, її потенційними можливостями і потребами споживачів.

Основою кожної стратегії є виявлення ринкових можливостей у сферах, де фірма буде мати явну конкурентну перевагу. Після розробки загальних стратегічних планів слід розробити плани маркетингу. Саме тому стратегічне управління, що базується на маркетингових принципах, має бути побудоване за циклічною схемою управління, за допомогою якої можна вільно орієнтуватися на кон'юнктуру ринку, що постійно змінюється.

Визначаючи переваги та недоліки умов виходу та роботи на зарубіжних ринках, експортери та імпортери керуються набором критеріїв. До них належать три основні

групи: фактори ринкового потенціалу (попит; ємність та ринковий потенціал; темпи розширення; еластичність попиту; купівельна спроможність споживачів); економічні та технологічні фактори (інтенсивність капіталовкладень; завантаження виробничих потужностей; технології; інфляція; доступність ринку; бар'єри проникнення; доступ до сировини); конкурентні фактори (структура галузі та ринку; конкуренти; загроза заміщення товарами-субститутами; ступінь диференціації; ринкова та економічна сила конкурентів).

Керувати зовнішньоекономічною діяльністю фірми – означає планувати, формувати й оптимізувати організаційну структуру служб, що виконують усі види робіт в області зовнішньоекономічних зв'язків, координувати задачі по освоєнню і розширенню зовнішніх ринків з іншими відділами і функціями даної фірми, враховувати і контролювати результати зовнішньоекономічної діяльності, визначати її ефективність. Варто також мати на увазі, що якісна робота на зовнішньому ринку передбачає складання прогнозу загальногосподарської кон'юнктури, оцінку перспектив розвитку рівня споживання, політичної стабільності, сукупного ступеня ризику, тощо.

Стратегія виробничого підприємства – це сукупність головної мети і основних способів її досягнення. Інакше кажучи, розробка стратегії ЗЕД підприємства означає визначення загальних напрямків його розвитку в міжнародній сфері. Важливо підкреслити, що стратегічні плани розвитку ЗЕД повинні бути інтегровані в загальну стратегію розвитку підприємства в цілому.

В умовах діяльності в міжнародному економічному середовищі суб'єкт бізнесу перебуває під дією конкурентних сил не лише національного ринку, а й конкурентних сил глобального економічного середовища. Загальний підхід до розробки стратегії компанії з урахуванням дії конкурентних сил полягає у необхідності захисту її від конкурентних сил, спрямуванні їх у вигідному напрямі та створенні переваг у довгостроковому періоді.

В основі міжнародної діяльності фірми знаходиться відповідна сукупність стратегічних рішень. Зовнішньоекономічна діяльність матиме найбільший успіх, коли вихід підприємств на міжнародні ринки буде не тільки добре продуманий, всебічно обґрунтований, але й відповідатиме довгостроковим цілям. Міжнародний менеджер повинен формулювати стратегію фірми, виходячи з галузевих особливостей та умов конкуренції, її ринкової позиції та можливостей, перспектив створення цінностей в міжнародному масштабі.

Таким чином, міжнародна стратегія фірми це – якнайповніше об'єднання альтернатив, визначених відповідною міжнародною метою. Відзначимо, що при виборі стратегічних альтернатив не слід обмежуватися виділенням найкращої з них по кожній позиції, а ранжувати їх в порядку зниження переваг.

ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

О.М. СВІТОВИЙ, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Розвиток ринкової економіки в аграрній сфері виробництва вимагає удосконалення існуючих та впровадження нових прогресивних технологій для

поліпшення конкурентоздатності продукції. Одним із основних джерел фінансування цього процесу є прибуток сільськогосподарських підприємств, тому важлива як його величина, так і оптимальний розподіл. Чистий прибуток – найважливіший показник для оцінювання виробничої та фінансової діяльності підприємств, оскільки визначає ступінь його активності та фінансового благополуччя, а також ефективність менеджменту. Вдосконалення управління прибутком забезпечує покращення економічного стану сільськогосподарських підприємств та поліпшення добробуту працівників.

Досягнення високих результатів роботи підприємства припускає управління процесом формування, розподілу і використання прибутку. Управління включає аналіз прибутку, планування і постійний пошук можливостей його збільшення. Розглядаючи прибуток як економічну категорію, ми говоримо про неї абстрактно. Але при плануванні й оцінці господарської і фінансової діяльності, розподілі прибутку, що залишився в розпорядженні підприємства, використовуються конкретні показники.

Одним із основних чинників формування прибутку сільськогосподарських підприємств – витрати виробництва, які у великій мірі залежать від постійно зростаючих цін на покупні ресурси промисловості і, як показують дослідження, потребують оптимізації шляхом впровадження енергозберігаючих технологій. Дані технології дають змогу вирішити кілька завдань, а саме: збільшити обсяг виробництва, зменшити собівартість одиниці продукції та значно поліпшити її якість.

Інший чинник формування прибутку – виручка від реалізації продукції. Розмір виручки від реалізації залежить від обсягів і структури виробництва за видами продукції та ринкових цін кожного виду. Важливо зауважити, що існують певні економічні та соціальні обмеження на ціну реалізації продукції сільського господарства. Тому особливу увагу необхідно звернути на асортимент, якість та перед реалізаційну підготовку продукції.

Для покращення управління прибутком сільськогосподарських підприємств, на нашу думку, також велике значення має його оптимальний розподіл, збільшення частки на фінансування розвитку виробництва (реінвестування прибутку), створення резервних фондів, задоволення соціальних і матеріальних потреб працівників підприємства. Крім того, на законодавчому рівні потрібно закріпити мінімальну частку вказаних фондів у розподілі прибутку, особливо на фінансування розвитку виробництва.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ

М.С. СРІБНЮК, аспірант*

ННЦ «Інститут аграрної економіки НААН України»

Вже досить значний проміжок часу інформація є об'єктом уваги у багатьох сферах людської діяльності. Інформація як економічне благо визначається в економіці як товар (інформаційний продукт, послуга), а також як ресурс, що використовується в процесі господарської діяльності. Слід зауважити, що як

---

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Горьовий В.П.

економічний ресурс інформація має ряд особливостей, що відрізняють її від традиційних факторів виробництва – землі (природних ресурсів), праці, капіталу.

Цінність інформації залежить від того, які завдання вирішуються з її допомогою. Зокрема, в процесі управління конкурентоспроможністю актуальна, повна та достовірна інформація знижує невизначеність до мінімального рівня, допомагає приймати рішення у складних виробничих ситуаціях. Так, здійснення аналізу і оцінки в процесі управління неможливе без накопичення і вивчення значної кількості відповідної інформації. Вважається, що рецепт для ефективного рішення проблеми – 90% інформації і 10% натхнення. Тобто інформація відіграє важливу роль в ефективності використання інтелектуального капіталу.

У системі управління конкурентоспроможністю на різних рівнях ухвалення управлінських рішень потрібна різна інформація як за обсягом, так і за змістом. У зв'язку з цим необхідно зазначити, що в даний час в Україні не налагоджена належним чином робота з досліджень, оцінки і прогнозування конкурентоспроможності аграрних підприємств, оскільки маркетингові дослідження на багатьох з них майже не проводяться.

Взагалі, як відомо, завдання управління конкурентоспроможністю є одним із основних завдань маркетингових досліджень на підприємстві. У зв'язку з цим інформаційне забезпечення управління конкурентоспроможністю на ТОВ «Украгросоюз КСМ» базується на процесах управління, що є, по суті, інформаційними процесами. Тому правильність і цінність управлінських рішень значною мірою залежить від інформаційного забезпечення, як управлінської системи, так і всіх складових бізнес-системи підприємства.

Етапи обробки інформації для управління конкурентоспроможністю підприємства наступні:

- первинна обробка та аналіз інформації здійснюється на 1 етапі. Йому передують перш за все збір, визначення важливості та визначення імовірності достовірності отриманих даних;

- підготовка рішення з компенсації суперечності, неповноти і недостовірності вихідної інформації (градація отриманої інформації по рівню достовірності визначення імовірності негативних наслідків від неповної чи недостовірної інформації);

- концентрація нагромадженої інформації (зосередження її в єдине ціле для розгляду загальних тенденцій, причинно-наслідкових зв'язків);

- узагальнення нагромадженої інформації, формування узагальнених аналітичних матеріалів (оцінка, ретроспективний, поточний, перспективний аналіз).

Отже, одержання аграрними підприємствами конкурентних переваг, як і ТОВ «Украгросоюз КСМ» багато в чому залежить від ефективності створеної суб'єктами господарювання інформаційної системи, що забезпечує оцінку, аналіз і прогнозування конкурентоспроможності підприємства та дозволяє оперативно отримувати якісно нову інформацію, що характеризує реальний стан підприємства і його конкурентів, а також споживачів, постачальників, перевізників, та інших суб'єктів ринку в швидкозмінних умовах ринкових відносин. У результаті дослідження визначено основні етапи формування інформації для управління конкурентоспроможністю підприємства та розроблено принципову схему інформаційного забезпечення управління конкурентоспроможністю підприємства, та його взаємодії з усіма учасниками процесів виробництва, просування та споживання продукції.

РИЗИКИ НАУКОВИХ ІННОВАЦІЙ І ПРИЙНЯТТЯ ПРАВИЛЬНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

С.В. ТАРАСЕНКО, аспірант*

Львівський інститут банківської справи

Університету банківської справи Національного банку України

Однією із суттєвих прикмет економічної науки в усі часи була її активна участь у спрямуванні господарської діяльності, яка вимагає постійного управління, тобто прийняття управлінських рішень, що без ризику ніколи не обходилося. Очевидно, що ґрунтовність і ефективність останніх залежить від стану економічної науки, її здатність постійно збагачуватися новими ідеями і математичними викладками. Це стосується передусім економічної теорії, що належить до світлоносних економічних наук.

Отже, економічні знання постійно розвиваються. Так, спершу здавалося, що теорія прийняття правильних економічних рішень залишиться тривалою в арсеналі економічного знання, але не минуло і ста років з часу її виникнення, як вона була піддана науковій критиці з різних боків. Характерно, що економічна планово-директивна система, яка дотримувалася матеріалістичної доктрини і знехтувала оновлення економічної теорії, зійшла з історичної арени, повторивши долю марксистської економічної телеології. Цей факт нині добре відомий, але не завжди усвідомлений настільки, щоб прагнути оновити економічну теорію управління новими парадигмами.

Спроби такого оновлення вже доволі рельєфно помітні, що можна підтвердити появою таких термінів, як гіперекономіка, фізична економіка, соціальна економіка, екологічна економіка тощо. Очевидно, кожен з цих термінів має право на існування, але ними не можна підмінити економічну науку взагалі, зокрема економічну теорію управління, що перебуває на стадії понятійно-термінологічного збагачення в умовах глобалізації і кризових явищ.

Інноваційність економічної теорії управління і конкретних економічних дисциплін залежить насамперед від творчого потенціалу молодшого покоління економістів, необтяжених застарілими уявленнями і догмами. Такий висновок випливає з аналізу сучасного стану економічної науки. Передусім він підтверджує ту істину, що економічна наука перебуває у постійному розвитку, бо того вимагають життєві проблеми, на які найшвидше реагує молода генерація учених.

У тому зв'язку економічні дослідження повинні бути глибокими та інноваційними, з постійним огляданням на появу феномену ризику. Особливо це диктується динамічним і складним сьогоденням, яке постійно висуває нові завдання. Головне з них – це забезпечення людських потреб при обмежених природних ресурсах. Саме через те нині нові економічні погляди, теорії, механізми особливо актуальні. Вони мали би охопити не тільки економічну теорію управління, але усі економічні науки, а з врахуванням факту ризику, де на повірку вже стають фінансові ресурси нації, такий підхід вимагає особливої відповідальності. Цей аспект повинно враховувати наукознавство, яке, нерідко зорієнтоване тільки на природничі науки, що пов'язані з технологічно-наукознавці видання. Між тим усі науки в цілості

---

* Науковий керівник - доктор економічних наук, професор Пашута М. Т.

відображають єдність природи, вони між собою тісно пов'язані. Отже, не можуть одні науки бути на шляху інноваційного оновлення, а інші знаходяться на стадії попередніх уявлень. Українські мислителі давно довели те, що науки становлять єдину сув'язь, отже, одна наука переходить у другу, взаємодоповнюючись і взаємозбагачуючись. Ще більший цей принцип потрібно враховувати в економічних науках, кожна з яких є умовою розвитку іншої. Так, наприклад, стан економічної теорії управління детермінує розвиток конкретних економічних наук, а останні постачають матеріал і конкретизують економічну теорію.

Це добре видно на основі аналізу національної економіки, формування і розвитку якої вимагає глибокого теоретичного обґрунтування. Водночас не може бути не поміченим той факт, що наукові школи в економічній теорії управління виникали на національному ґрунті. Через те новаторські економічні ідеї завжди мали національне походження і забарвлення, бо вони більше, ніж природознавчі науки, пов'язані з культурою народу.

Особливо це, стосується теорії національної економіки, її долі в умовах процесів економічної глобалізації. Те саме можна сказати і про регіоналогію. Глобалізація, національна і регіональна економіка – це три ланки світового процесу, який вимагає глибокого вивчення на основі новаторських підходів. У цій царині слід чекати нових теоретичних і методологічних з'ясувань, що задає вектор інноваційних пошуків в умовах жорстких лещат ризикології.

У тому контексті потрібно відзначити, що в останній час у різних науках з'являються новаторські пропозиції, серед яких є чимало спекулятивних. Особливо це помітно в екології, актуальність якої підвищилася у зв'язку із загостренням проблем довкілля. З того приводу запропоновано різні термінологічні вдосконалення, що часто позбавлені наукового змісту. Це означає, що у процесі розвитку науки виникають і псевдонауки, які потрібно своєчасно розпізнавати і вилучати з наукового обігу.

Така тенденція, як вже відзначалося, має місце і в економічній науці, що також вимагає пильної науково-критичної уваги. Однак поява тих чи інших псевдонаук не може заперечити потребу в наукових інноваціях, бо без них наука була б засуджена на відсталість. Інноваційне оновлення економічної науки – це об'єктивна необхідність, а тому інноваціям потрібно всіляко сприяти з одночасним очищенням їх від псевдонаукового шарлатанства, яке мало місце в усі часи.

АУТСОРСИНГ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АГРОБІЗНЕСУ

С.В. ТИМЧУК, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Аутсорсингом є передача організацією певних бізнес процесів або виробничих функцій на обслуговування іншій компанії, яка спеціалізується у відповідній галузі і тому виконує їх краще та ефективніше. Сьогодні аутсорсинг ще не набув значного поширення в агросфері. За даними маркетологів, його використовують у 25% українських підприємств. Самими популярними видами аутсорсингу, якими користуються вітчизняні підприємства є: ІТ-послуги, бухгалтерський аудит, транспортні, а також кадрові послуги. Такий вид послуг популярний у багатьох

країнах світу, особливо у сфері зовнішньоекономічної діяльності

Найчастіше сьогодні використовується ІТ-аутсорсинг, тобто аутсорсинг інформаційних технологій, зокрема робіт зі створення та супроводу програмних продуктів, що дозволяє зменшити витрати пов'язана з великою зарплатнею програмістів. Наразі значна частина аграрних підприємств України здійснюючи зовнішньоекономічну діяльність використовують ІТ-аутсорсинг. У виробничій діяльності таких агропідприємств сьогодні використовуються іноземні технології обслуговування яких часто проводять компанії, які їх поставили.

Перевагами аутсорсингу є:

- зростання рентабельності бізнесу. Аутсорсинг дозволяє скоротити витрати на обслуговування бізнес-процесів. Передача супутніх бізнес-процесів на аутсорсинг дозволить направити зусилля на основну справу підприємства;

- залучення чужого досвіду. Аутсорсингова компанія спеціалізується на визначеному виді діяльності та обслуговує велику кількість фірм, що дозволяє їй досконало розбиратися у всіх поточних питаннях і використовувати напрацьований досвід;

- надійність і стабільність. Аутсорсингова компанія несе відповідальність за роботу, яку виконує згідно з договором на обслуговування та поточним законодавством;

- гнучкість масштабів бізнесу. При збільшенні (скороченні) масштабів бізнесу підприємству необхідно буде наймати (скорочувати) працівників, нести витрати на їхнє навчання, обладнання робочого місця, платити додаткові податки, компенсації тощо, що потребує часу та додаткових витрат і може призвести до зниження мобільності бізнесу і зростанню витрат. Для аутсорсингової компанії збільшення або скорочення масштабів вашого бізнесу буде супроводжуватися лише переглядом вартості послуг, які передані на аутсорсинг.

Аграрний бізнес кардинально відрізняється від будь-якого іншого виду, але не за суттю. Важливим фактором є спеціалізація, а особливо в ключових моментах бізнес-процесу, таких як планування, бюджетування, відпрацювання технологічних карт, розробка структури посівів, системи захисту, системи мінерального живлення тощо. Для великих компаній, агрохолдингів неправильні підходи в цих аспектах призводять до істотних багатомільйонних втрат ресурсів, недоотримання врожаю, а відповідно і прибутку від зовнішньоторговельних операцій. Ще більше це стосується інвестиційних проектів, коли відома фінансова інституція інвестує ресурси в бізнес аграрного напрямку і для прийняття обґрунтованих рішень в плані нових іноземних інвестицій потребує стороннього аудиту або обґрунтованої думки третьої сторони. За нових економічних умов відкривається велика перспектива перед аграрними структурами, організованими за принципом публічних компаній. У подібних організаціях агрономічний супровід, система звітності щодо правильності дотримання технологічного процесу, прогнозування майбутнього врожаю є обов'язковими складовими бізнес-процесів. Сьогодні на ринку послуг в аграрному секторі економіки назріли реальні передумови для розвитку аутсорсингу в зовнішньоекономічній діяльності.

За останні роки почали виникати фірми, які іменують себе агроконсалтинговими, які часто переймають функції аутсорсингових. Проте на ринку розрізняють поняття консалтингу і аутсорсингу. Консалтинг передбачає просто надання господарству рекомендацій щодо досягнення необхідного результату, тоді як аутсорсинг передбачає втілення в життя відповідною групою спеціалістів своїх

власних порад. В умовах використання аутсорсингу відбувається серйозна інтеграція консультантів в бізнес-процеси замовника. Крім аналізу та консультацій, аутсорсингова компанія разом із замовником розробляє бюджет та графік грошових потоків, повноваження і технічні засоби, веде асоційоване управління бізнес-процесами. Компанія, що надає такі послуги, повністю заглиблюється у проблеми сільгоспідприємства. Спеціалісти аутсорсингової компанії попередньо обстежують кожне поле, оцінюють його з точки зору агрохімічного стану, простіше кажучи, родючості, аналізують кліматичні фактори конкретної території, на якій розташовані землі, інфраструктуру підприємства, забезпеченість технікою, враховують логістичні фактори тощо.

Тож розвиток аутсорсингу в агросфері є неминучим, особливо в умовах розвитку зовнішньоторговельної діяльності. Зовнішньоекономічна діяльність агропідприємств пов'язаних із закупівлею новітніх технологій, програмних комплексів та іншого типу послуг спричиняє поширення аутсорсингу і закріплення його на ринку послуг.

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ ПЛОДОКОНСЕРВНОЇ ГАЛУЗІ

С.В. ТИМЧУК, кандидат економічних наук

О.А. ВЕЧЕРУК, студент

Уманський національний університет садівництва

Зовнішньоекономічна діяльність підприємств плодоконсервної сфери в значній мірі пов'язана з ефективним управлінням їх маркетинговою діяльністю. Сьогодні плодоовочева консервація українського виробництва користується попитом на закордонних ринках, проте часто недосконала маркетингова діяльність підприємств виробників є причиною зниження обсягів експорту. Тому важливим питанням є запровадження ефективних систем удосконалення управління маркетинговою діяльністю підприємств даної сфери.

Система маркетингу включає в себе комплекс найбільш суттєвих ринкових відносин та інформаційних потоків, які зв'язують бізнес з ринками збуту товарів на міжнародному рівні. Підприємство налагоджує зв'язки з ринком та його елементами, з агромаркетинговим середовищем, направляє туди інформацію, сільськогосподарську продукцію, а в обмін отримує гроші, інформацію, матеріали та послуги.

В узагальненому виді маркетинг – це система організації і збуту товарів, спрямована на задоволення потреб конкретних споживачів і користувачів та на одержання прибутку фірмою на основі дослідження і прогнозування ринку.

Суб'єктами маркетингу у сфері зовнішньоекономічної діяльності виступають: споживачі (користувачі), товаровиробники і обслуговуючі організації, підприємства гуртової і роздрібною торгівлі, організації-споживачі та служби маркетингу.

Управляючою системою в процесі управління маркетингом виступає керівництво плодоконсервного підприємства і його служба маркетингу. Об'єктом управління маркетингом у сфері зовнішньоекономічної діяльності є маркетингове середовище підприємства, яке, в свою чергу, ще більшою мірою управляє діяльністю сільськогосподарського підприємства, впливаючи на нього.

Отже, підприємство може систематично впроваджувати нові можливості бізнесу, використовуючи спочатку існуючу систему маркетингу (товар і ринок), а потім нові товари і ринки. Проблема полягає у кількісному зіставленні й обліку прибутковості різних товарів, послуг, маркетингових заходів. У зв'язку з цим спеціаліст з маркетингу повинен знати економіку, психологію, соціологію, іноземні мови, правознавство, політологію

У центрі процесу управління маркетингом у сфері зовнішньоекономічної діяльності з урахуванням факторів, що впливають на тактику і стратегію маркетингу, – цільові покупці. Підприємства розвивають свій маркетинг-мікс, застосовуючи чотири маркетингові управлінські системи – інформаційну, планову, організаційну, контрольну. Ця система має мікро- (постачальники, посередники, конкуренти, громадськість) і макрооточення (економічні, соціальні, політичні та інші суспільні фактори).

Звичайно кожне підприємство плодоконсервної сфери має вибрати ту структуру відділу маркетингу у сфері зовнішньоекономічної діяльності, яка найбільш повно відповідає власним вимогам і завданням. Комплекс маркетингових заходів буде здійснюватися найбільш ефективно у тому разі, якщо в організації буде створено спеціальну службу управління маркетинговою діяльністю, яку очолить маркетинг-директор або начальник відділу маркетингу з відповідними повноваженнями.

Проте, комплексний і системний підхід не означає, що відділ маркетингу повинен і може самотужки збирати весь потік ринкової інформації. Він покликаний акумулювати інформацію різних відділів для прийняття ефективних управлінських рішень.

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ НА ОСНОВІ КЛАСТЕРИЗАЦІЇ

О. С. ТОРОПЕНКО, магістрант

Г. В. КЛИМИК, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

Сучасна індустрія туризму – одна з найприбутковіших та найперспективніших щодо темпів зростання галузей світового господарства. Туризм впливає на економічний розвиток не лише на національному рівні, а й зумовлює зміни в розвитку певного регіону (області) країни, видозмінюючи їх інфраструктуру, споживчий ринок, інші галузі підприємницької діяльності. Для України розвиток туристичної сфери є особливо актуальним, беручи до уваги велику кількість історичних і культурних пам'яток на території регіону. Туристична галузь має великі можливості щодо залучення фінансових ресурсів у різні сфери економіки. Розвиваючись туризм забезпечує ефективне функціонування та розвиток різних сфер суспільного виробництва, розв'язання широкого спектра соціально-економічних проблем країни.

Підвищення конкурентоспроможності туристичної сфери є пріоритетним напрямком розвитку. Одним із напрямків отримання конкурентних переваг на даному ринку та покращення його привабливості для потенційних туристів є створення такого територіально-галузевого об'єднання, як туристичний кластер.

Дослідженню проблем, які виникають при формуванні та функціонуванні кластерів, присвячено численні праці вітчизняних науковців зокрема, Ю. Бажала, Є. Безвужко, М. Войнаренка, К. Дудкіної, К. Некрасова, С. Романюка, С. Соколенка,

Д. Стеченка та ін. Можливості діяльності кластерних утворень у туристичній сфері розкриті у працях Ю. Дробенко, О. Мельник, І. Швеця та інших, що свідчить про значний інтерес та перспективи кластерних утворень у туристичній сфері України.

Туристичний кластер – це територіальне об'єднання суміжних з туризмом галузей економіки та інституцій, які співпрацюють і взаємодоповнюють одна одну. Туристичні кластери мають об'єднувати систему туристичних установ, підприємств інфраструктури та інших галузей, які мають тісні виробничі, економічні, інформаційні зв'язки, спільно використовують ресурси з метою задоволення різноманітних пізнавальних, культурних, розважальних та інших потреб суспільства. Учасниками туристичного кластера мають бути не лише туристичні, санаторні, відпочинкові заклади і сільськогосподарські фермерські господарства, заклади громадського харчування, транспорту, зв'язку, наукові установи, навчальні заклади, консалтингові фірми, банки, готельні господарства, індивідуальні сільські садиби, які забезпечували б розвиток туризму, державні органи влади та органи місцевого самоврядування, громадські структури.

В Україні досвід кластеризації у туристичній сфері небагатий. Вперше процес кластеризації торкнувся туристичної галузі України, коли в 2001 році на Чернігівщині було засновано туристичний кластер “Кам'янець”. Після цього в різних регіонах України почали переймати цей досвід і було створено такі туристичні кластери: на Півдні – „Південне туристичне кільце”, „Севастополь-кластур”, “Південні ворота України”; у Хмельницькій області діє кластер агро-екотуризму „Оберіг”; у Закарпатській – започатковано створення кластерних об'єднань підприємств з “зеленого туризму”.

На сьогоднішній день проблемам комплексного розвитку туристичної галузі і процесам її кластеризації приділяється недостатньо уваги. Тому дані питання є доволі актуальними і потребують більш глибокого дослідження, особливо для Черкаської області. Багаті природні ресурси, значний історико-культурний потенціал, великий рівень розвитку інфраструктури туризму створюють можливості для всебічного задоволення пізнавальних і рекреаційних потреб для вітчизняних та іноземних туристів. Черкащина зі своїми видатними пам'ятками культури, історії, звичаями та релігійними архітектурними надбаннями є оптимальною територією для туристичного кластеру. Створення у Смілянському районі туристичного кластеру «Гайдамацький шлях є пілотним проектом ЄС щодо розвитку сільських територій.

Удосконалення розвитку туристичних послуг спонукає до підвищення попиту на курортне будівництво, продукцію суміжних галузей, послуги сервісних центрів, транспорту, комунікацій, індустрії харчування, розваг тощо. Такі процеси супроводжуються інвестиційним піднесенням, розширенням зайнятості, зростанням податкових надходжень до бюджетів різних рівнів. Збільшення потоку іноземних туристів забезпечить регіону вихід на світовий ринок рекреаційно-туристичних послуг. Як наслідок цього, у регіоні спостерігатиметься економічне пожвавлення.

Виникнення туристичного кластера на Черкащині сприятиме підвищенню рівня туристичного та рекреаційного сервісу шляхом комплектування відповідних закладів кваліфікованим обслуговуючим персоналом, розширенню асортименту туристичних, рекреаційних та побутових послуг. Можливість підвищення якості туристичних послуг до світового рівня і їх диверсифікованість зацікавить іноземних туристів. Об'єднання підприємств туристичної та рекреаційної сфери у кластери забезпечить підвищення рівня інноваційності та конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Отже, кластери є саме тим ефективним механізмом, який забезпечує функціонування господарського комплексу кожного регіону на основі раціонального

використання його природно-ресурсного та людського потенціалу. Враховуючи те, що Черкащина володіє багатим рекреаційно-туристичним потенціалом, належне його використання повинне стати одним із пріоритетних напрямків розвитку зовнішньоекономічної діяльності регіону.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЗАГАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ

А.В. ТРУМ, викладач

Уманський національний університет садівництва

Управління якістю продукції, як це видно з історії його розвитку, це не просто контроль якісних параметрів і причин їх відхилень – це управлінська діяльність, що охоплює життєвий цикл продукції, та системно забезпечує стратегічні і оперативні процеси підвищення якості продукції і функціонування самої системи управління якістю.

З основ менеджменту відомо, що розподіл праці у міру розвитку виробничих відносин привів до виділення специфічних трудових процесів – процесів управління. Менеджмент (управління) – дія однієї особи або групи осіб (менеджерів) на інших для спонукання їх до дій, відповідних досягненню поставленої мети за умови ухвалення менеджерами відповідальності за результативність дії.

Основою загального менеджменту та менеджменту якості є система Ф.У. Тейлора, який, по суті, створив концепцію наукового менеджменту. Система Тейлора включала поняття верхньої і нижньої меж якості, поля допуску, вводила такі вимірні інструменти, як шаблони і калібри, а також обґрунтовувала необхідність незалежної посади інспектора за якістю, різноманітну систему штрафів для бракоробів, форм і методів дії на якість продукції. Але цільова установка системи управління якістю зводилася до забезпечення певних кондицій окремих виробів, вузлів і деталей. Подальші дії в цьому напрямі приводили до значного зростання витрат, зниження ефективності виробництва.

У період з 1920-х до початку 1980-х рр. шляху розвитку загального менеджменту і менеджменту якості, розійшлися. Головна проблема якості сприймалася і розроблялася фахівцями переважно як інженерно-технічна проблема контролю і управління варіабельністю продукції і процесів виробництва, а проблема менеджменту – як проблема (в основному організаційного, економічного і соціально-психологічного характеру), пов'язана з рішенням задач підвищення ефективності діяльності. На цьому етапі управління якістю було яскраво вираженою конкретною функцією управління, тобто структурно, організаційно, ресурсний виділену підсистему загального менеджменту.

На другому етапі систем управління якістю (1920-1950 рр.) розвиток одержали статистичні методи контролю якості – SQC (А. Шухарт, Г.Ф. Додж). З'явилися контрольні карти, обґрунтовувалися вибіркові методи контролю якості продукції і регулювання техпроцесов. Саме Шухарта на Заході називають батьком сучасної філософії якості. Він зробив істотний вплив на таких авторитетів у області якості, як Е.У. Деминг і Д.М.Джуран. І Демінг.

Примітно, що в 1950-1980 рр. навіть широко масштабні внутрішньо фірмові системи за кордоном ще називаються системами контролю якості: TQC (Фейгенбаум), CWQC (К. Ісикава, сім інструментів якості), QC-circles (методи Тагучі), QFD і т.д. В цей час активно формується напрям, який на відміну від

менеджменту якості називається інжиніринг якості. Проте, саме в цей період починається активне зближення методів забезпечення якості з представленнями загального менеджменту. За кордоном найбільш характерним прикладом є система ZD – «Нуль дефектів», проте і інші системи якості починають широко використовувати інструментарій науки менеджменту.

Почався історичний рух назустріч один одному загального менеджменту і менеджменту якості. Цей рух об'єктивно і історично співпав, з одного боку, з розширенням наших уявлень про якість продукції і способах дії на нього, а з іншою – з розвитком системи внутрішньо фірмового менеджменту.

В той час, коли уявлення про менеджмент якості включали в свою орбіту все нові і нові елементи виробничої системи, накопичували і інтегрували їх, загальний менеджмент, навпаки, розпадається на ряд спеціалізованих, досить незалежних дисциплін (фінанси, персонал, інновації, маркетинг і т.д.), а в теоретичному плані представ як управління по цілях. Основна ідея цієї концепції полягає в структуризації і розгортанні цілей (створення дерева цілей), а потім проектуванні системи організації і мотивації досягнення цієї мети. В той же час вже сформувався могутній набір теоретичних і практичних засобів, який одержав назву менеджмент на основі якості (MBQ). У активі менеджменту якості сьогодні:

- міжнародні стандарти серії ІСО;
- міжнародна система сертифікації систем якості, включаючи сотні акредитованих органів по сертифікації;
- міжнародний реєстр сертифікованих аудиторів систем якості;
- система аудиту менеджменту, що практично склалася;
- аналогічна система аудиту на багатьох регіональних і національних рівнях.

Можна констатувати, що менеджмент якості – це менеджмент четвертого покоління, який стає у наш час провідним менеджментом фірм. Одночасно відбувається процес зрощення MBQ і загального менеджменту, але вже на новому, якісно іншому рівні. Сьогодні жодна фірма, яка нехтує менеджментом якості та екологією, не може розраховувати на успіх в бізнесі та суспільне визнання.

Таким чином, в даний час не тільки на провідних фірмах, але і на державному рівні цільові установки найвищого рівня системи загального менеджменту включають основні цілі системи управління якістю.

Управління якістю продукції повинне здійснюватися системно, тобто на підприємстві повинна функціонувати система управління якістю, що є організаційною структурою, що чітко розподіляє відповідальність, процедури, процеси і ресурси, необхідні для управління якістю.

ПРОГНОЗУВАННЯ ОБСЯГІВ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ПІДПРИЄМСТВ АПК

Л.М. ФЕДОРЕЦЬ, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Розвиток агропромислового комплексу України вимагає підвищення ефективності управління зовнішньоекономічною діяльністю с-г товаровиробників. Саме тому необхідно передбачити наслідки багатьох господарських явищ та процесів як в економіці України, так і на міжнародній арені. У зв'язку із цим прогнозування обсягів зовнішньої торгівлі підприємств аграрного сектору, враховуючи сучасний етап реалізації програм розвитку сільського господарства, набуває особливого

значення. Прогнозування обсягів зовнішньої торгівлі підприємств АПК дає можливість передбачити основні напрямки і параметри розвитку районів області, територіальних громад та окремих адміністративно-територіальних одиниць на тривалий період. Результати прогнозування є вихідною базою для обґрунтування конкретних місцевих цільових програм, розробки інвестиційних проектів, ухвалення інших управлінських рішень щодо розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

В сучасних умовах наукова складність розробки економічного прогнозу визначається не тільки необхідністю залучення великих масивів інформації і складністю збору та обробки відповідних даних, потребою у використанні складних і недостатньо досконалих математичних методів, а й іншими обставинами. Значно ускладнює цей процес різноманітність елементів процесу прогнозування, наявність зворотних зв'язків та ітеративних циклів. Методичною основою розробки концептуальних питань прогнозування обсягів зовнішньої торгівлі на перспективу можуть бути як методи традиційного економічного аналізу, так і економіко-математичні моделі, які дозволяють оцінити тенденції економічного росту.

Прогнозування обсягів зовнішньої торгівлі підприємств АПК вимагає також врахування загальних властивостей досліджуваної системи, яка належить до великих систем, основною властивістю яких є наявність в них інтегративних властивостей, які не впливають із відомих властивостей елементів цієї системи, а також специфічних властивостей даної системи.

У науковій літературі висвітлені понад сто різних методів прогнозування, які мають складну класифікацію. Найбільш повну класифікацію методів прогнозування обґрунтував професор Б.Я. Панасюк. Його класифікація будується на поділі методів прогнозування на дві основні групи: евристичні та фактографічні. В першому випадку джерелом інформації є дані, отримані за допомогою логічних прийомів і методичних правил теоретичного дослідження. В другому прогностична розробка базується виключно на фактичному матеріалі, конкретних даних, які детально характеризують зміни в часі ознак об'єкта прогнозування. Клас евристичних методів прогнозування включає в себе інтуїтивні та аналітичні методи. Сутність інтуїтивних методів і експертних оцінок полягає у проведенні інтуїтивно-логічного аналізу з кількісною оцінкою. Одержувана в результаті обробки узагальнена думка приймається як рішення. Прогнозування таких показників та процесів відбувається на основі використання експертних висновків, які ґрунтуються, на суб'єктивній оцінці спеціаліста.

Одним із найчастіше використовуваних статистичних методів прогнозування є екстраполяція – це метод прогнозування, який заснований на математичній екстраполяції, коли вибір апроксимативної функції здійснюється з урахуванням попередніх умов і обмежень розвитку об'єкта прогнозування. Вирішуючи проблему, за мету приймають отримання прогнозів економічного показника в часі – знаходження тренда. Тоді встановлюють залежність показника у від часу t за формулою:

$$y = f(t) + E, \quad (1)$$

де $f(t)$ – функція, що виражає тренд; E – стохастична складова.

У сільському господарстві доцільно, на нашу думку, використовувати наступний різновид наведеної формули:

$$Y_t = X_t + S + C + Et \quad (2)$$

де X_t – детермінована не випадкова компонента; S – сезонна складова; C – циклічна складова; Et – стохастична складова.

Методи знаходження функції $f(t)$ різноманітні, а вплив стохастичної величини E знаходять в середньому. Тому функцію (1) можна записати так:

$$y = f(t) + E, \quad (3)$$

де E – середнє значення стохастичної величини E .

Для знаходження функції $f(t)$ приймають певні гіпотези відносно її виду:

$f(t) = at + b$ – лінійна,

$f(t) = at^2 + bt + c$ – квадратна,

$f(t) = aebt$ – експоненціальна і т.п.

Далі за методом найменших квадратів на основі достовірних статистичних даних про функціонування ланки народного господарства в минулому і в часі знаходять конкретні значення параметрів a , b , c , величини середньоквадратичної похибки та інші характеристики. Якщо відомі дані y_t в минулому, коли $t=1, 2, \dots, T$, то складають функцію середньоквадратичних відхилень теоретичних значень $f(t)$ від фактичних y_t :

$$Z = \sum_{i=1}^T (f(t) - y_t)^2 \quad (4)$$

і знаходять такі значення параметрів a , b , c , за яких функція Z – це сума квадратів похибок:

$$E_t = f(t) - y_t \quad (5)$$

Якщо Z має значення, що влаштовує дослідника, то функція $f(t)$ приймається і за цією функцією обчислюються прогнози для $t=T+1, T+2, \dots$. Вважається, що чим менше Z , тим краще функція $f(t)$ підходить для прогнозування.

Ефективність зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств значною мірою залежить від створення відповідної інфраструктури, яка повинна забезпечити вільний рух агропромислової продукції, сільськогосподарської сировини, продовольства та засобів виробництва від експортерів, імпортерів до споживачів.

ПЕРСПЕКТИВНІ КОНЦЕПЦІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО КОНСАЛТИНГУ У СФЕРІ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В.М. ФРАНЧУК, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

Численні дослідження вказують на брак досвіду вітчизняних аграрних підприємств у розрізі ефективного управління людськими ресурсами. Морально застарілі підходи до роботи з персоналом приводять до значно нижчих результатів їхньої діяльності порівняно з зарубіжними підприємствами. Вивчення світового досвіду формування якісного людського капіталу зосереджує нас на вивченні сучасних концепцій реалізації управлінського консалтингу у сфері роботи з персоналом. Суть управлінського консалтингу полягає у наданні кваліфікованими спеціалістами незалежних і об'єктивних порад та технічної допомоги аграрним підприємствам з метою сприяння їм у визначенні та дослідженні управлінських проблем. На сьогодні консультування керівників у роботі з людським капіталом в Україні знаходиться на етапі зародження.

---

* Науковий керівник – доктор економічних наук, доцент Шкільний О.О.

Науково-прикладні дослідження концепцій управлінського консультування з питань ефективного управління якісним людським ресурсом знайшли своє відображення у працях вітчизняних вчених: С. Козаченко, В. Новицького, В. Давиденка, О. Трофімова та ін. Проте залишається низка проблем, розгляд яких значно допоможе вітчизняним підприємцям під час реалізації кадрової політики. Зокрема, досі не розроблено єдиних методичних підходів до визначення основних ідей з формування якісного людського капіталу.

Тому, метою нашого дослідження стало дослідження актуальних консалтингових концепцій з управління персоналом аграрних підприємств, виходячи з сучасних наукових теорій.

Управлінський консалтинг в аграрному секторі має великі перспективи. Однак багато залежить від готовності підприємств до нововведень в галузі роботи з трудовими ресурсами, застосування нових методів реалізації кадрової політики. Про своє позитивне ставлення до співробітництва з консалтинговими фірмами заявили понад 80% опитуваних керівників і спеціалістів вітчизняних аграрних підприємств, які відмітили користь консалтингу в сфері удосконалення процесів ведення виробництва, стратегічного кадрового планування, впровадження інформаційних систем і технологій в управління персоналом.

Сьогодні на ринку послуг управлінський консалтинг пропонують: консалтингові транснаціональні корпорації, багатофункціональні компанії, дрібні консалтингові групи, наукові установи, незалежні консультанти. В аграрному секторі просвітницьку діяльність здійснюють, як правило, вузькоспеціалізовані консалтингові одиниці (з конкретних питань організації виробництва) та університети (учбові центри, представники яких регулярно проводять тренінги та семінари з успішного управління). У формуванні та забезпеченні розвитку вітчизняної консультаційної діяльності є ряд важливих переваг поряд з використанням зарубіжних експертів та компаній. Насамперед це знання ними менталітету та національних особливостей ведення справ в агробізнесі, а також можливість адаптації сучасних методів управління (табл. 1) до особливостей вітчизняних підприємств.

1. Консалтингові концепції управління людським капіталом

Концепція	Представник	Короткий зміст
Процесне управління	М.Хамер	Проведення радикальних змін для вдосконалення ефективності управління людським капіталом
Ключові компетенції	Ф.Гуіяр, Дж. Н. Келлі	Визначення ключової компетенції успішного управління підприємством як набір взаємозалежних навичок, здібностей та технологій, який створює його унікальність в галузі або сфері.
Збалансована система показників	Д.Нортон, Р.Каплан	Для успішного розвитку підприємства та його нематеріальних активів необхідно розробити комплексний підхід з використанням багатьох показників
Управління знаннями	Т.Давенпорт	Реконфігурація організаційної структури підприємства, розробка програм розвитку персоналу, стратегічний аспект управління знаннями
Портфельний аналіз	Б.Хендерсон	Забезпечення логічного структурування та наочного відображення стратегічних бізнес-одиниць

Вагомим аргументом на користь українських фахівців з управлінського консалтингу є їхня доступність аграрним підприємствам у фінансовому плані. Однак, залишається ряд причин, існування яких заважає розвитку аграрного консалтингу, а саме: складна економічна ситуація; низька платоспроможність аграріїв; неспроможність ними оцінити реальну корисність від консалтингових послуг; складність отримання інформації про постачальників консультаційних послуг тощо. Подолання даних перешкод з використанням успішних консалтингових концепцій спонукатиме аграрні підприємства до більш ефективного використання людського капіталу.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ МОЛОДИХ УЧЕНИХ

Редкол.: А.Ф. Головчук (відп. ред.) та ін. – Умань, 2011 — 276 с.

Адреса редакції:

*м. Умань, Черкаської обл., вул. Інститутська, 1
Уманський державний аграрний університет, тел.: 3-22-35*

Підписано до друку 2.03.2011 р. Формат 60x84 1/16. Друк офсет.
Умов.-друк. арк. 20,85. Наклад 190 екз. Зам. № 25.

Надруковано: Редакційно-видавничий відділ
Свідоцтво ДК № 2499 від 18.05.2006 р.
Уманського державного аграрного університету
вул. Інтернаціональна 2, м. Умань, Черкаська обл., 20305